

فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی

(نشریه علمی)

دوره ۱۶، شماره ۳، (پیاپی ۶۳)

پائیز ۱۴۰۳

شاپا (چاپی): ۰۳۷۹-۲۳۸۳

شاپا (الکترونیکی): ۲۳۸۳X-۲۷۲

صاحب امتیاز: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
مدیر مسئول: دکتر فرزانه حیدرپور
سرمدبیر: دکتر رضوان حجازی
مدیر داخلی: دکتر امیررضا کیقبادی
ویراستار علمی: دکتر زهره حاجیها
ویراستار ادبی: دکتر امیررضا کیقبادی
نسخه خوان: هلن محمدزاده
ناظر فنی: رضا قاسمی

اعضای شورای تحریریه به ترتیب حروف الفبا:

دانشگاه تربیت مدرس	استاد حسابداری	دکتر حسین اعتمادی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی	استاد حسابداری	دکتر زهرا پورزمانی
دانشگاه الزهرا	استادحسابداری	دکتر رضوان حجازی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی	استاد مدیریت مالی	دکتر فرزانه حیدرپور
دانشگاه شیراز	استاد حسابداری	دکتر محمدحسین ستایش
دانشگاه مازندران	استاد حسابداری	دکتر اسفندیار ملکیان کلهبستی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی	دانشیار مدیریت مالی	دکتر احمد یعقوب‌نژاد

آدرس: تهران، انتهای بلوار ارتش، خیابان شهید سوهانی، بالاتر از میدان سوهانک، مجتمع دانشگاهی ولایت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.

کدپستی: ۱۹۵۵۸۴۷۸۸۱

تلفن و دورنگار: ۷۳۶۸۱۴۵۲ (۰۲۱)

- **لیتوگرافی و چاپ:** سازمان چاپ و توزیع دانشگاه آزاد اسلامی
- **وبسایت:** <http://faar.lauctb.ac.ir>
- **رایانامه (پست الکترونیکی):** faar@iauctb.ac.ir & faar.iau@gmail.com
- این نشریه در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) نمایه می‌شود.
- این نشریه در پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID) نمایه می‌شود.
- این نشریه در بانک اطلاعات نشریات کشور مگیران (magiran) نمایه می‌شود.
- این نشریه در پایگاه مجلات تخصصی نور مگز (noormags) نمایه می‌شود.
- مطالب عنوان شده در مقالات بیانگر نظرات نویسندگان است و لزوماً نظرات نشریه نیست.

به استناد مجوز شماره ۳/۱۸/۱۹۷۱۲۴ مورخ ۹۲/۸/۲۱ وزارت علوم تحقیقات و فناوری در جلسه مورخ ۹۲/۸/۸ کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور، با اعطای رتبه علمی - پژوهشی از تابستان ۱۳۹۱ به این فصلنامه موافقت گردیده است.

فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی

صاحب امتیاز: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

شماره استاندارد بین‌المللی (شاپا- چاپی): ۰۳۷۹-۲۳۸۳

شماره استاندارد بین‌المللی (شاپا- الکترونیک): ۲۳۸۳X-۲۷۲

داوران این شماره عبارتند از :

- دکتر کاوه آذین فر
- دکتر زهرا پورزمانی
- دکتر آریتا جهانشاد
- دکتر فرزانه حیدر پور
- دکتر مهدی خرم آبادی
- دکتر نگار خسروی پور
- دکتر رویا دارابی
- دکتر ایمان داداشی
- دکتر محسن دستگیر
- دکتر مهدی صفری گرایلی
- دکتر امیررضا کیقبادی
- دکتر ابوالفضل مومنی یانسری
- دکتر علی نعمتی
- دکتر حسن ولیان

راهنمای تدوین مقاله در فصلنامه "پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابداری"

هدف از انتشار فصلنامه "پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابداری" دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، توان‌افزایی از طریق پیوند میان خدمات آموزشی و پژوهشی بوده است. از این‌رو آخرین یافته‌های علمی و پژوهشی در زمینه حسابداری مالی، حسابداری، بورس اوراق بهادار و هرگونه نظریه نوین در مباحث ذکر شده، مورد استقبال این فصلنامه قرار خواهد گرفت تا پس از مراحل ارزیابی و تأیید نهایی، برای چاپ استفاده گردد.

بایستی نکات زیر، برای ارسال مقاله‌ها، مورد توجه پژوهشگران محترم قرار گیرد:

- محتوای مقاله با اهداف نشریه متناسب بوده (تشخیص این مورد بر عهده هیئت تحریریه است) و حاصل مطالعات، تجربه‌ها و پژوهش‌های نویسنده باشد.
- فصلنامه عمدتاً مقاله‌های پژوهشی را می‌پذیرد.
- مقاله ارسال شده در هیچ همایشی ارائه نگردیده باشد و قبلاً در هیچ نشریه‌ای چاپ و یا هم‌زمان، به نشریه‌های دیگر فرستاده نشده باشد.
- فصلنامه در انتخاب، ویرایش، تلخیص یا اصلاح مقاله‌های دریافتی آزاد است.
- مسئولیت آراء و نظریات ارائه شده در مقاله‌ها برعهده نویسندگان است و چاپ مقاله به معنی تأیید مطالب آن نیست.
- مقاله روی کاغذ A4 و فقط در یک روی کاغذ چاپ شود.
- در متن مقاله تا حد امکان از معادل فارسی کلمات لاتین استفاده شود و چنانچه معادل فارسی به‌اندازه کافی رسا نباشد، عین کلمه لاتین در پانویس آورده شود.
- ارسال سه نسخه چاپی از مقاله تایپ شده، حداکثر در ۱۶ صفحه، با نرم‌افزار MS Word ویرایش ۲۰۰۷ یا ۲۰۱۰، فونت B Nazanin سایز ۱۱ به همراه CD مقاله و چکیده انگلیسی، الزامی است. همچنین ارسال از طریق پست الکترونیکی faar.iau@gmail.com امکان‌پذیر می‌باشد.
- صفحه اول مقاله باید دربرگیرنده موارد زیر باشد:
عنوان مقاله، مشخصات نویسنده یا نویسندگان شامل نام و نام خانوادگی، عنوان شغلی یا مرتبه دانشگاهی و تخصص، ذکر نام دانشگاه (در صورتیکه عضو هیئت علمی می‌باشید)، آدرس کامل منزل همراه با کدپستی، تلفن تماس (منزل و همراه)، پست الکترونیکی نویسنده (نویسندگان). لازم به ذکر است مشخصات نویسندگان صرفاً در این صفحه درج شود (ذکر کلیه موارد فوق به‌صورت فارسی و انگلیسی الزامی است).
- صفحه دوم مقاله شامل عنوان مقاله، چکیده مقاله (حدود ۱۵۰ و حداکثر در ۲۰۰ کلمه) و واژه‌های کلیدی (حداکثر ۵ واژه مرتبط) می‌باشد.
- بخش‌های بعدی شامل مقدمه، چارچوب نظری، پیشینه و تحقیق‌های مرتبط، بیان مسأله و فرضیه‌ها، روش اجرای تحقیق، ارائه و تجزیه تحلیل یافته‌ها، تشریح و ارزشیابی نتایج و نتیجه‌گیری

می‌باشد. پی‌نوشت‌ها و یادداشت‌های توضیحی در پایین هر صفحه مربوط به آن پی‌نوشت آورده شود.

۱۲) جدول به تعداد محدود با شماره و عنوان مشخص در بالا و توضیحات و منبع جدول در زیر آن در اندازه ۱۵*۱۱ و مناسب برای چاپ باشد.

۱۳) شکل‌ها، نمودارها و تصاویر به تعداد محدود با شماره و عنوان، توضیح و منبع مشخص در زیر آن در اندازه ۱۵*۱۱ و مناسب برای چاپ باشد.

۱۴) برای ارجاع منابع در متن مقاله به شرح زیر عمل شود:

۱۵) از " نام خانوادگی نویسنده - تاریخ - شماره صفحه" در متن برای ذکر کارهای دیگران استفاده شود. اگر به دو یا چند اثر یک نویسنده در یک سال اشاره شود، می‌توان بعد از سال از عبارت "الف" و "ب" یا "a" و "b" استفاده کرد.

۱۶) فهرست منابع استفاده شده (ابتدا منابع فارسی و سپس منابع خارجی) به ترتیب حروف الفبای نام خانوادگی و بدون شماره با توجه به الگوی زیر درج شود:

- کتاب تألیف شده: نام خانوادگی نویسنده، نام، سال انتشار کتاب، عنوان کتاب (نوبت ویرایش یا چاپ)، محل نشر، نام انتشارات.
- کتاب ترجمه شده: نام خانوادگی مؤلف، نام مؤلف، تاریخ ترجمه، عنوان کتاب به فارسی، نام و نام خانوادگی مترجم، محل نشر، ناشر، (تاریخ انتشارات به زبان اصلی).
- مراکز آماری: نام مرکز آماری، نام نشریه آماری، سال‌های استفاده شده، نام اداره یا دفتر منتشر کننده آمار.
- مقاله: نام خانوادگی نویسنده، نام، عنوان مقاله، نام نشریه، دوره، شماره، ماه، سال.
- منابع اینترنتی: نام خانوادگی نویسنده، نام، عنوان مقاله به‌طور کامل، [تاریخ کامل انتشار مقاله]، [ذکر اصطلاح online]، <آدرس کامل منبع>، [تاریخ کامل دسترسی به مقاله].
- عنوان کتاب و عنوان نشریه به‌صورت **Bold** تایپ شود.

۱۷) صفحه آخر مقاله شامل عنوان مقاله، چکیده مقاله (حدود ۱۵۰ و حداکثر در ۲۰۰ کلمه) و واژه‌های کلیدی (حداکثر ۵ واژه مرتبط) به زبان انگلیسی با فونتم 11 Times New Roman می‌باشد

فهرست مطالب

۱-۲۲	<ul style="list-style-type: none"> • بررسی کیفیت گزارشگری مالی بر مبنای سطح تحصیلات مدیران و کارکنان شرکت محسن رشیدی و سهیلا شریف خفری
۲۳-۵۵	<ul style="list-style-type: none"> • تأثیر مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی بر مسئولیت اجتماعی شرکت: نقش تعدیلگری ترکیبی فرا اطمینانی ... محمد تقی کبیری، راضیه خانلری و محمد جودکی
۵۷-۷۸	<ul style="list-style-type: none"> • تردید حرفه ای، ابعاد اخلاقیت فردی و قضاوت حسابرسان محسن صفاجو و زهرا پورزمانی
۷۹-۱۱۱	<ul style="list-style-type: none"> • تأثیر فرهنگ سازمانی بر سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق ... میترا حاجی پور، مجید مرادی و داود گرجی زاده
۱۱۳-۱۴۹	<ul style="list-style-type: none"> • ارائه الگوی شناسایی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش عمومی (مورد مطالعه بخش بهداشت و ...) محمد هادی حسینی سارانی، مهدی دسینه و حمید رستمی جاز
۱۵۱-۱۷۱	<ul style="list-style-type: none"> • ارائه الگویی جهت سنجش اعتبار حسابرسان عسل بخشیان، فروغ حیرانی و اکرم تفتیان
۱۷۳-۱۹۶	<ul style="list-style-type: none"> • مطالعه اثر استراتژی کسب و کار بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری سامان محمدی، فرزاد ایوانی و فاطمه قدمی
۱۹۷-۲۱۷	<ul style="list-style-type: none"> • ارزیابی کارکرد راهبردهای زیست محیطی در شرکت های بازار سرمایه ایمان آبادی هندیجانی، لیلا صفدریان و مهنام ملایی
۲۱۹-۲۴۳	<ul style="list-style-type: none"> • الگوی کنترل ریسک رفتاری سرمایه گذاران در بازار سرمایه ایران شریف ظاهری، عسگر پاک مرام، سعید جبارزاده کنگرلویی و جمال بحری
۲۴۵-۲۶۹	<ul style="list-style-type: none"> • بهینه سازی پرتفوی سرمایه گذاری با استفاده از تئوری چشم انداز تجمعی مبتنی بر توزیع دو نقطه ای بیضوی بهزاد ملک زاده لیلی و نگار خسروی پور

بررسی کیفیت گزارشگری مالی بر مبنای سطح تحصیلات مدیران و کارکنان شرکت

محسن رشیدی^۱

سهیلا شریف خفری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۰

چکیده

شفافیت در اطلاعات ارایه شده می‌تواند بیانگر نقش بااهمیت کیفیت مدیران و کارکنان در شناسایی و کنترل ابهامات ایجاد شده در شرکت باشد، به نحوی که کارکنان و مدیران با تحصیلات بالاتر توانایی بیشتری در تهیه اطلاعات با خطا و انحراف کمتر دارند. در این مقاله، هدف بررسی کیفیت گزارشگری مالی بر مبنای سطح تحصیلات مدیران و کارکنان شرکت است. در این پژوهش به منظور بررسی و تحلیل فرضیات، داده‌های مربوط به ۱۲۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ استخراج و از مدل رگرسیونی داده‌های ترکیبی به روش اثرات ثابت و لوجستیک برای آزمون فرضیه‌های تحقیق استفاده شده است. نتایج فرضیه اول و دوم تحقیق حاکی از آن است که تحصیلات هیات مدیره و کارکنان تاثیر مثبت و معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی دارد. همچنین، نتایج حاصل از فرضیه سوم تحقیق نشان می‌دهد که سطح تحصیلات کارکنان تاثیر منفی و معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی مبتنی بر سوگیری مدیریت در پیش‌بینی سود دارد. در نهایت، نتایج حاصل از فرضیه چهارم تحقیق حاکی از این است که سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی مبتنی بر دامنه پیش‌بینی سود تاثیر منفی و معناداری دارد.

واژه‌های کلیدی: تحصیلات مدیر، تحصیلات کارکنان، کیفیت گزارشگری مالی.

۱ گروه حسابداری، دانشکده علوم اقتصادی و اداری دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران. (نویسنده مسئول) Rashidi.m@lu.ac.ir
۲ گروه حسابداری، واحد خمین شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین شهر، ایران s_ava21@yahoo.com

۱

نوع مقاله: علمی پژوهشی
<http://faar.iauctb.ac.ir>

Creative Commons – Attribution 4.0
International – CC BY 4.0
Creativecommons.org

۱- مقدمه

به دنبال رسوایی‌های حسابداری در اوایل دهه ۲۰۰۰، مانند رسوایی مالی شرکت های انرون و وردکام، در بین فعالان بازار سرمایه این سؤال مطرح شد که چرا حساب‌برسان، نهادهای قانونی و نظارتی در زمینه شناسایی به موقع گزارش‌های متقلبانه موفق نشدند. با این حال، در بررسی جامع پرونده‌های کلاهبرداری از ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۴، دیک، مورس و زینگلاس^۱ (۲۰۱۰) دریافتند که کارکنان شرکت در بیش از ۱۷ درصد موارد، پیش از وقوع تقلب و کلاهبرداری‌های مالی موفق به شناسایی آن شده‌اند در حالی که حساب‌برسان شرکت حدود ۱۰ درصد موارد و بخش نظارتی کمیسیون بورس و اوراق بهادار حدود ۷ درصد از موارد مربوط به تقلب را شناسایی و افشا کرده‌اند. با توجه به اهمیت و جایگاه کارکنان در راستای کمک به کشف تقلب، سوال این است که آیا کارکنان قادر به ملزم ساختن سازمان و شرکت به رعایت قوانین و استانداردها در گزارشگری مالی هستند؟ به عبارتی، هدف از این تحقیق بررسی تاثیر کیفیت نیروی کار شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی است.

بررسی ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که پژوهش‌های پیشین، به بررسی تاثیر ویژگی‌های شخصیتی مدیران رده بالا نظیر مدیر عامل و مدیر مالی شرکت بر کیفیت گزارشگری پرداخته‌اند (دمیرجان^۲ و همکاران، ۲۰۱۳؛ رحیمی و همکاران، ۱۴۰۱) و ارتباط بین ویژگی‌های نیروی کار شرکت با کیفیت گزارشگری مالی نادیده گرفته شده است. کارکنان با کیفیت بالا می‌توانند اطلاعات مناسب را جهت تصمیم‌گیری در اختیار مدیران ارشد قرار دهند. این دسته از کارکنان توان کشف گزارشگری خلاف واقع را قبل از تبدیل به تقلبی گسترده دارا هستند. به عبارتی، کیفیت بالاتر کارکنان منجر به کنترل بهینه داده‌های ورودی شده (کاهش خطا در گزارش‌دهی به سطوح بالای مدیریت) و در صورت انجام معاملات غیرمتعارف، قادر به شناسایی و افشای آن هستند (گلازر و ساکس^۳، ۲۰۰۶). در همین راستا کال^۴ و همکاران (۲۰۱۶) نشان دادند که کارکنان شرکت توانایی کشف اطلاعاتی مربوط به سوءاستفاده‌های مالی را دارند.

اگر چه کارکنان ستادی یا سطوح عالی سازمان بر کیفیت گزارشگری تاثیر بیشتری دارند ولی نمی‌توان نتیجه گرفت که کارکنان سطوح پایین‌تر یا فعال در حوزه‌های غیرستادی بر کیفیت گزارشگری بی‌تاثیر هستند. بوون، کال و راجگوپال^۵ (۲۰۱۰) نیز نشان دادند که رویدادهای مربوط به هشدار دادن کارکنان با واکنش‌های منفی بازار در زمینه قیمت سهام، دادخواست‌های بعدی و عملکرد ضعیف آتی شرکت همراه است. در مجموع، یافته‌های این مطالعات نشان می‌دهد که کارکنان پس از وقوع کلاهبرداری، نقش مهم مدیریتی را ایفا می‌کنند. پژوهش‌های پیشین به بررسی تاثیر رویکردها و ویژگی‌های رفتاری (شامل سن، تحصیلات، تخصص مالی و حقوقی و ریسک‌پذیری شخصی) مدیرعامل و مدیران ارشد مالی شرکت بر گزارشگری مالی شرکت پرداخت‌اند

¹ Dyck, Morse & Zingales

² Demerjian

³ Glaeser & Saks

⁴ Call

⁵ Bowen, Call & Rajgopal

و تاثیر این خصوصیات بر کیفیت سود (دمیرجان و همکاران، ۲۰۱۳)، گزارشگری مالی نادرست (آیر^۱ و همکاران، ۲۰۰۵) و عدم تمکین مالیاتی (دیرنگ، هانلون و مایدو^۲، ۲۰۱۰)، تایید شده است. به عبارتی، تاکید بر خصوصیات اخلاقی و رفتاری مدیران در ارایه گزارش‌های مالی است ولی در این تحقیق با لحاظ کردن اثر ویژگی‌های شخصی و تحصیلی کارکنان شرکت در ابعاد مختلف، نقش کیفیت کارکنان در تغییر فرآیند گزارشگری مالی مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش به ارزیابی تأثیر نیروی کار در سطحی گسترده‌تر از مدیران ارشد شرکت پرداخته شده است. اگرچه در نهایت مدیران مالی شرکت مسئولیت کیفیت گزارشگری مالی شرکت را بر عهده دارند، در عمل نه تنها همه نیروی انسانی یک شرکت در تهیه اطلاعات حسابداری سهیم هستند بلکه با تهیه داده‌های اولیه که پایه و اساس اطلاعات مدیران را تشکیل می‌دهد، نقش غیرمستقیمی را نیز در انتخاب گزارش‌های مورد استفاده در گزارشگری مالی ایفا می‌کنند.

مبانی نظری

تحصیلات کارکنان و کیفیت گزارشگری مالی

نظریه رده‌های مدیریت ارشد هامبریک و ماسون^۳ (۱۹۸۴) پیش‌بینی می‌کند که تفاوت‌های مقطعی ناشی از آموزش مدیران، احتمالاً ارزش‌ها و جهت‌گیری‌های شناختی آن‌ها را شکل داده که به نوبه خود بر سبک‌های مدیریتی آن‌ها تأثیر خواهد گذاشت. علاوه بر این، پژوهش‌های پیشین ثابت می‌کند که مدیران برخوردار از مدرک تحصیلی MBA، سبک‌های مختلفی را در رابطه با انطباق، عقلانیت و اخلاق ایجاد می‌کنند تا واحدهای زیربط خود را بدون استفاده از همان پیش‌زمینه‌های آموزشی مدیریت نمایند (چن^۴، ۲۰۰۴؛ گوشال^۵، ۲۰۰۵؛ گینتیس و خوران^۶، ۲۰۰۸). یافته‌های به دست آمده از پژوهش بامبر و همکاران (۲۰۱۰) نیز نشان می‌دهد که برخورداری مدیران ارشد (به عنوان مثال مدیران عامل و مدیران مالی) از تحصیلات در زمینه مدیریت اجرایی رابطه نزدیکی با کیفیت گزارشگری مالی دارد.

ادبیات اقتصادی هم چنین شواهدی ارائه می‌دهد که سطح تحصیلات با نظارت بر رفتارهای متقلبانه در ارتباط است. گلارز و ساکس (۲۰۰۶) نشان می‌دهند که دادستان‌های فدرال ایالات متحده امریکا بسیاری از مقامات دولتی در این کشور را به جرم فساد محکوم کرده‌اند. پژوهشگران تصریح می‌کنند که مدیران ارشد دارای تحصیلات عالی به هنگام نقض حقوق کارمندان قادر به اعمال نظارت بالاتری هستند. بر اساس این نظریه، کشورهای با سطح تحصیلات بالا و رفاه کمتر، سطح فساد کمتری در قیاس با دیگر کشورها دارند.

¹ Aier

² Dyreng, Hanlon & Maydew

³ Hambrick & Mason

⁴ Chen

⁵ Ghoshal

⁶ Gintis & Khurana

گان^۱ (۲۰۱۳) با تکیه بر نظریه اقتصاد شهری (گلاسر و گوتلیب^۲، ۲۰۰۹) بیان می‌کند که تراکم سرمایه انسانی در یک منطقه جغرافیایی به همراه سطح تحصیلات اندازه‌گیری شده، منجر به ایجاد دانشی می‌شود که فعالیت‌های اقتصادی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. همچنین، تحلیل‌گرانی که از تحصیلات بالاتری در زمینه سیستم‌های اندازه‌گیری برخوردار بوده‌اند، در قیاس با تحلیل‌گرانی که از سطح تحصیلات پایین‌تری در این زمینه برخوردار هستند، پیش‌بینی دقیق‌تر و قابل اتکاتری از درآمد دارند.

نیروی کار دارای تحصیلات عالی می‌تواند اطلاعات با کیفیت بالاتر (اطلاعات با خطاهای کمتر) را به عنوان ورودی به سیستم حسابداری ارائه دهند. به طور خاص، کارکنان دارای تحصیلات عالی باید در فرآیند جمع‌آوری و تولید داده‌هایی که به نوبه خود در اطلاعات مالی پردازش می‌شوند، در گزارش‌های مختلف مالی (از جمله فرم گزارش مصرف مواد، قطعات و ملزومات، فرم گزارش تولید، فرم درصد پیشرفت تکمیل کار در جریان ساخت، فرم‌های گزارش کارکرد مستقیم)، اشتباهات غیرعمدی کمتری را مرتکب شوند. اگر داده‌های مورد استفاده سیستم حسابداری از خطاهای کمتری برخوردار باشند، صورت‌های مالی مبتنی بر اطلاعات تولید شده از این داده‌ها باید از کیفیت بالاتری برخوردار باشند (یو^۳، ۲۰۰۸). ممکن است این پرسش مطرح شود که آیا خطاهای حسابداری سهوی در مجموع جبران می‌شود یا خیر؟ به عنوان مثال، اگر خطایی اثر افزایش درآمد داشته باشد، خطای دیگر ممکن است درآمد را کاهش داده و حتی در شرکت‌هایی که کارکنان خطای زیادی مرتکب می‌شوند، خطای تجمعی می‌تواند نزدیک به صفر باشد. بر پایه شبیه‌سازی مونت کارلو و تجزیه و تحلیل‌های ریاضی، می‌توان نشان داد که خطای تجمعی مطلق بر مبنای خطاهای غیرعمدی صورت گرفته، روند افزایشی دارد. بنابراین، کارکنان تحصیل کرده باید خطاهای غیرعمدی کمتری مرتکب شده و در نتیجه خطاهای تجمعی مطلق کوچک‌تری وجود داشته باشد (کال و همکاران، ۲۰۱۷). افزون بر این، کارکنان تحصیل کرده می‌توانند مواردی را که به نظر غیرمتعارف و احتمالاً متقلبانانه باشد را تشخیص داده و اطلاعات مربوط به موارد تخلف یا تقلب‌های مالی را قبل از اینکه به یک سوء استفاده جدی تبدیل شود، به اطلاع مدیریت برسانند (وایلد^۴، ۲۰۱۷).

کارکنان فعال در بخش‌های غیرحسابداری اطلاعاتی را ارائه می‌دهند که در ارائه و تحلیل نهایی گزارشگری مالی توسط مدیریت ارشد، مورد استفاده قرار می‌گیرد. هنگامی که کارکنان فروش و تولید اطلاعات بهتری در مورد فعالیت‌های گذشته و پیش‌بینی آینده ارائه می‌دهند، در این صورت مدیریت ارشد شرکت در راستای افزایش عملکرد مالی اطلاعات بهتری در اختیار خواهد داشت (راجرز و استوکن^۵، ۲۰۰۵). کارکنان شرکت به منظور کشف فعالیت‌های تولید و حمل و نقل غیرعادی (از جمله ارسال کالا بدون دریافت سفارش خرید) در

¹ Gunn

² Glaeser & Gottlieb

³ Yu

⁴ Wilde

⁵ Rogers & Stocken

شرایطی که فرایندهای استاندارد زیر پا گذاشته می‌شود (مثلاً کاهش سطح و دقت کنترل کیفیت، تجاوز از سطح نگه‌داری برنامه‌ریزی شده کالا) یا زمانی که بازده محصول غیرطبیعی است، نیازی به شناخت قواعد و رویه‌های مربوط به شناسایی درآمد را ندارند (اوونز، وو و زیمرمن^۱، ۲۰۱۷). کارمندی که تفاوت‌های ظریف اصول و رویه‌های پذیرفته شده حسابداری را درک نمی‌کند اما می‌فهمد چه چیزی خراب است می‌تواند موضوع تخلف یا تقلب را به مدیریت ارشد یا مقام مافوقی که احتمالاً دانش مالی بهتری داشته و اصول و رویه‌های حسابداری را درک کند، گزارش نماید (اوفالن و باترفیلد^۲، ۲۰۰۵).

در شرایطی که افراد تحصیلکرده به فساد مشکوک شوند، نسبت به افراد کمتر تحصیلکرده، در زمینه پیگیری و هشدار نقش فعال‌تری را ایفا می‌کنند (گلارز و ساکس، ۲۰۰۶). بنابراین، حتی هنگامی که کارکنان غیرحسابداری از سطح تحصيلات بالاتری برخوردار هستند، کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت نیز بهبود می‌یابد (مک‌گیور و همکاران، ۲۰۱۲). بر پایه استدلال‌های صورت گرفته و شواهد تجربی ارائه شده، انتظار می‌رود که سطح تحصيلات کارکنان با کیفیت بالاتر اقلام تعهدی همراه باشد. به عبارتی، به موازات افزایش سطح تحصيلات کارکنان، میزان تخصیص اقلام تعهدی به جریان‌های نقدی گذشته، حال و آینده بیشتر بوده (دیچو و دیچاو^۳، ۲۰۰۲)، میزان ضعف‌های کنترل داخلی کمتر (هنس، لئون و میلر^۴، ۲۰۰۸) و نیاز به اصلاحات و تجدید ارائه در صورت‌های مالی نیز کاهش می‌یابد (مک‌گوایر، عامر و شارپ^۵، ۲۰۱۲). از بعد حسابرسی نیز بک^۶ و همکاران (۲۰۱۷) نشان دادند که بین متوسط سطح تحصيلات افراد مشغول به فعالیت در موسسات حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی صاحبکاران حسابرسی ارتباط مستقیم وجود دارد و تصریح می‌کنند که تحصيلات بالای حسابرسان منجر به ارائه حسابرسی‌های باکیفیت بالاتری می‌شود. بنابراین انتظار بر این است که سازمان‌های دارای کارکنان تحصیل کرده، تجدید ارائه کمتری داشته و به دلیل سوءاستفاده کمتر از اطلاعات حسابداری، کمتر از کارکنان آن‌ها شکایت می‌شود. به عبارتی، سطح تحصيلات کارکنان به عنوان جایگزینی برای سایر اشکال نظارتی عمل می‌کند. فرض شده است که آموزش کارکنان شرکت می‌تواند، به نوعی نظارت داخلی یا درون فردی تلقی گردد.

فرضیه اول: سطح تحصيلات کارکنان تاثیر مثبت و معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی دارد.

فرضیه دوم: سطح تحصيلات هیئت مدیره تاثیر مثبت و معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی دارد.

¹ Owens, Wu & Zimmerman

² O'Fallon & Butterfield

³ Dechow & Dichev

⁴ Hennes, Leone & Miller

⁵ McGuire, Omer & Sharp

⁶ Beck

بر خلاف افشای اجباری، پیش‌بینی‌های داوطلبانه مدیریت، اطلاعات مورد استفاده در بودجه‌بندی را ارائه داده و مشمول ارزیابی حسابرس مستقل نمی‌باشد. با این وجود، تحقیقات نشان می‌دهد که افشای داوطلبانه با افزایش کیفیت اطلاعات همراه است (فرانسیس، نندا و اولسون^۱، ۲۰۰۸؛ بال، جایارمن و شیواکومار^۲، ۲۰۱۲؛ دورنیتز^۳ و همکاران، ۲۰۱۳). می‌توان استدلال کرد که کارکنان دارای تحصیلات بالاتر، اطلاعات بهتری را به مدیران ارشد ارائه داده و تمایل مدیریت برای افشای داوطلبانه اطلاعات را افزایش می‌دهند. بنابراین می‌توان انتظار داشت که برخورداری شرکت از کارکنان دارای تحصیلات با پیش‌بینی سود در ابعاد گسترده‌تر، خطای پیش‌بینی کمتر و دقت بالاتری همراه باشد (کال و همکاران، ۲۰۱۷).

خطاهای پیش‌بینی مدیریت می‌تواند بر مبنای سود پیش‌بینی شده و تحقق سود واقعی، با نوسان همراه باشد. بنابراین، ممکن است حتی سطح تحصیلات کارکنان تأثیر افزایشی بر تحقق واقعی سود نداشته باشد. به عبارتی، ممکن است تأثیر سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی از طریق افزایش کیفیت ارقام تعهدی، کاهش ضعف در کنترل‌های داخلی و کاهش احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی، نمود پیدا کند (مک نیکولز، ۲۰۰۲، کارامانون و وافیس^۴، ۲۰۰۵ و کدیا و راجگوپال^۵، ۲۰۱۱).

در راستای تفکیک این تأثیرات، در این پژوهش سعی شده تا کلیه عواملی که بر اساس شواهد به دست آمده از پژوهش‌های قبلی بر صحت پیش‌بینی مدیریت و سود واقعی تأثیرگذار هستند را کنترل، و ابعاد مربوط به افشای اجباری و کیفیت گزارشگری مالی متاثر از سطح تحصیلات کارکنان را تشریح شود. افزون بر این، شواهد به دست آمده از پژوهش‌های قبلی حاکی از آن است که افزایش نظارت بیرونی منجر به کاهش و تعدیل تعصب در برآوردهای مدیریتی نسبت به عملکرد آینده شرکت می‌گردد (دایک و همکاران ۲۰۱۰). به عبارتی، کارکنان دارای تحصیلات عالی، نقش نظارتی مشابهی (از بعد داخلی) را ایفا می‌کنند. در نتیجه می‌توان انتظار داشت پیش‌بینی‌های مدیریت در ارتباط با سودهای آتی عاری از هرگونه تعصب افزایشی باشد.

فرضیه سوم: سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی مبتنی بر سوگیری مدیریت در پیش‌بینی سود، تأثیر منفی و معناداری دارد.

فرضیه چهارم: سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارگری مالی مبتنی بر دامنه پیش‌بینی سود، تأثیر منفی و معناداری دارد.

¹ Francis, Nanda, & Olsson

² Ball, Jayaraman & Shivakumar

³ Dorantes

⁴ Karamanou & Vafeas

⁵ Kedia & Rajgopal

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نوع کمی و به سبب آنکه مفاهیم مورد تحقیق به صورت عینی در دنیای خارجی وجود دارد، در گروه تحقیقات اثبات‌گرایی است و واقعیت موضوع و محقق کاملاً مستقل از یکدیگر می‌باشند. روش‌شناسی غالب این گونه تحقیقات استفاده از روش‌های آماری متعدد است. از آنجا که روش این تحقیق مبتنی بر توصیف روابط واقعی میان داده‌های موجود است (توصیف آنچه هست) که در قالب مدل بیان می‌گردد، تحقیق در زمره تحقیقات توصیفی به شمار می‌رود. در این تحقیق نخست جنبه‌های واقعی روابط شناخته شده و سپس مدل بر مبنای فرضیات و روابط مربوطه طراحی شده است. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات، ابتدا از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. در روش کتابخانه‌ای، مبانی نظری پژوهش، از کتب و مجلات تخصصی فارسی و لاتین گردآوری می‌شود. سپس، برای گردآوری داده‌های پژوهش حاضر از آرشيو و آماری سازمان بورس اوراق بهادار تهران، سایت رسمی شرکت بورس اوراق بهادار تهران و دیگر پایگاه‌های اینترنتی مرتبط، استفاده شده است. در نهایت، به منظور بررسی و تحلیل فرضیات مطرح شده مطابق با مبانی نظری، از رویکرد رگرسیونی و نرم افزارهای ایویوز و استاتا استفاده شده است.

مدل و متغیرهای پژوهش

مدل تحقیق

این تحقیق به دنبال بررسی بررسی تاثیر سطح تحصیلات هیئت مدیره و کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی است. بدین منظور از مدل‌های زیر برای بررسی فرضیه‌ها استفاده شده است:

مدل (۱)

$$FRQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 EDUC_{it} + \beta_2 BIG_{it} + \beta_3 BLOCK_{it} + \beta_4 CEO_TENURE_{it} + \beta_5 GOVERN_{it} + \beta_6 INST_{it} + \beta_7 LEV_{it} + \beta_8 AGE_{it} + \beta_9 LOSS_{it} + \beta_{10} MGT_{it} + \beta_{11} MTB_{it} + \beta_{12} ROA_{it} + \beta_{13} SIZE_{it} + \beta_{14} TENURE_{it} + \beta_{15} RESTATE_{it} + \varepsilon$$

مدل (۲)

$$FRQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 BOARD_EDUC_{it} + \beta_2 BIG_{it} + \beta_3 BLOCK_{it} + \beta_4 CEO_TENURE_{it} + \beta_5 GOVERN_{it} + \beta_6 INST_{it} + \beta_7 LEV_{it} + \beta_8 AGE_{it} + \beta_9 LOSS_{it} + \beta_{10} MGT_{it} + \beta_{11} MTB_{it} + \beta_{12} ROA_{it} + \beta_{13} SIZE_{it} + \beta_{14} TENURE_{it} + \beta_{15} RESTATE_{it} + \varepsilon$$

مدل (۳)

$$BIAS_{it} = \beta_0 + \beta_1 EDUC_{it} + \beta_2 BIG_{it} + \beta_3 BLOCK_{it} + \beta_4 CEO_TENURE_{it} + \beta_5 GOVERN_{it} + \beta_6 INST_{it} + \beta_7 LEV_{it} + \beta_8 AGE_{it} + \beta_9 LOSS_{it} + \beta_{10} MGT_{it} + \beta_{11} MTB_{it} + \beta_{12} ROA_{it} + \beta_{13} SIZE_{it} + \beta_{14} TENURE_{it} + \beta_{15} RESTATE_{it} + \varepsilon$$

مدل (۴)

$$RANGE_{it} = \beta_0 + \beta_1 EDUC_{it} + \beta_2 BIG_{it} + \beta_3 BLOCK_{it} + \beta_4 CEO_TENURE_{it} + \beta_5 GOVERN_{it} + \beta_6 INST_{it} + \beta_7 LEV_{it} + \beta_8 AGE_{it} + \beta_9 LOSS_{it} + \beta_{10} MGT_{it} + \beta_{11} MTB_{it} + \beta_{12} ROA_{it} + \beta_{13} SIZE_{it} + \beta_{14} TENURE_{it} + \beta_{15} RESTATE_{it} + \varepsilon$$

در مدل‌های مذکور:

FRQ کیفیت گزارشگری مالی؛ EDUC تحصیلات کارکنان؛ BOARD_EDUC تحصیلات هیئت مدیره؛ BIAS سوگیری مدیریت در پیش‌بینی سود؛ RANGE دامنه پیش‌بینی سود؛ BIG اندازه موسسه حسابرسی؛ BLOCK تمرکز مالکیت؛ CEOTENURE تداوم انتخاب مدیر؛ GOVERN مالکیت دولتی؛ INST مالکیت نهادی؛ LEV اهرم مالی؛ AGE عمر شرکت؛ LOSS زبان شرکت؛ MGT مالکیت مدیریت؛ MTB ارزش بازار به دفتری؛ ROA بازده دارایی؛ SIZE اندازه شرکت؛ TENURE تداوم انتخاب حسابرسی و RESTATE تجدید آرایه صورت‌های مالی را نشان می‌دهد.

متغیرهای وابسته

کیفیت گزارشگری مالی (FRQ): در این تحقیق برای ارزیابی کیفیت گزارشگری مالی از مدل فرانسوی^۱ و همکاران (۲۰۰۵)، به شرح زیر استفاده شده است:

$$TCA_{j,t} = \alpha_0 + \alpha_1 CFO_{j,t-1} + \alpha_2 CFO_{j,t} + \alpha_3 CFO_{j,t+1} + \alpha_4 \Delta REV_{j,t} + \alpha_5 PPE_{j,t} + \varepsilon_{j,t}$$

که در آن، TCA کل ارقام تعهدی شرکت ز در سال t است که از تفاوت سود خالص با جریان نقد عملیاتی به دست می‌آید؛ CFO جریان وجه نقد حاصل از عملیات شرکت؛ ΔREV تغییر در درآمد فروش شرکت و EPP خالص دارایی‌های ثابت مشهود است. مدل فوق برای هر سال - صنعت برآورد و عکس انحراف استاندارد ۳ ساله جز خطا به عنوان متغیر کیفیت گزارشگری مالی در نظر گرفته می‌شود.

سوگیری مدیریت در پیش‌بینی سود (BIAS): متغیری مجازی است که اگر سود پیش‌بینی شده بیشتر از سود واقعی باشد عدد یک و در غیر اینصورت صفر می‌پذیرد (در دوره‌های قبل از سال ۱۳۹۶ که سود چند مرحله در سال اعلام و تعدیل شده، مبنای اولین سود پیش‌بینی شده برای سال است). انتظار بر این است مدیرانی که سوگیری مثبتی نسبت به عملکرد شرکت دارند، گزارشگری مالی را در راستای دستیابی به اعداد مدنظر خود دستکاری نمایند.

دامنه پیش‌بینی سود (RANGE): برابر با تفاوت سود پیش‌بینی شده سال آتی با سود پیش‌بینی شده سال جاری تقسیم بر سود پیش‌بینی شده سال جاری است. در دوره‌های قبل از سال ۱۳۹۶ که سود چند مرحله در سال اعلام و تعدیل شده، مبنای بالاترین سود پیش‌بینی شده برای هر سال است.

¹ Francis

متغیرهای مستقل

سطح تحصیلات هیئت مدیره (BOARD_EDUC): به منظور اندازه‌گیری این متغیر از میانگین موزون سطح تحصیلات هر یک از اعضای هیئت مدیره استفاده شده است به نحوی که اگر سطح تحصیلات اعضای هیئت مدیره تا دیپلم باشد عدد یک، دیپلم تا کارشناسی عدد ۲، کارشناسی ارشد عدد ۳ و دکتری عدد ۴ می‌پذیرد.

سطح تحصیلات کارکنان (EDUC): به منظور اندازه‌گیری این متغیر از میانگین موزون سطح تحصیلات کارکنان استفاده شده است به نحوی که اگر سطح تحصیلات کارکنان تا دیپلم باشد عدد یک، دیپلم تا کارشناسی عدد ۲، کارشناسی ارشد عدد ۳ و دکتری عدد ۴ می‌پذیرد.

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت (Size): برابر با لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌های شرکت می‌باشد.

محافظه‌کاری در حسابداری (CONSER): در این تحقیق برای محاسبه محافظه‌کاری در حسابداری به پیروی از کالن، سگال و هوپ^۱ (۲۰۱۰) از مدل زیر استفاده شده است. در این تحقیق از مدل باسو^۲ (۱۹۹۷) به علت ایجاد همخطی سریالی و نیز انحراف در اندازه‌گیری (پاتاتوکاس و توماس^۳، ۲۰۱۶) استفاده نشده است. به منظور محاسبه محافظه‌کاری، مدل زیر به روش خودرگرسیون برداری و با ۳ متغیر (بازدهی، بازده سرمایه و نسبت ارزش دفتری به بازار) تخمین زده می‌شود و باقیمانده خطای به دست آمده بیانگر سطح محافظه‌کاری است. لازم به ذکر است که با توجه به محدودیت در تعداد مشاهدات، وقفه ۱ برای تمامی متغیرها در نظر گرفته شده است (کالن و همکاران، ۲۰۱۰).

$$Return_{it} = \log Return_{it-1} + \log (1 + Roe)_{it-1} + \log \left(\frac{B}{M} \right)_{it-1} + \varepsilon_{it}$$

در الگوی مذکور Return بازده سهام، Roe بازده سرمایه و B/M بیانگر نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام واحد تجاری است.

عملکرد آتی (Performance): در این پژوهش برای بررسی عملکرد از میانگین نسبت جریان نقد عملیاتی سال $t+1$ مستخرج از صورت جریان وجوه نقد به مجموع دارایی‌های ابتدای دوره استفاده شده است. به منظور کاهش خطای ناشی از دستکاری سود از نسبت مذکور استفاده شده است (هسو، نوسلف و وانگ^۴، ۲۰۱۷).

¹ Callen, Segal and Hope

² Basu

³ Patatoukas and Thomas

⁴ Hsu, Novoselov and Wang

عدم اطمینان محیطی (VIX): برای سنجش عدم اطمینان محیطی از انحراف معیار تغییرات درآمد فروش طی یک دوره ۳ ساله استفاده می‌شود. استفاده از انحراف استاندارد برای اندازه‌گیری عدم اطمینان محیطی توسط محققانی از جمله دیچو و تانگ^۱ (۲۰۰۹) و انواری رستمی و کیانی (۱۳۹۴) مطرح و بکار گرفته شده است. **زیان (LOSS):** متغیر موهومی است که اگر شرکت در سال جاری، سال قبل و یا در دو سال قبل زیان داشته باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر می‌باشد.

اهرم مالی (LEV): برابر با نسبت مجموع بدهی‌ها به مجموع دارایی‌های شرکت است. **سود عملیاتی (E):** برابر با نسبت سود عملیاتی به مجموع دارایی‌های ابتدای دوره شرکت است. **کیفیت اطلاعات حسابداری (A_Quality):** در این پژوهش برای ارزیابی کیفیت اطلاعات حسابداری از مدل فرانسیس و همکاران (۲۰۰۵) به شرح زیر استفاده می‌شود.

مدل (۳)

$$TCA_{j,t} = \alpha_0 + \alpha_1 CFO_{j,t-1} + \alpha_2 CFO_{j,t} + \alpha_3 CFO_{j,t+1} + \alpha_4 \Delta REV_{j,t} + \alpha_5 PPE_{j,t} + \varepsilon_{j,t}$$

که در آن، TCA کل اقلام تعهدی شرکت t در سال t است که از تفاوت سود خالص با جریان نقد عملیاتی به دست می‌آید؛ CFO جریان وجه نقد حاصل از عملیات شرکت؛ ΔREV تغییر در درآمد فروش شرکت و PPE ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات است. مدل فوق بصورت مقطعی و برای هر سال طی دوره پژوهش برآورد و عکس انحراف استاندارد ۳ ساله جز خطا به عنوان متغیر کیفیت اطلاعات حسابداری در نظر گرفته می‌شود. **کیفیت حسابرسی (Audit_Q):** در این تحقیق معیار کیفیت حسابرسی، اندازه موسسه حسابرسی در نظر گرفته شده است به نحوی که اگر حسابرس شرکت سازمان حسابرسی و یا یکی از موسسات رتبه الف جامعه حسابداران رسمی باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر می‌پذیرد.

نسبت ارزش بازار به دفتری (MTB): برابر با نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام شرکت است.

بحران مالی (KZ): برای محاسبه محدودیت در تامین مالی واحد تجاری از معیار کاپلان و زینگالس^۲ (۱۹۹۷) استفاده شده است که الگوی تعدیل شده آن در بورس اوراق بهادار تهران و به شرح زیر مورد استفاده قرار گرفته است. شرکت‌هایی که در پنجک چهارم و پنجم قرار می‌گیرند جز شرکت‌های دارای محدودیت مالی محسوب می‌شوند.

$$KZ = 17.330 - 37.486 * C - 15.216 * DIV + 3.394 * LEV - 1.402 * MTB$$

در الگوی مذکور C بیانگر نسبت موجودی نقد، DIV سود تقسیمی، LEV اهرم مالی و MTB نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری می‌باشد.

¹ Dichev & Tang

² Kaplan and Zingales

جامعه‌ی آماری و نحوه انتخاب شرکت‌ها

جامعه آماری این تحقیق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که از سال ۱۳۸۶ به بعد در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند. جامعه آماری با اعمال محدودیت‌هایی که آن هم به واسطه‌ای انقطاع زمانی مشخص برای انجام آزمون و استخراج داده‌ها است، محدود می‌شود. به عبارت دیگر، نمونه‌ی آماری شامل جامعه آماری است که با محدودیت‌های زیر، تعدیل می‌شوند:

(۱) سال مالی آنها به ۲۹ اسفند ختم شود. این محدودیت به آن سبب است که قابلیت مقایسه جهت بررسی و برآورد متغیرها در اختیار باشد.

(۲) در طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ نماد معاملاتی آنها برای بیش از یک سوم روزهای معاملاتی سال بسته نشده باشد. این محدودیت نیز بواسطه‌ی اندازه‌گیری متغیرها، بویژه متغیر توانایی مدیران است. بسته بودن نماد معاملاتی یک سهم برای مدت طولانی، خود موجب بی‌میلی سهامداران و در نتیجه کاهش رقابت‌پذیری سهم می‌شود.

(۳) شرکت از جمله صنایع واسطه‌گری مالی و لیزینگ‌ها نباشد. علت این امر، آن است که این شرکت‌ها خود به عنوان سرمایه‌گذاران نهادی فعال در بازار سرمایه محسوب شده و اثر فعالیت آنها در مدل‌ها دیده شده است. ضمن اینکه این شرکت‌ها تابع مکانیزم‌های خاص متفاوت با سایر شرکت‌های فعال در دیگر صنایع هستند.

در نهایت شرکت‌های مورد بررسی در این تحقیق، شامل ۱۲۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

برای آرایه‌ی یک نمای کلی از خصوصیات مهم متغیرهای محاسبه شده، در جدول زیر برخی از آمارهای توصیفی این متغیرها شامل میانگین، میانه، انحراف معیار، حداقل و حداکثر مشاهدات ارائه شده است.

همانطور که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود، میانگین تحصیلات کارکنان و هیئت مدیره به ترتیب ۲/۷۱۳، و ۳/۵۶۱ است که بیانگر تحصیلات بالاتر هیئت مدیره نسبت به دیگر کارکنان است. میانگین متغیر کیفیت گزارشگری مالی برابر با ۰/۲۹۷ است که بیانگر نوسان بالای جریان‌ات نقدی مورد استفاده توسط شرکت‌های مورد مطالعه است. میانگین سوگیری مدیریت در پیش‌بینی سود برای شرکت‌های مورد مطالعه ۰/۴۲ است که بیانگر نگرش محافظه‌کارانه مدیریت در پیش‌بینی سود است. ارزش میانگین اندازه موسسه حسابرسی برابر با ۰/۲۲۵ بوده که نشان دهنده استفاده محدود از موسسات بزرگ حسابرسی توسط صاحبکاران است. میانگین ۲۳ درصدی مالکیت دولتی بیانگر میزان سهام در اختیار شرکت‌های دولتی نسبت به شرکت‌های خصوصی است. میانگین اهرم مالی برابر با ۰/۵۷۵ است که نشان می‌دهد بخش عمده‌ای از مصارف شرکت از محل

بدهی‌ها تامین مالی شده است. ساختار مالکیتی شرکت شامل ۷۰ درصد سهامداران مطلع است که بخش عمده‌ای از اعضای هیئت مدیره (۰/۶۶) را تشکیل می‌دهند. ارزش میانگین 1.4373 برای نسبت ارزش بازار به دفتری، نشان دهنده فرصت‌های رشد برای شرکت‌های مورد مطالعه شده است. ارزش میانگین بازده دارایی ۰/۱۳۸ به دست آمده که بیان کننده ایجاد ۰/۱۳ بازدهی به ازای هر ریال سرمایه‌گذاری در دارایی‌ها می‌باشد. میانگین متغیر تداوم انتخاب حسابرس برابر با ۳/۸۶۸ است و نشان دهنده این است که همکاری شرکت‌های مورد مطالعه با موسسه‌های حسابرسی، یک همکاری به نسبت بلندمدت است. میانگین تجدید ارائه صورت‌های مالی بیانگر این است که به طور متوسط ۴۸ درصد از شرکت‌های مورد مطالعه اقدام به تجدید ارائه صورت‌های مالی به دلایلی از جمله تغییرات مالیاتی کرده‌اند.

جدول (۱) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	میانه	انحراف معیار	حداکثر	حداقل
کیفیت گزارشگری مالی	۰/۲۹۷	۰/۱۹۸	۰/۳۴۹	۲/۵۰۴	۰/۰۰۲
تحصیلات کارکنان	۲/۷۱۳	۱/۹۸۰	۰/۷۱۷	۳/۶۵۱	۱/۳۲۱
تحصیلات هیئت مدیره	۳/۵۶۱	۳/۲۱۲	۰/۵۷۰	۴/۲۵۱	۲/۹۱۲
سوگیری مدیریت در پیش‌بینی سود	۰/۴۲۱	۰/۰۰۰	۰/۴۹۴	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰
دامنه پیش‌بینی سود	۰/۱۷۲	۰/۰۶۱	۰/۲۳۹	۰/۹۹۳	۰/۰۰۶
اندازه موسسه حسابرسی	۰/۲۲۵	۰/۰۰۰	۰/۴۱۸	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰
تمرکز مالکیت	۰/۷۳۸	۰/۷۸۰	۰/۱۷۳	۰/۹۸۷	0.1116
مالکیت دولتی	۰/۲۲۸	۰/۰۱۱	۰/۳۱۶	۰/۹۸۷	۰/۰۰۰
تداوم انتخاب مدیر	۳/۳۸۱	۲/۰۰۰	۲/۶۸۷	۱۴/۰۰۰	۰/۰۰۰
اهرم مالی	۰/۵۷۵	۰/۵۸۵	۰/۲۴۴	۱/۷۲۴	۰/۰۴۶
عمر شرکت	۲/۸۷۹	۲/۸۹۰	۰/۴۱۵	۳/۸۹۱	۱/۰۹۸
مالکیت نهادی	۰/۷۰۴	۰/۷۸۲	۰/۲۵۰	۰/۹۹۱	۰/۰۲۵
مالکیت مدیریت	۰/۶۶۰	۰/۷۱۰	۰/۲۲۳	۰/۹۹۰	۰/۰۱۰
ارزش بازار به دفتری	۱/۴۳۷	۱/۲۷۸	۰/۵۹۵	۳/۷۰۹	-۰/۹۴۵
زبان شرکت	۰/۲۸۲	۰/۰۰۰	۰/۴۵۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰
بازده دارایی	۰/۱۳۸	۰/۱۰۲	۰/۱۸۱	۰/۵۷۱	-۱/۴۵۰
اندازه شرکت	۱۳/۸۸۴	۱۳/۹۳۳	۱/۴۳۳	۱۹/۵۶۶	۹/۰۶۹
تداوم انتخاب حسابرس	۳/۸۶۸	۳/۰۰۰	۳/۲۸۲	۱۴/۰۰۰	۱/۰۰۰
تجدید ارائه صورت‌های مالی	۰/۴۸۲	۰/۰۰۰	۰/۵۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

آمار استنباطی

قبل از برازش مدل‌ها لازم است آزمون F لیمر به منظور بررسی استفاده از روش داده‌های تابلویی با اثرهای ثابت در مقابل روش داده‌های ترکیبی برای مدل‌های بالا انجام شود. نتایج حاصل از آزمون F لیمر برای مدل پژوهش در جدول (۲) نشان داده شده است.

جدول (۲) نتایج آزمون F لیمر برای مدل‌های پژوهش

مدل پژوهش	آماره	سطح خطا	روش پذیرفته شده
مدل ۱	۳/۰۷۳	۰/۰۰۰	مدل اثرات ثابت
مدل ۲	۲/۹۶۱	۰/۰۰۰	مدل اثرات ثابت
مدل ۴	۱/۲۱۹	۰/۱۲۴	مدل تلفیقی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به آماره و سطح خطای آزمون F لیمر و رد فرضیه H_0 برای مدل‌های ۱ و ۲ تحقیق لازم است برای انتخاب از بین مدل داده‌های تابلویی با اثرات ثابت یا داده‌های تابلویی با اثرات تصادفی، آزمون هاسمن نیز انجام شود. نتایج مربوط به آزمون هاسمن نیز در جدول (۳) نشان داده شده است.

جدول (۳) نتایج آزمون هاسمن برای مدل‌های پژوهش

مدل پژوهش	آماره	سطح خطا	روش پذیرفته شده
مدل ۱	۸/۹۵۶	۰/۰۰۵	مدل اثرات ثابت
مدل ۲	۵/۹۱۲	۰/۰۰۱	مدل اثرات ثابت

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همانطور که در جدول (۳) قابل مشاهده است، نتایج حاکی از رد شدن فرضیه H_0 برای مدل‌های پژوهش بوده، در نتیجه مدل داده‌های تابلویی با اثرات ثابت ارجح است. بنابراین، برای تخمین مدل پژوهش از روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت استفاده شده است. در پژوهش حاضر، جداول زیر نتایج حاصل از برآورد مدل‌های پژوهش را نشان می‌دهد.

براساس مدل (۱) و با توجه به اینکه سطح خطا کمتر از ۵ درصد (آماره t برابر با ۲/۴۱۰) است، فرضیه اول پژوهش مبنی بر تاثیر مثبت و معنادار سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی، تایید شده است. همچنین، براساس مدل (۲) و با توجه به اینکه سطح خطا کمتر از ۵ درصد (آماره t برابر با ۲/۰۶۱) است،

فرضیه دوم پژوهش مبنی بر اینکه سطح تحصیلات هیئت مدیره تاثیر مثبت و معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی دارد، تایید شده است.

جدول (۴) نتایج حاصل از برآورد مدل های ۱ و ۲ پژوهش

مدل دوم			مدل اول			متغیر	
VIF	سطح خطا	آماره t	ضریب	سطح خطا	آماره t		ضریب
-	-	-	-	۰/۰۱۶	۲/۴۱۰	۰/۰۲۵۵	تحصیلات کارکنان
۱/۱۱	۰/۰۳۹	۲/۰۶۱	۰/۰۳۴	-	-	-	تحصیلات هیئت مدیره
۱/۲۱	۰/۱۵۸	-۱/۴۱۲	-۰/۰۲۲	۰/۴۸۶	-۰/۶۹۶	-۰/۰۱۱	اندازه موسسه حسابرسی
۱/۱۱	۰/۰۰۰	۳/۶۸۳	۰/۱۷۴	۰/۰۰۰	۳/۸۱۷	۰/۱۹۸	تمرکز مالکیت
۲/۱۹	۰/۰۷۰	-۱/۸۱۶	-۰/۰۰۶	۰/۰۳۸	-۲/۰۸۰	-۰/۰۰۷	تداوم انتخاب مدیر
۱/۳۵	۰/۰۱۳	-۲/۴۷۶	-۰/۳۰۹	۰/۰۱۲	-۲/۵۱۹	-۰/۲۹۹	مالکیت دولتی
۱/۴۰	۰/۹۴۷	۰/۰۶۶	۰/۰۰۴	۰/۹۱۵	-۰/۱۰۶	-۰/۰۰۶	مالکیت نهادی
۱/۶۱	۰/۲۰۹	۱/۲۵۷	۰/۰۲۷	۰/۱۴۹	۱/۴۴۵	۰/۰۳۱	اهرم مالی
۱/۱۷	۰/۰۹۴	۱/۶۷۶	۰/۰۸۴	۰/۱۰۱	۱/۶۳۹	۰/۰۷۸	عمر شرکت
۱/۸۴	۰/۸۱۸	-۰/۲۳۰	-۰/۰۰۲	۰/۶۱۱	-۰/۵۰۸	-۰/۰۰۷	زبان شرکت
۲/۳۳	۰/۵۷۵	-۰/۵۶۱	-۰/۰۱۲	۰/۶۸۸	-۰/۴۰۱	-۰/۰۱۰	مالکیت مدیریت
۱/۲۰	۰/۰۰۰	-۳/۴۷۸	-۰/۰۲۴	۰/۰۰۰	-۴/۱۳۱	-۰/۰۲۶	ارزش بازار به دفتری
۱/۳۸	۰/۰۱۳	۲/۴۹۴	۰/۰۹۰	۰/۰۱۰	۲/۵۷۵	۰/۰۸۰	بازده دارایی
۱/۵۰	۰/۰۰۰	-۳/۴۹۸	-۰/۰۴۵	۰/۰۰۰	-۴/۱۵۲	-۰/۰۴۷	اندازه شرکت
۱/۷۸	۰/۰۰۰	-۴/۳۳۵	-۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	-۴/۲۴۲	-۰/۰۰۶	تداوم انتخاب حسابرس
۱/۳۴	۰/۰۱۲	-۲/۴۹۷	-۰/۰۱۷	۰/۰۰۲	-۳/۰۵۴	-۰/۰۱۶	تجدید آرایه صورت های مالی
-	۰/۰۰۰	۸/۴۵۵	۰/۶۲۱	۰/۰۰۰	۷/۸۸۶	۰/۶۴۵	جز ثابت
۰/۴۶۲			۰/۴۶۸			ضریب تعیین	
۰/۴۰۵			۰/۴۰۱			ضریب تعیین تعدیل شده	
۲/۳۰۱			۲/۳۰۴			آماره دوربین- واتسون	
۱۲۴/۶۶			۱۴۶/۹۸			آماره F	
۰/۰۰۰			۰/۰۰۰			احتمال آماره F	

منبع: یافته های پژوهشگر

جدول (۵) نتایج حاصل از برآورد مدل ۳ پژوهش

مدل سوم				متغیر
VIF	سطح خطا	آماره Z	ضریب	
۱/۱۴	۰/۰۰۶	-۲/۷۱۵	-۰/۳۷۲	تحصیلات کارکنان
۱/۱۹	۰/۱۱۶	-۱/۵۷۰	-۰/۵۵۲	اندازه موسسه حسابرسی
۱/۱۲	۰/۰۶۵	-۱/۸۴۰	-۱/۴۰۹	تمرکز مالکیت
۲/۱۹	۰/۳۳۷	۰/۹۵۸	۰/۰۳۳	تداوم انتخاب مدیر
۱/۳۲	۰/۸۰۲	۰/۴۵۰	۰/۰۷۹	مالکیت دولتی
۱/۴۷	۰/۳۲۷	۰/۹۷۹	۰/۵۰۶	مالکیت نهادی
۱/۵۶	۰/۸۱۹	-۰/۳۲۸	-۰/۰۸۷	اهرم مالی
۱/۱۹	۰/۵۸۴	۰/۵۴۶	۰/۱۲۵	عمر شرکت؛
۱/۸۴	۰/۸۸۶	۰/۱۴۳	۰/۰۳۰	زبان شرکت
۲/۳۳	۰/۳۹۹	۰/۸۴۱	۰/۴۸۵	مالکیت مدیریت
۱/۲۰	۰/۳۷۵	-۰/۸۸۶	-۰/۱۴۰	ارزش بازار به دفتری
۱/۳۶	۰/۲۷۱	۱/۰۹۹	۰/۶۰۶	بازده دارایی
۱/۵۲	۰/۴۸۳	۰/۷۰۱	۰/۰۵۰	اندازه شرکت
۱/۶۹	۰/۰۷۲	۱/۷۹۱	۰/۰۷۸	تداوم انتخاب حسابرس
۱/۲۹	۰/۹۹۱	-۰/۰۱۱	-۰/۰۰۲	تجدید ارائه صورت‌های مالی
-	۰/۰۶۰	-۱/۸۷۸	-۲/۵۸۵	جز ثابت
۰/۰۳۴				آماره مک فادن
۲۴/۹۹۰				آماره LR
۰/۰۰۵				احتمال آماره LR

منبع: یافته‌های پژوهشگر

براساس مدل ۳، سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی مبتنی بر سوگیری مدیران در پیش‌بینی سود، تاثیر منفی و معناداری دارد، با توجه به اینکه سطح خطا کمتر از ۵ درصد (آماره z برابر با ۲/۷۱۵) است، تایید شده است.

براساس مدل ۴، سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی مبتنی بر دامنه پیش‌بینی سود، تاثیر منفی و معناداری دارد، با توجه به اینکه سطح خطا کمتر از ۵ درصد (آماره t برابر با 3.9667) است، تایید شده است.

جدول (۶) نتایج حاصل از برآورد مدل ۴ پژوهش

مدل چهارم				متغیر
VIF	سطح خطا	آماره t	ضریب	
۱/۱۳	۰/۰۰۰	-۳/۹۶۶	-۰/۰۸۶	تحصیلات کارکنان
۱/۲۸	۰/۵۶۴	-۰/۵۷۶	-۰/۰۳۲	اندازه موسسه حسابرسی
۱/۱۵	۰/۶۷۸	۰/۴۱۵	۰/۰۵۱	تمرکز مالکیت
۲/۲۲	۰/۹۵۸	-۰/۰۵۲	-۰/۰۰۰۳	تداوم انتخاب مدیر
۱/۳۸	۰/۸۶۹	۰/۱۶۴	۰/۰۰۹	مالکیت دولتی
۱/۴۶	۰/۷۷۶	-۰/۲۸۳	-۰/۰۲۴	مالکیت نهادی
۱/۵۷	۰/۴۶۹	-۰/۷۲۳	-۰/۰۴۵	اهرم مالی
۱/۱۲	۰/۰۰۳	۲/۹۳۱	۰/۱۲۶	عمر شرکت
۱/۸۱	۰/۸۵۸	۰/۱۷۸	۰/۰۰۶	زیان شرکت
۲/۳۳	۰/۰۰۰	-۳/۶۰۸	-۰/۳۲۵	مالکیت مدیریت
۱/۲۰	۰/۰۱۱	-۲/۵۲۸	-۰/۰۶۱	ارزش بازار به دفتری
۱/۳۱	۰/۱۶۵	-۱/۳۸۷	-۰/۱۲۴	بازده دارایی
۱/۵۶	۰/۱۴۴	-۱/۴۶۰	-۰/۰۱۸	اندازه شرکت
۱/۸۲	۰/۸۳۹	۰/۲۰۲	۰/۰۰۱	تداوم انتخاب حسابرسی
۱/۴۰	۰/۳۶۸	۰/۹۰۰	۰/۰۲۷	تجدید آرایه صورت‌های مالی
-	۰/۴۶۲	۰/۷۳۵	۰/۱۷۱	جز ثابت
۰/۱۲۳				ضریب تعیین
۰/۰۹۶				ضریب تعیین تعدیل شده
۱/۶۸۹				آماره دوربین-واتسون
۴/۴۴۳				آماره F
۰/۰۰۰				احتمال آماره F

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتیجه گیری

در این پژوهش، تاثیر سطح تحصیلات اعضای هیئت مدیره و کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی، بررسی شده است. بر پایه استدلال‌های صورت گرفته، انتظار می‌رود که سطح تحصیلات کارکنان با کیفیت بالاتر اقلام تعهدی همراه باشد. به عبارتی، به موازات افزایش سطح تحصیلات کارکنان، میزان تخصیص اقلام تعهدی به

جریان‌های نقدی گذشته، حال و آینده بیشتر بوده (دیچو و دیچاو، ۲۰۰۲) و نیاز به اصلاحات و تجدید ارائه در صورت‌های مالی نیز کاهش یابد (مک‌گوایر و همکاران، ۲۰۱۲).

نتایج حاصل از فرضیه اول تحقیق مبنی بر تاثیر مثبت و معنادار سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی، تایید شده است. نتایج حاصل از این فرضیه مشابه با نتایج تحقیق کال و همکاران (۲۰۱۷) می‌باشد. آنها به این نتیجه رسیدند که کیفیت بالای کارکنان، کیفیت گزارشگری مالی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. در نهایت کارکنان با کیفیت بالا و آموزش‌های جدید اطلاعات بهتری را برای گزارشگری مالی تهیه کرده و می‌توانند اشتباهات عمدی و تقلب‌ها را شناسایی و کشف نمایند تا از کیفیت پایین گزارشگری مالی جلوگیری کنند.

نتایج حاصل از فرضیه دوم بیانگر تایید تاثیر سطح تحصیلات هیئت مدیره بر کیفیت گزارشگری مالی است. وظیفه هیئت مدیره بدون توجه به دانش، توانایی و آگاهی هر یک از اعضا و انتخاب ترکیب مناسبی از آنها و همچنین برنامه‌های متعالی‌سازی این افراد، قابل اجرا نیست. نتایج حاصل از این فرضیه مشابه با نتایج تحقیق اژدری (۱۳۹۴) می‌باشد که نشان داد با توجه به اینکه موفقیت شرکت‌ها در گرو داشتن اعضای هیئت مدیره توانمند است با انتخاب هیئت‌مدیره با تحصیلات بالاتر می‌تواند انتظارات بازده مالی بیشتری داشته باشند. به عبارتی، تحصیلات بالاتر اعضای هیات مدیره منجر به افزایش درک و شناخت آنها نسبت به مسائل و اطلاعات مالی شده و در کیفیت گزارشگری مالی و در نهایت در موفقیت سازمان تاثیرگذار است.

نتایج حاصل از فرضیه سوم تحقیق مبنی بر تاثیر سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی مبتنی بر سوگیری مدیریت در پیش‌بینی سود، تایید شده است. کارکنان دارای تحصیلات بالاتر، اطلاعات بهتری را به مدیران ارشد ارائه داده و توان مدیریت برای پیش‌بینی دقیق‌تر اطلاعات را افزایش می‌دهد (صفری، مشرف‌جوادی و میرزایی‌فر، ۱۳۹۶؛ حق بین و همکاران، ۱۴۰۱). دایک و همکاران (۲۰۱۰) نشان دادند که کارکنان سطوح پایین از کارهای متقلبانه مدیران برای سرمایه‌گذاران، نهادهای قانونی، حسابرسان یا رسانه‌ها پرده برداشته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که کارکنان خارج از مجموعه مدیریت ارشد می‌توانند نقش مهمی در آشکارسازی تخلفات گزارشگری مالی، ایفا نمایند. به عبارتی، کارکنان، دسترسی بالایی به اطلاعات اولیه دارند و کشف حقایق مربوط به تقلب و شدت آن، بدون استفاده از دانش و پشتیبانی برخی از کارکنان، دشوار است. این رویکرد نشان می‌دهد که مدیران شرکت‌ها می‌دانند که کارکنان سطح پایین در گزارشگری مالی سهیم بوده و توان نظارت عملی بر گزارشگری مالی شرکت را نیز دارند (کال و همکاران، ۲۰۱۸).

نتایج حاصل از فرضیه چهارم تحقیق مبنی بر تاثیر سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری مالی مبتنی بر دامنه پیش‌بینی سود، تایید شده است. کیفیت کارکنان، انحرافات در پیش‌بینی‌های سود مدیران را کاهش می‌دهد (قلی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸). با افزایش سطح تحصیلات کارکنان، شرایط برای شناسایی اطلاعات مهم و آینده‌نگر فراهم می‌شود و از طرفی، توان تجزیه و تحلیل و برآورد رویدادهای آتی تقویت شده و امکان کنترل دامنه پیش‌بینی سود مدیران فراهم می‌گردد. به عبارتی، هرچه کارکنان تحصیلات بیشتری

داشته و باکیفیت تر باشند، ضمن تلاش برای انجام مطلوب مسئولیت های خود، اطلاعات قابل اتکاتری در اختیار مدیران ارشد می گذارند. نتایج حاصل از این فرضیه مشابه با نتایج کال و همکاران (۲۰۱۷) می باشد. بر اساس نتایج پژوهش با توجه به تاثیر افزایش سطح تحصیلات کارکنان بر کیفیت گزارشگری شرکت های تحت بررسی به سیاست گذاران و مدیران پیشنهاد می شود تا در این راستا تدابیر لازم شامل به کارگیری نیروهای جدید مبتنی بر سطح تحصیلات و رشته تخصصی مورد نیاز، اعمال سیاست های تشویقی جهت ترغیب کارکنان به افزایش سطح تحصیلات در زمینه های مورد نیاز، لحاظ کردن سطح تحصیلات در پارامترهای جبران خدمات، به عمل آورند. افزون بر این به نظر می رسد بررسی تخصص مالی مدیران می تواند اثرات آن بر کیفیت گزارشگری مالی را شفاف سازی نماید.

محدودیت ها

به دلیل این که اطلاعات مالی یک شرکت به دور از مجموعه کارکنان شکل می گیرد، در این پژوهش فرض شده است که کل نیروی کار شرکت نقش مهمی در شکل گیری کیفیت گزارشگری مالی یک شرکت ایفا می کند. سطح تحصیلات کارکنان بصورت کلی مبنای قرار گرفته و تخصص و گرایش های آنها (به علت عدم دسترسی به داده های مربوطه) در تحلیل ها لحاظ نشده است. انحراف در سود پیش بینی شده لزوماً نمی تواند بیانگر تعصب و سونگری مدیران باشد و ممکن است تحت تاثیر عوامل و شرایط اقتصادی حاکم بر محیط فعالیت شرکت قرار گرفته باشد.

فهرست منابع

اژدری، گلناز. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط تحصیلات هیئت مدیره بر عملکرد مالی شرکت ها، سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های کاربردی در مدیریت و حسابداری، تهران، <https://civilica.com/doc/465960>

انواری رستمی، علی اصغر و کیانی، آیدین. (۱۳۹۴). بررسی نقش عدم اطمینان محیطی در رفتار هزینه؛ شواهدی از شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پیشرفت های حسابداری، ۷(۲)، ۳۳-۵۷.

حق بین، پرویز، آزادی، کیهان، پورعلی، محمد رضا، صمدی، محمود. (۱۴۰۱). تاثیر هویت اجتماعی و انعطاف پذیری بر کیفیت حسابداری با تاکید بر نقش استرس، فصلنامه پژوهش های حسابداری مالی و حسابداری، دوره ۱۴، ۵۳، ۱۹۱-۲۲۲.

رحیمی، علیرضا، فروغی، عارف، آزادی ششده، مجید. (۱۴۰۱). رابطه بین پیش بینی اجباری سود و تعدیل پیش بینی با افلام تعهدی غیرعادی، پژوهش های حسابداری مالی و حسابداری، دوره ۱۴، شماره ۵۴، ۱۷۹-۲۰۶.

- رضازاده، جواد، محمدی، عبدالله. (۱۳۹۸). توانایی مدیریتی، ارتباطات سیاسی و گزارشگری مالی متقابلانه. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۸ (۳)، ۳۱۳-۳۳۶.
- صفری، علی، مشرف جواد، محمدحسین، میرزایی فر، مرضیه. (۱۳۹۶). تأثیر سرمایه فکری بر عملکرد سازمانی؛ نقش میانجی‌گری چابکی سازمانی و مزیت رقابتی. پژوهشنامه مدیریت اجرایی، ۹ (۱۷)، ۱۴۹-۱۶۸.
- قاسمی، سعید؛ دانش فرد، کرم الله؛ غلامی، عبدالخالق. (۱۳۹۹). طراحی الگو و اهمیت سنجی عوامل موثر بر ارزیابی اثربخشی برنامه توانمندسازی کارکنان بر اساس رویکرد دلفی و AHP (مطالعه موردی: ادارات دولتی شهر اصفهان). پژوهشنامه مدیریت اجرایی، ۱۲ (۲۴)، ۱۳-۴۱.
- قلی‌زاده، حسین؛ رضوان و شعبانی ورکی، بختیار و مرتضوی، سعید. (۱۳۸۴). نسبت میان فرایند تبدیل دانش و فرهنگ سازمانی در دانشگاه فردوسی مشهد؛ مجله مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه مشهد، ۶ (۱)، ۲۳-۶.
- نادری، علی، دستگیر، محسن، کریمی، فرزاد. (۱۴۰۰). تأثیر چرخه عمر و اختیار توسعه بر نقش تعدیل‌کننده کیفیت گزارشگری مالی در بهبود تأثیر محدودکننده سیاست تقسیم سود، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۳، ۵۰، ۵۵-۸۲.
- Aier, J. K., Comprix, J., Gunlock, M. T., & Lee, D. (2005). The financial expertise of CFOs and accounting restatements. *Journal of Account. Horiz*, 19 (3), 123-135.
- Ball, R., Jayaraman, S., & Shivakumar, L. (2012). Audited financial reporting and voluntary disclosure as complements: a test of the confirmation Hypothesis. *Journal of Account, Econ*, 53 (1-2), 136-166.
- Basu, S. (1997). The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 24(1), 3-37.
- Beck, M. J., Francis Gunn, J. (2017). Public Company Audits and City-Specific Labor Characteristics. *Contemporary Accounting Research* conditionally accepted.
- Bamber, L., Hui, K.W., Yeung, E., 2010. Managers' eps forecasts: nickeling and diming the market. *Account. Rev.* 85 (1), 63-95.
- Call, A., Kedia, S., & Rajgopal, S. (2016). Rank and File employees and the discovery of misreporting: the role of stock options. *Journal of Account Econ*, 62 (2), 277-300.
- Call, A., Martin, G., Sharp, N., & Wilde, J. (2017). Whistleblowers and outcomes of financial misrepresentation enforcement actions. *Journal of Account. Res.* In-press.
- Call, A. C., Campbell, J. L., Dhaliwal, D. S., & Moon, J. R. (2017). Employee quality and financial reporting outcomes. *Journal of Accounting and Economics*, 64(1), 123-149.
- Callen, J. L., Segal, D., Hope, O. K. (2010). The pricing of conservative accounting and the measurement of conservatism at the firm-year level. *Journal of Review of Accounting Studies*, 15, 145-178.
- Chen, S. (2004). Why do managers fail to meet their own forecasts?. University of Texas Working Paper.
- Dechow, P. M., Dichev, I. D. (2002). The quality of accruals and earnings: the role of accrual estimation errors. *Journal of Account, Rev*, 77 (s-1), 35-59.

- Demerjian, P., Lev, B., Lewis, M., & McVay, S. (2013). Managerial ability and earnings quality. *Journal of Account, Rev*, 88 (2), 463–498.
- Dichev, I. D., Tang, V.W. (2009). Earnings volatility and earnings predictability. *Journal of Accounting and Economics*, 47(1), 160-181.
- Dorantes, C. A., Li, C., Peters, G.F., & Richardson, V. F. (2013). The effect of enterprise systems implementation on the firm information environment. *Journal of Contemp Account*, 30 (4), 1427–1461.
- Dyck, A., Morse, A., & Zingales, L. (2010). Who blows the whistle on corporate fraud? *Journal of Finance*, 65 (6), 2213–2253.
- Dyreg, S. D., Hanlon, M., & Maydew, E. L. (2010). The effects of executives on corporate tax avoidance. *Journal of Account. Rev*, 85 (4), 1163–1189.
- Francis, J., Nanda, D., & Olsson, P. (2008). Voluntary disclosure, earnings quality, and cost of capital. *Journal of Account, Res*, 46 (1), 53–99.
- Gintis, H., Khurana, R. (2008). Corporate honesty and business education: A behavioral model. In: Zak, P. (Ed.), *Moral Markets: The Critical Role of Values in the Economy*. Princeton University Press, Princeton, 300–327.
- Ghasemi, S., Daneshfard, K., Gholami, A. (2020). Designing a Model for Evaluating the Effectiveness of the Employee's Empowerment Program Based on a Systematic Approach. (Case Study: Governmental Organizations of Isfahan City). *Journal of Executive Management*, 12(24), 13-41. (In Persian)
- Ghoshal, S. (2005). Bad management theories are destroying good management practices. *Journal of Acad. Manag. Learn, Educ*, 4 (1), 75–91.
- Glaeser, E. L., Saks, R. E. (2006). Corruption in America. *Journal of Public Econ*, 90 (6–7), 1053–1072.
- Glaeser, E. L., Gottlieb, J. D. (2009). The wealth of cities: agglomeration economies and spatial equilibrium in the United States. *Journal of Econ*, 47 (4), 983–1028.
- Gunn, J. (2013). City-location and Sell-side Analyst Research. University of Pittsburgh Working Paper.
- Hambrick, D., Mason, P. (1984). Upper echelons: The organization as a reflection of its top managers. *Journal of Acad. Manage*, 9 (2), 193–206.
- Hennes, K., Leone, A., & Miller, B. (2008). The Importance of distinguishing errors from irregularities in restatement research: The case of restatements and CEO/CFO turnover. *Journal of Account, Rev*, 83 (6), 1487–1519.
- Karamanou, I., Vafeas, N. (2005). The association between corporate boards, audit committees, and management earnings forecasts: An empirical analysis. *Journal of Account Res*, 43 (3), 453–486.
- Kedia, S., Rajgopal, S. (2011). Do the SEC's enforcement preferences affect corporate misconduct? *Journal of Account, Econ*, 51 (3), 259–278.
- McGuire, S. T., Omer, T. C., & Sharp, N.Y. (2012). The impact of religion on financial reporting irregularities. *Journal of Account, Rev*, 87 (2), 645–673.
- McNichols, M.F. (2002). Discussion of the quality of accruals and earnings: the role of accrual estimation errors. *Journal of Account, Rev*, 77 (s-1), 61–69
- O'Fallon, M. J., Butterfield, K. D. (2005). A review of the empirical ethical decision-making literature: 1996-2003. *Journal of Bus*, 59 (4), 375–413.
- Owens, E. L., Wu, J. S., & Zimmerman, J. (2017). Idiosyncratic shocks to firm underlying economics and abnormal accruals. *Journal of Account Rev*, 92 (2), 183–219.

- Patatoukas, P. N., Thomas, J. K. (2016). Placebo tests of conditional conservatism. *Journal of the Accounting Review*, 91(2), 625-648.
- Rogers, J., Stocken, P. (2005). Credibility of management forecasts. *Journal of Account, Rev*, 80 (4), 1233-1260.
- Safari, A., Moshref Javadi, M., Mirzaiefar, M. (2017). The Effect of Intellectual Capital on Organizational Performance: The mediation Role of Organizational Agility and Competitive Advantage. *Journal of Executive Management*, 9(17), 149-168. (In Persian)
- Wilde, J. (2017). The deterrent effect of employee whistleblowing on firms' financial misreporting and tax aggressiveness. *Journal of Account. Rev*. In-press.
- Yu, F. F. (2008). Analyst coverage and earnings management. *Journal of Finance. Econ*, 88 (2), 245-271.

Abstract

Review the quality of financial reporting based on the level of education of managers and employees of the company

Mohsen Rashidi ¹
Soheila Sharifkhafari ²

Receive: 30 /June /2024 Acceptance:0 8/ September/2024

Abstract

Transparency in the information provided can indicate the important role of the quality of managers and employees in identifying and controlling the ambiguities created in the company, so that employees and managers with higher education are more capable of providing information with less error and deviation. In this article, the purpose is to examine the quality of financial reporting based on the level of education of managers and employees of the company. In this study, in order to review and analyze the hypotheses, data related to 120 companies listed on the Tehran Stock Exchange for the period 2009 to 2019 were extracted and from the regression model of combined data by fixed and logistic effects to test hypotheses. Research has been used. The results of the first and second hypotheses of the research indicate that the education of the board of directors and employees has a positive and significant effect on the quality of financial reporting. Also, the results of the third hypothesis of the research show that the level of education of employees has a negative and significant effect on the quality of financial reporting based on management bias in forecasting profits. Finally, the results of the fourth hypothesis of the research indicate that the level of education of employees has a negative and significant effect on the quality of financial reporting based on the scope of earnings forecasting.

Keywords: Manager's education, Staff education, Quality of financial reporting

¹ Department of Accounting, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Lorestan University, Khorramabad, Iran. Rashidi.m@lu.ac.ir

² Department of Accounting, Khomein Shahr Branch, Islamic Azad University, Khomein Shahr, Irans_ava21@yahoo.com

تأثیر مدیریت غیر عادی ریسک سازمانی بر مسئولیت اجتماعی شرکت: نقش تعدیلگری ترکیبی فرا اطمینانی مدیرعامل و مدیریت سود واقعی

محمد تقی کبیری^۱

راضیه خانلری^۲

محمد جودکی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۲

چکیده

مسئولیت اجتماعی شرکتی موضوعی جدید و حساسیت‌برانگیز در ادبیات نظری پژوهش‌های حسابداری بوده است و عامل اساسی بقای شرکت‌ها به شمار می‌رود و از جنبه‌های مختلف مورد توجه سرمایه‌گذاران، مدیران و پژوهشگران قرار گرفته است. محققان متغیرهای متعددی را به‌عنوان عوامل مؤثر بر ایفای مسئولیت اجتماعی شرکتی ذکر نموده‌اند؛ اما این پژوهش مشخصاً به بررسی عواملی مانند مدیریت ریسک سازمانی، مدیریت سود و فرا اطمینانی مدیرعامل بر مسئولیت اجتماعی شرکتی پرداخته است. در این پژوهش با استفاده از اطلاعات مربوط به ۱۲۱ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ و با استفاده از نرم‌افزار ایویوز به بررسی فرضیه‌ها پرداخته شد. نتایج حاصل از فرضیه اول نشان داد مدیریت غیرعادی ریسک بر مسئولیت اجتماعی شرکت تأثیر منفی و معنادار دارد. همچنین، نتایج فرضیه دوم نشان داد مدیرعامل فرا اطمینان، زمانی که مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی افزایش می‌یابد، با درگیر شدن در مدیریت سود واقعی، مسئولیت اجتماعی بالاتری از خود بروز می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی شرکت، مدیریت ریسک سازمانی، مدیریت سود واقعی، فرا اطمینانی مدیرعامل.

۱ - گروه مدیریت، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه اراک، اراک، ایران (نویسنده مسئول). kabiri.m@lu.ac.ir

۲ - گروه حسابداری، دانشکده حسابداری، دانشگاه لرستان، لرستان، ایران. Razieh.khanlary@gmail.com

۳ - گروه حسابداری، واحد فولادشهر، موسسه آموزش عالی امین، فولادشهر، ایران. joodaki3030@gmail.com

۱- مقدمه

طی دهه‌های گذشته نحوه تعامل واحدهای تجاری با جامعه با تغییرات زیادی همراه بوده است و شرکت‌ها را بر آن داشته است تا نسبت به کلیه ذینفعان پاسخگو باشند (مشایخ و همکاران، ۱۴۰۰). سال‌هاست که نگاه‌های اقتصادی و تولیدی از مسئولیت اجتماعی^۱ برای ایفای تعهدات خود به جامعه و در عین حال تقویت برند خود استفاده می‌نمایند. تئوری مسئولیت اجتماعی بر پایه یک سیستم اخلاقی بنا شده است که در آن تصمیمات و اقدامات باید قبل از اقدام از نظر اخلاقی تأیید شوند (اوبرسدر و همکاران^۲، ۲۰۱۱).

اگر اقدام یا تصمیمی باعث آسیب به جامعه یا محیط‌زیست شود، از نظر اجتماعی غیرمسئولانه تلقی می‌شود. این مفهوم مدیریت که امروزه با عنوان مسئولیت اجتماعی شناخته می‌شود عمدتاً محصول قرن بیستم است که در اوایل دهه ۱۹۵۰ شکل گرفت (لو و همکاران^۳، ۲۰۱۹). در ادامه دونالدسون و پرستون^۴ (۱۹۹۵) با کمک گرفتن از نظریه ذینفعان (فریمن^۵، ۱۹۸۴) عنوان نمودند که یک شرکت دارای ذینفعان متعددی مانند سرمایه‌گذاران، کارکنان، و حتی شهروندان جامعه و منطقه‌ای که شرکت در آن فعالیت می‌نماید، است. آن‌ها عنوان نمودند که حقوق و منافع همه این گروه‌های ذینفع باید از طرف مدیران واحد اقتصادی در نظر گرفته شده و در راستای تحقق آن‌ها تلاش نمایند. بنابراین، براساس تئوری ذینفعان می‌توان عنوان نمود که فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی بر سودآوری شرکت تأثیرگذار است و این امر به‌نوبه خود می‌تواند منافع تمام گروه‌های ذینفع را تأمین نماید (نسیم و همکاران^۶، ۲۰۲۰).

هدف اصلی شرکت‌ها برای ایفای مسئولیت اجتماعی ارتقای تصویر شرکت، کسب وفاداری مشتری و ایجاد فروش بیشتر است. از طرفی، چون در چنین رویکردی شرکت‌ها در راستای منافع جمعی فعالیت می‌نمایند، جامعه و محیط‌زیست نیز منتفع می‌شوند (گرین و پلوزا^۷، ۲۰۱۴؛ اوبرسدر و همکاران، ۲۰۱۱). یک برنامه جامع مسئولیت اجتماعی شرکتی می‌تواند مزایایی مانند افزایش شهرت و اعتبار برند، بهبود ریسک و مدیریت زنجیره تأمین، صرفه‌جویی در هزینه، دسترسی بهتر به سرمایه، روابط بهینه با مشتری، مدیریت منابع انسانی، پایداری عملیات، توانایی در نوآوری و در نهایت بهبود کارایی و افزایش درآمد را به دنبال داشته باشد. بنابراین، شرکت‌ها به‌خوبی دریافته‌اند ایفای صحیح مسئولیت اجتماعی نه تنها برای تجارت و افزایش جایگاه اجتماعی و افزایش ارزش شرکت مفید است، برای جامعه و محیط‌زیست نیز مزایای زیادی به دنبال دارد (سالویونی و جناری^۸، ۲۰۱۷).

^۱ . Social Responsibility

^۲ . Oberseder et al.

^۳ . Lu et al.

^۴ . Donaldson and Preston

^۵ . Frieman

^۶ . Naseem et al.

^۷ . Green and Pelozo

^۸ . Salvioni and Gennari

با توجه به اهمیت ایفای مسئولیت اجتماعی از جانب شرکت‌ها، تاکنون پژوهشگران تأثیر عوامل متعدد و مختلفی مانند عملکرد مالی (گراس و همکاران^۱، ۲۰۱۶)، وجه نقد و محدودیت دسترسی به وجه نقد (دیتمار و مارت اسمیت^۲، ۲۰۰۷)، بازاریابی و تبلیغات و فروش (نصر^۳، ۲۰۱۰)، چسبندگی هزینه (اورلیتزتی^۴، ۲۰۰۳) و غیره را بر ایفای مسئولیت اجتماعی شرکتی بررسی و اثر معنادار آن‌ها را به اثبات رسانده‌اند (کو و همکاران^۵، ۲۰۲۰). یکی از عواملی که تاکنون کمتر پژوهشگری تأثیر آن بر ایفای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را مورد بررسی قرار داده است، مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی است.

پس از رسوایی‌های مالی مانند بحران مالی جهانی در سال ۲۰۰۷، جامعه بین‌المللی به سمت ایجاد مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی مانند مدیریت ریسک سازمانی در راستای مبارزه با رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران که سبب تضعیف اعتبار اطلاعات مالی و همچنین اعتبار سرمایه‌گذاران و واحد اقتصادی شده بود، متمایل شد. یک شرکت با استفاده از سیستم مدیریت ریسک، استراتژی خود را درباره میزان و چگونگی این سرمایه‌گذاری را مشخص نموده و با استفاده مؤثر و کارآمد منابع سازمانی، ریسک را در سطح معین و قابل قبولی کنترل نماید که در نهایت بتواند با پرداختن به مسائل اجتماعی که دغدغه عمده جوامع امروزی می‌باشد موجبات افزایش شهرت، سودآوری، منافع هرچه بیشتر همه ذینفعان و ارزش شرکت را فراهم آورد (هارتجو و لاکسامانا^۶، ۲۰۱۸). از طرفی، به نظر می‌رسد این احتمال وجود دارد که در شرکت‌هایی که سیستم مدیریت ریسک بهینه و سازمان‌یافته‌ای برخوردار نیستند، مدیران و بخصوص مدیران فرا اطمینان (مدیران دارای اعتماد به نفس بیش از حد) می‌توانند با استفاده از دست‌کاری و مدیریت واقعی سود منابع شرکت را با استفاده از عنوان سرمایه‌گذاری در زمینه مسئولیت اجتماعی در جهت کسب ثروت و منافع شخصی خود؛ بکار گیرند (کو و همکاران، ۲۰۲۰). با توجه به مطالب فوق و خلأ پژوهشی این موضوع در ایران قصد دارد به بررسی تأثیر متغیرهای جدیدی مانند مدیریت ریسک سازمانی، مدیریت سود و فرا اطمینانی مدیریت که تاکنون کمتر به اثر آن‌ها بر مسئولیت اجتماعی شرکت بخصوص در کشور ایران توجه شده است، بپردازد.

۲- مبانی نظری پژوهش

۲-۱- مسئولیت اجتماعی شرکت

پایه و اساس شکل‌گیری ایده مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها تئوری ذینفعان بود. براساس این تئوری، محققان بر این باورند که تمام ذینفعان واحد اقتصادی افراد و اشخاص سرمایه‌گذار نیستند و شرکت‌ها در قبال کارمندان،

^۱ . Gras et al.

^۲ . Dittmar and Mahrt Smith

^۳ . Nasr

^۴ . Orlitz et al.

^۵ . Kuo et al.

^۶ . Harjoto and Laksmana

جامعه و محیط زیستی که در آن فعالیت می‌نمایند، نیز تعهد دارند (بروور و ماهاجان^۱، ۲۰۱۳؛ چاترجی^۲، ۲۰۱۴). مبحث مسئولیت اجتماعی شرکت به‌عنوان موضوعی جدید در اقتصاد امروزی مطرح و مورد توجه بسیاری از پژوهش‌گران و ذینفعان شرکت‌ها قرار گرفته است. در حقیقت مسئولیت‌پذیری اجتماعی به مسائل اخلاق‌مدارانه در مورد رفتار و تصمیم‌گیری شرکت در خصوص موضوع‌هایی مانند مدیریت منابع انسانی، مسائل زیست‌محیطی، سلامت کارکنان، مسائل اجتماعی و رابطه با مشتریان و ذینفعان می‌پردازد (باردوس و همکاران^۳، ۲۰۲۰). هدف شرکت‌ها از ایفای وظایف اجتماعی رضایت ذینفعان مختلف مانند سهامداران، کارکنان، جامعه و عموم مردم و حتی توجه به مسائل زیست‌محیطی است که در نهایت فوایدی مانند افزایش شهرت و عملکرد مالی واحد اقتصادی را نیز به دنبال دارد (پورتر و کرامر^۴، ۲۰۰۶).

مسئولیت‌پذیری اجتماعی به معنای ایفای وظیفه، قابلیت اتکا و اطمینان، تصمیم‌گیری بر مبنای اخلاق و منطق است. تعهد مدیران و کارفرمایان شرکت‌ها علاوه بر کسب سود در قبال برآورده کردن رفاه جامعه را مسئولیت اجتماعی شرکتی می‌نامند. شرکت‌ها در قبال آلاینده‌های زیست‌محیطی، عدم تبعیض در مسائل استخدام کارکنان و توجه به نیازهای آن‌ها، مسئول‌اند و با پرداختن به چنین اموری سطح کیفیت زندگی در آن جامعه را بالا می‌برند (لمندی^۵، ۲۰۰۷).

۲-۲ - مدیریت ریسک سازمانی و مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی^۶

فعالیت‌های یک کسب‌وکار، سازمان یا شرکت اساساً جدا از ریسک نیست و همه سازمان‌ها با شرایط عدم اطمینان و ریسک در فرایند کسب‌وکار خود دست‌وپنجه نرم می‌کنند. این خطرات از منابع مختلفی از جمله عدم قطعیت‌های مالی، بدهی‌های قانونی، مسائل فناوری، خطاهای مدیریت استراتژیک، حوادث و بلایای طبیعی ناشی می‌شوند. یک برنامه مدیریت ریسک موفق به سازمان کمک می‌کند تا طیف کاملی از ریسک‌هایی را که با آن مواجه است در نظر بگیرد (عارف منش و همکاران، ۱۴۰۱). همچنین، مدیریت ریسک رابطه بین ریسک‌ها و تأثیر آشناری آن‌ها را بر اهداف استراتژیک سازمان بررسی می‌کند (ویراوان و همکاران^۷، ۲۰۲۰). مدیریت ریسک فرآیند شناسایی، ارزیابی و کنترل تهدیدات برای سرمایه و درآمد یک سازمان است و هدف آن این است که مقدار قابل‌قبول از عدم اطمینان‌ها در راستای بهبود محیط کسب‌وکار و ارزش‌آفرین بودن را تخمین بزند و طی آن هر دو نوع ریسک‌های مالی و غیرمالی مانند ریسک‌های عملیاتی و ریسک‌های راهبردی

1. Brower and Mahajan

2. Chatterji

3. Bardos et al.

4. Porter and Kramer

5. Lamandi

6. Abnormal Organizational Risk Management

7. Wirawan et al.

به صورت یکپارچه مدیریت می‌شوند (هویت و همکاران^۱، ۲۰۰۸). مدیریت ریسک می‌تواند نوسانات درآمدی و قیمتی را کاهش و کارایی سرمایه و هم‌افزایی فعالیت‌ها را افزایش دهد و در نتیجه به بهبود تصمیم‌گیری استراتژیک و اجرایی منجر می‌گردد (عارف منش و همکاران، ۱۴۰۰). لازم به ذکر است، میزان انحراف از مدیریت بهینه ریسک سازمانی نشان‌دهنده ضعف در مدیریت ریسک سازمانی است و مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی نامیده می‌شود (وانگ و همکاران^۲، ۲۰۱۸).

۳-۲- مدیریت سود واقعی

این دسته از مدیریت‌های سود به وسیله مدیرعامل رخ می‌دهد و بعضی از اتفاق‌های اقتصادی را تحت کنترل خود در می‌آورد و بر آن‌ها اثرگذار است. اتفاق‌هایی که از طریق مدیریت سود واقعی هدایت می‌گردد و جوه نقد را متأثر می‌سازد. از جمله موارد مدیریت واقعی سود می‌توان به دست بردن در مخارج اختیاری، بیشتر از میزان لازم تولید نمودن، تخفیف‌های نامعقول در انتهای سال مالی و تغییر زمان فروش محصولات، و بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری‌های واحد اقتصادی را نام برد (ریچودری^۳، ۲۰۰۶).

۴-۲- فرا اطمینانی مدیریت^۴

فرا اطمینانی نوعی انحراف از رفتار معقول و منشعب از خوش‌خیالی به علم، ویژگی‌ها و برآوردهای مدیریت است. بر اساس فرض سلسله مراتبی که به وسیله هامبریک و ماسون^۵ (۱۹۸۴) مطرح شد عنوان می‌شود که ویژگی‌های مدیریت نوع تصمیم‌های اتخاذ شده از جانب آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از شاخصه‌های قابل توجه مدیریت را می‌توان فرا اطمینانی او در نظر گرفت. مدیران فرا اطمینان احتمال پیشرفت شرکت را فراتر از حد برآورد می‌نمایند و پیشرفت‌های شرکت را به استعداد خود نسبت می‌دهند و هیچ نقشی برای شاخصه‌های شانس، نوسان‌های بازارهای اقتصادی و مالی داخلی و بین‌المللی، قوانین داخلی (مانند اعطای معافیت‌های مالیاتی) و سایر عوامل خارجی در نظر نمی‌گیرند (ون و همکاران، ۲۰۰۷).

۵-۲- تأثیر مدیریت ریسک سازمانی بر مسئولیت اجتماعی شرکت با در نظر گرفتن نقش تعدیلگری ترکیبی فرا اطمینانی مدیرعامل و مدیریت سود واقعی

در دنیای اقتصاد محور امروزی در کنار گسترش روزافزون صنایع و شرکت‌ها و منافعی که چنین رخدادی برای سهامداران و سرمایه‌گذاران واحدهای تولیدی و اقتصادی به همراه دارد، اما چنین فعالیت‌های صنعتی و عموماً

¹ . Hoyt et al.

² . Wang et al.

³ . Roychowdhury

⁴ . CEO Overconfidence

⁵ . Hambrick and Mason

بزرگی مشکلات و تبعاتی برای ساکنین و حتی محیط زیست این مناطق به دنبال دارد (سویونو و فارکویی^۱، ۲۰۱۸). لذا، مبحث مسئولیت اجتماعی شرکتی به یکی از مباحث روز و دغدغه بسیاری از محققان، اقتصاددانان، دولت‌ها و عموم مردم جوامع بدل و سبب شده است تا بسیاری از شرکت‌ها و کمپانی‌های مطرح جهانی بخصوص در جوامع توسعه‌یافته در قبال کارکنان، جامعه و محیط زیستی که در آن مشغول به فعالیت هستند؛ احساس مسئولیت نموده و در راستای ایفای این مسئولیت، استراتژی‌های تولید و کسب‌وکار خود را تنظیم می‌نمایند (کو و همکاران، ۲۰۲۰).

ادبیات نظری نشان می‌دهد که تاکنون پژوهشگران عوامل مختلفی مانند نقش دولت و قانون‌های وضع شده (آنتونی و هوانگ^۲، ۲۰۱۴)، ذینفعان (متینگلی و برمن^۳، ۲۰۰۶؛ بومن و اسکیتجا^۴، ۲۰۱۲)، مدیران (تینگچی لیو و همکاران^۵، ۲۰۱۴)، رقابت در بازار محصول (پورفخاریان و همکاران، ۱۳۹۹)، نگهداشت وجه نقد (داهالی وال و همکاران^۶، ۲۰۱۲) و غیره را بر ایفای مسئولیت اجتماعی شرکتی مورد بررسی قرار داده و معناداری اثر آن‌ها را به اثبات رسانده‌اند (کو و همکاران، ۲۰۲۰). اما پژوهشگران اندکی احتمال اثرگذاری مدیریت ریسک سازمانی و بخصوص مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی بر ایفای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را مطرح نموده‌اند و در این مطالعه، پژوهشگر تلاش می‌نماید تا خلاً پژوهشی بخصوص در شرکت‌های فعال در بازار سرمایه ایران را پر نماید.

براساس تئوری نمایندگی و تضاد منافع میان مدیریت و مالکیت (سهامداران)، مدیریت ریسک سازمانی سبب کاهش هزینه‌های نمایندگی و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌گردد. همچنین، از طریق جلوگیری از رفتارهای منفعت‌طلبانه سبب بهبود عملکرد مالی سازمان و افزایش منافع سهامداران می‌گردد (کاجوتر و هری^۷، ۲۰۰۵). براساس این دیدگاه انتظار می‌رود پیاده‌سازی یک سیستم مدیریت ریسک سازمانی کارآمد سبب کاهش تضاد منافع و سوق دادن مدیریت واحد اقتصادی به سمت فعالیت‌هایی که علاوه بر حفظ و گسترش منافع سازمان، در جهت رفاه عمومی جامعه (مانند ایفای مسئولیت اجتماعی شرکتی) باشد، گردد. بر این اساس، گوردون و همکاران^۸ (۲۰۰۹) استدلال نمودند که سازمان‌ها از طریق مکانیسم مدیریت ریسک سازمانی عملکرد خود را بهبود می‌بخشند. همچنین، نسیم و همکاران^۹ (۲۰۲۰) دریافتند مدیریت ریسک سازمانی سبب ایفای مؤثرتر وظیفه مسئولیت اجتماعی و همچنین افزایش کارایی شرکت‌ها می‌گردد. به‌طور کلی و خاص، مدیریت ریسک سازمانی به یاری مدیریت واحد اقتصادی آمده تا بتواند خطرات ناشی از عدم اطمینان را تشخیص داده و پس از ارزیابی

1. Suyono and Farooque

2. Anthony and Hong

3. Mattingly and Berman

4. Bauman and Skitka

5. Tingchi Liu et al.

6. Dhaliwal et al.

7. Kajuter and Harri

8. Gordon et al.

9. Naseem et al.

آن‌ها را به طرز مؤثرتری مدیریت نموده و به بهبود کارایی عملیاتی و سرمایه‌گذاری شرکت بخصوص در زمینه مسئولیت اجتماعی منجر گردد (هارتجو و همکاران، ۲۰۱۸).

اما بر اساس دیدگاه مدل پنیر سوئیسی (ریزن^۱) سیستم مدیریت ریسک همیشه به نحو مطلوب وظایف خود را انجام نمی‌دهد. هر تکه پنیر سوئیسی مجموعه‌ای از سوراخ‌های منحصربه‌فرد خود را دارد. این حفره‌ها نشان دهنده کاستی‌ها یا مناطقی هستند که احتمال شکست وجود دارد. گاهی اوقات سوراخ‌ها روی هم قرار می‌گیرند و در نتیجه سوراخی ایجاد می‌شود که تا انتها و از پشت پنیر می‌گذرد (ریزن، ۱۹۹۰). این چنین رخدادی نشان دهنده نقطه‌ضعفی است که ممکن است در تمام حوزه‌های یک سازمان و بخصوص حوزه تأثیرگذار مدیریت و جایی که بیشترین پتانسیل برای شکست وجود دارد، رخ دهد (فوکوکا و فوروشو^۲، ۲۰۱۶) و منجر به انحراف مدیریت ریسک بهینه یا به عبارت دیگر، ریسک غیرعادی سازمانی گردد (کو و همکاران، ۲۰۲۰).

بر اساس تئوری نمایندگی و مدل پنیر سوئیسی، مدیران فرا اطمینان از ضعف‌های عمده و غیرعادی موجود در سیستم مدیریت شرکت در جهت منافع خود استفاده می‌نمایند. به‌عنوان مثال، یافته‌های برخی از محققان مانند دیتریچ و همکاران^۳ (۲۰۰۵) مالمندیر و تاته^۴ (۲۰۰۸) و کولاسینسکی و لی^۵ (۲۰۱۳) نشان داد که مدیران و بخصوص مدیران فرا اعتماد با استفاده از مدیریت واقعی سود و از طریق اجرای روش‌هایی مانند تغییر در جدول ارسال کالاها، اعطای تخفیفات، تولید بیش از اندازه و کاهش در مخارج تحقیق و توسعه به قصد گمراه نمودن برخی از صاحبان سهام (ذینفعان) در خصوص عملکرد اقتصادی و سرمایه‌گذاری شرکت در راستای کسب منافع شخصی اقدام می‌نمایند (گارسیا اوساما و همکاران^۶، ۲۰۲۱). مدیران و بخصوص مدیران فرا اطمینان (مدیران دارای اعتماد به نفس بیش از حد) می‌توانند با استفاده از ضعف و خلأهای مکانیسم مدیریت ریسک سازمانی و با بهره‌گیری اختیارات مدیریتی درباره میزان سرمایه‌گذاری‌های (پروژه‌های) ایفای مسئولیت اجتماعی و تأمین اعتبار این‌گونه سرمایه‌گذاری‌ها از منابع تأمین مالی داخلی و خارجی (مدیریت سود واقعی)، منابع سازمان را تحت عنوان مسئولیت اجتماعی شرکتی اما با هدف کسب منافع شخصی بکار گیرند (کو و همکاران، ۲۰۲۰). براساس استدلال‌های فوق، فرضیه‌های این پژوهش به‌صورت زیر عنوان می‌شود:

فرضیه اول پژوهش: مدیریت غیرعادی ریسک بر مسئولیت اجتماعی شرکت تأثیر منفی و معنادار دارد.

فرضیه دوم پژوهش: مدیرعامل فرا اطمینان، زمانی که مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی افزایش می‌یابد، با درگیر شدن در مدیریت سود واقعی، مسئولیت اجتماعی بالاتری از خود بروز می‌دهد.

^۱ . Reason

^۲ . Fukuoka and Furusho

^۳ . Dittrich et al.

^۴ . Malmendier and Tate

^۵ . Kolasinski and LI

^۶ . García Osma et al.

۳- پیشینه پژوهش

۳-۱- پژوهش‌های خارجی

وو و چن^۱ (۲۰۲۲) طی مطالعه‌ای به بررسی "تأثیر فرهنگ فساد بر ایفای مسئولیت اجتماعی شرکت" در کشور چین پرداختند. نمونه آماری مطالعه آن‌ها شامل ۱۲۵۳ شرکت در طی دوره زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷ بود. آن‌ها بر اساس تئوری محدودیت منابع دریافتند شرکت‌هایی که در مناطق در مناطقی با سطوح بالای فساد فرهنگی؛ مسئولیت اجتماعی کمتری از خود بروز می‌دهند و این رابطه پس از معیارهای جایگزین فرهنگ فساد همچنان به صورت درون‌زا وجود دارد. علاوه بر این، آن‌ها دریافتند شرکت‌هایی که روابط سیاسی قوی‌تری دارند میزان ایفای مسئولیت اجتماعی در آن‌ها کمتر است. در نهایت آن‌ها استدلال نمودند که این رابطه منفی با افزایش رانت و سودجویی تشدید می‌شود.

کو و همکاران^۲ (۲۰۲۰) در پژوهش خود به "بررسی مسئولیت اجتماعی شرکت، مدیریت ریسک سازمانی و مدیریت درآمد واقعی: شواهدی از فرا اطمینانی مدیریت" پرداختند. نمونه آماری مطالعه آن‌ها شامل ۱۸۱۵ شرکت در طی سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۵ بود. آن‌ها دریافتند شرکت‌های دارای مدیریت ریسک سازمانی مؤثرتر، تمایل بیشتری به انجام رفتارهای مسئولیت اجتماعی دارند. آن‌ها دریافتند شرکتی با مدیرعامل دارای فرا اطمینانی بیشتر، با درگیر شدن در مدیریت سود واقعی، مسئولیت اجتماعی بیشتری از خود بروز می‌دهد. در ادامه آن‌ها عنوان نمودند شرکتی با مدیرعامل دارای فرا اطمینانی بیشتر، زمانی که مدیریت ریسک غیرعادی بیشتری دارد، همچنان با درگیر شدن در مدیریت سود واقعی، مسئولیت اجتماعی بیشتری از خود بروز می‌دهد.

دیک و همکاران^۳ (۲۰۲۱) طی مطالعه‌ای به بررسی "تأثیر شرکت‌های با مالکیت خانوادگی و اعتمادبه‌نفس بیش‌ازحد مدیرعامل بر مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها" در کشور لهستان پرداختند. نمونه آماری آن‌ها شامل ۳۴۳ شرکت با مالکیت خانوادگی در طی سال ۲۰۱۴ بود. آن‌ها دریافتند شرکت‌های خانوادگی تحت کنترل مؤسس، سطوح پایینی از ایفای وظیفه مسئولیت اجتماعی نشان می‌دهند. آن‌ها دریافتند شرکت‌های با مالکیت خانوادگی تلاش می‌کنند تا فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی که می‌تواند کنترل آن‌ها بر سطح شرکت و در نتیجه روابط اجتماعی- عاطفی آن‌ها را به چالش بکشد، محدود نمایند. علاوه بر این، مدیران با اعتمادبه‌نفس بیش‌ازحد در این شرکت‌ها (شرکت‌های خانوادگی) تمایل دارند عملکرد مسئولیت اجتماعی برتری را از خود نشان دهند. در نتیجه می‌توان اولویت‌ها و ترجیح‌های مالکان شرکت‌های خانوادگی برای محدود نمودن فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی را از طریق مدیران با اعتمادبه‌نفس بالا کاهش داد و برافزایش شهرت از طریق این‌گونه فعالیت‌ها تمرکز نمود.

¹. Wu and Chen

². Kuo et al.

³. Dick et al.

غالب و همکاران^۱ (۲۰۲۰) طی مطالعه‌ای به "بررسی رابطه مدیریت واقعی سود با مسئولیت اجتماعی شرکتی با در نظر گرفتن اثر تعاملی تنوع جنسیتی در کشور اردن" پرداختند. نمونه آماری مطالعه آن‌ها شامل ۴۷۵ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار امان در طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۶ بود. نتایج مطالعه آن‌ها نشان داد که مدیریت واقعی سود رابطه منفی و معناداری با مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها دارد. با این وجود، حضور زنان در هیئت‌مدیره سبب کاهش مدیریت واقعی سود در شرکت‌ها می‌گردد. مهم‌تر از همه این نتایج این مسئله بود که آن‌ها دریافتند حضور زنان در هیئت‌مدیره سبب تعدیل رابطه منفی میان مدیریت واقعی سود و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌های اردنی می‌گردد. علاوه بر این، آن‌ها دریافتند هنگامی که این فرضیه میان دو گروه شرکت‌های دارای عضو زن در هیئت‌مدیره و شرکت‌های فاقد عضو زن (غیر متنوع) در هیئت‌مدیره بررسی نمودند؛ دریافتند که رابطه معنادار و تعدیل‌کننده فقط در شرکت‌های دارای عضو زن در هیئت‌مدیره مشهود است.

۳-۲- پژوهش‌های داخلی

شفاعت و همکاران (۱۴۰۰) طی مطالعه‌ای به بررسی "تأثیر متغیر تیپ شخصیتی مدیران بر مدیریت سود و نقش تعدیلی آن در رابطه بین مدیریت سود با افشای مسئولیت‌های اجتماعی شرکت" پرداختند. جامعه آماری پژوهش ایشان شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در قلمرو زمانی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۷ بود که این جامعه با استفاده از روش حذف سیستماتیک به تعداد ۱۴۹ شرکت محدود شد. نتایج پژوهش نشان داد که متغیر تیپ شخصیتی مدیران بر مدیریت سود تأثیر مثبت و معنادار دارد. همچنین، این متغیر در تعامل با متغیر مدیریت سود بر افشای مسئولیت‌های اجتماعی شرکت تأثیر مثبت و معنادار دارد. براساس یافته‌های این پژوهش، مدیران دارای تیپ شخصیتی A در سال‌هایی که سود شرکت مدیریت شده است، بیشتر به افشای مسئولیت‌های اجتماعی شرکت خود می‌پردازند.

باراحمدی و محمدی (۱۳۹۹) طی مطالعه‌ای به بررسی "تأثیر خانوادگی بودن شرکت‌ها بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود" پرداختند. برای این منظور، داده‌ها و اطلاعات ۱۱۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ جمع‌آوری شد و فرضیه‌های پژوهش بر مبنای رگرسیون داده‌های ترکیبی آزمون شدند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد بین مالکیت خانوادگی با مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود به ترتیب رابطه مثبت و منفی معنی‌داری وجود دارد. همچنین، یافته اصلی پژوهش حاکی از آن است که در شرکت‌های خانوادگی، رابطه بین مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود تضعیف می‌شود. در شرکت‌های خانوادگی عامل اصلی سرمایه‌گذاری در مسئولیت اجتماعی و اجتناب از مدیریت سود، توجه مالکان خانوادگی به شهرت، اعتبار و حفظ ثروت اجتماعی و احساسی خانواده می‌باشد.

^۱. Ghaleb et al.

حاجیهها و شاکری (۱۳۹۸) طی پژوهشی به بررسی "حاکمیت شرکتی، افشای مسئولیت اجتماعی و ارزش شرکت" پرداختند. آن‌ها با استفاده از اطلاعات ۷۵ شرکت بورسی در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ دریافتند بین معیار تمرکز مالکیت و مسئولیت اجتماعی ارتباط معنی‌داری وجود دارد ولی بین معیار درصد سهام در دست سهام‌داران عمده و مسئولیت اجتماعی ارتباط معنی‌داری مشاهده نشد. همچنین بین مسئولیت اجتماعی و ارزش شرکت نیز ارتباطی معنی‌دار مشاهده نشد.

عبدلی و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی "ترکیب هیئت‌مدیره و ساختار مالکیت بر میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها" طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۰ در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نمونه آماری مطالعه تجربی آن‌ها شامل ۱۰۹ شرکت بود. نتایج حاکی از آن است که بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها با نسبت اعضای موظف هیئت‌مدیره و تمرکز مالکیت رابطه معنی‌داری وجود دارد و تغییر تمرکز مالکیت بیشترین تأثیر را نسبت به سایر متغیرها بر روی مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها می‌گذارد. همچنین، مطابق با نتایج به‌دست‌آمده مشخص گردید بین نقش دوگانه رئیس هیئت‌مدیره نسبت تغییرات هیئت‌مدیره و نوع مالکیت با مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها رابطه معناداری وجود ندارد.

۴- روش پژوهش

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی است. هدف تحقیقات کاربردی توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص می‌باشد. همچنین از منظر طرح تحقیق توصیفی است. تحقیق توصیفی شامل مجموعه روش‌هایی است که هدف آن‌ها توصیف کردن شرایط یا پدیده‌های مورد بررسی است. داده‌های موردنیاز در این تحقیق از طریق گزارش‌های شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران به‌عنوان اصلی‌ترین منبع اطلاعاتی گردآوری شده و سپس فرضیه‌های طرح‌شده بر اساس مدل‌های همبستگی تحلیل رگرسیون از طریق نرم‌افزار آماری ایویوز^۱ آزمون شدند.

۴-۱- جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

نمونه آماری این پژوهش به روش حذف سیستماتیک انتخاب می‌گردد و شامل شرکت‌هایی است که از ویژگی‌های زیر برخوردار هستند:

^۱. EViews

جدول ۱- روش انتخاب نمونه پژوهش

ردیف	شرایط و محدودیت‌ها	تعداد
۱	کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس در تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۹	۳۴۹
۲	شرکت‌های تحت بررسی جز شرکت‌های سرمایه‌گذاری، هلدینگ و واسطه‌گری مالی	(۶۹)
۳	شرکت‌هایی که بعد از سال ۱۳۸۹ در بورس پذیرفته‌شده‌اند.	(۵۱)
۴	معاملات سهام شرکت طی دوره پژوهش، بیش از ۶ ماه در بورس اوراق بهادار تهران متوقف‌شده است یا لغو پذیرش شده‌اند.	(۲۶)
۵	سال مالی آن‌ها به ۲۹ اسفندماه هر سال ختم نمی‌گردد	(۳۲)
۶	اطلاعات و صورت‌های مالی آن‌ها از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۹ به صورت کامل در دسترس نیست	(۵۰)
	نمونه آماری انتخاب‌شده جهت این پژوهش	۱۲۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۵- مدل و متغیرهای پژوهش

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از رابطه رگرسیونی زیر استفاده می‌گردد (کو و همکاران، ۲۰۲۰).

مدل (۱)

$$CSRS_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 ABERMI_{it} + \alpha_2 REM_{it} + \alpha_3 CEO\ Overconfidence_{it} + \alpha_4 CEOShare_{it} + \alpha_5 CEOBONUS_{it} + \alpha_6 CEO\ Overconfidence_{it} * REM_{it} + \alpha_7 CEOShare_{it} * REM_{it} + \alpha_8 CEOBONUS_{it} * REM_{it} + \alpha_9 ROA_{it} + \alpha_{10} LEV_{it} + \alpha_{11} CAPEX_{it} + \alpha_{12} BETA_{it} + \alpha_{13} SIZE_{it} + \alpha_{14} CFO_{it} + \alpha_{15} Blockholders_{it} + \alpha_{16} Outside\ Director_{it} + \alpha_{17} BIG_{it} + \alpha_{18} CEOChair_{it} + \alpha_{19} Age_{it} + \varepsilon$$

که در این مدل $CSRS_{it}$: مسئولیت اجتماعی شرکت، $ABERMI_{it}$: مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی، REM_{it} : مدیریت سود واقعی، $CEO\ Overconfidence_{it}$: فرا اطمینانی مدیرعامل، $CEOShare_{it}$: مالکیت مدیریت، $CEOBONUS_{it}$: پاداش مدیریت، ROA_{it} : نرخ بازده دارایی‌ها، LEV_{it} : اهرم مالی، $CAPEX_{it}$: هزینه سرمایه شرکت، $BETA_{it}$: ضریب بتا، $SIZE_{it}$: اندازه شرکت، CFO_{it} : موجودی وجه نقد، $Blockholders_{it}$: مالکیت نهادی، $Outside\ Director_{it}$: استقلال هیئت‌مدیره، BIG_{it} : اندازه حسابرس، $CEOChair_{it}$: دوگانگی مسئولیت مدیرعامل و Age_{it} : سن شرکت است.

جهت پذیرش فرضیه اول پژوهش، پس از تخمین مدل رگرسیونی شماره (۱) و در صورتی که ضریب α_1 منفی و معنادار باشد، فرضیه اول پژوهش تأیید و حاکی از آن است که مدیریت غیرعادی ریسک بر مسئولیت اجتماعی شرکت تأثیر منفی و معنادار دارد. همچنین، جهت آزمون فرضیه دوم از مدل رگرسیونی شماره (۲) به صورت زیر استفاده می‌شود:

(۲) مدل

$$CSRS_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 ABERMI_{it} + \alpha_2 REM_{it} + \alpha_3 CEO\ Overconfidence_{it} + \alpha_4 CEOShare_{it} + \alpha_5 CEOBONUS_{it} + \alpha_6 CEO\ Overconfidence_{it} * ABERMI * REM_{it} + \alpha_7 CEOBONUS_{it} * ABERMI * REM_{it} + \alpha_8 ROA_{it} + \alpha_9 LEV_{it} + \alpha_{10} CAPEX_{it} + \alpha_{11} BETA_{it} + \alpha_{12} SIZE_{it} + \alpha_{13} CFO_{it} + \alpha_{14} Blockholders_{it} + \alpha_{15} Outside\ Director_{it} + \alpha_{16} BIG_{it} + \alpha_{17} CEOChair_{it} + \alpha_{18} Age_{it} + \varepsilon$$

جهت پذیرش فرضیه دوم پژوهش، پس از تخمین مدل رگرسیونی شماره (۲) و در صورتی که ضرایب α_6 مثبت و معنادار باشند، فرضیه دوم پژوهش تأیید و حاکی از آن است که مدیرعامل فرا اطمینان، زمانی که مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی افزایش می‌یابد، با درگیر شدن در مدیریت سود واقعی، مسئولیت اجتماعی بالاتری از خود بروز می‌دهد.

۵-۱- متغیر وابسته

مسئولیت اجتماعی شرکت^۱

مسئولیت اجتماعی شرکت متغیر وابسته در این مطالعه است. جهت گردآوری این متغیر از شاخص‌های کادی و با کمک گرفتن از گزارش فعالیت هیئت‌مدیره و فایل یادداشت‌های توضیحی صورت‌های مالی انجام پذیرفته است (کارول^۲، ۱۹۷۹). این متغیر از چهار بعد تشکیل شده است. ابعاد چهارگانه این متغیر شامل مشارکت اجتماعی، روابط کارمندان و کارکنان، مسائل زیست‌محیطی و ویژگی‌های محصولات تولیدی می‌باشد. هر یک از این ابعاد دارای نقاط ضعف و قوت منحصربه‌فرد و خاص خود می‌باشد. در این روش پژوهشگر پس از مطالعه گزارش فعالیت هیئت‌مدیره و یادداشت‌های ضمیمه صورت‌های مالی مختص هر سال شرکت در صورت وجود پرداختن شرکت به آن مسئولیت و بعد خاص مسئولیت اجتماعی خود، یک نقطه قوت محسوب شده و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود و در صورتی که در آن زمینه ایفای نقشی نداشته باشد، به‌عنوان یک ضعف محسوب شده و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود. در انتها جهت محاسبه نهایی متغیر مسئولیت اجتماعی را رابطه تجمعی نسبی زیر استفاده می‌شود:

رابطه (۱)

$$CSR_t^i = \frac{\sum_{p=1}^{n_t^i} Strength_p^i}{n_t^i} - \frac{\sum_{q=2}^{m_t^i} Weakness_q^i}{m_t^i}$$

CSR_t^i : امتیاز افشاگری مسئولیت اجتماعی شرکت i در زمان t می‌باشد.

Strength: مجموع کل امتیازات مثبت شرکت i و n_t^i کل مجموعه نقاط قوت شرکت i در زمان t می‌باشد.

^۱. Corporate Social Responsibility

^۲. Caroll

Weakness: مجموع کلیه نقطه‌ضعف‌های شرکت i و m_i کل نقطه‌ضعف‌های i در زمان t می‌باشد. به پیروی از مطالعه میشر^۱ و همکاران (۲۰۱۱)، نقطه‌ضعف‌ها و قوت‌های مسئولیت اجتماعی در جدول ۲ عنوان شده است.

جدول ۲- نقاط ضعف و قوت مسئولیت اجتماعی شرکت

نقاط قوت	نمره	نقاط ضعف	نمره	ابعاد مسئولیت اجتماعی شرکت
- پرداخت کمک‌های نوع‌دوستانه و خیریه - کمک در زمینه نوآوری (کمک به مؤسسات غیرانتفاعی، شراکت در طرح‌های عمومی)		- تأثیر منفی اقتصادی (آثار سو بر کیفیت زندگی جامعه و ذینفعان، تعطیلی شرکت) - خودداری از پرداخت مالیات		مشارکت اجتماعی
مجموع امتیازهای اندازه افشاگری شرکت در زمینه مشارکت اجتماعی				
- پاداش پرداختی به کارکنان و کارمندان - پرداخت مزایای بازنشستگی		- مشکلات در زمینه بهداشت و ایمنی کار (نداشتن گواهی ایزو ۱۸۰۰) - تعدیل کارکنان		روابط کارکنان
مجموع امتیازهای افشاگری رابطه کارکنان و کارمندان				
- سوخت‌های پاک (بهره گرفتن از سوخت‌های پاک با آلاینده‌گی کمتر) - کنترل نمودن آلودگی هوا و کاهش گازهای گلخانه‌ای (داشتن گواهینامه ایزو ۱۴۰۰۰)		- تولید زباله‌های خطرناک - پرداخت جریمه به دلیل نقض مدیریت زباله		محیط‌زیست
مجموع امتیازهای افشاگری شرکت در زمینه محیط‌زیست				
- کیفیت محصولات (داشتن گواهینامه ایزو ۹۰۰۱) - ایمنی محصولات		- نداشتن تبلیغ متناسب با محصولات - پرداخت جریمه جهت تبلیغ‌های دارای اثر منفی		ویژگی محصولات

^۱. Mishra

نقاط قوت	نمره	نقاط ضعف	نمره	ابعاد مسئولیت اجتماعی شرکت
مجموع امتیازهای افشاگری شرکت در زمینه ویژگی محصولات				
مجموع امتیازات				

منبع: یافته‌های پژوهشگر

به‌عنوان مثال، اگر شرکت در گزارش فعالیت هیئت‌مدیره افشا نماید که در برهه زمانی خاصی توقف تولید داشته است، یک نقطه‌ضعف برای شرکت محسوب شده و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود. در صورتی که شرکتی در یادداشت‌های توضیحی صورت‌های مالی که مالیات پرداخت نموده است به‌عنوان یک نقطه‌ضعف مشارکت اجتماعی بشمار می‌رود و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود. همچنین، در صورتی که شرکت در گزارش فعالیت هیئت‌مدیره اعلام نماید که کمک‌های نوع‌دوستانه داشته یا در مباحث مرتبط با عمران مشارکت نموده است به‌عنوان نقطه قوت مشارکت اجتماعی بشمار می‌رود و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود. در صورتی که شرکت تولیدی از گواهینامه ایزو ۱۸۰۰۰ برخوردار نباشد، نقطه‌ضعفی در رابطه با ایمنی کارکنان بشمار می‌رود و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود.

اگر شرکت در فرایند تولید خود زباله‌های مضر برای محیط‌زیست تولید نماید به‌عنوان یک نقطه‌ضعف در مسائل مرتبط با گزارشگری زیست‌محیطی بشمار می‌رود و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود و در صورتی که در گزارش فعالیت هیئت‌مدیره خود افشا نماید که زباله‌های زیست‌محیطی خود را بازیافت نموده است، نقطه-قوتی در زمینه مسائل زیست‌محیطی شرکت بشمار می‌رود و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود. اگر شرکت در گزارش فعالیت هیئت‌مدیره اعلام نماید که به دلیل نداشتن ایمنی محصولات تولیدی خود مجبور به پرداخت جریمه شده است، به‌عنوان یک نقطه‌ضعف در زمینه ویژگی محصولات بشمار می‌رود و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود. در انتها و پس از بررسی و استخراج همه نقاط قوت و ضعف شرکت‌ها در زمینه ایفای مسئولیت اجتماعی به کمک رابطه شماره (۱) امتیاز تجمعی نسبی این متغیر به دست می‌آید.

متغیرهای مستقل

مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی^۱

در این پژوهش، برای سنجش مدیریت ریسک غیرعادی سازمانی ابتدا متغیر مدیریت ریسک سازمانی محاسبه می‌گردد و در ادامه به پیروی از وانگ و همکاران^۲ (۲۰۱۸) متغیر ریسک غیرعادی سازمانی محاسبه می‌گردد.

^۱. Abnormal Organizational Risk Management

^۲. Wang et al.

در این پژوهش برای محاسبه متغیر مدیریت ریسک سازمانی از چهار عامل بهره گرفته شده است. این عوامل برگرفته از مدل گوردون و همکاران^۱ (۲۰۰۹) است. آن‌ها شاخصی برای مدیریت ریسک سازمانی بر اساس چهار معیار استراتژی، بهره‌وری، گزارشگری و انطباق ارائه نمودند که این معیارها همگی مبتنی بر خروجی‌های مالی شرکت‌ها می‌باشند. هدف اساسی این رویکرد ترکیب دستیابی به چهار هدف فوق در یک معیار است و برای میزان دستیابی به هر هدف؛ از دو شاخص برای اندازه‌گیری استفاده شده است که مجموع حاصل از دو فرمول بیانگر هر یک از شاخص‌های نهایی است. لازم به ذکر است که دوره زمانی این پژوهش در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ است؛ اما با توجه به اینکه برای محاسبه برخی از شاخص‌ها؛ به‌عنوان مثال، شاخص‌های مربوط به معیار استراتژی نیاز به محاسبه فروش سال گذشته و همچنین ضریب بتای سال گذشته می‌باشد، به اطلاعات سال ۱۳۸۹ نیز نیاز است که در محاسبات چنین متغیرهایی لحاظ شده‌اند.

رابطه (۲)

$$ERM = \sum_{K=1}^n Strategy + \sum_{K=1}^n Operation + \sum_{K=1}^n Reporting + \sum_{K=1}^n Compliance$$

که در ادامه به تشریح عوامل مربوط پرداخته می‌شود.

استراتژی (Strategy): به راهکارهای اتخاذ شده به وسیله شرکت‌ها جهت حفظ جایگاه رقابتی اشاره دارد. فروش بیشتر شرکت نسبت به میانگین فروش صنعت نشان‌دهنده حفظ استراتژی رقابتی است. برای اندازه‌گیری استراتژی رقابت از دو رابطه شماره (۳) و (۴) استفاده می‌شود.

رابطه (۳)

$$Strategy_1 = \frac{Sales_{it} - M_{sales}}{\sum Sales}$$

در رابطه فوق:

Sales: فروش شرکت i در سال M_{sales.t}: میانگین فروش صنعت در سال $\sum Sales.t$: انحراف معیار فروش شرکت‌ها در صنعت در سال t.

رابطه (۴)

$$Strategy_2 = \frac{\Delta B - U_{\Delta B}}{\sigma_{\Delta B}}$$

ΔB : بتای شرکت در سال t منهای بتای شرکت در سال $U_{\Delta B,1T}$: میانگین بتای صنعت در سال $\sigma_{\Delta B}$: انحراف معیار ΔB کل شرکت‌ها در سال t. بهره‌وری (Operation) به‌عنوان ارتباط ورودی‌ها و خروجی‌های شرکت در فرایند عملیات شرکت تعریف می‌شود. هراندازه خروجی‌های شرکت در سطح معینی از ورودی‌ها

¹. Gordon et al.

بیشتر باشد، نشان از عملکرد بهتر شرکت خواهد بود. افزایش بهره‌وری شرکت‌ها منجر به کاهش ریسک و افزایش ارزش شرکت خواهد شد. به‌منظور اندازه‌گیری بهره‌وری از دو رابطه (۵) و (۶) استفاده شده است:

رابطه (۵)

$$\text{Operation } 1 = \frac{\text{Sales}}{\text{Total Assets}}$$

در رابطه فوق:

Sales: درآمد حاصل از فروش کالا و خدمات شرکت. Total Assets: کل دارایی‌های شرکت.

رابطه (۶)

$$\text{Operation } 2 = \frac{\text{Sales}}{\text{Number of Employees}}$$

در رابطه فوق:

Number of Employees: تعداد کارکنان شرکت. این متغیر از فایل ضمیمه صورت‌های مالی استخراج می‌گردد. انطباق (Compliance): جهت اندازه‌گیری متغیر انطباق از دو رابطه (۷) و (۸) استفاده شده است.

رابطه (۷)

$$\text{Compliance } 1 = \frac{\text{Auditor Fees}}{\text{Total Assets}}$$

در رابطه فوق:

Auditor Fees: حق‌الزحمه حسابرسی. این متغیر از فایل ضمیمه صورت‌های مالی و بخش هزینه‌های عملیاتی استخراج می‌گردد.

رابطه (۸)

$$\text{Compliance } 2 = \frac{\text{Net Gain (Loss)}}{\text{Total Assets}}$$

در رابطه فوق:

Net Gain (Loss): سود (زیان) خالص شرکت. گزارشگری (Reporting): هدف از گزارشگری مالی ارائه گزارش‌های قابل اتکا و قابل اطمینان است. تحریف حقایق و تقلب مالی نشان از گزارشگری مالی ضعیف است. جهت محاسبه ضعف در گزارشگری مالی از دو رابطه (۹) و مدل رگرسیونی (۲) استفاده شده است.

رابطه (۹)

$$\text{Reporting } 1 = \frac{|\text{Normal Accrual}|}{|\text{Normal Accrual} + \text{Abnormal Accrual}|}$$

در رابطه فوق:

Normal Accrual: اقلام تعهدی. Abnormal Accrual: اقلام تعهدی غیرعادی. در این پژوهش اندازه‌گیری اقلام تعهدی غیرعادی بر اساس مدل کوتاری و همکاران^۱ (۲۰۰۵) صورت گرفته است. برای این منظور در ابتدا اقلام تعهدی با استفاده از مدل زیر برآورد می‌شود:

مدل (۲)

$$\frac{TACC_{it}}{Assets_{it-1}} = \alpha_0 \left(\frac{1}{Assets_{it-1}} \right) + \alpha_1 \left(\frac{\Delta REV_{it}}{Assets_{it-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{PPE_{it}}{Assets_{it-1}} \right) + \varepsilon$$

در رابطه فوق:

TACC: مجموع اقلام تعهدی شرکت i در سال t. $Assets_{it-1}$: کل دارایی‌های شرکت i در سال t. ΔREV_{it} : تفاوت فروش سال جاری شرکت i نسبت به سال قبل. PPE_{it} : ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات شرکت i در سال t

در مرحله بعد، پس از برازش مدل رگرسیونی (۲) و استخراج ضرایب α_1 و α_2 و α_3 به روش حداقل مربعات طبق رابطه (۱۰) اقلام تعهدی عادی برآورد می‌گردد:

رابطه (۱۰)

$$\frac{DA_{it}}{Assets_{it-1}} = \alpha_0 \left(\frac{1}{Assets_{it-1}} \right) + \alpha_1 \left(\frac{\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{Assets_{it-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{PPE_{it}}{Assets_{it-1}} \right) + \varepsilon$$

در رابطه فوق:

DA: اقلام تعهدی اختیاری شرکت i در سال t. در نهایت، اقلام تعهدی غیرعادی به صورت زیر محاسبه می‌شود:

رابطه (۱۱)

$$ABACC_{it} = \frac{TACC_{it}}{Assets_{it-1}} - \frac{DA_{it}}{Assets_{it-1}}$$

رابطه (۱۲)

Reporting \checkmark = Material Weakness + Auditor Opinion + Restatement

در رابطه فوق:

الف- ضعف عمده در کنترل داخلی^۲: متغیری مجازی است بدین صورت که اگر حسابرس مستقل ضعف عمده‌ای را کنترل داخلی شرکت در سال جاری گزارش نموده باشد به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود و در غیر این صورت به آن عدد صفر اختصاص داده می‌شود (میترا و همکاران^۳، ۲۰۱۷).

^۱. Kothari et al.

^۲. Material Weakness

^۳. Mitra et al.

ب- اظهارنظر حسابرس^۱: در این پژوهش جهت محاسبه متغیر اظهارنظر حسابرس از متغیرهای ترتیبی بر اساس شدت اظهارنظرهای تعدیل یافته حسابرسی که به وسیله لی و وو^۲ (۲۰۰۴) معرفی شده است، استفاده شده است. هرچه مقدار این متغیر بیشتر باشد ماهیت تعدیل اظهارنظر حسابرس از شدت بیشتری برخوردار است (آقا بابایی و بابایی، ۱۳۹۳). انواع اظهارنظرهای حسابرسی با کدهای زیر تعریف شده است: عدد ۱ نشان دهنده اظهارنظر مقبول؛ عدد ۲ نشان دهنده گزارش مقبول با بند توضیحی؛ عدد ۳ نشان دهنده گزارش مشروط؛ عدد ۴ نشان دهنده گزارش مشروط با بند توضیحی؛ عدد ۵ نشان دهنده عدم اظهارنظر حسابرس.

نهایتاً شاخص ترکیبی مدیریت ریسک سازمانی، مجموع امتیازات معیارهای فوق الذکر را نشان می دهد. رویکرد و معیار توسعه یافته داده شده در فوق به وسیله گوردون و همکاران (۲۰۰۹)، در قالب یک شاخص ترکیبی، سیستم مدیریت ریسک سازمانی را مبتنی بر توانایی آن در دستیابی به اهداف چهارگانه استراتژی، بهره‌وری، گزارشگری و انطباق اندازه‌گیری می نماید.

پس از محاسبه متغیر مدیریت ریسک سازمانی (که با عنوان ERMI نام گذاری می شود)، با استفاده از مدل (۳)، رابطه (۱۳) و (۱۴) که در ادامه به تشریح آن‌ها پرداخته می شود؛ متغیر مدیریت ریسک غیرعادی سازمانی محاسبه می گردد. در این روش ابتدا با استفاده از مدل (۳) و پنج متغیر که احتمالاً به بهترین حالت ریسک شرکت را کنترل می نمایند.

مدل (۳)

$$ERMI_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 EUN_{i,t} + \alpha_2 Ind\ Com_{i,t} + \alpha_3 Size_{i,t} + \alpha_4 Fcom_{i,t} + \alpha_5 BDM_{i,t} + \varepsilon$$

که در آن:

$ERMI_{i,t}$: شاخص جامع مدیریت ریسک سازمانی است. $EUN_{i,t}$: عدم اطمینان محیطی را نشان می دهد که برای محاسبه آن از ضریب تغییرات فروش استفاده شده است، زیرا هرچه نوسان فروش بیشتر باشد؛ محیط فعالیت شرکت با عدم اطمینان بیشتری همراه است. این متغیر از نسبت انحراف معیار فروش طی سه سال گذشته به میانگین فروش طی سه سال گذشته محاسبه می گردد. $Ind\ Com_{i,t}$: شاخص رقابت در صنعت است که از طریق شاخص هرفیندال هیرشمن محاسبه می گردد. این شاخص از حاصل جمع توان دوم سهم بازار تمامی شرکت‌های صنعت به دست می آید (خداداد کاشی، ۱۳۷۸).

رابطه (۱۳)

$$HHI_{i,t} = \sum_{i=1}^n \frac{Sales_{i,t}}{\sum_{i=1}^n Sales_{i,t}}$$

که در آن:

^۱. Auditor Opinion

^۲. Li and Wu

$HHI_{i,t}$: شاخص هر فیندال - هیرشمن شرکت i در زمان t : $Sales_{i,t,t}$: میزان فروش شرکت i در زمان t : $\sum_{i=1}^{n_i} Sales_{i,t,t}$: مجموع فروش شرکتها در صنعت در زمان t : $Size_{i,t,t}$: اندازه شرکت است که از طریق لگاریتم طبیعی کل داراییهای شرکت محاسبه می‌گردد. $Fcom_{i,t}$: نشان‌دهنده پیچیدگی‌های شرکت است. در این پژوهش به پیروی از ایگور (۲۰۱۷) پیچیدگی شرکت با استفاده از معیار اندازه شرکت و اهرم مالی اندازه‌گیری می‌شود. بدین ترتیب که اگر برای هر شرکت در سال t هر دو معیار اندازه و اهرم مالی مساوی و یا بیشتر از ارزش میانه باشد به‌عنوان شرکتی پیچیده در نظر گرفته می‌شود و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود و در غیر این صورت به آن عدد صفر اختصاص داده می‌شود. $BDM_{i,t}$: اندازه هیئت‌مدیره شرکت است و از طریق تعداد کل اعضای هیئت‌مدیره شرکت محاسبه می‌شود. پس از تخمین این رابطه رگرسیونی (۱۳) ضرایب استخراج و پس از نرمال نمودن این ضرایب با استفاده از رابطه غیر رگرسیونی (۱۴) بهترین حالت مدیریت ریسک سازمانی محاسبه می‌گردد (با عنوان PERMI نام‌گذاری می‌شود).

رابطه (۱۴)

$$PERMI = EUN + Ind Com + Size + Fcom + BSM$$

میزان انحراف از مدیریت بهینه ریسک سازمانی نشان‌دهنده ضعف در مدیریت ریسک سازمانی است و با عنوان مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی نامیده می‌شود که در این پژوهش با استفاده از رابطه (۱۵) و قدر مطلق متغیر مدیریت ریسک سازمانی منهای مدیریت بهینه ریسک سازمانی محاسبه می‌گردد:

رابطه (۱۵)

$$ABERMI = |ERMI - PERMI|$$

متغیرهای تعدیلگر

مدیریت سود واقعی^۱

در این پژوهش ریچودهری^۲ (۲۰۰۶) برای محاسبه سطح دست‌کاری فعالیت‌های واقعی از سه شاخص سطح غیرعادی جریان نقدی عملیاتی، سطح غیرعادی هزینه‌های تولید و سطح غیرعادی هزینه‌های غیرعادی استفاده می‌شود. برای اندازه‌گیری این سه شاخص به ترتیب از مدل‌های رگرسیونی (۵)، (۶) و (۷) استفاده می‌شود و در همه آن‌ها جز باقیمانده (E) نشان‌دهنده سطح غیرعادی متغیر برآورد شده است.

الف- جریان نقد عملیاتی غیرعادی

مدل (۴)

$$\frac{CFO_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} = \alpha_0 + \alpha_1 \frac{1}{Assets_{i,t-1}} + \alpha_2 \frac{Sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \alpha_3 \frac{\Delta Sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \varepsilon$$

^۱. Real Management Profit

^۲. Roychowdhury

ب- هزینه‌های تولید غیرعادی

مدل (۵)

$$\frac{Prod_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} = \alpha_0 + \alpha_1 \frac{1}{Assets_{i,t-1}} + \alpha_2 \frac{Sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \alpha_3 \frac{\Delta Sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \alpha_4 \frac{\Delta Sales_{i,t-1}}{Assets_{i,t-1}} + \varepsilon$$

پ- هزینه‌های اختیاری غیرعادی

مدل (۶)

$$\frac{DISEX_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} = \alpha_0 + \alpha_1 \frac{1}{Assets_{i,t-1}} + \alpha_2 \frac{Sales_{i,t-1}}{Assets_{i,t-1}} + \varepsilon$$

که در آن‌ها:

CFO: جریان وجوه نقد عملیاتی، Prod: هزینه‌های تولید (بهای تمام‌شده کلای فروش رفته به‌اضافه تغییرات در موجودی کالا) Disex: مخارج اختیاری (هزینه‌های تحقیق و توسعه، تبلیغات و هزینه‌های عمومی، اداری و فروش). Assets: مجموع دارایی‌ها. Sales: درآمد فروش. ΔSales: تغییرات در درآمد فروش نسبت به سال قبل. پس از برازش مدل‌های فوق به پیروی از گانی^۱ (۲۰۰۵) و ریچودهری (۲۰۰۶) جز باقیمانده سه رابطه استخراج و استاندارد شده و با یکدیگر جمع می‌گردند تا متغیر نهایی مدیریت واقعی سود محاسبه گردد.

فرا اطمینانی مدیرعامل است^۲

در این پژوهش جهت محاسبه فرا اطمینانی مدیرعامل از توانایی او در تغییر در ساختار سرمایه و به‌وسیله نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام استفاده می‌شود، به این صورت که پس از محاسبه این نسبت، با میانگین این نسبت در هر صنعت مقایسه می‌شود و در صورتی که بزرگ‌تر از آن باشد به معنای فرا اطمینانی مدیریت است و به آن عدد یک اختصاص داده می‌شود و در غیر این صورت به آن عدد صفر اختصاص داده می‌شود.

متغیرهای کنترلی

مالکیت هیئت‌مدیره (CEOShare): درصد سهام در اختیار اعضا هیئت‌مدیره شرکت i در سال t.
دوگانگی مسئولیت مدیرعامل (CEOChair): متغیری مجازی است بدین صورت که اگر مدیرعامل شرکت به‌طور هم‌زمان وظیفه ریاست هیئت‌مدیره را نیز بر عهده داشته باشد به آن عدد یک اختصاص داده شود و در غیر این صورت به آن عدد صفر اختصاص داده می‌شود.
پاداش مدیریت (CEOBONUS): نسبت پاداش پرداختی به هیئت‌مدیره به حقوق صاحبان سهام شرکت i در سال t.

^۱. Gunny

^۲. CEO Overconfidence

نرخ بازده دارایی‌ها (ROA): نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها شرکت i در سال t .
 اندازه شرکت (Size): لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های شرکت i در سال t .
 هزینه سرمایه شرکت (CAPEX): (اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات (دارایی‌های مشهود) + دارایی‌های نامشهود) تقسیم‌بر کل دارایی‌های شرکت i در سال t .
 ضریب بتا (Beta): در این پژوهش از ریسک سیستماتیک به‌عنوان معیار سنجش ریسک استفاده می‌شود. آن قسمت از تغییرپذیری در بازده کلی محصولات مالی که مستقیماً به تغییرات بازار یا اقتصاد بستگی دارد، ریسک سیستماتیک گویند. ضریب بتای یک سهم ریسک سیستماتیک تلقی می‌شود. برای محاسبه ضریب بتا از رابطه (۱۶) و داده‌های سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۹ استفاده شده است:
 رابطه (۱۶)

$$\beta = \frac{cov(R_i, R_m)}{\sigma^2(R_m)}$$

که در آن:

در رابطه بالا $COV(R_i, R_m)$ نشان‌دهنده کوواریانس (همسویی تغییرات) بین بازده سهام شرکت‌های نمونه (R_i) و بازده پرتفوی بازار (R_m) بوده و $\sigma^2(R_m)$ نشانگر واریانس بازده بازار است.
 اهرم مالی (Lev): نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌های شرکت i در سال t .
 موجودی وجه نقد (CFO): نسبت وجه نقد و دارایی‌های جاری به کل دارایی‌های شرکت i در سال t .
 مالکیت نهادی (Blockholders): مجموع درصد سهام در اختیار مالکان حقوقی که بیش از ۵ درصد سهام شرکت را در اختیاردارند (کو و همکاران، ۲۰۲۰).
 استقلال هیئت‌مدیره (Outside Director): نسبت اعضا غیرموظف هیئت‌مدیره به کل اعضا هیئت‌مدیره شرکت i در سال t .
 اندازه شرکت حسابرسی (BIG): متغیری مجازی است بدین‌صورت که اگر حسابرس مستقل شرکت سازمان حسابرسی باشد به آن عدد یک اختصاص داده شود و در صورتی که حسابرس مستقل شرکت از سایر مؤسسات خصوصی حسابرسی باشد به آن عدد صفر اختصاص داده می‌شود (کو و همکاران، ۲۰۲۰).
 سن شرکت (Age): سن شرکت از زمان تأسیس تا سال t .

۶- نتایج پژوهش

۶-۱- آمار توصیفی داده‌ها

با توجه به جدول ۳، میانگین متغیر مسئولیت اجتماعی شرکت برابر با (۰/۴۲۰) بوده و بیشترین و کمترین مقدار آن به ترتیب برابر با (۰/۱۵۹) و (۰/۶۱۳) است. بررسی میزان کشیدگی این متغیر که بایستی بین ۰ تا ۳ باشد تا متغیر دارای توزیع نرمال باشد، عدد (۲/۱۵۶) را نشان می‌دهد و بیانگر این مطلب است که این

متغیر دارای توزیع نرمال است. همچنین میانگین مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی برابر با (۰/۰۰۸) بوده و کم‌ترین و بیشترین مقدار آن به ترتیب برابر با (۰/۰۰۰) و (۰/۰۵۶) است. میزان چولگی و کشیدگی این متغیر به ترتیب اعداد (۲/۴۵۰) و (۳/۰۶۶) است که این اعداد نشان‌دهنده توزیع نرمال این متغیر هستند. سایر متغیرهای پژوهش نیز مانند موارد فوق قابل تفسیر است.

جدول ۳- آمار توصیفی برای متغیرهای پژوهش

عنوان فارسی متغیرها	عنوان لاتین متغیرها	میانگین	میانه	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	چولگی	کشیدگی
مسئولیت اجتماعی شرکت	CSRS	۰/۴۲۰	۰/۴۳۴	۰/۱۳۲	۰/۱۵۹	۰/۶۱۳	۰/۳۹۲	۲/۱۵۶
مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی	ABERMI	۰/۰۰۸	۰/۰۰۲	۰/۰۱۴	۰/۰۰۰	۰/۰۵۶	۲/۴۵۰	۳/۰۶۶
مدیریت واقعی سود	REM	-۰/۰۱۳	-۰/۰۵۲	۰/۴۷۰	-۰/۸۹۶	۱/۰۸۱	۰/۳۹۷	۲/۹۹۷
مالکیت مدیریت	Ceo share	۰/۰۲۲	۰/۰۰۰	۲/۲۶۶	۰/۰۰۰	۰/۲۵۸	۱/۹۲۷	۳/۰۴۱
پاداش مدیریت	CEO Bonusit	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰	۰/۰۱۶	۲/۱۱۱	۲/۵۹۰
نرخ بازده دارایی‌ها	ROA	۰/۱۱۷	۰/۰۹۱۹	۰/۱۳۸	۰/۴۰۴	۰/۶۱۱	۰/۴۲۹	۲/۹۵
اثر تعاملی فرا اطمینانی مدیریت عامل و مدیریت واقعی سود	CEO_OVERCONFIDENCE_REM	-۰/۰۱۷	۰/۰۰۰	۰/۰۹۸	-۰/۳۶۱	۰/۱۵۵	-۲/۳۵۳	۳/۴۸۶
اثر تعاملی مالکیت مدیریت و مدیریت واقعی سود	CEOSHARE_REM	-۰/۰۱۶	۰/۰۰۰	۰/۰۶۶	-۰/۲۳۹	۰/۰۷۶	-۲/۴۲۰	۲/۴۸۸
اثر تعاملی پاداش مدیریت و مدیریت واقعی سود	CEOBONUS_REM	-۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	-۰/۰۰۴	۰/۰۰۳	۲/۹۹۲	۳/۵۲۶
اثر تعاملی فرا اطمینانی مدیریت عامل، مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی و مدیریت واقعی سود	CEO Overconfidence _{it} * ABERMI * REM _{it}	-۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	-۰/۰۲۵	-۰/۱۰۳	۰/۰۱۳	-۳/۳۷۳	۳/۹۶۱
اثر تعاملی پاداش مدیریت، مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی و مدیریت واقعی سود	* ABERMI CEOBONUS _{it} * REM _{it}	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	-۱/۲۰۹	۳/۳۹۰
اهرم مالی	LEV	۰/۵۶۰	۰/۵۵۵	۰/۲۱۲	۰/۱۷۷	۰/۹۵۸	۰/۰۱۲	۲/۲۳۶

پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی
دوره ۱۶ / پیاپی ۶۳ / پائیز ۱۴۰۳

عنوان فارسی متغیرها	عنوان لاتین متغیرها	میانگین	میان	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	چولگی	کشیدگی
هزینه سرمایه شرکت	CAPX	۰/۳۰۲	۰/۲۵۶	۰/۲۰۹	۰/۰۲۶	۰/۷۷۵	۰/۶۸۱	۲/۵۴۲
اندازه شرکت	Size	۱۳/۹۵۴	۱۳/۷۵۲	۱/۶۰۶	۱۱/۲۴۰	۱۷/۲۶۸	۰/۳۶۲	۲/۵۲۸
ضریب بتا	Beta	۰/۴۴۲	۰/۳۹۵	۰/۴۸۲	-۰/۰۱۰	۲/۱۹۵	۲/۵۸۶	۴/۰۹۰
موجودی وجه نقد	CFO	۰/۱۳۹	۰/۱۱۱	۰/۱۵۳	۰/۰۸۴	۰/۵۲۵	۰/۸۹۰	۳/۳۵۱
استقلال هیئت‌مدیره	Outside Director	۰/۴۶۹	۰/۴۰۰	۰/۱۳۹	۰/۲۰۰	۰/۸۰۰	۰/۶۳۹	۰/۱۹۲
مالکیت نهادی	Block holders	۰/۷۱۰	۰/۷۶۱	۰/۱۹۰	۰/۲۶۰	۰/۹۵۳	-۰/۹۲۲	۰/۰۱۹
سن شرکت	Age	۳۸/۱۷۴	۳۹/۰۰۰	۱۳/۲۳۷	۱۷/۰۰۰	۵۸/۰۰۰	-۰/۰۶۱	۱/۵۹۷

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۴- شاخص‌های توصیف‌کننده متغیرهای مجازی پژوهش

نام متغیر	تعداد	اندازه‌گیری	درصد
فرا اطمینانی مدیریت	۱۲۱۰	فرا اطمینان	۱۵/۷
		معمولی	۸۴/۳
دوگانگی مسئولیت مدیرعامل	۱۲۱۰	هم‌زمان مدیرعامل و رئیس هیئت‌مدیره	۰/۰۵۳
		فقط مدیرعامل	۹۹/۴
نوع حسابرس	۱۲۱۰	سازمان حسابرسی	۲۸/۳
		مؤسسات خصوصی حسابرسی	۷۱/۷

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۱-۶- آمار استنباطی

پیش از برآورد مدل‌ها لازم است تا آزمون اف لیمر به منظور بررسی استفاده از روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت در مقابل روش داده‌های ترکیبی برای مدل‌های پژوهش انجام شود. نشان این آزمون نشان داد که احتمال آزمون اف لیمر برای هر دو مدل اول و دوم پژوهش (۰/۰۰۰) و کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین از روش داده‌های تابلویی در برآورد مدل‌های پژوهش استفاده می‌شود. اگر بر طبق نتیجه آزمون اف لیمر جهت هر کدام از فروض تحقیق، رویکرد متغیرهای پنل مورد قبول واقع گردد، جهت تشخیص نوع روش تخمین مدل، رویکرد هاسمن مورد استفاده قرار می‌گیرد. احتمال آزمون هاسمن برای مدل‌های پژوهش؛ عددی کمتر از ۰/۰۵ را نشان می‌دهد، بنابراین از روش اثرات ثابت در برآورد مدل‌های پژوهش استفاده می‌گردد.

با توجه به نتایج آزمون بروش پاگان گادفری جهت بررسی ناهمسانی واریانس برای مدل‌های پژوهش به ترتیب برای مدل اول آماره (۲۹/۹۶۰) و سطح معناداری (۰/۰۰۰) و همچنین برای مدل دوم پژوهش به ترتیب آماره (۲۸/۸۳۷) و سطح معناداری (۰/۰۰۰) است، که می‌توان دریافت که مدل‌های پژوهش دارای ناهمسانی واریانس هستند و لذا باید روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته استفاده شود. در ادامه برای بررسی نبود خودهمبستگی جمله خطا (باقیمانده‌ها) از آزمون براش گود فری استفاده شد و نتایج حاصل از سطح معناداری آزمون براش گود فری برای مدل‌های پژوهش کوچک‌تر از ۰/۰۵ بود، بنابراین، فرض مقابل مبنی بر خودهمبستگی مرتبه اول سریالی؛ برای هر دو مدل پژوهش تأیید شد.

۶-۲- آزمون فرضیه پژوهش

۶-۲-۱- نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش

مقدار آمارها و مقدار احتمال برای مدل کلی به ترتیب برابر (۳۱۷/۸۵۲) و (۰/۰۰۰) می‌باشد، که نشان‌دهنده معنادار بودن مدل در حالت کلی می‌باشد (زیرا مقدار احتمال این آماره کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد). معروف‌ترین آماره نیکویی برازش، ضریب تعیین است که مقدار آن بین صفر و یک قرار دارد. اگر ضریب تعیین بزرگ و نزدیک به یک باشد، مدل داده‌ها را به خوبی برازش کرده است درحالی‌که اگر ضریب تعیین تعدیل‌شده پایین یعنی نزدیک به صفر باشد، مدل برازش خوبی از داده‌ها ارائه نداده است. در مدل اول مقدار ضریب تعیین تعدیل‌شده برابر ۰/۶۷۶ است که نشان می‌دهد این مدل بیش از ۶۷ درصد تغییرات در متغیر وابسته یعنی مسئولیت اجتماعی شرکت را تبیین نموده است. آماره دوربین واتسون که خودهمبستگی بین باقیمانده‌های مدل را نشان می‌دهد (۱/۸۹۱) و در محدوده مجاز ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد.

فرضیه اول این پژوهش عنوان می‌نماید که مدیریت غیرعادی ریسک بر مسئولیت اجتماعی شرکت تأثیر منفی و معنادار دارد. با توجه به جدول (۵) و سطح معناداری متغیر توضیحی مدیریت ریسک شرکتی کمتر از ۰/۰۵ است، فرضیه اول پژوهش در سطح اطمینان ۰/۹۵ رد نمی‌شود. همچنین، با توجه به ضریب این متغیر که عدد منفی (۰/۰۰۴-) را نشان می‌دهد می‌توان عنوان نمود که مدیریت غیرعادی ریسک بر مسئولیت اجتماعی شرکت تأثیر منفی و معنادار دارد لذا فرضیه اول در سطح معناداری ۰/۰۵ درصد تأیید می‌گردد.

جدول ۵- نتایج آزمون مدل فرضیه دوم پژوهش

نام متغیر	ضریب بتا	خطای استاندارد	آماره تی	سطح معناداری
مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی	-۰/۰۰۴	۰/۰۰۰	-۸/۵۶۶	۰/۰۰۰
مدیریت واقعی سود	-۰/۰۰۶	۰/۰۰۱	-۳/۵۲۳	۰/۰۰۰
فرا اطمینانی مدیریت	-۰/۰۲۰	۰/۰۰۶	-۳/۰۵۲	۰/۰۰۲
مالکیت مدیریت	۰/۰۰۱	۰/۰۰۵	۰/۲۶۹	۰/۷۸۷
پاداش مدیریت	۰/۶۶۴	۰/۱۴۵	۴/۵۵۴	۰/۰۰۰
اثر تعاملی فرا اطمینانی مدیرعامل و مدیریت واقعی سود	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۲/۸۶۳	۰/۰۰۶
اثر تعاملی مالکیت مدیریت و مدیریت واقعی سود	-۰/۰۴۲	۰/۰۱۱	-۳/۵۷۶	۰/۰۰۰
اثر تعاملی پاداش مدیریت و مدیریت واقعی سود	-۰/۲۴۳	۰/۵۵۲	-۰/۴۴۱	۰/۶۵۹
نرخ بازده دارایی‌ها	۰/۰۰۴	۰/۰۰۳	۱/۵۵۵	۰/۱۲۰
اهرم مالی	-۰/۰۲۴	۰/۰۰۸	-۲/۷۶۴	۰/۰۰۵
هزینه سرمایه شرکت	۰/۰۰۳	۰/۰۰۶	۰/۶۴۶	۰/۵۱۸
اندازه شرکت	۰/۰۱۰	۰/۰۰۲	۵/۰۰۱	۰/۰۰۰
ضریب بتا	-۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	-۱/۱۵۴	۰/۲۴۸
موجودی وجه نقد	-۰/۰۱۸	۰/۰۰۴	-۴/۰۴۷	۰/۰۰۰
استقلال هیئت‌مدیره	-۰/۰۰۹	۰/۰۰۶	-۱/۴۲۶	۰/۱۵۴
مالکیت نهادی	۰/۰۱۱	۰/۰۰۶	۱/۷۷۸	۰/۰۷۵
سن شرکت	-۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۱/۵۰۳	۰/۱۳۳
دوگانگی مسئولیت مدیرعامل	-۰/۰۱۸	۰/۰۰۴	-۴/۰۹۸	۰/۰۰۰
نوع حسابرس	-۰/۰۰۵	۰/۰۰۲	-۲/۰۹۵	۰/۰۳۶
وقفه اول جز خطای مدل	۰/۴۵۴	۰/۰۵۰	۹/۰۸۰	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۰/۳۱۳	۰/۰۳۳	۹/۲۲۹	۰/۰۰۰
آماره F(۳۱۷/۸۵۲)	آزمون دوربین واتسون (۱/۸۹۱)			
سطح معناداری F(۰/۰۰۰)	ضریب تعیین تعدیل شده (۰/۶۷۶)			

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۲-۶- نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش

آماره اف و آماره احتمال مدل فرضیه دوم به ترتیب برابر با (۴۵۵/۸۰۸) و (۰/۰۰۰) و نشان دهنده معناداری کل مدل است. همچنین، ضریب تعیین مدل دوم عدد (۰/۶۸۲) را نشان می‌دهد که بیانگر این نکته است که

بیش از ۶۸ درصد تغییرات در متغیر وابسته یعنی مسئولیت اجتماعی شرکت را متغیرهای مستقل موجود در مدل تبیین نموده‌اند.

فرضیه دوم این پژوهش بدین صورت بیان شده که مدیرعامل فرا اطمینان، زمانی که مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی افزایش می‌یابد، با درگیر شدن در مدیریت سود واقعی، مسئولیت اجتماعی بالاتری از خود بروز می‌دهد. با توجه به نتایج مندرج در جدول (۶) و سطح معناداری برای ضریب متغیر مستقل اثر تعاملی فرا اطمینانی مدیرعامل، مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی و مدیریت واقعی سود که کمتر از ۰/۰۵ است، فرضیه دوم پژوهش در سطح اطمینان ۰/۹۵ رد نمی‌شود. که بیانگر این مطلب است که مدیرعامل فرا اطمینان، زمانی که مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی افزایش می‌یابد، با درگیر شدن در مدیریت سود واقعی، مسئولیت اجتماعی بالاتری از خود بروز می‌دهد، لذا فرضیه دوم در سطح معناداری ۰/۰۵ تأیید می‌شود.

جدول ۶- نتایج آزمون مدل فرضیه دوم پژوهش

سطح معناداری	آماره تی	خطای استاندارد	ضریب بتا	نام متغیر
۰/۰۰۰	-۷/۹۱۳	۰/۰۰۰	-۰/۰۰۴	مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی
۰/۰۰۷	-۲/۶۷۵	۰/۰۰۱	-۰/۰۰۵	مدیریت واقعی سود
۰/۰۰۰	-۴/۰۴۷	۰/۰۰۴	-۰/۰۰۱	فرا اطمینانی مدیریت
۰/۱۸۸	۱/۳۱۴	۰/۰۰۳	۰/۰۰۴	مالکیت مدیریت
۰/۰۰۰	۵/۶۳۵	۰/۱۰۵	۰/۵۹۴	پاداش مدیریت
۰/۰۰۱	۳/۳۱۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۴	اثر تعاملی فرا اطمینانی مدیرعامل، مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی و مدیریت واقعی سود
۰/۸۲۱	۰/۲۲۵	۰/۰۷۸	۰/۶۹۴	اثر تعاملی پاداش مدیریت، مدیریت ریسک سازمانی غیرعادی و مدیریت واقعی سود
۰/۳۷۲	۰/۸۹۲	۰/۰۰۳	۰/۰۰۲	نرخ بازده دارایی‌ها
۰/۰۰۲	-۲/۰۵۲	۰/۰۰۶	-۰/۰۲۰	اهرم مالی
۰/۲۹۸	۱/۰۴۰	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	هزینه سرمایه شرکت
۰/۰۰۰	۵/۷۹۵	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	اندازه شرکت
۰/۲۷۷	-۱/۰۸۶	۰/۰۰۲	-۰/۰۰۲	ضریب بتا
۰/۰۰۰	-۴/۱۸۸	۰/۰۰۵	-۰/۰۲۱	موجودی وجه نقد
۰/۰۸۱	-۱/۷۴۶	۰/۰۰۴	-۰/۰۰۸	استقلال هیئت‌مدیره
۰/۴۰۹	۰/۸۲۴	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	مالکیت نهادی
۰/۱۳۳	-۱/۵۰۳	۰/۰۰۰	-۰/۰۰۰	سن شرکت

سطح معناداری	آماره تی	خطای استاندارد	ضریب بتا	نام متغیر
۰/۰۰۰	-۴/۳۵۲	۰/۰۰۴	-۰/۰۱۵	دوگانگی مسئولیت مدیرعامل
۰/۰۰۶	-۲/۷۴۳	۰/۰۰۱	-۰/۰۰۴	نوع حسابرس
۰/۰۰۰	۸/۷۹۸	۰/۰۵۱	۰/۴۵۰	وقفه اول جز خطای مدل
۰/۰۰۰	۱۳/۵۹۹	۰/۰۲۳	۰/۳۱۶	عرض از مبدأ
	آزمون دوربین واتسون (۱/۸۷۰)			آماره اف (۴۵۵/۸۰۸)
	ضریب تعیین تعدیل شده (۰/۶۸۲)			سطح معناداری آماره اف (۰/۰۰۰)

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۷- بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی تأثیر مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی بر مسئولیت اجتماعی شرکت با در نظر گرفتن نقش تعدیلگری ترکیبی فرا اطمینانی مدیرعامل و مدیریت سود واقعی است. نتایج فرضیه اول نشان داد مدیریت غیرعادی ریسک بر مسئولیت اجتماعی شرکت تأثیر منفی و معنادار دارد. تغییرات در شیوه‌های مدیریت ریسک باهدف بهبود کارایی، سبب شکل‌گیری یک محیط ایدئال و هم‌افزایی بین مدیریت ریسک سازمانی و ایفای مؤثرتر مسئولیت اجتماعی شرکت می‌گردد؛ اما با توجه به میانگین متغیر مدیریت ریسک غیرعادی شرکت می‌توان دریافت مفهوم مدیریت ریسک شرکت به‌طور مناسب در سازمان‌های ایرانی جا نیفتاده است و کمتر سازمانی را می‌توان یافت که از این روش و شاید تحت این عنوان به اسم یک استراتژی واحد برای مدیریت ریسک‌هایش استفاده کند. از طرفی، واحدهای اقتصادی و کسب‌وکارهای ایرانی در شرایطی خاصی از سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی قرار گرفته‌اند که سبب پیچیده شدن محیط فعالیت این واحدها شده است و آن‌ها را در معرض ریسک‌های غیرعادی گوناگونی قرار داده است که قبلاً کمتر با آن‌ها مواجه بوده‌اند. نتایج این فرضیه نشان می‌دهد که شرکت‌ها و مدیران تا رسیدن به نقطه مطلوب مدیریت ریسک فاصله زیادی دارند و در روبرویی با ریسک‌های غیرعادی تهدیدکننده عملیات شرکت ناتوان هستند و چنین شرایطی سبب کاهش تلاش و توان واحد اقتصادی در جهت هم‌راستا نمودن منافع ذینفعان از طریق ایفای مسئولیت اجتماعی شده است. از طرفی، کو و همکاران^۱ (۲۰۲۰) نیز در پژوهش خود دریافتند شرکت‌های دارای مدیریت ریسک سازمانی مؤثرتر، تمایل بیشتری به انجام رفتارهای مسئولیت اجتماعی دارند و از این نظر می‌توان عنوان نمود که نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش ایشان هم‌جهت است. در ادامه نتایج حاصل از فرضیه دوم نشان داد مدیرعامل فرا اطمینان، زمانی که مدیریت غیرعادی ریسک سازمانی افزایش می‌یابد، با درگیر شدن در مدیریت سود واقعی، مسئولیت اجتماعی بالاتری از خود بروز

^۱. Kuo et al.

می‌دهد. در تحلیل یافته‌های این فرضیه می‌توان عنوان نمود زمانی که روابط متقابل میان اعتماد به نفس مدیرعامل و مدیریت واقعی سود بیشتر است؛ یا به عبارت دیگر، هنگامی که مدیران اعتماد به نفس بالایی دارند بیشتر به سمت مدیریت واقعی سود تمایل دارند و تلاش می‌نمایند تا به ذینفعان خارج از مجموعه واحد اقتصادی این پیام را مخابره نمایند که در تلاش‌اند تا استراتژی و وظیفه مسئولیت اجتماعی واحد اقتصادی را به خوبی تحقق بخشند و برای خود شهرت کسب نمایند، در حالی که در واقع چنین اتفاقی رخ نمی‌دهد و منابع واحد اقتصادی را تحت این عنوان (سرمایه‌گذاری در زمینه ایفای مسئولیت اجتماعی شرکتی) به نفع خود استفاده می‌نمایند. کو و همکاران (۲۰۲۰) نیز دریافتند شرکتی با مدیرعامل دارای فرا اطمینانی بیشتر، با درگیر شدن در مدیریت سود واقعی، مسئولیت اجتماعی بیشتری از خود بروز می‌دهد. نتایج فرضیه حاضر مطابق با یافته‌های پژوهش هایکو و همکاران (۲۰۲۰) است.

با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادی کاربردی زیر ارائه می‌گردد:

با توجه به نتایج حاصل از فرضیه اول پژوهش و تأثیر منفی و معنادار مدیریت ریسک غیرعادی شرکتی بر مسئولیت اجتماعی شرکت و همچنین توجه به این نکته که ایفای صحیح مؤثر و بهینه مسئولیت اجتماعی شرکتی سبب بهبود شهرت، نام تجاری و عملکرد واحد اقتصادی می‌گردد، بنابراین، به مدیران واحدهای اقتصادی پیشنهاد می‌شود به مقوله مدیریت ریسک سازمانی و اجرای مؤثر آن بیش از پیش توجه نموده و اقدامات زیر را در دستور کار قرار دهند:

الف- محول نمودن مدیریت ریسک به یک کمیته.

ب- ارائه حداقل یک گزارش رسمی سالانه درباره ریسک‌های مهم فعالیت شرکت بخصوص در حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت به هیئت‌مدیره.

ج- درخواست هیئت‌مدیره به مدیران اجرایی در جهت نظارت بر ریسک.

چ- فراهم نمودن دستورالعمل و معیارهایی درباره فرایند ارزیابی ریسک.

بر اساس نتایج به دست آمده از فرضیه دوم پژوهش و اثر تعدیل‌گری فرا اطمینانی مدیران که در هنگامی که ریسک غیرعادی شرکت بیشتر است، سبب درگیر شدن در فرایند مدیریت واقعی سود می‌شود، و همچنین توجه به این نکته که فرایند مدیریت ریسک غیرعادی در شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران به گونه ضعیفی اجرا می‌گردد (عطف به میانگین متغیر مدیریت ریسک غیرعادی شرکت در جدول شماره ۳ و قسمت آمار توصیفی)، به سرمایه‌گذاران و به‌ویژه سهامداران عمده پیشنهاد می‌شود به منظور کاهش اثر اطمینان بیش از حد مدیران خود (فرا اطمینانی مدیرعامل) بر ریسک، سراه کار در پیش گیرند. ابتدا اینکه به منظور کنترل قاطع و با اکثریت آرا بر مدیران، تعداد اعضای هیئت‌مدیره شرکت افزایش یابد، دوم: اینکه مدیر شرکت به دلیل تأثیرگذاری بر تصمیم‌های کلان شرکت نباید در سمت رئیس هیئت‌مدیره قرار گیرد، سوم: اینکه دست‌کم چند نفر از اعضا مستقل هیئت‌مدیره بر فعالیت‌های مدیریت شرکت نظارت بیشتری نمایند. همچنین، به سازمان بورس اوراق بهادار پیشنهاد می‌گردد که با وضع قوانین و دستورالعمل‌های مرتبط

شرکت‌ها را ملزم به فعال نمودن کمیته مدیریت ریسک و بخصوص مدیریت مؤثر ریسک‌های غیرعادی نمایند و از این طریق نظارت بیشتری نیز بر مدیران شرکت اعمال نموده و سبب کاهش مدیریت سود شده و از منافع دینفعان حفاظت و حمایت نمایند. و همچنین به سهامداران و سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود برای جلوگیری از زیان‌های احتمالی، کمیته مدیریت ریسک و اثربخشی آن را در صورت امکان بررسی نمایند.

فهرست منابع

- پورفخاریان، پروین، ناصر ایزدی نیا و حجت اله هادی پور هفشجانی، (۱۳۹۹)، "بررسی تأثیر رقابت در بازار محصول بر رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت و نگهداشت وجه نقد"، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۱۰(۴)، صص ۱۵۱-۱۷۶.
- حاجیه‌ها، زهره و عبدالرضا شاکری، (۱۳۹۸)، "حاکمیت شرکتی، افشای مسئولیت اجتماعی و ارزش شرکت"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۴۴(۴۴)، صص ۱۷۵-۱۹۲.
- شفاعت، احمدرضا، محمد کاشانی پور و رضا غلامی جمکرانی و حسین، جهانگیر نیا، (۱۴۰۰)، "تأثیر متغیر تیپ شخصیتی مدیران بر مدیریت سود و نقش تعدیلی آن در رابطه بین مدیریت سود با افشای مسئولیت‌های اجتماعی شرکت"، دو فصلنامه علمی حسابداری ارزشی و رفتاری، ۶(۱۲)، صص ۳۰۸-۳۴۳.
- عارف منش، زهره، منیژه رامشه و حامد شکوهی، (۱۴۰۱)، "رابطه بین مدیریت ریسک سازمانی و عملکرد شرکت با نقش مزیت رقابتی و سواد مالی. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی"، ۱۴(۲)، صص ۷۹-۱۰۰.
- عبدلی، محمدرضا، حمید پناهی و فاطمه رحیمیان، (۱۳۹۲)، "بررسی تأثیر ترکیب هیئت‌مدیره و ساختار مالکیت بر میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران"، دهمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت استراتژیک.
- مشایخ، شهناز، منا پارسایی و اکرم کران، (۱۴۰۰)، "رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با کیفیت اطلاعات حسابداری و گزارش حسابرس"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۳(۵۱)، صص ۴۱-۶۴.
- یاراحمدی، جاوید و عبدالله محمدی، (۱۳۹۹)، "تأثیر خانوادگی بودن شرکت‌ها بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود"، پژوهش حسابداری و حسابرسی، ۱۰(۳)، صص ۹۳-۱۱۵.
- Anthony W. I. & Hong, G. J., (۲۰۱۴), "Exploring the direct and indirect effects of CSR on organizational commitment", International Journal of Contemporary Hospitality Management, ۲۶(۴), PP. ۵۰۰ - ۵۲۵.
- Bardos, K. S., Ertugrul, M. & Gao, L. S., (۲۰۲۰), "Corporate Social Responsibility, Product Market Perception, and Firm Value", Journal of Corporate Finance, ۶۲, PP. ۱۰۱-125.
- Bauman, C. W. & Skitka, L.J., (۲۰۱۲), "Corporate social responsibility as a source of employee satisfaction". Research in Organizational Behavior, ۳۲, PP. ۶۳-۸۴.

- Brower, J. & Mahajan, V. (۲۰۱۳), "Driven to be right: A stakeholder theory perspective on the drive of corporate social performance", *Journal of Business Ethics*, ۱۱۷(۲), PP. ۳۱۳-۳۳۱.
- Chatterji, M. (۲۰۱۴), "Corporate social responsibility", New Delhi: Oxford University Press.
- Dhaliwal, D., Radhakrishnan, S., Tsang, A. & Yang, Y. (۲۰۱۲), "Nonfinancial disclosure and analyst forecast accuracy: International evidence on corporate social responsibility disclosure", *The Accounting Review*, ۸۷ (۳), PP. ۷۲۳-۷۵۹.
- Dick, M., Wagner, E. & Pernsteiner, H. (۲۰۲۱), "Founder-controlled family firms, overconfidence, and corporate social responsibility engagement: Evidence from survey data". *Family Business Review*, ۳۴(۱), PP. ۷۱-۹۲.
- Dittrich, D., Guth, W. & Maciejovsky, B. (2005), "Overconfidence in Investment Decisions: an Experimental Approach", *European Journal of Finance*, 11, PP. 471-491.
- Dittmar, A. & Mahrt Smith, J. (2007), "Corporate Governance and the Value of Cash Holdings", *Journal of Financial Economics*. 83, PP. 599-634.
- Donaldson, T. & Preston, L. E. (1995), "The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence, and implications". *Academy of Management Review*, 20(1), PP. 65-91.
- Freeman, R. (1984), "Strategic Management: A Stakeholder Approach. Pitman Publishing Inc", Massachusetts, Publishing Ine. PP. 276.
- Fukuoka, K. & Furusho, M. (2016), "Relationship between latent conditions and the characteristics of holes in marine accidents based on the Swiss cheese model". *WMU Journal of Maritime Affairs v*, 15, PP. 267-292.
- Freeman, R. E. (۱۹۸۴), "Strategic management: A stakeholder approach", Boston, MA: Pitman Books.
- García Osmá, B., Gomez-Conde, J. & Lopez-Valeiras, E. (۲۰۲۱), "Management control systems and real earnings management: Effects on firm performance", *Management Accounting Research*, ۳۱(۴), PP. ۱۰۵-۱۲۵.
- Ghaleb, A. B., Qaderi, S., Almashaqbeh, A. & Qasem, A. (۲۰۲۰), "Corporate social responsibility, board gender diversity and real earnings management: The case of Jordan", *Cogent Business & Management*, ۸(۱), PP. ۱۸۸-۲۲۲.
- Gordon, L. A., Loeb, M. P. & Tseng, C. Y. (۲۰۰۹), "Enterprise Risk Management and Firm Performance: A Contingency Perspective", *Journal of Accounting and Public Policy*, ۲۸(۴), PP. ۳۰۱-۳۲۷.
- Gras-Gil, E., Manzano, M. & Fernandez, J. (2016), "Investigating the relationship between corporate social responsibility and earnings management: Evidence from Spain", *BRQ Business Research Quarterly*, 19(4), PP. 289-299.
- Green, T. & Peloza, J. (2014), "How do consumers infer corporate social responsibility? The role of organization size," *Journal of Consumer Behaviour*, 13(4), PP. 282-293.
- Hambrick, D.C. & Mason, P. A. (1984), "Upper echelons: the organization as a reflection of its top managers", *The Academy of Management Review*, 9 (2), PP. 193-206.
- Harjoto, M. & Laksmana, I. (۲۰۱۸), "The Impact of Corporate Social Responsibility on Risk Taking and Firm Value", *Journal of Business Ethics*, ۱۵۱(۲), PP. ۳۵۳-۳۷۳.
- Hoyt, R. E. & Liebenberg, A. P. (۲۰۱۱), "The Value of Enterprise Risk Management", *The Journal of Risk and Insurance*, ۷۸(۴), PP. ۷۹۵-۸۲۲.
- Kajuter, P. & Harri, I. K. (2005), "Open-book accounting in networks-potential achievements and reasons for failures," *Management Accounting Research*, 16, PP. 179-204.
- Kothari, S. P., Leone, A. J. & Wasley, C. E. (۲۰۰۵), "Performance matched discretionary accrual measures", *Journal of Accounting and Economics*, ۳۹(۱), PP. ۱۶۳-۱۹۷.

- Kuo, Y. F, Lin, Y. M. & Chien, H. F, (۲۰۲۰), "Corporate Social Responsibility, Enterprise Risk Management, and Real Earnings Management: Evidence from Managerial Confidence", *Journal Pre-proof*, ۴۱, PP. ۱-۵۳.
- Kolasinski, A. C. & Li, X, (2013), "Can Strong Boards and Trading Their Own Firm's Stock Help CEOs Make Better Decisions? Evidence from Acquisitions by Overconfident CEOs", *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 48(4), PP. 1173-1206.
- Lamandi, I, (۲۰۰۷), "Corporate Social Responsibility and Social Responsiveness in a Global Business Environment A Comparative Theoretical Approach", *Romanian Economic Journal*, ۲۳, PP. ۳-۱۸.
- Li, S. & Wu, X, (2004), "The improvement in audit opinion and voluntary auditor switch: Descriptive statistics and implications from 1997–2003", *Auditing Research*, 5, PP. 13-19
- Lu, J, Ren, L, He, Y, Lin, W. & Streimikis, J, (2019), "Linking corporate social responsibility with reputation and brand of the firm", *Amfiteatru Economic*, 21(51), PP. 442–460.
- Malmendier, U. & Tate, G, (2008), "Who Makes Acquisitions? CEO Overconfidence and the Market's Reaction", *Journal of Financial Economics*, 89(1), PP. 20-43.
- Mattingly, J.E. & Berman, S.L, (۲۰۰۶), "Measurement of Corporate Social Action: Discovering Taxonomy in the Kinder Lydenberg Domini Ratings Data", *Business and Society*, ۴۵, PP. ۲۰-۴۶.
- Mishra, D, Sadok, R, El Ghoul, S, Guedhami, O, Chuk, C. & Kwok, Y, (2011), "Does Corporate Social Responsibility Affect the Cost of Capital?", *Journal of Banking & Finance*, 35 (9), PP. 2388-2406.
- Mitra, S., Jaggi, B. & Al-Hayale, T, (2017), "The effect of managerial stock ownership on the relationship between material internal control weaknesses and audit fees", *Review of Accounting and Finance*, 16 (2), PP. 239-259.
- Naseem, T, Shahzad, F, Asim, A. G. & Nawaz, F, (2020), "Corporate Social Responsibility Engagement and Firm Performance in Asia Pacific: The Role of Enterprise Risk Management", *Corporate Social Responsibility and Environment Management*, 27(2), PP. 501-513.
- Nasr, H, (2010), "corporate social responsibility disclosure:an examination of framework of determinants and consequences", *Doctoral thesis*, Durham University. Available at Durham E-Theses, Online: <http://etheses.dur.ac.uk/480>.
- Oberseder, M, Schlegelmilch, B. B, Murphy, P. E. & Gruber, V, (2014), "Consumers' perceptions of corporate social responsibility: Scale development and validation", *Journal of Business Ethics*, 124(1), PP. 101– 115.
- Orlitzky, M, Schmidt, F. L. & Rynes, S.L, (2003), "Corporate Social and Financial Performance: A Meta-analysis", *Organization Studies*, 24(3), PP. 403-441
- Porter, M. E. & Kramer, M. R, (۲۰۰۶), "Strategy and Society the Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility", *Harvard Business Review*, ۸۴(۱۲), PP. ۷۸-۹۲.
- Reason, J, (1990), "Human error". Cambridge University Press.
- Roychowdhury, S, (۲۰۰۶), "Earnings management through real activities manipulation", *J. Account. Econ*, ۴۲, PP. ۳۳۵-۳۷۰.
- Salvioni, D. M. & Gennari, F, (2017), "CSR, Sustainable Value Creation and Shareholder Relations".

- Suyono, E. & Farooque, O. A. (۲۰۱۸), "Do Governance Mechanisms Deter Earnings Management and Promote Corporate Social Responsibility?", *Accounting Research Journal*, ۳۱(۳), ۴۷۹-۴۹۵.
- Tingchi Liu, M, Anthony W. I. S, Guicheng C. R. L. & Brock, J, (۲۰۱۴), "The impact of corporate social responsibility (CSR) performance and perceived brand quality on customer-based brand preference", *Journal of Services Marketing*, ۲۸(۳), PP. ۱۸۱ – ۱۹۴.
- Wang, T. S, Lin, Y. M, Werner, E. M, & Chang, H, (۲۰۱۸), "The Relationship between External Financing Activities and Earnings Management: Evidence from Enterprise Risk Management", *International Review of Economics and Finance*, ۵۸, PP. ۳۱۲-۳۲۹.
- Wen, F. H, Huang, D.L, Lan, Q.J. & Yang, X.G, (2007), "Numerical Simulation for Influence of Overconfidece and Regret Aversion on Return Distribution", *Sytems Engineering-Theroy & Practice*, 27(7), PP. 10-18.
- Wirawan, A, Jahidatul Falah, L, Kusumadewi, L. & Adhariani, D, (2020), "The Effect of Corporate Social Responsibility on the Firm Value with Risk Management as a Moderating Variable", *Journal of Asia-Pacific Business*, 15 (3), PP. 25-49.
- Wu, J. & Chen, Z, (۲۰۲۲), "Corruption culture and corporate social responsibility: evidence from China", *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, ۲۹ (۱), ۶۵۰-۶۸۰.

Abstract

The impact of Abnormal Organizational Risk Management on Corporate Social Responsibility: The combined moderating role of CEO Overconfidence and Real Earnings Management

Mohammad Taghi Kabiri¹

Razia Khanlari²

Mohammad Jodaki³

Receive:02/July/2024

Acceptance: 09/ September/2024

Abstract

Corporate social responsibility has been a new and sensitive topic in the theoretical literature of accounting research and is a key factor in the survival of companies and has been considered by investors, managers, and researchers from various aspects. Researchers have mentioned several variables as effective factors in fulfilling corporate social responsibility; But this study examines factors such as organizational risk management, profit management, and CEO's confidence in corporate social responsibility. In this research, using information related 121 companies listed on the Tehran Stock Exchange from the years 2011 to 2020 and using EViews software, the hypotheses were examined. The results of the first hypothesis showed that abnormal risk management has a negative and significant effect on Social Responsibility of the company. Also, the results of the second hypothesis showed that the overconfident CEO shows higher Social Responsibility by engaging in real profit management when abnormal organizational risk management increases.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Organizational Risk Management, Real Management Profit, Managerial Overconfidence

¹ Department of Management, Faculty of Administrative and Economic Sciences, Arak University, Arak, Iran (corresponding author) kabiri.m@lu.ac.ir

² Department of Accounting, Faculty of Accounting, Lorestan University, Iran. Razieh.khanlary@gmail.com

³ Accounting Department, Foadshahr Branch, Amin Institute of Higher Education, Foadshahr, Iranjoodaki3030@gmail.com

تردید حرفه‌ای، ابعاد خلاقیت فردی و قضاوت حسابرسان

محسن صفاجو^۱

زهرا پورزمانی^۲✉

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۲

چکیده

خلاقیت فردی و سبک تفکر افراد عاملی مهم در پردازش اطلاعات است. تردید حرفه‌ای نیز عامل تعدیل‌کننده رابطه بین خلاقیت فردی و پردازش اطلاعات محسوب می‌شود. نتایج مطالعات بیانگر آنست که استفاده مناسب از تردید حرفه‌ای به کیفیت بالا در فرایند تصمیم‌گیری و قضاوت و اظهارنظر صحیح منجر می‌شود. بنابراین می‌توان تردید حرفه‌ای و ابعاد خلاقیت را به عنوان عاملی اثرگذار بر قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان فرض نمود. در این راستا هدف این پژوهش تعیین تاثیر تردید حرفه‌ای بر ابعاد خلاقیت (سیالی، انعطاف‌پذیری، ابتکار و بسط جزئیات) و قضاوت حسابرسان می‌باشد. این پژوهش از حیث هدف کاربردی است و از حیث روش، پیمایشی است که با استفاده از تحلیل آماری معادلات ساختاری انجام می‌شود. داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه تکمیل شده به وسیله ۲۹۷ نفر از حسابداران رسمی و مدیران حرفه‌ای در موسسات حسابداری عضو جامعه حسابداران رسمی ایران جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شده است. همچنین، برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه‌های استاندارد هارت (۲۰۱۳) و تورنس (۱۹۷۹) استفاده شده است. یافته‌ها حاکی از آنست که تردید حرفه‌ای بر ابعاد خلاقیت (سیالی، انعطاف‌پذیری، ابتکار و بسط جزئیات) و نیز ابعاد آن، بر قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان تاثیر مثبت و معناداری دارد. نتایج این تحقیق می‌تواند موجب بسط مبانی نظری خلاقیت در کسب و کار حسابرسان و بررسی رابطه آن با تردید حرفه‌ای و قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان شود.

واژه‌های کلیدی: تردید حرفه‌ای، قضاوت، خلاقیت فردی حسابرس.

۱ - گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران Mohsen.safajoo53@gmail.com

۲ - گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) Zahra.poorzamani@yahoo.com

۱- مقدمه

افزایش به کارگیری تردید حرفه‌ای از سوی حسابرسان مسأله‌ی بسیار مهمی است که در حال حاضر حرفه‌ی حسابداری در سطح جهان توجه بسیار زیادی به آن دارد. حوزه‌های گسترده‌ای از جمله اتحادیه اروپا^۱ (۲۰۱۰)، هیأت رویه‌های حسابرسی^۲ (۲۰۱۱، ۲۰۱۰)، سازمان تدوین‌کننده مقررات خدمات مالی و شورای گزارشگری مالی^۳ (۲۰۱۰)، انجمن حسابداران خبره آمریکا^۴ (۲۰۱۰) و به تازگی هیأت استانداردهای حسابرسی و اعتباردهی^۵ (۲۰۱۱) بارها به این موضوع تأکید ورزیده‌اند. به عنوان نمونه، انجمن حسابداران خبره آمریکا در پاسخ به پیش‌نویس لایحه‌ی کمیسیون آمریکا که در آن تردید حرفه‌ای به عنوان مهارتی اساسی محسوب می‌شود، تأکید می‌کند. از این رو، اجزای رفتاری موجود در تردید حرفه‌ای مانند آن بخش از رفتار حسابرس که تحت تأثیر جانب‌داری‌ها و الگوهای فردی قرار می‌گیرد، بررسی شود. به تازگی، رئیس هیأت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام نیز تأکید کرده است، اساس حسابرسی بخش عمومی «استقلال»^۶ و «تردید حرفه‌ای»^۷ است (دتی^۸، ۲۰۱۱).

همانطور که گفته شد، تردید حرفه‌ای همواره در استانداردهای حسابرسی و همچنین در دستورالعمل‌های اجرایی حسابرسی در کانون توجه قرار گرفته است (هیئت نظارت عمومی^۹، ۲۰۰۸، فدراسیون بین‌المللی حسابداری^{۱۰}، ۲۰۱۲؛ سازمان حسابرسی، ۱۳۹۴). قضاوت حرفه‌ای از جمله ویژگی‌های حرفه‌ای حسابرسان مستقل به شمار می‌رود که بر تمامی جنبه‌های حسابرسی، از جمله برنامه‌ریزی، تعیین سطح اهمیت، کمیت و کیفیت شواهد حسابرسی و در نهایت، اظهارنظر حرفه‌ای حسابرسان مستقل مؤثر است و بر گروه‌های وسیعی از ذی‌نفعان شامل مدیران، سرمایه‌گذاران، تحلیل‌گران تأثیر می‌گذارد. هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابرسی و اطمینان‌دهی^{۱۱} (۲۰۱۸)، قضاوت حرفه‌ای را «به کارگیری آموخته‌ها، تجربه‌ها و دانش به دست آمده درباره استانداردهای حسابرسی و حسابداری و الزامات آیین رفتار حرفه‌ای، برای اتخاذ تصمیم‌های مناسب با توجه به شرایط کار حسابرسی» تعریف کرده است. استانداردهای بین‌المللی حسابرسی^{۱۲} (ISA200) و استانداردهای حسابرسی ایران، حسابرسان را ملزم می‌کند که در به کارگیری استانداردها، نهایت قضاوت حرفه‌ای خود را اعمال کنند؛ بطوری که این قضاوت، مستدل و دفاع‌پذیر باشد. استانداردهای مذکور دربرگیرنده

^۱ - European Union

^۲ - The Auditing Practices Board

^۳ - The Financial Services Authority and the Financial Reporting Council

^۴ - The American Institute of Certified Public Accountants (AICPA)

^۵ - The International Auditing and Assurance Standards Board

^۶ - Independence

^۷ - Professional skepticism

^۸ - Doty

^۹ - Public Oversight Board (POB)

^{۱۰} - International Federation Of Accountants (IFAC)

^{۱۱} - IAASB

^{۱۲} - ISA

اهداف، الزامات، نحوه اجرا و سایر توضیحات کاربردی هستند که برای پشتیبانی حسابرس در کسب اطمینان معقول طراحی شده‌اند.

در مجموع اهمیت بسیار تردید حرفه ای، شفاف نبودن تعریف آن و نیاز به رهنمودهای بیشتر در این خصوص، نشان دهنده ضرورت اجرای پژوهش‌های بیشتر در این حوزه است تا مفهوم تردید حرفه ای عمیق تر تشریح شود. تردید حرفه ای، موضوعی رفتاری است و از دیدگاه تئوری به تبیین چیزی می پردازد که در اصول بنیادی حسابرسی و اطمینان بخشی، اصل زیر بنایی شناخته می شود و از دیدگاه فرهنگ و عوامل انگیزشی که از جامعه شناسی و روانشناسی سرچشمه می گیرد، آن را ریشه یابی می کند (حسینی و دیگران، ۱۳۹۴).

در بررسی‌های روانشناسی مشخص شده که خلاقیت فردی و سبک تفکر در افراد متفاوت است (گریفیث^۱ و همکاران ۲۰۱۵). تردید حرفه ای نیز عامل تعدیل کننده رابطه بین خلاقیت فردی و پردازش اطلاعات محسوب می شود. از سوی دیگر استفاده مناسب از تردید حرفه ای مناسب به کیفیت بالا در فرایند تصمیم گیری و قضاوت و اظهارنظر صحیح منجر می شود، بنابراین خلاقیت فردی و سبک تفکر به خودی خود یک توانایی نیست بلکه به چگونگی استفاده از توانایی‌ها اشاره دارد (مالیک^۲ و دیگران، ۲۰۱۹). از این رو هدف این پژوهش آزمودن تاثیر تردید حرفه ای و خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان می باشد.

۲- چارچوب نظری تحقیق

یکی از مکاتبی که در سال‌های اخیر در حوزه روانشناسی و حسابرسی در کانون توجه قرار گرفته و تاثیرات ویژگی‌های شخصیتی در روانشناسی را بر حسابرسی مطرح می کند، مکتب تردید گرایی (شک گرایی) نام دارد. مکتب تردید گرایی یکی از مکاتب زیر مجموعه مکتب خردگرایی در روان شناسی است. با شناسایی مشخصه‌های اصلی تردید گرایی و مشخص شدن تاثیرات آن بر رفتار حسابرسان، توجه به ابعاد شخصیتی حسابرسان مستقل بیش از پیش ضرورت می یابد (بل و توماس، ۲۰۱۱؛ یعقوب نژاد و دیگران، ۱۳۹۱). با وجود اهمیت تردید حرفه‌ای، تعریف و اندازه‌گیری دقیق آن اغلب دشوار است. در بیان کلی می‌توان تردید حرفه‌ای را نگرشی ذهنی، برگرفته از ذهن پرسشگر و ارزیابی منتقدانه شواهد تعریف نمود (رجبعلی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۴). همچنین، می‌توان تردید حرفه‌ای را عدم اعتماد کامل و نوعی نگرش محافظه‌کارانه در قضاوت‌های حسابرسی (بوکارو^۳، ۲۰۱۹) و یا نوعی شک و تردید (نلسون ۲۰۰۹: ۴) قلمداد نمود. صرف نظر از

¹ - Griffith

² - Malik

³-Bucaro

تعریف تردید حرفه‌ای، بررسی ادبیات دانشگاهی نشان می‌دهد تردید حرفه‌ای شامل دو بعد بی‌طرفی ۱ و شک ۲ است. بعد بی‌طرفی به این موضوع اشاره دارد که حسابرسان نباید در نگرش خود جانب‌داری کنند؛ به این معنا که آنها نباید در جهت منفی (مشکوک بودن) یا مثبت (زودباوری) سوءگیری داشته باشند (کوچ، ۲۰۱۸: ۳). در مقابل شک و تردید نیز بر این موضوع تأکید دارد که حسابرس باید فرض را بر نادرستی و تخلف مدیریت قرار دهد؛ مگر اینکه خلاف آن ثابت شود (بل و همکاران، ۲۰۰۵: ۲۵) نکته‌ای که در استانداردهای حسابرسی مبهم است، این است که مشخص نیست، در وضعیت متفاوت ریسک، به کارگیری کدام یک از دو بعد تردید حرفه‌ای می‌تواند سودمندتر باشد.

قضاوت بطور عام و از نظر لغوی به معنای داوری کردن بین دو یا چند تن و دادرسی کردن است، و بطور خاص حکم کردن در مسأله‌ای (معین، ۱۳۷۶)، اظهار نظر معقول با اتخاذ تصمیم عاقلانه (آکسفورد، ۱۹۹۴) و در آخر فتوا (آریان‌پور کاشانی، ۱۳۸۱) است. قضاوت حرفه‌ای در حسابرسی به معنای اظهار نظر معقول و حکم دادن مستدل درباره مطلوبیت صورت‌های مالی به وسیله شخصی است که هم تحصیلات و تجربه مرتبط و ارزشمندی دارد و هم ویژگی‌های لازم برای اظهار نظرهای بی‌طرفانه را دارا است، قضاوت افراد، بسته به ماهیت و گستره رویه‌هایی که برای قضاوت استفاده می‌کنند، با یکدیگر متفاوت است. مقررات حرفه‌ای، قضاوت خوب حسابرسان را قضاوتی تعریف می‌کند که «عاری از هرگونه جانبداری، توجه یا ارتباطی با امور صاحب‌کار باشد» (مؤسسه حسابداران رسمی اونتاریو، ۲۰۰۶)، و حسابرسان را ملزم می‌نماید بی‌طرف بوده، و تردید حرفه‌ای یا ذهن کنجکاو و جستجوگر داشته باشند (بیانیه استاندارد حسابرسی (SAS) شماره ۱: استاندارد حسابرسی کانادا (CAS) ۲۰۰، قضاوت‌ها و تصمیمات در حوزه‌های حسابداری و حسابرسی متأثر از عوامل زیادی مانند متغیرهای کاری، محیطی و انسانی (مانند هویت) هستند (بونر، ۲۰۱۵: ۵۴).

طبق بررسی‌هایی که توسط محققین انجام شده تا به حال در بستر تحقیقات آمیخته و هویت‌های چندگانه در قضاوت حسابرسی در ایران و در سطح بین‌المللی تحقیقی صورت نگرفته است، لذا این تحقیق به عنوان اولین تحقیق در این حوزه محسوب می‌شود. در ادامه به برخی از مربوط‌ترین مطالعات انجام شده به صورت خلاصه اشاره می‌گردد.

نتایج تحقیق دلپا^۱ (۲۰۲۰) نشان داد که تردید حرفه‌ای در حسابرسی و عوامل روانی-حرفه‌ای بر قضاوت و بدبینی حرفه‌ای حسابرسان) موثر می‌باشند. نتایج تحقیق هارلی^۲ (۲۰۱۹) نشان داد که عدم اعتماد به نفس در انجام وظایف، اطمینان حسابرسان را نسبت به کیفیت قضاوت و تصمیم‌گیری کار حسابرسان کاهش می‌دهد. نتایج تحقیق نادلر و کادوس (۲۰۱۸) نشان داد که، تغییر استانداردها با رویکرد تغییر جوامع به

¹ - Neutrality
² - Presumptive Doubt
³ - Delia
⁴ - Hurley

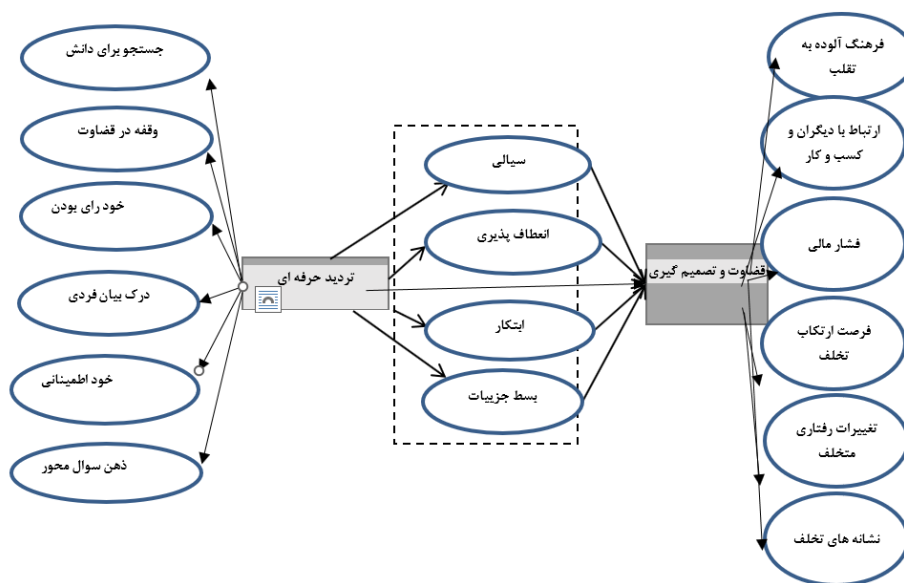
عنوان یک الزام برای ارتقای سطح کیفیت حسابرسی صورت‌های مالی از طریق شناخت بیشتر معیارهای ایجاد تردید حرفه‌ای در حسابرسان، محسوب می‌شود. نتایج تحقیق جعفر و جانودین^۱ (۲۰۱۸) نشان داد که تجربه و رده حرفه‌ای با قضاوت حرفه‌ای، رابطه مثبت و معناداری دارد؛ اما نوع جنسیت حسابرس، میزان دانش و تحصیلات دانشگاهی و اندازه شرکتی که حسابرسی شده، بر قضاوت حرفه‌ای بی‌تأثیر است. همچنین نتایج پژوهش بوکارو و همکاران (۲۰۱۹) نشان داد که چهار معیار اصلی تحت عنوان ویژگی‌های روان‌شناختی حسابرس، ویژگی‌های تخصصی حسابرس، ویژگی‌های حمایتی شریک حسابرس و ویژگی‌های بازرگانی مؤسسات حسابرسی به عنوان عوامل مهم در تردید حرفه‌ای شناسایی شدند. از طرف دیگر، نتایج تحقیق گلاور^۲ (۲۰۱۸) نشان داد که تأثیر تردید حرفه‌ای حسابرسان بر کیفیت حسابرسی تأثیر دارد.

بختیاری و دیگران (۱۴۰۰) در تحقیقی عوامل موثر بر ویژگی‌های روان‌شناختی حسابرسان در قضاوت حسابرسی را شناسایی کردند. ملکی و دیگران (۱۳۹۹) در تحقیقی تحت عنوان تدوین مدل کیفی تردید حرفه‌ای حسابرسان بیان کردند که تردید حرفه‌ای یکی از نکات مهم در کیفیت حسابرسی است. محرک‌ها و موانع اعمال تردید حرفه‌ای متعددی در فرایند حسابرسی وجود دارد. نتایج تحقیق سلمانی و دیگران (۱۳۹۹) نتیجه گرفتند که بعد حرفه‌ای و شغلی، بیشترین تأثیر را بر پیش‌بینی قضاوت حرفه‌ای حسابرسان دارد. بعد فردی در جایگاه دوم قرار دارد و بعد محیطی نسبت به دو بعد دیگر کمترین تأثیر بر پیش‌بینی قضاوت حرفه‌ای حسابرسان دارد. نتایج تحقیق حسینی و دیگران (۱۳۹۹) نشان داد که دیدگاه‌های تردید حرفه‌ای حسابرس بر ارزیابی ریسک تقلب، مؤثر است. نتایج تحقیق بیرجندی و دیگران (۱۳۹۸) حاکی از تأثیر اخلاق حرفه‌ای بر تردید حرفه‌ای حسابرس می‌باشد. در پژوهش‌های دیگر نیز صفی‌پور افشار و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان بررسی تأثیر مدیریت حسابرسی توسط مدیران بر کشف تحریفات توسط حسابرسان با لحاظ ویژگی تردید حرفه‌ای حسابرس انجام دادند.

با توجه به مبانی نظری، در این پژوهش متغیر وابسته، "قضاوت و تصمیم‌گیری" و متغیر مستقل "تردید حرفه‌ای" بودند. همچنین متغیرهای مربوط به ابعاد "خلاقیت فردی" بعنوان متغیرهای میانجی در نظر گرفته شدند. براساس اهداف پژوهش و با توجه به مبانی نظری مربوطه مدل مفهومی پژوهش به شکل نمودار زیر در نظر گرفته شد.

^۱- Abdul Halim, Jaffar, & Janudin

^۲-Glover

نمودار ۱- مدل مفهومی پژوهش

بنابراین، فرضیات بصورت زیر مطرح می شوند:

- فرضیه اصلی: تردید حرفه ای بر قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- فرضیه فرعی ۱: تردید حرفه ای بر سیالی خلاقیت فردی تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه فرعی ۲: تردید حرفه ای بر انعطاف پذیری خلاقیت فردی تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه فرعی ۳: تردید حرفه ای بر ابتکار خلاقیت فردی تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه فرعی ۴: تردید حرفه ای بر بسط جزئیات خلاقیت فردی تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه فرعی ۵: سیالی خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم گیری تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه فرعی ۶: انعطاف پذیری خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم گیری تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه فرعی ۷: ابتکار خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم گیری تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه فرعی ۸: بسط جزئیات خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم گیری تاثیر مثبت معناداری دارد.

۳- روش شناسی پژوهش

روش مورد استفاده در این پژوهش از نوع میدانی است. پژوهش حاضر، بر اساس هدف یک پژوهش کاربردی است زیرا درصدد بررسی تاثیر تردید حرفه ای بر خلاقیت فردی و قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان است.

از سوی دیگر با توجه به اینکه در این پژوهش از روش‌های مطالعه کتابخانه‌ای و نیز روش‌های میدانی نظیر مطالعه مقالات، مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است، می‌توان بیان کرد که پژوهش حاضر بر اساس روش گردآوری داده‌ها یک پژوهش پیمایشی-مقطعی است. جامعه آماری در این مطالعه، شامل حسابداران رسمی شاغل و مدیران حرفه ای شاغل در موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران می‌باشند. که کل تعداد جامعه آماری ۱۳۰۰ نفر می‌باشند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۹۷ نفر تعیین شد و نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. بدین منظور در حدود ۳۲۰ پرسشنامه توزیع شده و سپس ۲۹۷ پرسشنامه مورد تحلیل قرار گرفتند. در این پژوهش به منظور تعیین ضریب قابلیت اعتماد از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار پایایی ترکیبی و پایایی هر یک از مؤلفه‌های تحقیق محاسبه شد که نتایج حاکی از پایایی ابزار سنجش دارد. همچنین روایی واگرا و همگرایی پرسشنامه نیز بدست آمده که نتایج حاکی از روایی مناسب پرسشنامه می‌باشد. برای اندازه‌گیری تردید حرفه ای از پرسش نامه هارت (۲۰۱۳) استفاده شده که بر مبنای ابعاد ۶ گانه زیر است:

جدول ۱- ابعاد متغیرهای موجود در پرسشنامه تردید حرفه ای

متغیر	ابعاد	اختصار	خلاصه تعریف عملیاتی
تردید حرفه‌ای (SKP)	ذهن پرسشگر	QM	ذهن پرسشگر یعنی توانایی ذهن در پرسش مستمر صحت مسأله در طی عملیات حسابرسی
	وقفه در قضاوت	SJ	در خصوص یک مورد مشکوک شکل‌گیری قضاوت‌ها به کندی صورت می‌گیرد.
	جستجوی دانش	SK	حسابرس یک ذهن کنجکاوانه همراه با علاقه برای جستجوی شواهد داشته باشد.
	درک میان فردی	IU	حسابرس باید به درک نگرش‌ها، مقاصد و رفتارهای انسانی اشتیاق داشته باشد.
	اعتماد به نفس	SC	اعتماد به نفس یعنی اینکه به لحاظ حرفه ای به آن درجه از اطمینان برسیم که بتوانیم ادعا کنیم که قضاوت مان بر اساس شواهدی است که گردآوری شده است.
	خود رای بودن	SD	خود رای بودن یعنی حسابرس شجاعانه برای ارزیابی، ارائه و ثبات اظهارنظرهای حسابرسی تصمیم می‌گیرد.

منبع: یافته‌های پژوهشگر

برای اندازه‌گیری خلاقیت فردی (سیالی، انعطاف‌پذیری، ابتکار و بسط جزئیات) از پرسشنامه ارزش‌های تصویری (PVQ) تورنس (۱۹۷۹) استفاده شده است.

جدول ۲- ابعاد متغیرهای موجود در پرسشنامه ابعاد خلاقیت

متغیر	ابعاد	اختصار	خلاصه تعریف عملیاتی
خلاقیت (PRC)	سیالی	FLD	توانایی برقراری رابطه معنی دار بین فکر، اندیشه و بیان که افراد را قادر می‌سازد راه‌حل‌های متعددی در حل مساله ارائه دهند.
	انعطاف پذیری	FLB	توانایی تفکر به راه‌های مختلف برای حل یک مساله جدید است.
	ابتکار	INV	توانایی تفکر به شیوه غیرمتداول و خلاف عادت رایج است.
	بسط جزئیات	DEX	توانایی توجه به جزئیات در حین انجام یک فعالیت است.

منبع: یافته‌های پژوهشگر

این مطالعه در بخش اول، براساس مطالعات کتابخانه‌ای، مقالات و مصاحبه‌های تخصصی به شناسایی تاثیر تاثیر خلاقیت فردی بر رابطه تردید حرفه ای و قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان مبادرت ورزیده خواهد شد. پس از آن به اعتبارسنجی مدل با استفاده از نرم افزار SPSS و PLS پرداخته خواهد شد.

۴. یافته‌ها

۴-۱- یافته‌های توصیفی

به منظور شناخت بهتر جامعه‌ای که در پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته است، قبل از تجزیه و تحلیل داده‌های آماری لازم است این داده‌ها توصیف شوند. جنسیت: مشخص می‌شود که اکثر افراد نمونه دارای جنسیت مرد (۲۶۵ نفر) می‌باشند، که ۸۹٪ نمونه می‌باشد.

سن: تعداد ۷ نفر از ۲۰ تا ۳۰ سال، تعداد ۱۲۸ نفر از ۳۱ تا ۴۰ سال، ۱۱۳ نفر از ۴۱ تا ۵۰ سال و ۴۹ نفر از ۵۰ سال به بالا می‌باشند. که مشخص می‌شود که افراد نمونه که دارای سن ۳۱ تا ۴۰ سال هستند، بیشترین فراوانی (۱۲۸ نفر) را دارند.

سطح تحصیلات: تعداد ۱۲ نفر کمتر از کارشناسی، تعداد ۸۶ نفر کارشناسی، ۱۴۰ نفر کارشناسی ارشد و ۵۹ نفر دکتری می‌باشند. بنابراین مشخص می‌شود که افراد نمونه که سطح تحصیلات فوق لیسانس هستند، بیشترین فراوانی (۱۴۰ نفر) را دارند.

سابقه کاری: تعداد ۲۱ نفر دارای سابقه کمتر از ۵ سال، ۱۰۸ نفر بین ۵ تا ۱۰ سال، ۱۲۹ نفر بین ۱۰ تا ۱۵ سال و ۳۹ نفر بیشتر از ۱۵ سال می‌باشند. بنابراین مشخص می‌شود که افراد نمونه که دارای سابقه ۱۰ تا ۱۵ سال هستند، بیشترین فراوانی (۱۲۹ نفر) را دارند.

۲-۴- تحلیل عاملی اکتشافی برای ابعاد خلاقیت

جهت بررسی و پاسخ گویی به این سؤال پژوهش از پرسشنامه‌ی خلاقیت فردی تورنس به عنوان ابزار گردآوری داده‌ها استفاده شد. این پرسشنامه در چهار بعد (سیالی، انعطاف پذیری، ابتکار و بسط جزئیات) با ۱۶ سؤال تدوین شد. و پرسشنامه نهایی خلاقیت فردی با ۱۶ سؤال از طریق تحلیل عاملی اکتشافی برای کشف شاخص‌ها و مؤلفه‌ها و رتبه بندی آن‌ها مورد استفاده قرار گرفت. با توجه به عدد KMO (بزرگتر از ۰.۷) و عدد معناداری آزمون بارتلت ($sig < 0.05$) می‌توان گفت که داده‌ها برای اجرای تحلیل عاملی مناسب است و از شرایط مورد نیاز برخوردار است.

جدول ۳- آزمون KMO و بارتلت

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		۰.۷۲۷
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	۳۱۹۶.۵۲۰
	df	۱۲۰
	Sig.	۰.۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۴- نتایج آزمون تحلیل عاملی اکتشافی و تعیین میزان بار عاملی برای هر مؤلفه

ابعاد خلاقیت	مخفف لاتین	شماره سوالات	نسبت اشتراک	بار عاملی اول	بار عاملی دوم	بار عاملی سوم	بار عاملی چهارم
سیالی	FLD1	۱	.762	.177	-.421	.091	.591
	FLD2	۲	.813	.145	-.441	-.020	.567
	FLD3	۳	.705	.126	-.392	.051	.521
	FLD4	۴	.596	.168	-.381	.101	.666
انعطاف پذیری	FLB1	۵	.673	.108	-.158	.571	-.255
	FLB2	۶	.671	.128	-.061	.572	-.250
	FLB3	۷	.702	.270	.087	.740	-.272
	FLB4	۸	.597	.243	.049	.694	-.234
ابتکار	INV1	۹	.901	.177	.723	-.071	.200
	INV2	۱۰	.631	.380	.676	-.036	.167
	INV3	۱۱	.682	.151	.668	.109	.144
	INV4	۱۲	.897	.177	.722	-.065	.195
بسط جزئیات	DEX1	۱۳	.724	.644	-.146	-.453	-.287

ابعاد خلاقیت	مخفف لاتین	شماره سوالات	نسبت اشتراک	بار عاملی اول	بار عاملی دوم	بار عاملی سوم	بار عاملی چهارم
	DEX2	۱۴	.813	.736	-.221	-.376	-.284
	DEX3	۱۵	.766	.710	-.270	-.325	-.289
	DEX4	۱۶	.863	.677	-.173	-.460	-.405

منبع: یافته‌های پژوهشگر

براساس نتایج حاصل از جدول ۴ مشخص شد که خلاقیت فردی دارای چهار بعد (سیالی، انعطاف پذیری، ابتکار، بسط جزئیات) که شامل سؤال‌های ۱ تا ۱۶ است، بیش‌ترین بار عاملی ۰.۹۰۱ مربوط به سؤال ۹ و کم‌ترین بار عاملی ۰.۵۹۶ مربوط به سؤال ۴ می‌باشد.

بار عاملی اول مربوط به بعد (بسط جزئیات) است که شامل سؤال‌های ۱۳ تا ۱۶ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰.۷۳۶ به سؤال ۱۴ و کم‌ترین بار عاملی ۰.۶۷۷ به سؤال ۱۶ مربوط می‌شود. بار عاملی دوم مربوط به بعد (ابتکار) است که شامل سؤال‌های ۹ تا ۱۲ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰.۷۲۳ به سؤال ۹ و کم‌ترین بار عاملی ۰.۶۶۸ به سؤال ۱۱ مربوط می‌شود. بار عاملی سوم مربوط به بعد (انعطاف پذیری) است که شامل سؤال‌های ۵ تا ۸ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰.۷۴۰ به سؤال ۷ و کم‌ترین بار عاملی ۰.۵۷۱ به سؤال ۵ مربوط می‌شود. بار عاملی چهارم مربوط به بعد (سیالی) است که شامل سؤال‌های ۱ تا ۶ می‌باشد، بیش‌ترین بار عاملی ۰.۶۶۶ به سؤال ۴ و کم‌ترین بار عاملی ۰.۵۲۱ به سؤال ۳ مربوط می‌شود.

۴-۳-مدل ساختاری برای فرضیه‌های اصلی تحقیق

جهت بررسی برازش مدل، از برازش مدل اندازه‌گیری، برازش مدل ساختاری و برازش کلی مدل استفاده می‌کنیم. به منظور بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری تحقیق، به بررسی ضرایب بارهای عاملی، ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی^۱ می‌پردازیم. مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی، ۰.۴ می‌باشد. در جدول زیر تمامی اعداد ضرایب بارهای عاملی سؤالات از ۰.۴ بیشتر است که نشان از مناسب بودن این معیار دارد.

مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در PLS، بعد از سنجش بارهای عاملی سؤالات، نوبت به محاسبه و گزارش ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی می‌رسد. معیار دوم از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، روایی همگرا^۲ است که به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سؤالات (شاخص‌ها) خود می‌پردازد. که نتایج آن در جدول ۶ آمده است.

¹ -Composite Reliability

² -Convergent Validity

با توجه به اینکه مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ۰.۷ است و مطابق با یافته‌های جدول فوق این معیارها در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند، می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی پژوهش را تأیید نمود. با توجه به اینکه مقدار مناسب برای AVE^1 ، ۰.۵ است و مطابق با یافته‌های جدول فوق این معیار در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند، در نتیجه مناسب بودن روایی همگرایی پژوهش تأیید می‌شود.

جهت سنجش روایی واگرا از معیار $HTMT^2$ استفاده شده است. اگر مقدار $HTMT$ کمتر از ۰.۹۰ باشد، روایی واگرا وجود دارد. (هنسلر^۳ و دیگران، ۲۰۱۵)

جدول ۵. ضرایب بارهای عاملی

SKP	INV	FLD	FLB	DEX	AJD	
تردید حرفه ای	ابتکار	سیالی	انعطاف پذیری	بسط جزئیات	قضاوت و تصمیم گیری	
					۰/۷۱۷	CF
					۰/۷۸۷	COB
					۰/۷۶۰	FP
					۰/۵۰۴	OCV
					۰/۵۸۷	SV
					۰/۵۷۷	VBC
				۰/۶۵۰		DEX1
				۰/۶۳۳		DEX2
				۰/۷۰۷		DEX3
				۰/۶۷۵		DEX4
			۰/۶۰۶			FLB1
			۰/۶۲۷			FLB2
			۰/۵۴۴			FLB3
			۰/۷۱۶			FLB4
		۰/۶۸۳				FLD1
		۰/۶۵۰				FLD2
		۰/۶۴۴				FLD3
		۰/۶۷۸				FLD4
	۰/۵۹۹					INV1
	۰/۶۸۸					INV2
	۰/۵۶۱					INV3
	۰/۶۵۱					INV4

¹ - Average Variance Extracted

² -Heterotrait-Monotrait Ratio (HTMT)

³ -Henseler

۰/۷۹۵						IU
۰/۵۹۳						QM
۰/۷۶۲						SC
۰/۴۶۹						SD
۰/۷۵۷						SK
۰/۶۶۰						ST

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۶. نتایج معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرهای پنهان تحقیق

متغیرهای مکنون	نشان	ضریب آلفای کرونباخ (Alpha>0.7)	ضریب پایایی ترکیبی (CR>0.7)	میانگین واریانس استخراجی (AVE>0.5)
قضاوت	AJD	۰.۷۳۸	۰.۸۲۲	۰.۶۴۱
بسط جزئیات	DEX	۰.۷۰۱	۰.۷۶۲	۰.۶۴۵
انعطاف پذیری	FLB	۰.۷۸۹	۰.۷۱۹	۰.۵۹۲
سیالی	FLD	۰.۷۹۳	۰.۷۶۰	۰.۶۴۱
ابتکار	INV	۰.۷۸۸	۰.۷۲۰	۰.۵۹۳
تردید حرفه ای	SKP	۰.۷۶۳	۰.۸۳۶	۰.۶۶۵

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۷- بررسی روایی واگرا از طریق معیار HTMT

معیار HTMT	AJD	DEX	FLB	FLD	INV	SKP
قضاوت و تصمیم گیری	AJD					
بسط جزئیات	DEX	۰.۷۲۵				
انعطاف پذیری	FLB	۰.۶۶۴	۰.۴۸۰			
سیالی	FLD	۰.۵۰۲	۰.۵۲۴	۰.۴۷۷		
ابتکار	INV	۰.۴۰۱	۰.۵۲۲	۰.۵۰۳	۰.۳۸۵	
تردید حرفه ای	SKP	۰.۶۱۵	۰.۶۰۴	۰.۴۶۵	۰.۴۱۰	۰.۴۷۹

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به شکل شماره ۲ و ۳، فرضیه‌های تحقیق چون ضرایب t بیشتر از ۱.۹۶ بدست آمده‌اند، لذا در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار بودن آنها تأیید می‌شود.

دومین معیار برای بررسی برازش مدل ساختاری در یک پژوهش ضرایب R^2 مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است. و سه مقدار ۰.۱۹، ۰.۳۳ و ۰.۶۷ به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R^2 در نظر گرفته می‌شود. مطابق با شکل ۳، مقدار R^2 برای سازه‌های درون‌زای پژوهش محاسبه شده است که با توجه به سه مقدار ملاک، می‌توان مناسب بودن برازش مدل ساختاری را تأیید ساخت. برای بررسی برازش مدل کلی از معیار GOF استفاده می‌شود که سه مقدار ۰.۰۱، ۰.۲۵ و ۰.۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است. این معیار از طریق فرمول زیر محاسبه می‌گردد:

$$GOF = \sqrt{\overline{communalities} \times R^2}$$

از میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای پنهان پژوهش به دست می‌آید.

جدول ۸- میزان $Communality$ و R^2 متغیرهای تحقیق

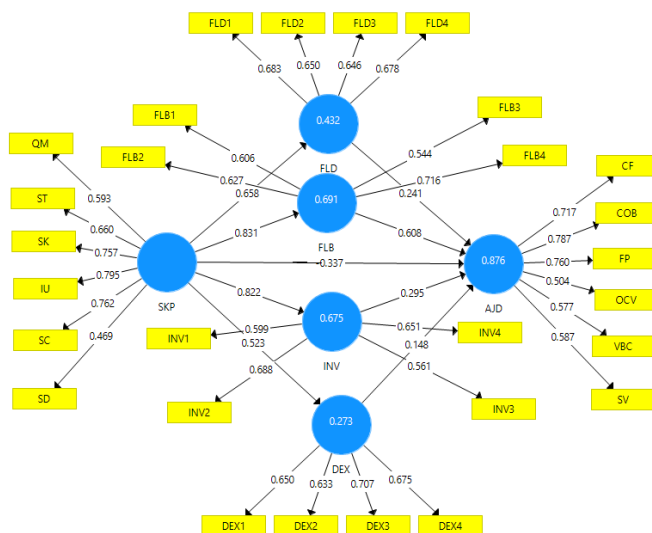
متغیرهای مکنون	نشان	R^2	Communality
قضاوت و تصمیم‌گیری	AJD	۰.۸۷۶	۰.۴۵۱
بسط جزئیات	DEX	۰.۲۷۳	۰.۳۶۵
انعطاف‌پذیری	FLB	۰.۶۹۱	۰.۴۰۲
سیالی	FLD	۰.۴۳۲	۰.۵۶۱
ابتکار	INV	۰.۶۷۵	۰.۴۱۲
تردید حرفه‌ای	SKP		۰.۴۵۷
$\overline{Communality}$	$\overline{R^2}$		GOF
۰.۴۴۱	۰.۵۸۹۴		۰.۵۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به مقدار بدست آمده برای GOF به میزان ۰.۵۱، برازش خوب مدل کلی تأیید می‌شود. در این قسمت به بررسی آزمون فرضیات تحقیق با استفاده از نرم افزار PLS می‌پردازیم.

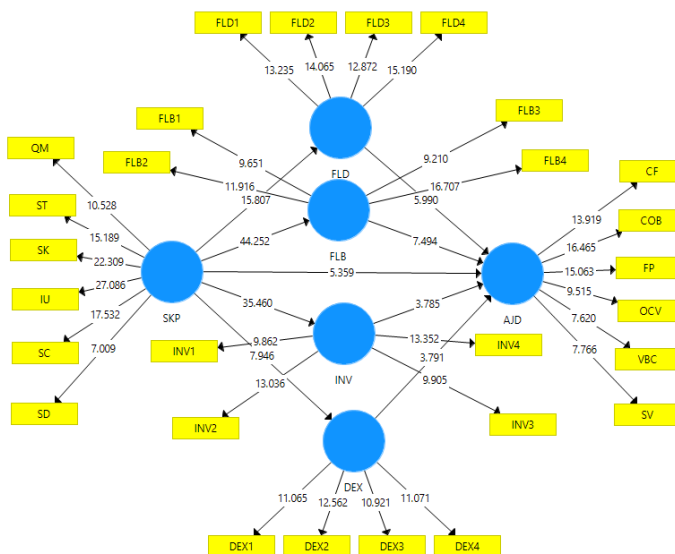
همانطور که مشاهده می‌کنید، مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب بارهای عاملی در شکل ۲ نمایش داده شده است.

همانطور که در شکل ۳ نیز مشاهده می‌کنید، مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب معناداری نمایش داده شده است.

شکل ۲- مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب بارهای عاملی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

شکل ۳. مدل ساختاری تحقیق همراه با ضرایب معناداری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی
دوره ۱۶ / پیاپی ۶۳ / پائیز ۱۴۰۳

جدول ۹- نتایج رابطه مستقیم و ضرایب معناداری مدل پژوهش

مسیر	علامت اختصاری	ضریب مسیر (β)	معناداری (T-Value)	سطح معناداری	نتیجه مسیر
بسط جزئیات -> قضاوت و تصمیم گیری	DEX -> AJD	۰.۱۴۸	۳.۸۴۰	۰.۰۰۰	قبول
انعطاف پذیری -> قضاوت و تصمیم گیری	FLB -> AJD	۰.۶۰۸	۷.۶۰۰	۰.۰۰۰	قبول
سیالی -> قضاوت و تصمیم گیری	FLD -> AJD	۰.۲۴۱	۶.۳۵۸	۰.۰۰۰	قبول
ابتکار -> قضاوت و تصمیم گیری	INV -> AJD	۰.۲۹۵	۳.۷۳۹	۰.۰۰۰	قبول
تردید حرفه ای -> قضاوت و تصمیم گیری	SKP -> AJD	۰.۳۳۷	۴.۹۱۷	۰.۰۰۰	قبول
تردید حرفه ای -> بسط جزئیات	SKP -> DEX	۰.۵۲۳	۸.۲۸۷	۰.۰۰۰	قبول
تردید حرفه ای -> انعطاف پذیری	SKP -> FLB	۰.۸۳۱	۴۴.۳۹۲	۰.۰۰۰	قبول
تردید حرفه ای -> سیالی	SKP -> FLD	۰.۶۵۸	۱۵.۹۳۳	۰.۰۰۰	قبول
تردید حرفه ای -> ابتکار	SKP -> INV	۰.۸۲۲	۳۵.۸۸۲	۰.۰۰۰	قبول

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به جدول ۹ نتایج روابط مستقیم و ضرایب معناداری مسیره‌ها در مدل پژوهش نمایش داده شده است.

تحلیل فرضیات:

فرضیه اصلی: تردید حرفه ای بر قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان تاثیر مثبت و معناداری دارد. با توجه به نتایج، می‌توان گفت ضریب استاندارد شده (ضریب مسیر) بین متغیرها (تردید حرفه ای بر قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان) برابر $\beta=0.730$ می‌باشد. و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t=12.044$ بوده (بیشتر از قدرمطلق ۱.۹۶) که نشان می‌دهد این رابطه، معنادار است. و می‌توان نتیجه گرفت، تردید حرفه ای بر قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان تاثیر مثبت و معناداری دارد. و لذا فرضیه اول اصلی تأیید خواهد شد.

فرضیه فرعی ۱: تردید حرفه ای بر سیالی خلاقیت فردی تاثیر مثبت معناداری دارد. با توجه به نتایج، می‌توان گفت ضریب مسیر بین متغیرها (تردید حرفه ای بر سیالی خلاقیت فردی) برابر $\beta=0.658$ می‌باشد. و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t=15.933$ بوده (بیشتر از قدرمطلق ۱.۹۶) که نشان می‌دهد این تاثیر مثبت، و معنادار است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت تردید حرفه ای بر سیالی خلاقیت فردی تاثیر مثبت معناداری دارد. و لذا این فرضیه تأیید خواهد شد.

فرضیه فرعی ۲: تردید حرفه ای بر انعطاف پذیری خلاقیت فردی تاثیر مثبت معناداری دارد. با توجه به نتایج، می‌توان گفت ضریب مسیر بین متغیرها (تردید حرفه ای بر انعطاف پذیری خلاقیت فردی) برابر $\beta=0.831$ می‌باشد. و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t=44.392$ بوده (بیشتر از قدرمطلق ۱.۹۶) که

نشان می‌دهد این تاثیر مثبت، و معنادار است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت تردید حرفه ای بر انعطاف پذیری خلاقیت فردی تاثیر مثبت و معنی داری دارد. و لذا فرضیه تأیید خواهد شد.

فرضیه فرعی ۳: تردید حرفه ای بر ابتکار خلاقیت فردی تاثیر مثبت معناداری دارد.

با توجه به نتایج، می‌توان گفت ضریب مسیر بین متغیرها (تردید حرفه ای بر ابتکار خلاقیت فردی) برابر $\beta=0.822$ می‌باشد. و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t=35.882$ بوده (بیشتر از قدرمطلق 1.96) که نشان می‌دهد این تاثیر مثبت، و معنادار است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت تردید حرفه ای بر ابتکار خلاقیت فردی تاثیر مثبت و معنادار دارد. و لذا فرضیه تأیید خواهد شد.

فرضیه فرعی ۴: تردید حرفه ای بر بسط جزئیات خلاقیت فردی تاثیر مثبت معناداری دارد.

با توجه به نتایج، می‌توان گفت ضریب مسیر بین متغیرها (تردید حرفه ای بر بسط جزئیات خلاقیت فردی) برابر $\beta=0.523$ می‌باشد. و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t=8.287$ بوده (بیشتر از قدرمطلق 1.96) که نشان می‌دهد این تاثیر معنادار است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت تردید حرفه ای بر بسط جزئیات خلاقیت فردی تاثیر مثبت و معنادار دارد. و لذا فرضیه تأیید خواهد شد.

فرضیه فرعی ۵: سیالی خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری تاثیر مثبت معناداری دارد.

با توجه به نتایج، می‌توان گفت ضریب مسیر بین متغیرها (سیالی خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری) برابر $\beta=0.241$ می‌باشد. و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t=6.358$ بوده (بیشتر از قدرمطلق 1.96) که نشان می‌دهد این تاثیر معنادار است. و می‌توان نتیجه گرفت سیالی خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری تاثیر مثبت و معنادار دارد. و لذا فرضیه تأیید خواهد شد.

فرضیه فرعی ۶: انعطاف پذیری خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری تاثیر مثبت معناداری دارد.

با توجه به نتایج می‌توان گفت ضریب مسیر بین متغیرها (انعطاف پذیری خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری) برابر $\beta=0.608$ می‌باشد. و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t=7.600$ بوده (بیشتر از قدرمطلق 1.96) که نشان می‌دهد این تاثیر مثبت، و معنادار است. و می‌توان نتیجه گرفت انعطاف پذیری خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری تاثیر مثبت و معنی داری دارد. و لذا فرضیه تأیید خواهد شد.

فرضیه فرعی ۷: ابتکار خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری تاثیر مثبت معناداری دارد.

با توجه به نتایج، می‌توان گفت ضریب مسیر بین متغیرها (ابتکار خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری) برابر $\beta=0.295$ می‌باشد. و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t=3.739$ بوده (بیشتر از قدرمطلق 1.96) که نشان می‌دهد این تاثیر مثبت، و معنادار است. و می‌توان نتیجه گرفت ابتکار خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری تاثیر مثبت و معنادار دارد. و لذا فرضیه تأیید خواهد شد.

فرضیه فرعی ۸: بسط جزئیات خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری تأثیر مثبت معناداری دارد. با توجه به نتایج می‌توان گفت ضریب استاندارد شده (ضریب مسیر) بین متغیرها (بسط جزئیات خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری) برابر $\beta=0.148$ می‌باشد. و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t=3.840$ بوده (بیشتر از قدر مطلق ۱.۹۶) که نشان می‌دهد این تأثیر معنادار است. بنابراین فرضیه H_۱ رد و فرضیه H_۱ تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت بسط جزئیات خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری تأثیر مثبت و معنادار دارد. و لذا فرضیه تأیید خواهد شد.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول تا چهارم تحقیق می‌توان بیان نمود که تردید حرفه ای بر ابعاد خلاقیت حسابرسان (سیالی، انعطاف‌پذیری، ابتکار و بسط جزئیات) تأثیر مثبت و معناداری دارد. تاکنون در داخل و خارج از ایران اثر عوامل مختلف بر خلاقیت حسابرسان مورد بررسی قرار گرفته است اما شواهد کسب شده حاکی از آن است که هیچ‌کدام اثر تردید حرفه ای بر خلاقیت فردی حسابرسان را مورد بررسی قرار نداده‌اند. در این پژوهش ضمن بررسی تأثیر تردید حرفه ای حسابرسان بر خلاقیت فردی به بررسی این موضوع پرداختیم که تردید حرفه ای از چه مکانیزمی بر قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان تأثیر خواهد داشت. در بررسی‌های روانشناسی مشخص شده که خلاقیت فردی و سبک تفکر در افراد متفاوت است (بوکارو، ۲۰۱۹)، خلاقیت فردی و سبک تفکر افراد عاملی مهم در پردازش اطلاعات است. مطابق با نتایج مطالعات ترنبول (۲۰۱۰) می‌باشد و بیانگر آنست که استفاده مناسب از تردید حرفه ای به کیفیت بالا در فرایند تصمیم‌گیری و قضاوت و اظهارنظر صحیح منجر می‌شود. با بررسی متون علمی در ایران نیز مشخص گردید که تا کنون پژوهشی درخصوص اثر خلاقیت فردی بر قضاوت و تصمیم‌گیری در حوزه حسابرسی صورت نپذیرفته است.

با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه پنجم تا هشتم تحقیق حاضر می‌توان بیان نمود که ابعاد خلاقیت (سیالی، انعطاف‌پذیری، ابتکار و بسط جزئیات) بر قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان تأثیر مثبت و معناداری دارد. خلاقیت فردی و سبک تفکر به خودی خود یک توانایی نیست بلکه به چگونگی استفاده از توانایی‌ها اشاره دارد (آلیسا و دیگران، ۲۰۱۴)، خلاقیت فردی نیز عامل میانجی در تأثیر تردید حرفه ای بر قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان محسوب می‌شود. سبک تفکر و خلاقیت فردی می‌تواند بر تردید حرفه ای، قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان تأثیرگذار باشد (ترنبول، ۲۰۱۰)، لذا شناخت و به کارگیری خلاقیت فردی و تأثیر آن بر قضاوت حرفه ای در حرفه حسابرسی، امری ضروری است و عدم توجه به آن منجر به نادیده گرفتن توانایی‌های حسابرسان در قضاوت و تصمیم‌گیری می‌شود.

در نهایت با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی، می‌توان بیان نمود که تردید حرفه ای بر قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان تأثیر مثبت و معناداری دارد. که مشابه تحقیقات هارت (۲۰۱۰)، هارلی (۲۰۱۹)، کواداکرز (۲۰۱۴)، نلسون (۲۰۱۰) و همچنین تحقیق بستانیان (۱۳۸۶ و ۱۳۹۰) و رویایی و همکاران (۱۳۹۳)

است. علت آن می تواند تاثیر شگرف ویژگیهای شخصیتی بر قضاوت حرفه ای حسابرسان باشد. اما در این تحقیق بر خلاف تحقیقات فولرتون و دور تسچی (۲۰۰۸) می باشد که نتیجه گرفتند شاخص های تردید قضاوت و تلاش برای کسب شواهد ارتباط معناداری با قضاوت حرفه ای ندارند.

۶- پیشنهادات حاصل از نتایج تحقیق

به شرکای مؤسسات حسابرسی پیشنهاد می شود که شش جنبه تردیدگرایی را بصورت دوره ای بررسی و با آموزش های ضمن خدمت تقویت نمایند. که بصورت کاربردی می توان پیشنهادهای زیر را مطرح نمود:

- (۱) بررسی و تقویت ذهن پرسشگر حسابرسان بطوریکه توانایی ذهن حسابرسان در پرسش مستمر صحت مساله در طی فرایند حسابرسی تقویت گردد. که شامل مواردی از قبیل الزام به استدلال، شواهد، برهان و دلیل آوردن یا اثبات کردن میباشد.
- (۲) بررسی و تقویت وقفه در قضاوت حسابرسان که شامل تأمل و جمع آوری اطلاعات اضافی پشتیبان می باشد.
- (۳) تقویت ویژگی جستجوی دانش در حسابرسان که همان کنجکاوی است. اینکه حسابرس ذهنیت کنجکاوانه همراه با علاقه برای جستجوی شواهد داشته باشد. جستجوی دانش به عنوان ویژگی تردید حرفه ای مبتنی بر کنجکاوی فردی است، که باید با کلاسهای آموزشی تقویت گردد.
- (۴) تقویت ویژگی درک میان فردی در حسابرسان که نیاز به فهم دلایل یا انگیزه هایی دارد که چرا صاحبکار به یک روش خاص رفتار میکند. درک روابط میان فردی حسابرسان را به مشکوک بودن ترغیب می کند که باید مورد توجه ویژه قرار گیرد.
- (۵) تقویت اعتماد به نفس در حسابرسان به شکل گیری نگرشها و رفتارها منجر خواهد شد.
- (۶) خودرأی بودن: یعنی حسابرس شجاعانه برای ارزیابی، ارائه و ثبات اظهارنظرهای حسابرسی تصمیم میگیرد. ویژگی خودرأی بودن میزان تأثیر انگیزه و مسائل شخصی در ارزیابی هرکدام از اطلاعات دریافت شده را توضیح میدهد.

پیشنهاد می شود که شرکای مؤسسات حسابرسی به صورت دوره ای از حسابرسان مؤسسه بخواهند تا چک لیست خلاقیت (برگرفته از پرسشنامه تحقیق حاضر) را پر نمایند. این وضعیت کمک می کند که حسابرسان خلاق مشخص و درجه خلاقیت آنان نیز بهتر تعیین شود.

به حسابرسان توصیه می شود که چهار عنصر خلاقیت فردی (سیالی، انعطاف پذیری، ابتکار و بسط جزئیات) را در حرفه شان لحاظ نمایند که این چهار عنصر شامل سیالی (توانایی برقراری رابطه معنی دار بین فکر، اندیشه و بیان) انعطاف پذیری (توانایی تفکر به راههای مختلف برای حل یک مساله جدید) ابتکار (توانایی تفکر به شیوه غیر متداول و برخلاف عادت رایج) و بسط جزئیات (توانایی توجه به جزئیات در حین انجام یک فعالیت) می باشد که حسابرسان باید به آن اهتمام ویژه نمایند. و به شرکای مؤسسات حسابرسی پیشنهاد می

شود که به صورت دوره ای با آموزش ضمن خدمت به حسابرسان در جهت تقویت مهارت‌های خلاقانه مبتنی بر چهار عنصر مذکور کمک نمایند.

پیشنهاد می شود مؤسسات حسابرسی آزمون تردید گرایی و خلاقیت را برای کارکنان خود اعمال نمایند تا حسابرسان با تردید گرایی و خلاقیت بالا انتخاب و بین تیم های حسابرسی به طور مناسب توزیع شوند تا هر تیم حسابرسی از وجود حسابرسان تردیدگرا و خلاق بهره مند شود. همچنین این کار منجر به اصلاح برنامه ریزی تیمی می شود. چون باید برخی از اعضای تیم حسابرسی دارای تردیدگرایی و خلاقیت بالا و برخی دارای تردید گرایی و خلاقیت کم باشند.

به نهادهای تصمیم گیر و ناظر پیشنهاد می شود که هنگام تصمیم گیری، به اصلاح آنچه بیان شد و همچنین شرایط علی از قبیل آموزش حسابرسان، فرایند تجربه اندوزی، بسط روحیه اخلاق گرایی و آیین رفتار حرفه ای، توجه بیشتری کنند.

فهرست منابع

- آریانپور کاشانی، عباس و آرانپور کاشانی، منوچهر . (۱۳۸۱). فرهنگ انگلیسی به فارسی، انتشارات امیرکبیر، چاپ سی و چهارم
- استانداردهای حسابرسی (۱۳۹۳)، کمیته تدوین استانداردهای حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی بختیاری، عباس، حجازی، رضوان، جرجرزاده، علیرضا. (۱۴۰۰). شناسایی عوامل موثر بر ویژگیهای روانشناختی حسابرسان در قضاوت حسابرسی. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱۰(۳۷)، ۱۴۳-۱۵۸.
- بستانیان، جواد، (۱۳۸۶)، قضاوت حرفه ای در حسابرسی، فصلنامه حسابداری، شماره ۱۹۲.
- بستانیان، جواد، (۱۳۹۰)، آیین رفتار حرفه ای زیر بنای تشکیل های حرفه ای، مجله حسابداری، شماره ۲۳۲.
- بیرجندی، حمید، خدای پور، احمد، پورحیدری، امید. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر اخلاق حرفه ای بر تردید حرفه ای حسابرس. حسابداری مدیریت، ۱۲(۴۲)، ۱۵-۲۶.
- حسینی، دکتر سید حسین و بنی مهد، دکتر بهمن و صفری، زهرا (۱۳۹۹) بررسی تاثیر دیدگاه های تردید حرفه ای حسابرس بر ارزیابی ریسک تقلب، با توجه به اثر مداخله کنندگی مهارت ارتباطی و تضعیف اجتماعی، دانش حسابداری، ۱۱(۴۱).
- حسینی سید حسن، نیکومرام هاشم و رضایی علی اکبر، (۱۳۹۴)، تبیین مولفه های تاثیر گذار بر تردید حرفه ای حسابرسان با تکیه بر ابعاد فردی، حسابداری مدیریت، شماره ۲۵.

رجبعلی زاده، جواد؛ حصارزاده، رضا باقرپور، محمدعلی (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین دو بعد شکاکیت و بی طرفی تردید حرفه‌ای با قضاوت حرفه‌ای حسابرس. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۳ (۲)، ۱۷۳-۱۹۲.

رویایی رمضانعلی، یعقوب نژاد احمد، آذین فر کاوه، (۱۳۹۳)، ارتباط بین تردید حرفه‌ای و قضاوت حرفه‌ای حسابرس مستقل، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۶ (۲۲).

سلمانی، چنگیز، جبارزاده کنگر لویی، سعید، بحری ثالث، جمال، پاک مرام، عسکر. (۱۳۹۹). الگویی برای پیش‌بینی قضاوت حرفه‌ای حسابرسان. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۲ (۴۸)، ۱۷۹-۲۰۲. صفی پور افشار، مجتبی، پورحیدری، امید، بهارمقدم، مهدی. (۱۳۹۷) بررسی تأثیر مدیریت حسابرسی توسط مدیران بر کشف تحریفات توسط حسابرسان با لحاظ ویژگی تردید حرفه‌ای حسابرس. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت ۷ (۲۵)، ۶۷-۸۰.

کمیته تدوین استانداردهای حسابرسی سازمان حسابرسی (۲۰۰۳). استاندارد حسابرسی ۲۰۰۰، سازمان حسابرسی.

معین، محمد. (۱۳۷۶). فرهنگ معین - متوسط، انتشارات امیرکبیر، چاپ یازدهم

یعقوب نژاد احمد و رویایی رمضانعلی و کاوه، آذین فر (۱۳۹۱). ارتباط بین شاخص‌های مکتب تردید گرای و کیفیت حسابرسی، حسابداری مدیریت، شماره چهاردهم، پاییز، ۲۵-۳۵.

Alissa, W., Capkun, V., Jeanjean, T., & Suca, N. (2014). An empirical investigation of the impact of audit and auditor characteristics on auditor performance. *Accounting, Organizations and Society*, 39(7), 495-510.

Auditing Practices Board. 2010. Auditor Scepticism: Raising the Bar. Discussion Paper. London, UK: Financial Reporting Council.

American Institute of Certified Public Accountants (AICPA). 2010. Response to the European Commission's Green Paper on Audit Policy: Lessons from the Crisis. New York: AICPA.

Auditing Practices Board. 2011. Auditor Scepticism: Raising the Bar. Feedback Paper. London, UK: Financial Reporting Council.

Bauer, Tim D. (2015), The Effects of Client Identity Strength and Professional Identity Salience on Auditor Judgments, *The Accounting Review*, January, Vol 90, Issue 1, pp. 95-114.

Bell, T. B., M. E. Peecher, and I. Solomon. 2005. The 21st Century Public Company Audit:- Conceptual Elements of KPMG's Global Audit Methodology. New York, NY: KPMG LLP.

Bucaro, A.C. (2019). Enhancing auditors' critical thinking in audits of complex estimates. *Accounting Organizations and Society*, 73, 35-49.

Delia D. (2020). "Elevating Professional Reasoning in Auditing. Psycho-Professional Factors Affecting Auditor's Professional Judgement and Skepticism", *Journal of Accounting and Auditing: Research & Practice*, 20(2), 46-80.

Doty, J. R. 2011. Rethinking the Relevance, Credibility and Transparency of Audits.

Fullerton, R. R., and C. Durtschi, (2008), "The Effect of Professional Skepticism on the Fraud Detection Skills of Internal Auditors", Utah State University School of Accountancy Working paper.

- Glover, S. M., Taylor, M. H., & Wu, Y. (2018). Mind the gap: Why do experts have differences of opinion regarding the sufficiency of audit evidence supporting complex fair value measurements? *Contemporary Accounting Research*.
- Griffith, E. E., Hammersley, J. S., & Kadous, K. (2015). Audits of complex estimates as verification of management numbers: How institutional pressures shape practice. *Contemporary Accounting Research*, 32(3), 833-863.
- Hurley, P. (2019). Ego Depletion and Auditors' JDM Quality. *Accounting Organizations and Society*, 77, 101048.
- Hurt, R. K. 2010. Development of a scale to measure professional skepticism. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 29 (1):149-171.
- Institute of Chartered Accountants of Ontario (ICAO). (2006). Standards of the Public Accountants Council for the Province of Ontario. Section 11 Rules of Professional Conduct. Toronto, ON: ICAO.
- International Standard on Auditing (ISA) Section 200. Objective and General Principles Governing an Audit of Financial Statements. New York, NY: International Auditing and Assurance Standards Board of the International Federation of Accountants.
- International Federation of Accountants (IFAC). 2012. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance ,and Related Services Pronouncements. New York: IFAC.
- International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) sets high-quality international standards for auditing, assurance, and quality control that strengthen public confidence in the global profession.
- Jaafar, Hartini & Abdul Halim, Hazianti & Janudin, Sharul. (2018). Corporate Accounting Narratives and Self-Presentational Dissimulation Technique: An Analysis of Fraudulent Financial Reporting Firms. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 7. 82-92. 10.6007/IJARBS/v7-i10/3360.
- Koch, Christopher and Köhler, Annette and Yankova, Kristina,(2018) Professional Skepticism and Auditor Judgment: Does Trait Skepticism Mitigate the Recency Bias? (December 2018).
- Malik, O., Shahzad, A., Raziq, M.M., Khan, M.M., Yusaf, S., & Khan, A. (2019). Perceptions of organizational politics, knowledge hiding, and employee creativity: The moderating role of professional commitment. *Personality and Individual Differences*, 142, 232-237.
- Nelson, M. W. 2009. A model and literature review of professional skepticism in auditing. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 28(2): 1-34.
- Nolder, Ch. J., Kadous, J. (2018). Grounding the professional skepticism construct in mindset and attitude theory: A way forward, *Accounting, Organizations and Society*, <https://doi.org/10.1016/j.aos.2018.03.010>
- Quadackers, L; Groot, T; and Wright, A. (2014). Auditors' professional skepticism: Neutrality versus presumptive doubt. *Contemporary Accounting Research*, 31(3), 639-657.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). 2008. Proposed auditing standards related to the auditor's assessment of and response to risk and conforming Amendments to PCAOB standards. PCAOB Release No. 2008-006. Stamford, CT: PCAOB.
- Oxford Word Power Dictionary, 1994, Oxford University Press.
- Turnbull, M., Little, A., & Allan, M. (2010). Creativity and collaborative learning and teaching strategies in the design dis-rupting Inducation. *Arts Education Policy Review*, 111, 52-62.

Abstract

Professional doubt, dimensions of individual creativity and auditors' judgment

Mohsen Safajo¹
Zahra Pourzamani²

Receive: 02/July/2024

Acceptance: 09/ September/2024

Abstract

Individual creativity and thinking style of people is an important factor in information processing. Professional doubt is also considered as a moderating factor in the relationship between individual creativity and information processing. The results of the studies show that the proper use of professional doubt leads to high quality in the process of decision making and judgment and giving correct opinions. Therefore, professional doubt and creativity dimensions can be assumed as factors affecting auditors' judgment and decision making. In this regard, the aim of this research is to determine the effect of professional doubt on the dimensions of creativity (fluidity, flexibility, initiative and elaboration of details) and auditors' judgment. This research is applied in terms of purpose and in terms of method, it is a survey that is done using statistical analysis of structural equations. The required data has been collected and analyzed by using a questionnaire completed by 297 certified accountants and professional managers in audit institutions that are members of the Certified Accountant Society of Iran. Also, standard Hart (2013) and Torrance (1979) questionnaires were used to collect data. The findings indicate that professional doubt has a positive and significant effect on the dimensions of creativity (fluidity, flexibility, initiative and elaboration of details) as well as its dimensions on the auditors' judgment and decision making. The results of this research can expand the theoretical foundations of creativity in auditors' business and examine its relationship with professional doubt and auditors' judgment and decision making.

Key words: professional doubt, judgment, auditor's individual creativity

¹ Department of Accounting, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
Mohsen.safajoo53@gmail.com

² Department of Accounting, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (corresponding author) Zahra.poorzamani@yahoo.com

تأثیر فرهنگ سازمانی بر سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

میترا حاجی پور^۱

مجید مرادی^۲

داود گرگی زاده^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۹

چکیده

فرهنگ سازمانی روح سازمان را منعکس می کند و پایه ارتباطی اعضای سازمان با موضوعات بیرونی است. یک سیستم اطلاعات حسابداری در برگیرنده مجموعه ای از فعالیت های مرتبط، اسناد و مسائل فناورانه هستند که به منظور جمع آوری، پردازش و گزارش دهی اطلاعات برای اهداف تصمیم گیری مدیران طراحی می شوند. هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر فرهنگ سازمانی بر سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی بود. این تحقیق از نظر روش جمع آوری داده ها از نوع توصیفی-همبستگی می باشد. جامعه آماری در پژوهش حاضر شامل تمامی کارمندانی با بیش از ۳ سال تجربه کاری/ مدیران دپارتمان، مدیران اجرایی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشند که حجم جامعه آمار ۳۵۴۰ نفر می باشد. نمونه پژوهش حاضر به وسیله نمونه گیری غیرتصادفی در دسترس با اندازه نمونه ۳۵۱ (با توجه به جدول مورگان) انتخاب شده است. پرسشنامه پژوهش حاضر برگرفته از پژوهش وان دونگ ها (۲۰۲۰)، بود. همچنین به منظور آزمون فرضیه های پژوهش از روش مدل سازی معادلات ساختاری با نرم افزار پی ال اس ورژن ۲.۲ استفاده شد. با توجه به نتایج تحقیق، بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی داری وجود دارد. و همچنین بین فرهنگ سازمانی و عملکرد عملیاتی رابطه معنی داری وجود دارد.

واژه های کلیدی: فرهنگ سازمانی، سیستم اطلاعات حسابداری، عملکرد عملیاتی.

۱ گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی ساوه، ساوه، ایران. hajipour.m@hnhk.ac.ir

۲ گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی ساوه، ساوه، ایران. (نویسنده مسئول) m.moradi@hnhk.ac.ir

۳ گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی ساوه، ساوه، ایران. d.gorji@hnhk.ac.ir

۱- مقدمه

فرهنگ سازمانی به عنوان یک راهنما برای کلیه فعالیت های یک سازمان در نظر گرفته می شود که به موجب آن، اهداف، چشم انداز، مأموریت و برنامه های توسعه سازمان را منعکس می کند (کوارتنگ و آوه^۱، ۲۰۱۸). امروزه برای فعالیت های حسابداری، برای این که سیستم اطلاعات حسابداری به طور هموار، صحیح و با دقت بالا انجام شود، فعالیت سازمان ها باید مبتنی بر مسائل مرتبط با فرهنگ سازمانی باشند (ایندجه و جنگ^۲، ۲۰۱۰). علاوه بر این، وقتی سیستم اطلاعات حسابداری به خوبی کار کند، منبعی از اطلاعات با کیفیت را برای فعالیت تجاری یک سازمان فراهم می کند، که موجب رشد و کارآمدی عملکرد یک سازمان می شود (کائلکین^۳، ۲۰۰۳؛ هوپ و فراسر^۴، ۲۰۰۳).

چارچوب نظری

فرهنگ سازمانی موضوع مهمی برای بقاء و پیشرفت هر سازمان است. فرهنگ سازمانی روح سازمان را منعکس می کند و پایه ارتباطی اعضای سازمان با موضوعات بیرونی است (دیل و کندی^۵، ۲۰۰۰؛ دنیسون^۶، ۱۹۹۰؛ شین^۷، ۱۹۹۰). این فرهنگ سازمانی متداول ترین ویژگی است که توسط هر یک از اعضا هنگام کار در سازمان حاصل می شود، که مسئله اصلی ناشی از تأسیس سازمان و ارزش های بدست آمده هنگام غلبه بر مشکلات در طول عملیات است (اینه، تاپانگ، و اوکت^۸، ۲۰۱۴). بطور کلی می توان فرهنگ سازمانی را به عنوان مجموعه ای از رسومات، تجارب و احساسات که به طور کلی پذیرفته شده اند، تعریف کنیم (استوکس و هریسون^۹، ۱۹۹۲). عملکرد عملیاتی سازمان به طور گسترده در مطالعات مدیریت مورد بررسی قرار می گیرد. دیدگاه های متفاوتی در تعریف عملکرد عملیاتی سازمان وجود دارد. بر اساس مطالعه ریچارد و دیوینی^{۱۰} (۲۰۰۹)، عملکرد عملیاتی یک سازمان شامل سه موضوع اصلی مربوط به عملکرد عملیاتی سازمان است:

(۱) عملکرد مالی (سود، ROA یا ROE).

(۲) عملکرد محصول در بازار (فروش یا سهم بازار).

(۳) بازده سهامدار (سود سهامداران یا ارزش افزوده اقتصادی).

¹ Kwarteng & Aveh

² Indeje & Zheng

³ Caulkin

⁴ Hope & Fraser

⁵ Deal & Kennedy

⁶ Denison

⁷ Schein

⁸ Inah, Tapang, & Uket

⁹ Stokes & Harrison

¹⁰ Richard and Devinney

به منظور سنجش عملکرد یک شرکت، اصلی ترین شاخص در متن صورتهای مالی شرکت انتشار یافته و در قالب یک رقم سود یا مشتقی از آن همچون سود هر سهم خلاصه می گردد و در نگاه اول و عامیانه همیشه گفته می شود که: سود بیشتر یعنی عملکرد مطلوبتر؛ اما سرمایه گذاران در بازار به این رقم اکتفا نکرده و اطلاعاتی بیشتر و فراتر از اطلاعات مندرج در متن صورتهای مالی برای سنجش عملکرد و ارزشگذاری شرکت مورد استفاده قرار میدهند و عملاً با تعیین قیمت سهام به آن رسمیت می دهند. شاخص بازده سهام شرکت که برآیند قیمتتها بوده، مصداق بارز ارزیابی سالانه عموم سرمایه گذاران و بازار از عملکرد هر شرکتی می باشد که تحقیقات زیادی با نتایج متضادی را متوجه خود نموده است. (صیدخانی، محمدی و امینی، ۱۴۰۰)

فلیسیو و همکاران^۱ (۲۰۱۴)، عملکرد عملیاتی سازمان را بر حسب افزایش سود، کاهش ریسک های سرمایه گذاری و رقابت پذیری قابل قبول در مقایسه با رقبای، تعیین کرده اند. آگبونا و هریس^۲ (۲۰۰۰)، معتقدند که عملکرد عملیاتی یک سازمان به شکل افزایش پیوسته تراز مالی و سهم بازار از سوی سازمان در آن تجارت است. تحقیق در مورد سیستم اطلاعات حسابداری همواره به عنوان یک موضوع مهم در میان بسیاری از محققان مطرح بوده است. یک سیستم اطلاعات حسابداری در برگیرنده مجموعه ای از فعالیت های مرتبط، اسناد و مسائل فناورانه هستند که به منظور جمع آوری، پردازش و گزارش دهی اطلاعات برای اهداف تصمیم گیری کاربران سیستم های اطلاعات حسابداری طراحی می شوند (هرت^۳، ۲۰۱۳). دامری، گارلی و ریکاردی^۴ (۲۰۱۳)، بر این باورند که سیستم اطلاعات حسابداری به صورت یک واحد یکپارچه از اطلاعات بر اساس داده های جمع آوری شده و مرتبط به هم است.

رامنی و استینبرت^۵ (۲۰۰۶)، معتقدند که سیستم اطلاعات حسابداری به عنوان یک سیستم جهت جمع آوری، ثبت و پردازش داده ها جهت ایجاد اطلاعات برای تصمیم گیران محسوب می شود. سیستم اطلاعات حسابداری سیستمی است که مؤلفه هایی مانند سخت افزار، نرم افزار، روند ها، پایگاه های داده و شبکه را یکپارچه می کند (استیر و رینولدز^۶، ۲۰۱۱).

دنيسون^۷ (۲۰۰۰)، معتقد است که فرهنگ سازمانی به عنوان مبنای اصلی جهت ایجاد ارزش ها و باورها از سوی کارمندان و همچنین مدیران، مشتریان، سهام داران، تامین کنندگان و دیگران محسوب می شود. همچنین بر اساس نتایج تحقیق دنيسون (۲۰۰۰)، فرهنگ سازمانی متشکل از چهار عامل است: ماموریت، درگیر شدن در کار، تطبیق پذیری و ثبات. بر این اساس، ماموریت (مسئولیت) به عنوان جهت کلیدی جهت

¹ Felício et al

² Ogbonna and Harris

³ Hurt

⁴ Dameri, Garelli, and Ricciardi

⁵ Romney and Steinbart

⁶ Stair & Reynolds

⁷ Denison

توسعه کلیه سازمان ها محسوب می شود، بنابراین هنگامی که سازمان ها دارای مأموریت مشخصی باشند، آنها می توانند به خوبی عمل کرده و به نتایج بهتری برسند، زیرا دارای انگیزه و جهت گیری مشخصی جهت رشد کسب و کار خود هستند (وارتنگ و آوه^۱، ۲۰۱۸). سازمان هایی که به کارمندان خود اختیار بیشتری با استفاده از روحیه تیمی می دهند و به طور مداوم در پی توسعه مهارت های کارمندان جهت انگیزه بخشی به کارمندان جهت مشارکت در فرآیند کار در سازمان هستند، به عملکرد عملیاتی بالاتری دست می یابند (دنیسون ۲۰۰۰؛ فی^۲ و دنیسون ۲۰۰۳). تطبیق پذیری به عنوان توانایی سازمان جهت ایجاد تغییرات داخلی در صورت وجود تغییرات خارجی، است (دنیسون و میشر^۳، ۱۹۹۵). در صورتی که شرکت ها به طور داخلی متمرکز شوند، با مشکلاتی در انجام نیازهای خارجی بازار مواجه می شوند، بنابراین تضمین توانایی جهت ایجاد تغییر و شناخت مشتریان اهمیت بالایی دارد (وارتنگ و آوه، ۲۰۱۸). ثبات به معنای وجود مجموعه مشترکی از قوانین برای عملکرد سازمان است که موجب تأثیر گذاری بر ترویج ارتباطات کاری میان کارمندان به شکل واقعی و موثر در کار می شود. سازمان ها به عملکرد عملیاتی بهتری هنگام پایدار بودن این سازمان ها و پیاده سازی مطلوب آنها، دست می یابند (سافولد^۴، ۱۹۹۸). فرهنگ یک سازمان با عملکرد آن مرتبط است و از ابعاد مختلفی عملکرد و کارایی سازمان را تحت تأثیر قرار می دهد. با وجود اینکه مدیر به عنوان یک نفر تصمیم گیرنده نهایی سازمانی است، اما تمامی اقدامات وی در سازمان به فرهنگ سازمانی برمیگردد، در نتیجه میتوان گفت فرهنگ سازمانی به سازمان هویت می دهد (مرادی، ۱۳۹۷).

بر اساس تحقیق مارشال و استینبارت^۵ (۲۰۱۷)، سه عامل تأثیر گذار بر سیستم اطلاعات حسابداری وجود دارند: استراتژی کسب و کار، توسعه فناوری اطلاعات و فرهنگ سازمانی. فرهنگ سازمانی دارای ارتباط مثبتی با سیستم اطلاعات حسابداری است (ایندج و ژنگ^۶، ۲۰۱۰). جهت ارائه و پیاده سازی یک سیستم اطلاعات حسابداری، شناسایی و شناخت مفهوم، استانداردها و نقاط قوت یک سازمان، اهمیت زیادی دارد. عامل فرهنگ سازمانی به عنوان مبنایی برای بهترین سیستم اطلاعات حسابداری محسوب می شود (وارتنگ و آوه، ۲۰۱۸). فرهنگ نقش مهمی را در ساخت یک سیستم اطلاعات حسابداری استاندارد ایفا می کند (شین، ۲۰۰۴). بنابراین در اظهار نامه های مالی یک شرکت، فرهنگ بر سیستم اطلاعات حسابداری تأثیر گذاشته و رویکرد های اجرایی تحت تأثیر فرهنگ آن قرار می گیرند (گریش^۷، ۲۰۰۳). سیستم اطلاعات حسابداری به عنوان یک ابزار بهینه جهت بهبود عملکرد عملیاتی یک سازمان ارزیابی می-

¹ Kwarteng & Aveh

² Fey

³ Denison & Mishra

⁴ Saffold

⁵ Marshall and Steinbart

⁶ Indej & Zheng

⁷ Geriash

شود (کالکین^۱، ۲۰۰۳؛ هوپ و فریزر^۲، ۲۰۰۳). در مورد یک سازمان با سیستم اطلاعات حسابداری مناسب، کلیه فعالیت های آن موثر واقع می شوند (هوپ و فریزر^۳، ۲۰۰۳). وارتنگ و آوه (۲۰۱۸)، نیز بیان کرده اند که سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی رابطه مثبتی با یکدیگر دارند، به طوری که هنگامی که سازمان دارای سیستم اطلاعات حسابداری مناسبی است، عملکرد عملیاتی سازمان افزایش می یابد.

فرهنگ سازمانی برای توسعه و پیشرفت هر حرفه ای لازم و ضروری است. حرفه و جامعه به تصمیمات اخلاقی شخصی افراد که مبنایی برای مسئولیت عملیات تجاری و یک نظم اجتماعی است وابسته است. اخلاق و رفتار حرفه ای برای حرفه حسابداری مهم است. بدون پذیرش و جلب اعتماد استفاده کنندگان ارائه خدمات از سوی حسابداران بیهوده است. اعتماد به خدمات، تابع اعتماد به ارائه کننده و آن نیز تابع درستکاری و پایبندی به اصول اخلاقی است. با توجه به نقش حیاتی حسابداری در پیشرفت اقتصادی و اجتماعی جامعه و نیز اهمیت درستی اطلاعات برای سرمایه گذاران و اعتبار دهندگان اهلاق در حرفه حسابداری عنصری محوری به شمار می آید (حاجیها، ۱۳۹۵). تحولات سال های اخیر در عرصه فن آوری اطلاعات با آثار بسیار گسترده ای بر سیستم های اطلاعاتی حسابداری همراه بوده است. کمتر سازمان یا شرکتی را می توان یافت که بهره گیری از نظام های اطلاعاتی استقرار یافته بر مبنای فن آوری نوین را تجربه نکرده باشد. افزایش رقابت جهانی و تغییرات مداوم در فن آوری پردازش اطلاعات، برای مدیران و حسابرسان مسئول پیاده سازی، ایجاد و نظارت بر معیار داخلی در سازمان، چالش های جدیدی را بوجود می آورد. بسیاری از سازمان ها به دلیل تغییرات سریع رخ داده دریافته اند که تحصیل مهارت های تکنیکی به منظور اعمال سیاستها و رویه ها مشکل می باشد. فن آوری اطلاعات، فرصت ویژه ای را برای حل مسائل تجاری و راهبردی و فنی ارائه می کند. از آنجایی که مهمترین وظیفه یک مدیر گرفتن تصمیمات مختلف در شرایط متفاوت است، در عصری که شرایط ناپایدار رقابتی، محیط بسیار متغیر در مقابل سازمانها قرار داده، تنها عاملی که می تواند سازمان و مدیران را در مواجهه با این شرایط موفق کند داشتن اطلاعات مؤثر و کارآمد است. اطلاعاتی که لازمه تصمیم گیری در شرایط اقتصادی و استراتژیک می باشد. سیستم های اطلاعاتی می توانند چنین اطلاعاتی را در اختیار مدیران و کاربران قرار دهند. سیستم های اطلاعاتی نقش مهمی در زندگی سازمانی نوین داشته و دنیای کسب و کار، تجارت و مدیریت را دچار دگرگونی شگرفی نموده است. در بکارگیری سیستم های اطلاعاتی، مدیران بیش از پیش باید از اثرات ناشی از سیستم ها به سازمان و افراد آگاهی داشته و تدابیر لازم را جهت همزیستی با آنها بوجود آورند. سیستم های اطلاعاتی کارآمد سیستم هایی هستند که زمینه های رشد اقتصادی اجتماعی جامعه خود را فراهم آورده و آن را بطور مؤثر تحت تأثیر قرار داده و پایه های اعتماد به خود را بر مبنای اطلاعات صحیح و درست پی ریزی می نمایند. می توان از شرکت

¹ Caulkin

² Hope & Fraser

³ Hope & Fraser

هایی که از فرهنگ سازمانی درست و مناسب برخوردارند چیزهای زیادی آموخت و سپس برای ایجاد فرهنگ خود اقدام کرد حسابداری مدیریت به نظامها و دانشهای متنوعی بستگی دارد (کارلوس، آدیلسون و آلبرتو^۱، ۲۰۱۸). یکی از مهمترین این سیستمها که زیرمجموعه سیستم اطلاعاتی مدیریت است سیستم اطلاعاتی حسابداری بوده که به عنوان ابزار مهم تهیه کننده اطلاعات مناسب جهت اتخاذ تصمیم به شمار می‌رود. سیستم اطلاعاتی حسابداری به عنوان مهمترین زیرمجموعه سیستم های اطلاعاتی مدیریت، وظیفه تبدیل داده‌های مالی به اطلاعات مالی را بر عهده دارد. گزارشات مالی سالیانه از مهمترین دستاوردهای این سیستم است که برای گروه‌های مختلفی از استفاده‌کنندگان برون و درون سازمانی در چارچوب مشخصی ارائه می‌شود. گسترش فزاینده و پیچیدگی فعالیتهای اقتصادی از یک سو و لزوم فرآهم آوردن اطلاعات دقیق و وسیع از طریق سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری از سوی دیگر به تدوین اصول و ابداع روشها و راه-حل‌های نوین حسابداری و تسریع در دگرگونی شیوه‌های متعارف در چند دهه اخیر انجامیده است .

مطالعه حاضر به درک اهمیت فرهنگ سازمانی و چگونگی تأثیر آن بر عملکرد عملیاتی و سیستم اطلاعات حسابداری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران کمک می‌کند. مطالعه حاضر کمک می‌کند تا بدانیم چگونه فرهنگ سازمانی در شرکت‌ها بر عملکرد عملیاتی و سیستم اطلاعات حسابداری آنها تأثیر می‌گذارد. مطالعه حاضر ممکن است برای بهبود درک فرهنگ سازمانی در بین مدیران در یک شرکت اهمیت بسزایی داشته باشد. متدولوژی پژوهش حاضر نیز جدید و نو می‌باشد زیرا در پژوهش‌های پیشین از رگرسیون حداقل مربعی دو مرحله‌ای و روش پانل دیتا استفاده شده است ولی در پژوهش حاضر جهت بررسی رابطه بین متغیرهای پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده خواهد شد. مولفه‌های مورد استفاده در پژوهش حاضر در هیچکدام از پژوهش‌های داخلی استفاده نشده است و یا می‌توان گفت هیچکدام از مطالعات قبلی تمامی این مولفه‌ها را یکجا مورد بحث و بررسی قرار نداده است، بنابراین پژوهش حاضر از جهت انتخاب متغیرها و رابطه بین آنها نو و جدید می‌باشد. با توجه به اینکه نتایج پژوهش حاضر برای مدیران شرکت‌ها از جمله شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، می‌تواند موثر واقع شود، همچنین می‌تواند برای سازمانهایی که کار آنها مطالعات مدیریتی است و کلیه اساتید، محققان و دانشجویانی که قصد انجام تحقیقات علمی در این حوزه را دارند، موثر واقع شود؛ بنابراین ضرورت پیدا می‌کند تا به بررسی موضوع پژوهش حاضر بپردازیم.

¹ Carlos Yoshikuni, Adilson., Luiz Albertin, Alberto

پیشینه های پژوهش

پیشینه داخلی

علی پور، ملکیان و فخاری (۱۴۰۱)، در پژوهشی به توسعه مدلی جهت ارزیابی کیفیت اطلاعات واحدهای گزارشگر با استفاده از مدلسازی شبکههای تحلیل پوششی داده ها پرداختند. کارایی اطلاعات واحدهای گزارشگر با استفاده همزمان از شاخصها و پیامدهای کیفیت اطلاعات اندازه گیری شده است. نتایج حاکی از تفاوت کارایی اطلاعات واحدهای گزارشگر در مراحل مختلف است که نشان دهنده ضعف دیدگاه سنتی مدل‌های تحلیل پوششی داده‌ها در ارزیابی کارایی واحدهای تصمیم گیرنده است. افزون بر این، کارایی واحدها در مرحله شاخصهای کیفیت اطلاعات، بالاتر از کارایی آنها در مرحله تبدیل شاخصها به پیامدهای کیفیت اطلاعات است و کارایی شبکه که حاصل بهینه سازی تمام مراحل مجزای شبکه است، در جایی بین کارایی مراحل قرار میگیرد. از دیگر نتایج پژوهش علاوه بر ارائه یک رقم منحصر به فرد کارایی شبکه، توضیح دلایل ناکارایی شبکه و اجزا و معرفی الگوهای مرجع جهت بهینه سازی ورودیها و خروجیهای هر مرحله و تعیین مسیر دستیابی به مرز کارایی است.

ریاحی نژاد و توانگر (۱۴۰۰)، تأثیر ویژگیهای فرهنگ سازمانی بر رابطه مدیریت سود و خوانایی گزارشهای مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۹۰ تا ۹۷ مورد بررسی قرار داده اند. جهت اندازه گیری متغیر فرهنگ سازمانی از پرسشنامه گلوب، متغیر خوانایی گزارشهای مالی از شاخص فوگ و متغیر مدیریت سود از مدل کازینک استفاده گردیده است. نتایج نشان می دهد آینده گرایی، تساوی جنسیتی، قاطعیت، جمع گرایی برون گروهی، جمع گرایی درون گروهی و نوع دوستی بر رابطه مدیریت سود و خوانایی گزارشهای مالی تأثیر دارد. اثر متغیر کنترلی اندازه شرکت مثبت و غیر معنادار و اهرم مالی مثبت و معنادار بوده است.

عبری (۱۴۰۰)، بررسی تأثیر رفتار رهبری استراتژیک و فرهنگ سازمانی بر عملکرد و بهره وری نیروی انسانی سازمان امور مالیاتی شهر یاسوج پرداخت. روش اجرای تحقیق توصیفی و پیمایشی بوده و جامعه آماری تعداد ۷۵ نفر از کارکنان سازمان امور مالیاتی شهر یاسوج در نظر گرفته شد. نتایج نشان داد بر اساس نتایج حاصله از آزمون رگرسیون تحلیل رگرسیون رفتار رهبری استراتژیک و فرهنگ سازمانی بر عملکرد و بهره وری نیروی انسانی سازمان امور مالیاتی شهر یاسوج ضریب همبستگی چندگانه نشان می دهد متغیر مستقل رفتار رهبری استراتژیک و فرهنگ سازمانی، می تواند ۲۶ درصد از تغییرات بعد عملکرد و بهره وری نیروی انسانی سازمان امور مالیاتی شهر یاسوج را پیش بینی نماید. بر اساس ضرایب بتای استاندارد شده، متغیر مستقل رفتار رهبری استراتژیک و فرهنگ سازمانی، با بتای $\beta = 0/178$ سهم عمدهای در تبیین عملکرد و بهره وری نیروی انسانی سازمان امور مالیاتی شهر یاسوج دارد. بر اساس تحلیل رگرسیون تبیین رفتار رهبری تأثیر یا نفوذ ایده آل، رفتار رهبری انگیزش الهام بخش، انعطاف پذیری، انگیزه الهامی،

فرهنگ کنترل محور، رابطه بین رهبری استراتژیک ف کنترل محوری، رابطه بین انگیزه الهامی با عملکرد و بهره وری نیروی انسانی سازمان امور مالیاتی شهر یاسوج نشان می‌دهد بین همه متغیرها با متغیر وابسته رابطه موثر و معنا داری وجود دارد.

سیاه‌پور و جامه‌فر (۱۳۹۹)، در پژوهشی به بررسی مسئولیت پذیری اجتماعی و فرهنگ سازمانی با عملکرد بالا در اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای استان فارس پرداختند. روش پژوهش از نظر هدف کاربردی می باشد و از نظر ماهیت توصیفی دارد. جامعه آماری پژوهش کارکنان اداره راهداری استان فارس می باشد. که تعداد آنها ۱۵۰۰ نفر می باشد که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان تعداد ۵۰۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب و برای توزیع پرسشنامه از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای استفاده شد و در نهایت به نتایج در خور توجه دست یافتیم. به منظور تحلیل استنباطی داده‌های جمع‌آوری شده از نرم افزار Smart PLS 2 و روش حداقل مربعات جزئی استفاده شده است.

عبدی‌پور و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به بررسی اثر فرهنگ سازمانی بر اثربخشی حسابرسی عملکرد مدیریت با استفاده از رویکرد معادلات ساختاری پرداختند. گردآوری داده‌ها از طریق روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل مدیران ارشد، مدیران میانی و کارشناسانی است که شرکت‌های آن‌ها از خدمت حسابرسی عملکرد استفاده نموده‌اند. به‌دلیل کمبود داده، نمونه آماری برابر با جامعه آماری فرض شده که پس از حذف موارد ناقص برابر با تعداد ۲۱۲ پرسشنامه بوده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف، کی.ام.او و بارتلت، تحلیل عاملی و معادلات ساختاری استفاده شده است. مناسب بودن شاخص‌های برازش در معادلات ساختاری نشان می‌دهد فرضیه اصلی تحقیق شامل تأثیر فرهنگ سازمانی واحد مورد رسیدگی بر اثربخشی حسابرسی عملکرد مدیریت مورد تأیید است، بدین معنی که فرهنگ سازمانی بر اثربخشی حسابرسی عملکرد اثر معنی‌داری دارد. همچنین نتایج حاصل تأثیر معنی‌دار ویژگی‌های مختلف فرهنگ سازمانی از قبیل تعهد به مشارکت، سازگاری، انطباق‌پذیری و رسالت نیز بر اثربخشی حسابرسی عملکرد مدیریت را نشان می‌دهد.

راه‌پیما و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی به بررسی ارتباط بین فرهنگ سازمانی و عملکرد مالی کارکنان شرکت ملی پخش فرآورده های نفتی منطقه فارس پرداختند. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری ۲۰۰ نفر از کارکنان رسمی شرکت ملی پخش فرآورده های نفتی منطقه فارس جامعه آماری می‌باشند. بنابراین نمونه ای با حجم ۱۳۲ نفر بر اساس جدول مورگان تعیین، و پرسشنامه ها بر اساس نمونه گیری غیر تصادفی در دسترس بین افراد جامعه توزیع شده است. در این پژوهش فرهنگ سازمانی متغیر مستقل و عملکرد مالی متغیر وابسته می باشد. در این راستا از پرسشنامه ی استاندارد پرسشنامه ی فرهنگ سازمانی رابینز (۱۹۹۱)، پرسشنامه استاندارد عملکرد مالی عزیزی (۱۳۹۰) و قرانفله (۲۰۱۴) استفاده گردیده است. روایی پرسشنامه ها از نظر محتوایی حاصل شده و پایایی پرسشنامه ها از طریق ضریب آلفای کرونباخ تایید گردیده است. برای تجزیه و تحلیل داده از تحلیل عاملی و مدل سازی معادلات ساختاری

در قالب نرم افزار لیزرل استفاده گردیده است. نتایج پژوهش نشان داد بین فرهنگ سازمانی و عملکرد مالی رابطه وجود دارد. بین نوآوری، توجه به جزئیات، توجه به ره آورد، توجه به اعضا، توجه به تیم، جاه طلبی، پایداری و عملکرد مالی رابطه معناداری وجود دارد.

حاجیپور و تقی‌زاده (۱۳۹۵)، در پژوهشی به بررسی رابطه فرهنگ سازمانی با روش‌های حسابداری مدیریت در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. این پژوهش از نوع کاربردی و به از نظر روش توصیفی-همبستگی است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه استاندارد فرهنگ سازمانی هافستد و پرسشنامه محقق‌ساخته حسابداری مدیریت است. جامعه آماری مدیران مالی و کارشناسان حسابداری شرکت‌های تولیدی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران هستند که کارکنان ۱۲۱ شرکت به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. در هر شرکت دو پرسشنامه یکی در اختیار مدیر مالی و دیگری در اختیار کارشناس حسابداری قرار گرفت. از ۲۴۲ پرسشنامه، ۸۷ پرسشنامه از مدیران و ۱۰۴ پرسشنامه از کارشناسان جمع‌آوری شد. مقایسه ضرایب همبستگی بین دو گروه نشان داد مؤلفه‌های فردگرایی، فاصله قدرت، مردمنشی، افق کوتاه‌مدت و اجتناب از بی‌اطمینانی در گروه مدیران رابطه مثبت و معنادار با اعمال روش‌های حسابداری مدیریت داشتند. متغیر اجتناب از بی‌اطمینانی بیشترین ارتباط را با روش‌های حسابداری مدیریت داشت. اما در گروه کارشناسان رابطه منفی مشاهده شد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت اعمال و پیاده‌سازی روش‌های حسابداری مدیریت که از ابزارهای مدرن تصمیم‌گیری مدیریت‌اند، به فرهنگ سازمانی شرکت خصوصاً اجتناب از بی‌اطمینانی وابسته است که از منظر دو گروه اعمال‌کننده این روش‌ها متفاوت است.

پیشینه خارجی

ستوده^۱ (۲۰۲۱)، در پژوهشی به بررسی نقش تعدیل‌کننده فرهنگ سازمانی در رابطه بین سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری و عملکرد عملیاتی شرکتهای کوچک و متوسط (مطالعه موردی: شرکتهای منطقه ویژه عسلویه) پرداخت. داده‌های تحقیق به صورت مقطعی در سال ۲۰۲۱ از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد. فرهنگ سازمانی، سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری و عملکرد عملیاتی متغیرهای این تحقیق هستند. نمونه آماری مطابق جدول مورگان شماره ۱۶۲ شامل مدیران، کارکنان، کارشناسان حسابداری و متخصصان مالی در این شرکت‌ها انتخاب شده است. روش تحقیق توصیفی-پیمایشی است و توسط نرم افزار SPSS نسخه ۲۰ و روایی و پایایی داده‌ها با استفاده از آزمون نرمال اسمیرنوف و آزمون یک نمونه ای استفاده شده است. یافته‌ها تحقیقات نشان می‌دهد که فرهنگ سازمانی نقش تعدیل‌کننده‌ای در رابطه بین سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی شرکتهای کوچک و متوسط در منطقه ویژه عسلویه دارد. بنابراین، استفاده از

¹ Setoudeh, M

شاخص های فرهنگ سازمانی مانند مشارکت، بی ثباتی، ماموریت و سازگاری می تواند در ایجاد نوآوری ها، فناوری ها و فناوری های نوظهور، علاوه بر تأثیر بر ارتباط بین سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی شرکتهای کوچک و متوسط، مفید است.

وان دانگ (۲۰۲۰)، در پژوهشی به بررسی تأثیر فرهنگ سازمانی بر سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی بنگاه های اقتصادی ویتنام پرداختند. در این مطالعه برای یافتن پاسخ سوالات تحقیق از دو روش کیفی و کمی بر اساس پاسخ های ۳۵۳ پاسخ دهنده که در شرکت های کوچک و متوسط در شهر هوشی مین کار می کنند، استفاده شده است. در بحث گروهی، از متغیرهای مشاهده شده نهایی عوامل فرهنگ سازمانی برای روش کیفی استفاده شده است. در بخش آماری، از ارزیابی پایایی مقیاس آلفای کرونباخ، تحلیل عاملی اکتشافی، تحلیل عاملی تأییدی و مدل سازی معادلات ساختاری استفاده شده است. نتایج نشان می دهد که مأموریت، مشارکت و بی ثباتی در فرهنگ سازمانی تأثیر مثبتی بر سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای کوچک و متوسط در ویتنام دارد. علاوه بر این، مأموریت، مشارکت و تطبیق پذیری در فرهنگ سازمانی تأثیرات مثبتی بر عملکرد عملیاتی شرکت می گذارد. یکی دیگر از یافته های این است که سیستم اطلاعات حسابداری تأثیر مثبتی بر عملکرد عملیاتی شرکت های کوچک و متوسط در ویتنام دارد.

آلدگیس^۱ (۲۰۱۹)، در پژوهشی به بررسی تأثیر کیفیت سیستم های اطلاعاتی حسابداری بر رابطه فرهنگ سازمانی و اطلاعات حسابداری در شرکتهای سهامی عام صنعتی اردن پرداختند. جامعه مورد مطالعه شامل کلیه شرکت های سهامی عام صنعتی اردن (تعداد = ۶۳) می باشد. برای دستیابی به اهداف مطالعه، محقق بر اساس ادبیات مربوطه پرسشنامه ای تهیه کرده و آن را به واحد نمونه جمعیت مورد مطالعه (۵ پرسشنامه در هر شرکت) شامل مدیران مالی، مدیران حسابرسی داخلی، مدیران فناوری اطلاعات، مدیران بخش حسابداری و حسابداران در شرکت های سهامی عام صنعتی اردن. تعداد کل پرسشنامه های توزیع شده ۳۱۵ بود که ۳۰۰ مورد از آنها بازبایی شد. سه پرسشنامه پس از فرآیند فیلترینگ حذف شد. بنابراین تعداد کل پرسشنامه های مورد تجزیه و تحلیل ۲۹۷ بود. برای بررسی فرضیه های پژوهش از تحلیل رگرسیون ساده و تحلیل مسیر استفاده شد. نتایج اصلی به شرح زیر است: تأثیر کیفیت سیستم های اطلاعات حسابداری بر رابطه بین فرهنگ سازمانی و اطلاعات حسابداری در شرکت های سهامی عام صنعتی اردن وجود دارد. بر اساس نتایج مطالعه، محققان به توصیه های متعددی دست یافتند، از جمله: فرهنگ سازمانی باید به دلیل تأثیر آن بر کیفیت سیستم های اطلاعات حسابداری از طریق تقویت شیوه های کارکنان سیستم اطلاعات حسابداری، توجه لازم را به خود جلب کند.

ابرفول و همکاران^۲ (۲۰۱۸)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین فرهنگ سازمانی و عملکرد شرکت های چند ملیتی آلمانی در مکزیک پرداختند. برای این منظور، از یک مطالعه موردی چندگانه، تجزیه و تحلیل

¹ Aldegis

² Oberfoll et al

پنج شرکت خودکار چند ملیتی آلمانی با فعالیت در مکزیک، استفاده از پرسشنامه برای مدیران هر یک از پنج شرکت و ۲۳۲ کارمند یکی از آنها استفاده شد. نتایج نشان داد که بین متغیرهای فرهنگ سازمانی و متغیرهای عملکرد سازمان مانند گردش مالی، رضایت شغلی، رضایت از شرکت و فروش رابطه معناداری وجود دارد. این مطالعه اهمیت ارتقای سیاست های منابع انسانی با هدف افزایش رضایتمندی کارکنان را نشان می دهد و باید مطالعاتی برای شناسایی عوامل ایجاد رضایت با دقت بیشتر انجام شود، که ممکن است عملکرد این نوع شرکت ها را بهبود بخشد. محدودیت اصلی این کار این است که به عنوان یک مطالعه موردی، نتایج را نمی توان تعمیم داد. با این حال، تعداد کمی از مطالعات قبلی سعی در برقراری ارتباط بین فرهنگ و عملکرد در زمینه مکزیک داشته اند، بنابراین این مطالعه نقطه عطفی برای دانش در این زمینه است.

اهداف و فرضیه های پژوهش

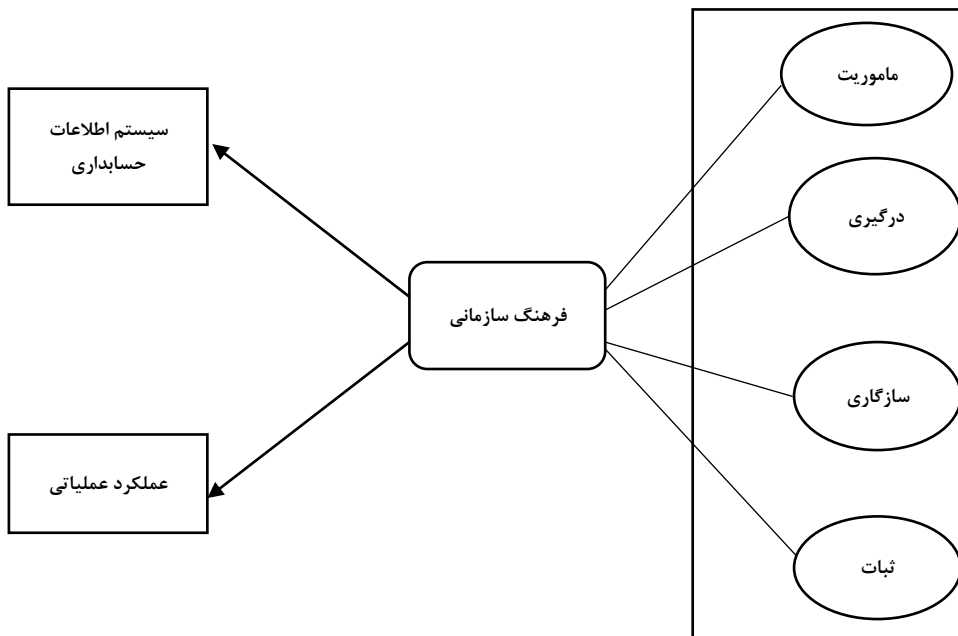
- (۱) **هدف اصلی اول:** تعیین رابطه بین فرهنگ سازمانی و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران.
 - ۱-۱- تعیین رابطه بین مأموریت یک سازمان و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
 - ۲-۱- تعیین رابطه بین مشارکت و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
 - ۳-۱- تعیین رابطه بین سازگاری سازمان و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
 - ۴-۱- تعیین رابطه بین ثبات یک سازمان و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
- (۲) **هدف اصلی دوم:** تعیین رابطه بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
 - ۵-۱- تعیین رابطه بین مأموریت یک سازمان و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
 - ۶-۱- تعیین رابطه بین مشارکت و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
 - ۷-۱- تعیین رابطه بین سازگاری سازمان و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

- ۸-۱- تعیین رابطه بین ثبات یک سازمان و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران.
- (۱) **فرضیه اصلی اول:** بین فرهنگ سازمانی و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۱-۱- بین مأموریت یک سازمان و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۲-۱- بین مشارکت و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۳-۱- بین سازگاری سازمان و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۴-۱- بین ثبات یک سازمان و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.
- (۲) **فرضیه اصلی دوم:** بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۱-۲- بین مأموریت یک سازمان و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۲-۲- بین مشارکت و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۳-۲- بین سازگاری سازمان و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۴-۲- بین ثبات یک سازمان و سیستم اطلاعات حسابداری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی داری وجود دارد.

مدل مفهومی پژوهش

در پژوهش حاضر جهت بررسی تأثیرات فرهنگ سازمانی بر سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، از مدل پیشنهادی پژوهش وان دانگ^۱ (۲۰۲۰)، استفاده خواهد شد که به شرح زیر است:

¹ Van Dung

شکل (۲-۱)، مدل مفهومی پژوهش
(وان دانگ، ۲۰۲۰)

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری در پژوهش حاضر شامل تمامی کارمندانی با بیش از ۳ سال تجربه کاری/مدیران دپارتمان، مدیران اجرایی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشند که حجم جامعه آمار ۳۵۴۰ نفر می‌باشد. نمونه پژوهش حاضر به وسیله نمونه گیری غیرتصادفی در دسترس با اندازه نمونه ۳۵۱ (با توجه به جدول مورگان) از کارمندانی با بیش از ۳ سال تجربه کاری/مدیران دپارتمان، مدیران اجرایی که در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران فعالیت داشته اند، انتخاب شده است.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، یک تحقیق کاربردی می باشد. از نظر روش جمع‌آوری داده‌ها از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد. طرح این پژوهش با استفاده از رویکرد پس رویدادی و از نظر گردآوری داده‌ها مقطعی است.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات

در این پژوهش به منظور گردآوری اطلاعات از دو بخش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده خواهد شد. برای مطالعه مبانی نظری و بررسی پیشینه تحقیق، از روش کتابخانه‌ای با بهره‌گیری از کتب و مقالات تخصصی فارسی و لاتین و پایان نامه‌ها استفاده می‌شود. در بخش میدانی نیز جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده خواهد شد. پرسشنامه برگرفته از پژوهش وان دونگ ها (۲۰۲۰)، می‌باشد. در این پرسشنامه جهت سنجش فرهنگ سازمانی از چهار مولفه‌ی ماموریت، درگیری در کار، سازگاری و ثبات استفاده شده است.

روایی^۱ و پایایی^۲ ابزارهای پژوهش

روایی: فرم CVI نشان داد که همه سوال‌های بلوغ سازمانی از نقطه نظر ساده بودن، واضح بودن و مربوط بودن از وضعیت مناسبی برخوردارند (میزان این ضریب برای هر یک از سوال‌ها بالاتر از ۰.۷۹ بود)؛ همچنین با توجه به اینکه مقدار CVR برای همه سوال‌ها بالای ۰.۶۲ به دست آمد هیچ سوالی نیاز به حذف شدن نداشت. در مورد روایی سازه نیز از دو نوع روایی همگرا و واگرا استفاده شد. در بررسی روایی همگرا یافته‌ها نشان داد ضرایب معناداری تمام بارهای عاملی بزرگ‌تر از ۲.۵۸ بود (آماره تی) یعنی تمامی بارهای عاملی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار بود؛ مقادیر تمام بارهای عاملی نیز بالای ۰.۵ بود (رابطه متغیر آشکار و پنهان)؛ میانگین واریانس استخراج شده^۳ (AVE) همه مؤلفه‌ها بالای ۰.۵ بود و همین‌طور پایایی ترکیبی همه مؤلفه‌ها بزرگ‌تر از میانگین واریانس استخراج شده آن بود؛ لذا می‌توان گفت که روایی همگرای سازه‌های مدل تأیید می‌شوند. در بررسی روایی واگرا نیز از آزمون فورنل و لارکر (این آزمون روایی واگرا (تشخیصی) را در سطح متغیرهای پنهان می‌سنجد) و آزمون بار عرضی^۴ (این آزمون روایی واگرا را در سطح متغیرهای مشاهده پذیر می‌سنجد) استفاده شد. در آزمون فورنل و لارکر یافته‌ها نشان داد، جذر میانگین واریانس استخراج شده هر متغیر پنهان بیشتر از حداکثر همبستگی آن متغیر با دیگر متغیرهای پنهان مدل بود؛ همچنین نتایج آزمون بار عرضی نشان داد، بارهای عاملی هر کدام از متغیرهای پژوهش بیشتر از بارهای عاملی مشاهده پذیرهای دیگر مدل‌های اندازه‌گیری موجود در مدل بود و از طرف دیگر بار عاملی هر متغیر مشاهده پذیر بر روی متغیر پنهان متناظرش حداقل ۰.۱ بیشتر از بارهای عاملی همان متغیر مشاهده پذیر بر متغیرهای پنهان دیگر بود. بنابراین نتایج این دو آزمون بیانگر روایی واگرا بود.

برای تعیین پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید و اعتبار یا پایایی پرسشنامه‌ها معادل ۰/۸۹ محاسبه گردید.

^۱- Validity

^۲-Reliability

^۳-Average Variance Extracted

^۴-Cross Loadings

یافته های پژوهش

۲۵۱ نفر (۷۱/۵٪) از افراد نمونه مرد و ۱۰۰ نفر (۲۸/۵٪) زن می باشند. بیشترین فراوانی مربوط به جنسیت مذکر است. ۳۲ نفر (۹/۱۱٪) از افراد نمونه ۲۰ تا ۲۵ سال، ۷۶ نفر (۲۱/۶۵٪) ۲۶ تا ۳۰ سال، ۱۵۸ نفر (۴۵/۰۱٪) ۳۱ تا ۳۵ سال و ۸۵ نفر (۲۴/۲۱٪) بالای ۳۶ سال سن دارند. بیشترین فراوانی مربوط به افراد دارای ۳۱ تا ۳۵ سال سن است. ۱۸۵ نفر (۵۲/۷۰٪) از افراد نمونه ۱ تا ۱۰ سال، ۸۹ نفر (۲۵/۳۵٪) ۱۱ تا ۲۰ سال و ۷۷ نفر (۲۱/۹۳٪) بالای ۲۰ سال سابقه کار دارند. بیشترین فراوانی مربوط به افراد دارای ۱۰ تا ۱۰ سال سابقه کاری است.

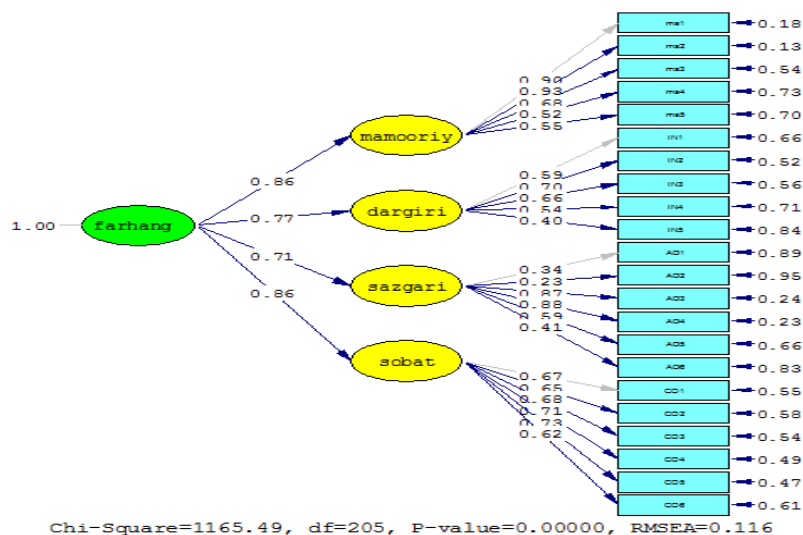
جدول (۲) و نمودارهای (۳) و (۴)، نتایج بارهای عاملی و آماره t گویه‌های سیستم اطلاعات حسابداری را نشان می‌دهد. با توجه به نتایج، در بین گویه‌های سیستم اطلاعات حسابداری فقط گویه AI5 و AI1 دارای بار عاملی کمتر از ۰/۴ می‌باشند ولی بقیه گویه‌ها دارای بار عاملی بیشتر از ۰/۴ و آماره t بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشند.

جدول (۳) و نمودارهای (۵) و (۶)، نتایج بارهای عاملی و آماره t گویه‌های عملکرد عملیاتی را نشان می‌دهد. با توجه به نتایج، در بین گویه‌های عملکرد عملیاتی فقط گویه OP6 دارای بار عاملی کمتر از ۰/۴ می‌باشد ولی بقیه گویه‌ها دارای بار عاملی بیشتر از ۰/۴ و آماره t بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشند.

جدول (۱): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

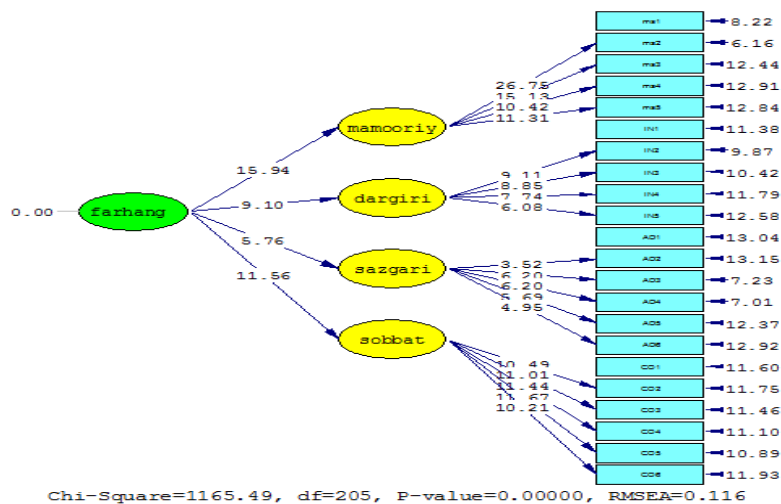
کشیدگی		چولگی		واریانس		میانگین		مولفه
Std. Error	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error	Statistic	
.260	-826	.130	.068	.288	.53646	.02863	3.8528	ماموریت
.260	-976	.130	.111	.341	.58395	.03117	3.8670	درگیری در کار
.260	-807	.130	.035	.350	.59184	.03159	3.8443	سازگاری
.260	-739	.130	-.111	.317	.56274	.03004	3.9278	ثبات
.260	-387	.130	-.234	.302	.54977	.02934	4.0247	سیستم اطلاعات حسابداری
.260	-957	.130	-.283	.345	.58758	.03136	4.1301	عملکرد عملیاتی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار (۱)، مقدار بارای عاملی گویه‌های فرهنگ سازمانی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

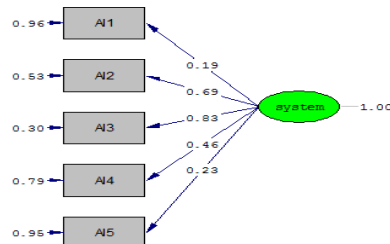
نمودار (۲)، مقادیر آماره t گویه‌های فرهنگ سازمانی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول (۲): نتایج بارهای عاملی گویه‌های سیستم اطلاعات حسابداری

اختصار	گویه (متغیر آشکار)	بار عاملی	آماره تی	اعتبار
AI1	داده های حاصل از سیستم اطلاعات حسابداری، قابلیت اطمینان بالایی را تضمین می کند	۰/۱۹	۳/۲۱	تأیید نشده
AI2	داده های ارائه شده از سیستم اطلاعات حسابداری، بسیار دقیق هستند.	۰/۶۹	۱۱/۱۴	تأیید شده
AI3	سیستم اطلاعات حسابداری موجب کمک به صرفه‌جویی در هزینه‌ها و زمان جهت رسیدن به عملکرد بهتر می‌شوند.	۰/۸۳	۱۲/۸۸	تأیید شده
AI4	سیستم اطلاعات حسابداری موجب پردازش و تبدیل داده ها به اطلاعات مفید برای تصمیم گیری مدیران و کنترل فعالیتهای شرکت می‌شود.	۰/۴۶	۷/۸۱	تأیید شده
AI5	سیستم اطلاعات حسابداری اطمینان می دهند که اطلاعات در زمان مورد نیاز در دسترس بوده و دقیق و قابل اتکا هستند.	۰/۲۳	۳/۸۸	تأیید نشده

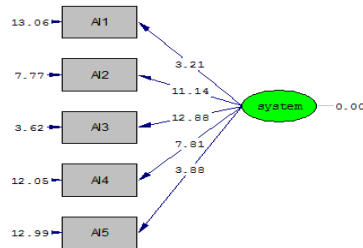
منبع: یافته‌های پژوهشگر

Chi-Square=115.75, df=5, P-value=0.00000, RMSEA=0.252

نمودار (۳)، مقادیر بارهای عاملی گویه‌های سیستم اطلاعات حسابداری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

Chi-Square=115.75, df=5, P-value=0.00000, RMSEA=0.252

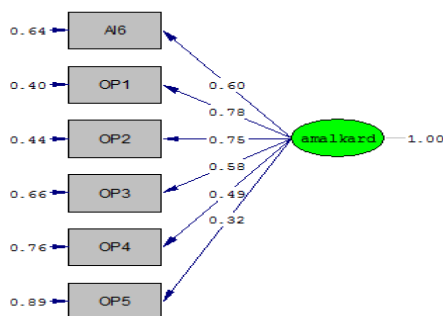
نمودار (۴)، مقادیر آماره t گویه‌های سیستم اطلاعات حسابداری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول (۳): نتایج بارهای عاملی گویه‌های سیستم اطلاعات حسابداری

اختصار	گویه (متغیر آشکار)	بار عاملی	آماره تی	اعتبار
OP1	در ۳ سال اخیر، نسبت ROA شرکت افزایش یافته است.	۰/۶۰	۱۱/۱۷	تأیید شده
OP2	در ۳ سال اخیر، نسبت ROE شرکت افزایش یافته است.	۰/۷۸	۱۵/۲۸	تأیید شده
OP3	در ۳ سال اخیر، درآمد پس از مالیات شرکت افزایش یافته است.	۰/۷۵	۱۴/۵۷	تأیید شده
OP4	در ۳ سال اخیر زمان تدارک محصولات تولیدی کاهش یافته است.	۰/۵۸	۱۰/۸۱	تأیید شده
OP5	در ۳ سال اخیر عملکرد اعتبار محصول افزایش یافته است	۰/۴۹	۸/۶۹	تأیید شده
OP6	در ۳ سال اخیر میزان استفاده از ظرفیت‌ها افزایش یافته است.	۰/۳۲	۵/۶۳	تأیید نشده

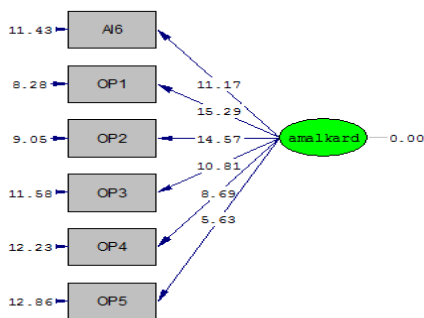
منبع: یافته‌های پژوهشگر

Chi-Square=124.04, df=9, P-value=0.00000, RMSEA=0.191

نمودار (۵): نتایج بارهای عاملی گویه‌های عملکرد عملیاتی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

Chi-Square=124.04, df=9, P-value=0.00000, RMSEA=0.191

نمودار (۶): مقادیر آماره t گویه‌های عملکرد عملیاتی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

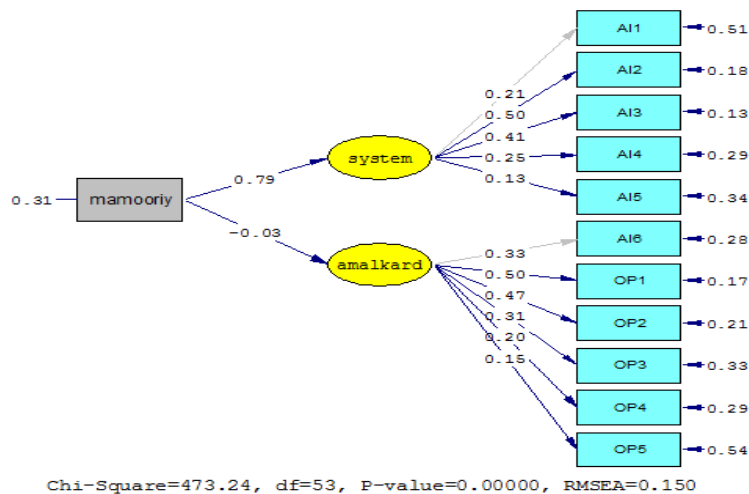
تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش حداقل مربعات جزئی (PLS)

نتایج ضرایب مسیر رابطه بین ماموریت و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی، در جدول (۴) و نمودارهای (۵) و (۶) نمایش داده شده است. با توجه به این آزمون، اگر آماره t مربوط به ضرایب مسیر بالاتر از ۱/۹۶ باشد نشان دهنده رابطه معنی‌دار بین مولفه‌های پژوهش می‌باشد. همانطور که نتایج نشان می‌دهد. آماره t مربوط به ماموریت و سیستم اطلاعات حسابداری ۸/۶۹ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین ماموریت و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. آماره t مربوط به رابطه بین ماموریت و عملکرد عملیاتی ۱/۳۶- می‌باشد که این آماره کمتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین ماموریت و عملکرد عملیاتی رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

جدول (۴): ارزیابی ضرایب مسیر رابطه بین ماموریت و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی

مسیر	آماره t	ضرایب مسیر	نتیجه
ماموریت \leftarrow سیستم اطلاعات حسابداری	۸/۶۹	۰/۷۹	تایید
ماموریت \leftarrow عملکرد عملیاتی	-۱/۳۶	-۰/۰۳	رد

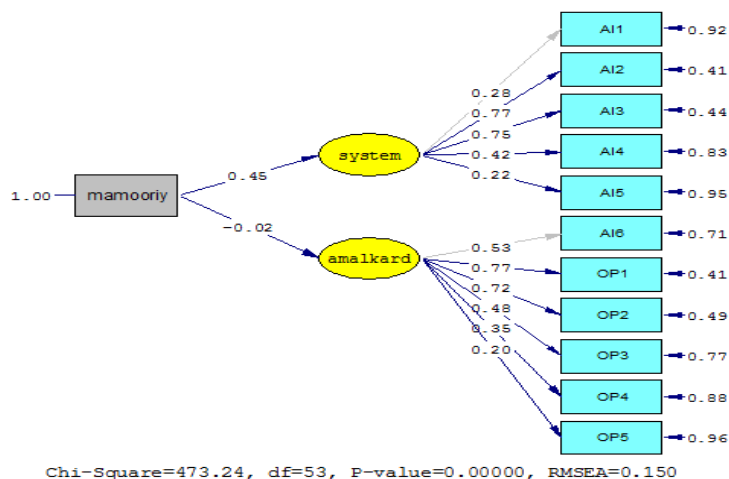
منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار (۵): معادله ساختاری رابطه بین ماموریت و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی در حالت

غیر استاندارد

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار (۶): معادله ساختاری رابطه بین ماموریت و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی در حالت استاندارد

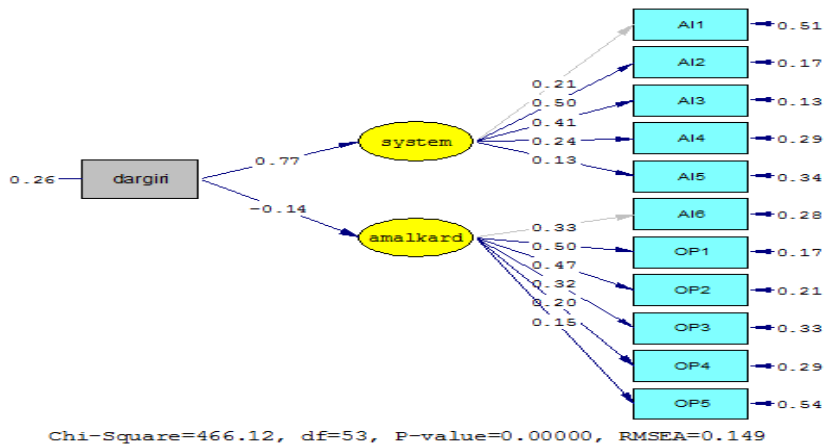
منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج ضرایب مسیر رابطه بین درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی، در جدول (۵) و نمودارهای (۷) و (۸) نمایش داده شده است. با توجه به این آزمون، اگر آماره t مربوط به ضرایب مسیر بالاتر از $1/96$ باشد نشان دهنده رابطه معنی‌دار بین مولفه‌های پژوهش می‌باشد. همانطور که نتایج نشان می‌دهد. آماره t مربوط به درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری $5/41$ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد $1/96$ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. آماره t مربوط به رابطه بین درگیری در کار و عملکرد عملیاتی $-6/76$ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد $1/96$ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین درگیری در کار و عملکرد عملیاتی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

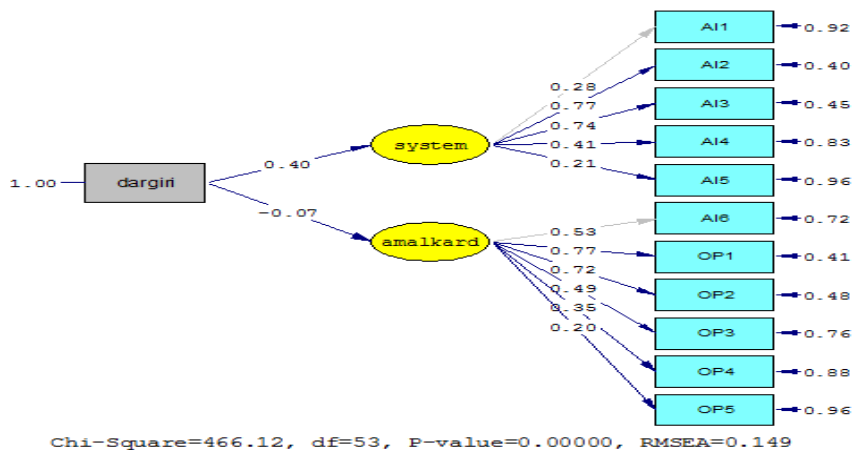
جدول (۵): ارزیابی ضرایب مسیر رابطه بین درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی

نتیجه	ضرایب مسیر	آماره t	مسیر
تایید	$0/40$	$5/41$	درگیری در کار \leftarrow سیستم اطلاعات حسابداری
تایید	$-0/07$	$-6/76$	درگیری در کار \leftarrow عملکرد عملیاتی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار (۷): معادله ساختاری رابطه بین درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی در حالت غیراستاندارد
منبع: یافته‌های پژوهشگر

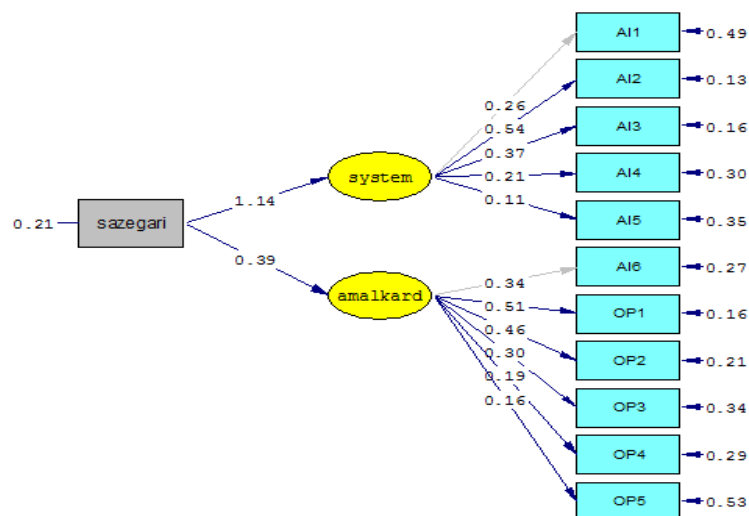
نمودار (۸): معادله ساختاری رابطه بین درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی در حالت استاندارد
منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج ضرایب مسیر رابطه بین سازگاری و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی، در جدول (۶) و نمودارهای (۹) و (۱۰) نمایش داده شده است. با توجه به این آزمون، اگر آماره t مربوط به ضرایب مسیر بالاتر از ۱/۹۶ باشد نشان دهنده رابطه معنی‌دار بین مولفه‌های پژوهش می‌باشد. همانطور که نتایج نشان می‌دهد. آماره t مربوط به سازگاری و سیستم اطلاعات حسابداری ۹/۷۶ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین سازگاری و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. آماره t مربوط به رابطه بین سازگاری و عملکرد عملیاتی ۴/۳۵ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین سازگاری و عملکرد عملیاتی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول (۶): ارزیابی ضرایب مسیر رابطه بین سازگاری و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی

مسیر	آماره t	ضرایب مسیر	نتیجه
سازگاری \leftarrow سیستم اطلاعات حسابداری	۹/۷۶	۱/۴۱	تایید
سازگاری \leftarrow عملکرد عملیاتی	۴/۳۵	۰/۳۹	تایید

منبع: یافته‌های پژوهشگر

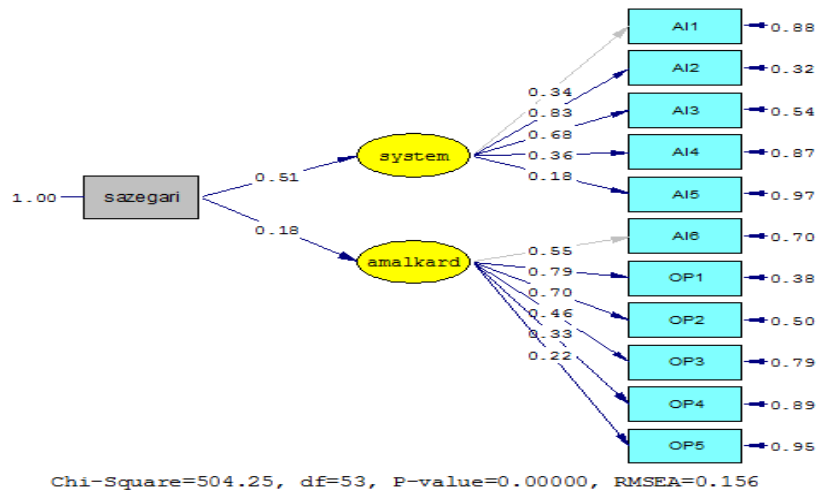

Chi-Square=504.25, df=53, P-value=0.00000, RMSEA=0.156

نمودار (۹): معادله ساختاری رابطه بین سازگاری و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی در

حالت غیراستاندارد

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار (۱۰): معادله ساختاری رابطه بین سازگاری و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی در

حالت استاندارد

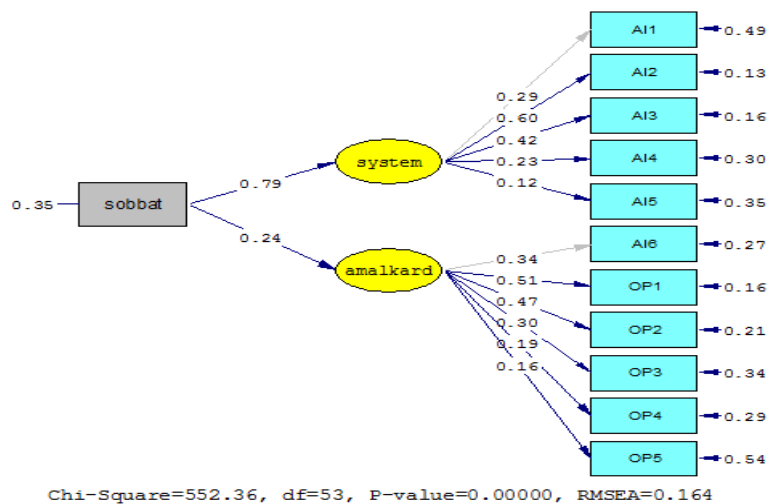
منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج ضرایب مسیر رابطه بین ثبات و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی، در جدول (۷) و نمودارهای (۱۱) و (۱۲) نمایش داده شده است. با توجه به این آزمون، اگر آماره t مربوط به ضرایب مسیر بالاتر از ۱/۹۶ باشد نشان دهنده رابطه معنی‌دار بین مولفه‌های پژوهش می‌باشد. همانطور که نتایج نشان می‌دهد. آماره t مربوط به ثبات و سیستم اطلاعات حسابداری ۱۰/۰۴ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین ثبات و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. آماره t مربوط به رابطه بین ثبات و عملکرد عملیاتی ۶/۴۲ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین ثبات و عملکرد عملیاتی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول (۷): ارزیابی ضرایب مسیر رابطه بین ثبات و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی

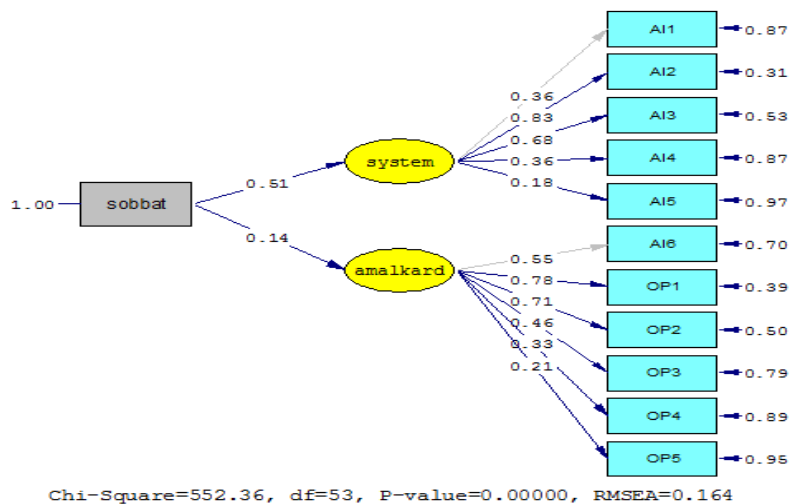
نتیجه	ضرایب مسیر	آماره t	مسیر
تایید	۰/۵۱	۱۰/۰۴	ثبات ← سیستم اطلاعات حسابداری
تایید	۰/۱۴	۶/۴۲	ثبات ← عملکرد عملیاتی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار (۱۱): معادله ساختاری رابطه بین ثبات و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی در حالت غیراستاندارد

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار (۱۲): معادله ساختاری رابطه بین ثبات و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی در حالت استاندارد

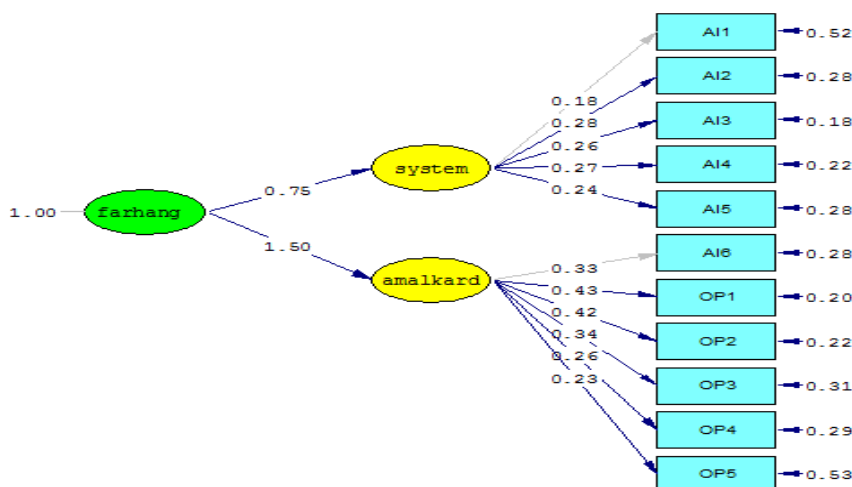
منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج ضرایب مسیر رابطه بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی، در جدول (۸) و نمودارهای (۱۳) و (۱۴) نمایش داده شده است. با توجه به این آزمون، اگر آماره t مربوط به ضرایب مسیر بالاتر از ۱/۹۶ باشد نشان دهنده رابطه معنی دار بین مولفه های پژوهش می باشد. همانطور که نتایج نشان می دهد، آماره t مربوط به فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری ۴/۶۶ می باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی داری وجود دارد. آماره t مربوط به رابطه بین فرهنگ سازمانی و عملکرد عملیاتی ۳/۰۱ می باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین فرهنگ سازمانی و عملکرد عملیاتی رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول (۸): ارزیابی ضرایب مسیر رابطه بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی

نتیجه	ضرایب مسیر	آماره t	مسیر
تایید	۰/۴۸	۴/۶۶	فرهنگ سازمانی \leftarrow سیستم اطلاعات حسابداری
تایید	۱/۲۳	۳/۰۱	فرهنگ سازمانی \leftarrow عملکرد عملیاتی

منبع: یافته های پژوهشگر

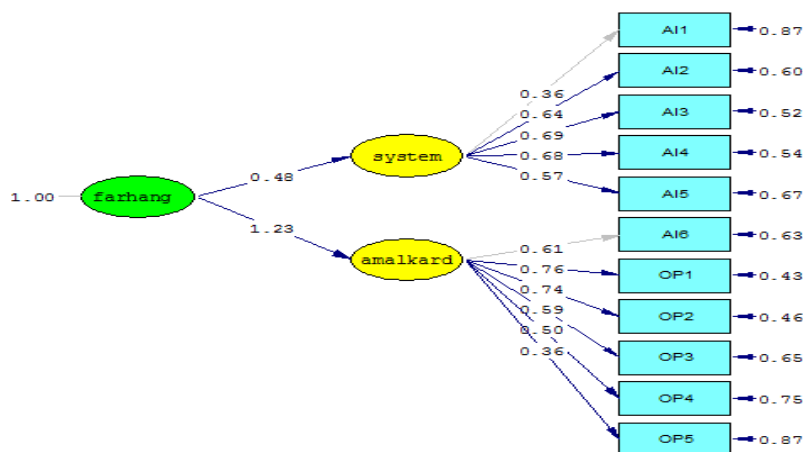

Chi-Square=413.44, df=42, P-value=0.00000, RMSEA=0.159

نمودار (۱۳): معادله ساختاری رابطه بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی

در حالت استاندارد و غیر استاندارد

منبع: یافته های پژوهشگر

Chi-Square=413.44, df=42, P-value=0.00000, RMSEA=0.159

نمودار (۱۴): معادله ساختاری رابطه بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی

در حالت استاندارد و غیر استاندارد

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول (۹): نتایج معیار R2

متغیر وابسته	R2
فرهنگ سازمانی	۰/۶۸۵

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول (۱۰): نتایج معیار Q² (سازه‌های درون زا)

متغیر وابسته	Q ²
فرهنگ سازمانی	۰/۵۴۸

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول (۱۱): نتایج Redundancy متغیرهای درون زا

متغیر وابسته	R ²	COMMUNALITY	Redundancy
فرهنگ سازمانی	۰/۶۸۵	۰/۴۲۹	۰/۲۹۳

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۱۲- نتایج معیار نیکویی برازش GOF

COMMUNALITY	R^2	GOF
۰/۵۴۱	۰/۶۸۵	۰/۷۵۸

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتیجه گیری

فرهنگ سازمانی متشکل از چهار عامل است: مأموریت، درگیر شدن در کار، تطبیق‌پذیری و ثبات. بر این اساس، مأموریت (مسئولیت) به عنوان جهت کلیدی جهت توسعه کلیه سازمان‌ها محسوب می‌شود، بنابراین هنگامی که سازمان‌ها دارای مأموریت مشخصی باشند، آنها می‌توانند به خوبی عمل کرده و به نتایج بهتری برسند، زیرا دارای انگیزه و جهت‌گیری مشخصی جهت رشد کسب و کار خود هستند. درگیر شدن در کار نشان‌دهنده تعهد کارمندان و حس مالکان، مشارکت در تصمیم‌گیری کلیه اعضای شرکت و جهت‌گیری کار کارمندان در آن سازمان است. سازمان‌هایی که به کارمندان خود اختیار بیشتری با استفاده از روحیه تیمی می‌دهند و به طور مداوم در پی توسعه مهارت‌های کارمندان جهت انگیزه بخشی به کارمندان جهت مشارکت در فرآیند کار در سازمان هستند، به عملکرد عملیاتی بالاتری دست می‌یابند. تطبیق‌پذیری به عنوان توانایی سازمان جهت ایجاد تغییرات داخلی در صورت وجود تغییرات خارجی، است. در صورتی که شرکت‌ها به طور داخلی متمرکز شوند، با مشکلاتی در انجام نیازهای خارجی بازار مواجه می‌شوند، بنابراین تضمین توانایی جهت ایجاد تغییر و شناخت مشتریان اهمیت بالایی دارد. ثبات به معنای وجود مجموعه مشترکی از قوانین برای عملکرد سازمان است که موجب تأثیر گذاری بر ترویج ارتباطات کاری میان کارمندان به شکل واقعی و موثر در کار می‌شود. سازمان‌ها به عملکرد عملیاتی بهتری هنگام پایدار بودن این سازمان‌ها و پیاده‌سازی مطلوب آنها، دست می‌یابند.

همانطور که نتایج تحلیل مسیر نشان داد، آماره t مربوط به فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری ۴/۶۶ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. ضریب این متغیر نشان داد که با افزایش فرهنگ سازمانی، سیستم اطلاعات حسابداری به میزان ۰/۴۸ واحد افزایش می‌یابد. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی‌دار بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری پذیرفته می‌شود. همچنین نتایج نشان داد که آماره t مربوط به رابطه بین فرهنگ سازمانی و عملکرد عملیاتی ۳/۰۱ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین فرهنگ سازمانی و عملکرد عملیاتی رابطه معنی‌داری وجود دارد. ضریب این آزمون نیز نشان‌دهنده این موضوع می‌باشد که با افزایش فرهنگ سازمانی میزان عملکرد عملیاتی به اندازه ۱/۲۳ واحد افزایش می‌یابد. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی‌دار بین فرهنگ سازمانی و عملکرد مدیریت پذیرفته می‌شود.

با توجه به نتایج، آماره t مربوط به ماموریت و سیستم اطلاعات حسابداری $۸/۶۹$ می باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد $۱/۹۶$ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین ماموریت و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی داری وجود دارد. ضریب این متغیر نیز نشان داد که با افزایش ماموریت در سازمان، سیستم اطلاعات حسابداری به اندازه $۰/۷۹$ واحد افزایش خواهد یافت. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی دار بین ماموریت و سیستم اطلاعات حسابداری پذیرفته می شود. همچنین آماره t مربوط به رابطه بین ماموریت و عملکرد عملیاتی $۱/۳۶$ - می باشد که این آماره کمتر از مقدار استاندارد $۱/۹۶$ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین ماموریت و عملکرد عملیاتی رابطه معنی داری وجود ندارد. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی دار بین ماموریت و عملکرد مدیریت پذیرفته می شود.

نتایج ضرایب مسیر رابطه بین درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی نشان داد که آماره t مربوط به درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری $۵/۴۱$ می باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد $۱/۹۶$ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی داری وجود دارد. ضریب این مسیر نیز گویای آن بود که با افزایش درگیری در کار، سیستم اطلاعات حسابداری به اندازه $۰/۴۰$ واحد افزایش می یابد. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی دار بین درگیری در کار و سیستم اطلاعات حسابداری پذیرفته می شود. همچنین آماره t مربوط به رابطه بین درگیری در کار و عملکرد عملیاتی $۶/۷۶$ - می باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد $۱/۹۶$ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین درگیری در کار و عملکرد عملیاتی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب این متغیر گویای آن بود که با افزایش درگیری در کار، عملکرد عملیاتی به میزان $۰/۷۰$ واحد کاهش می یابد. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی دار بین درگیری در کار و عملکرد مدیریت پذیرفته می شود.

نتایج نشان داد که آماره t مربوط به سازگاری و سیستم اطلاعات حسابداری $۹/۷۶$ می باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد $۱/۹۶$ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین سازگاری و سیستم اطلاعات حسابداری رابطه مثبت معنی داری وجود دارد. ضریب مسیر نیز نشان داد که با افزایش سازگاری، سیستم اطلاعات حسابداری به اندازه $۱/۴۱$ واحد افزایش می یابد. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی دار بین سازگاری و سیستم اطلاعات حسابداری پذیرفته می شود. آماره t مربوط به رابطه بین سازگاری و عملکرد عملیاتی $۴/۳۵$ می باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد $۱/۹۶$ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین سازگاری و عملکرد عملیاتی رابطه معنی داری وجود دارد. ضریب مسیر نیز نشان داد که با افزایش سازگاری، عملکرد عملیاتی به اندازه $۰/۳۹$ واحد افزایش می یابد. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی دار بین سازگاری و عملکرد عملیاتی پذیرفته می شود.

با توجه به نتایج، آماره t مربوط به ثبات و سیستم اطلاعات حسابداری $۱۰/۰۴$ می باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد $۱/۹۶$ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین ثبات و سیستم اطلاعات

حسابداری رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. ضریب مسیر نیز نشان داد که با افزایش ثبات، سیستم اطلاعات حسابداری به اندازه ۰/۵۱ واحد افزایش می‌یابد. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی‌دار بین ثبات و سیستم اطلاعات حسابداری پذیرفته می‌شود. آماره t مربوط به رابطه بین ثبات و عملکرد عملیاتی ۶/۴۲ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین ثبات و عملکرد عملیاتی رابطه معنی‌داری وجود دارد. ضریب مسیر نشان دهنده این موضوع می‌باشد که با افزایش ثبات، عملکرد عملیاتی به اندازه ۰/۱۴ واحد افزایش می‌یابد. بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر رابطه معنی‌دار بین ثبات و عملکرد عملیاتی پذیرفته می‌شود.

نتایج نشان دهنده رابطه مثبت بین فرهنگ سازمانی و سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی بود. عوامل ماموریت، سازگاری، ثبات و درگیری در کار از تأثیر گذاری مثبتی بر سیستم اطلاعات حسابداری برخوردار بوده اند. این موضوع نشان می‌دهد هنگامی که عوامل ماموریت، مشارکت و ثبات بهتر هستند، سیستم اطلاعات حسابداری افزایش می‌یابد عوامل ثبات و سازگاری تأثیر مثبتی بر عملکرد عملیاتی داشته اند. این موضوع نشان می‌دهد هنگامی که عوامل ثبات و سازگاری بهتر باشند، عملکرد عملیاتی افزایش می‌یابد. بنابراین، پس از انجام تحلیل مدل ساختاری خطی SEM، این تحقیق رابطه بین فرهنگ سازمانی (اندازه گیری شده در طی عوامل ماموریت، درگیری در کار، سازگاری و ثبات)، سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی را انجام داده که در این میان (۱) عوامل ماموریت، سازگاری، ثبات و درگیری در کار تأثیر مثبتی بر سیستم اطلاعات حسابداری داشته اند؛ (۲) عوامل ثبات و سازگاری تأثیر مثبتی بر عملکرد عملیاتی داشته اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اساسی ترین مفاهیم و مقیاس ها جهت سنجش ماموریت، درگیری در کار، سازگاری، ثبات، سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی استفاده شده اند؛ نتایج تحقیق قبلی موید تأثیر فرهنگ سازمانی بر سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی به عنوان مبنای علمی برای تحقیقات بعدی بوده است. سپس، شاخص های آماری تحقیق بر روی اهداف نظرسنجی مانند جنسیت، سمت، تجربه کاری و زمینه فعالیت ها مورد ارزیابی قرار گرفته اند. نتایج پژوهش با پژوهش - های عنبری (۱۴۰۰)، سیاه‌پور و جامه‌فر (۱۳۹۹)، عبدی‌پور و همکاران (۱۳۹۹)، مهدی‌پور (۱۳۹۹)، ملک‌پور و همکاران (۱۳۹۹) در داخل و پژوهش‌های ستوده^۱ (۲۰۲۱)، وان دانگ (۲۰۲۰)، آلدکیس^۲ (۲۰۱۹)، خامیس^۳ (۲۰۱۹)، ابرفول و همکاران^۴ (۲۰۱۸) و وارتنگ و آوه (۲۰۱۸)، در خارج همسو می‌باشد.

¹ Setoudeh, M

² Aldegis

³ Khamis

⁴ Oberfoll et al

پیشنهادات

بر اساس نتایج حاصل از این مدل، به منظور توسعه و رشد سیستم اطلاعات حسابداری و عملکرد عملیاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، این مطالعه برخی از مفاهیم مدیریتی را به شرح زیر ارائه می دهد:

- شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای ایجاد برنامه ها و جهت گیری های توسعه در محل کار باید به طور شفاف اهداف توسعه شرکت را به کلیه مدیران و کارکنان جهت دهی کنند. با این کار شرکتها می توانند روحیه مشارکت تمامی مدیران و کارمندان را بکار گیرند، و همچنین موجب تقویت بازخورد، خلاقیت و بهبود کار و سازماندهی منظم کارگاه های به اشتراک گذاری تجربه برای جلب و کمک به همه متصدیان و کارمندان برای اطمینان بیشتر در کار و همچنین افزایش تطبیق پذیری در شرکت، می شود.
- در مورد ویژگی درگیر شدن در کار، جهت ارتقاء شاخص های این ویژگی یعنی توانمندسازی، تیم سازی و توسعه قابلیت ها، پیشنهاد می گردد از طریق ارتباطات همه جانبه و تسهیل جریان اطلاعات، در جهت ارتقاء سطح توانمندی کارکنان تلاش شود. در فرآیند طراحی و تقسیم کار، کارهای سازمان حتی امکان از طریق تیمها انجام و همکاری بین بخش های مختلف شرکتها تشویق شود و مهارت های کارکنان از طریق برنامه های بالنده سازی پیوسته ارتقاء یابد
- درباره ویژگی سازگاری، ثبات و استحکام جهت ارتقاء شاخص های این ویژگی یعنی ارزش های بنیادین، توافق، هماهنگی و پیوستگی پیشنهاد می گردد، ارزشها و ضوابط اخلاقی برای هدایت رفتار کارکنان ترویج شود و تلاش گردد تا در تصمیم گیری های سازمانی توافق همه جانبه به وجود آید. توجه شود که در تمام سطوح سازمان درک مشترکی از اهداف سازمانی وجود داشته باشد.
- در مورد ویژگی ثبات، جهت بالا بردن شاخص های آن یعنی ایجاد تغییر، یادگیری سازمانی و مشتری گرایی پیشنهاد می شود با بها دادن به نظرها و دیدگاه های کارکنان و دخیل کردن آنان در تصمیم ها و در نظر گرفتن پاداش ها برای رفتارهای مورد انتظار، فرآیند دگرگونی تسهیل شود. در سطوح مختلف سازمانی در جهت بالا بردن مهارت های کارکنان، آموزش های لازم برای آنها در نظر گرفته شود و از طریق پاداش دادن به کارکنان برای خلق، تسهیم و به کارگیری دانش، یادگیری سازمانی ارتقاء بخشند. در تصمیم گیری ها، نیازها و خواسته های مراجعان در نظر گرفته شود و درک عمیقی از خواسته های آنان در سازمان ایجاد شود.
- در مورد ویژگی ماموریت، جهت ارتقاء شاخص های این ویژگی یعنی هدف و جهت گیری راهبردی، اهداف و مقاصد و چشم انداز پیشنهاد می گردد تا راهبرد شرکتها مشخص و درک یکسانی در کارکنان نسبت به جهت گیری راهبردی ایجاد شود. با جلب مشارکت کارکنان در مورد هدف های

شرکتهای اتفاق نظر ایجاد شود و چشم‌اندازی روشن برای سازمان وجود داشته باشد تا به کارکنان درباره آن اطلاعات کافی داده شود.

فهرست منابع

- حاجیپور، ز.، تقی‌زاده، ز. (۱۳۹۵)، بررسی رابطه فرهنگ سازمانی با روش‌های حسابداری مدیریت در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، نشریه مدیریت فرهنگ سازمانی، دوره ۱۴، شماره ۴. راه پیمان، ا.، حیدری، س.، صلاحی اردکانی، ف. (۱۳۹۶)، تعیین ارتباط بین فرهنگ سازمانی و عملکرد مالی کارکنان شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی منطقه فارس، کنفرانس پارادایم‌های نوین مدیریت و علوم رفتاری، تهران.
- ریاحی نژاد، محدثه، توانگر، افسانه (۱۴۰۰)، تأثیر فرهنگ سازمانی بر رابطه مدیریت سود و خوانایی گزارشهای مالی، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۳، شماره ۴، صص ۸۷-۱۱۴.
- سیاه‌پور، ع.، جامه‌فر، ا. (۱۳۹۹)، بررسی مسئولیت‌پذیری اجتماعی و فرهنگ سازمانی با عملکرد بالا در اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای استان فارس، پژوهش‌های نوین در مدیریت کارآفرینی و توسعه کسب و کار، شماره ۴.
- صیدخانی، رضا، محمدی ملقرنی، عطاله، امینی، پیمان (۱۴۰۰)، بررسی توانمندی جریانهای نقدی عملیاتی در ارزیابی عملکرد شرکتهای با تأکید بر کیفیت افشا در دوره‌های بحران مالی، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۳، شماره ۴۹، صص ۱۴۷-۱۷۶.
- عبدی‌پور، س.، خیرالهی، ف.، طاهرآبادی، ع.، شاه‌ویسی، ف. (۱۳۹۹)، بررسی اثر فرهنگ سازمانی بر اثربخشی حسابرسی عملکرد مدیریت با استفاده از رویکرد معادلات ساختاری، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، شماره ۴۸.
- علی‌پور، صفدر، ملکیان، اسفندیار، فخاری، حسین (۱۴۰۱)، ارائه مدل شبکه‌های تحلیل پوششی داده‌ها جهت ارزیابی کارایی اطلاعاتی واحدهای گزارشگر، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۴، شماره ۴، صص ۱-۴۸.
- عنبری‌زاده، آ. (۱۴۰۰)، بررسی تأثیر رفتار رهبری استراتژیک و فرهنگ سازمانی بر عملکرد و بهره‌وری نیروی انسانی سازمان امور مالیاتی شهر یاسوج، مطالعه مدیریت و کارآفرینی، شماره ۳۵.
- مرادی، مجید (۱۳۹۷)، نقش فرهنگ سازمانی در انتخاب استراتژی‌های مالی توسط مدیران مالی، فصلنامه مطالعات حسابداری و حسابرسی، شماره ۲۶، صص ۷۷-۹۲.
- ملک‌پور، م.، آذرباد، ز.، پورابراهیم، غ. (۱۳۹۹)، بررسی نقش فرهنگ سازمانی در ارزیابی عملکرد نیروی انسانی شهرداری منطقه ۵ تهران، مجله جغرافیا و روابط انسانی، شماره ۱۰.

- مهدی پور، ا. (۱۳۹۹)، بررسی ارتباط بین فرهنگ سازمانی و عملکرد مالی کارکنان شرکت ملی پخش فرآورده های نفتی منطقه فارس، رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، شماره ۴۵.
- Aldegis, A. (2019), Impact of Accounting Information Systems' Quality on the Relationship between Organizational Culture and Accounting Information in Jordanian Industrial Public Shareholding Companies, International Journal of Academic Research in Accounting Finance and Management Sciences 8(1).
- Amaetunga, M., & Baldry, S. (2018). *Armstrong's handbook of human resource management practice*. Kogan Page Publishers
- Bennis, M., and Nanus, F., (2018). Effects Effect of arbuscular mycorrhizal fungi on plant growth and essential oil content and composition of *Ocimum basilicum* L. *Iranian Journal of Plant Physiology*, 3(2): 643-650.
- Bodnar, G. H., & Hopwood, W. S. (2010). *Accounting Information Systems* (9th ed.). Hoboken, NJ: Pearson Education Inc.
- Boland, N. & Fowler, L. (2000). "Human Resource Management: Theory and Practice", Fourth Edition, (Palgrave Macmillan, USA, 2007)
- Carlos Yoshikuni, Adilson., Luiz Albertin, Alberto. (2018), "Effects of Strategic Information Systems on Competitive Strategy and Performance", *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 67, Issue. 9, PP.2018- 2045
- Caulkin, S. (2003). An end to the numbers game. *The Guardian*. Retrieved August 30, 2019, from https://www.theguardian.com/business/2003/apr/13/theo_bserver.observerbusiness8
- Felício, J. A., Duarte, M., Caldeirinha, V., & Rodrigues, R. (2014). Franchisee-based brand equity and performance. *The Service Industries Journal*, 34(9-10), 757-771.
- Hurt, R. L. (2013). *Accounting information systems: Basic concepts and current issues* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Inah, E. U., Tapang, A. T., & Uket, E. E. (2014). Organizational culture and financial reporting practices in Nigeria. *Research Journal of Finance and Accounting*, 5(13), 190-198.
- Indeje, W. G., & Zheng, Q. (2010). Organizational culture and information systems implementation: a structuration theory perspective, sprouts. *Working Papers on Information Systems*, 10(27). Retrieved from <http://sprouts.aisnet.org/10-27>
- Marshall, B. R., & Steinbart, P. J. (2017). *Accounting Information Systems*. New York, NY: Pearson Education Limited.
- Oberfoll, K, Adame, M. Garcia, M. (2018), Relationship between organizational culture and performance among German multinational companies in Mexico, *Journal of Business, Universidad del Pacífico (Lima, Peru)* Vol.10(2): 24-48.
- Richard, P., & Devinney, M. (2009). Measuring organizational performance: towards methodological best practice. *Journal of Management*, 35(3), 718 -804.
- Setoudeh, M. (2021), An Investigating the Modifying Role of Organizational Culture on the Relationship between Accounting Information Systems and Operating Performance of Small and Medium Enterprises (Case Study: Assaluyeh Special Zone Companies), *Quarterly Journal of New Research Approaches in Management and Accounting*.
- .Van, D. (2020), Impact of Organizational Culture on the Accounting Information System and Operational Performance of Small and Medium Sized Enterprises in Ho Chi Minh City, *Journal of Asian Finance, Economics and Business* Vol 7 No 2 (2020) 301-308.

Abstract

The effect of organizational culture on the accounting information system and operational performance of companies admitted to the Tehran Stock Exchange

Mitra Hajipour¹

Majid Moradi²

Davod Gorjizade³

Receive: 02/July/2024

Acceptance: 09/ September/2024

Abstract

Organizational culture reflects the spirit of the organization and is the basis of communication between the members of the organization and external issues. An accounting information system includes a set of related activities, documents, and technological issues that are designed to collect, process, and report information for managers' decision-making purposes. The purpose of this research was to investigate the impact of organizational culture on accounting information system and operational performance. This research is descriptive-correlation in terms of data collection method. The statistical population in the present study includes all employees with more than 5 years of work experience/department managers, executive managers of companies admitted to the Tehran Stock Exchange, the size of the statistical population is 304 people. The sample of the present study was selected by available non-random sampling with a sample size of 30 (according to Morgan's table). The questionnaire of the present study was taken from the research of Van Dong Ha (2020). Also, in order to test the hypotheses of the research, the structural equation modeling method was used with PLS version 2.3 software. According to the research results, there is a significant positive relationship between organizational culture and accounting information system. Also, there is a significant relationship between organizational culture and operational performance.

Keywords: organizational culture, accounting information system, operational performance

¹ Department of Accounting, Nasser Khosrow Institute of Higher Education, Saveh, Iran. hajipour.m@hnhk.ac.ir.

² Department of Accounting, Nasser Khosrow Institute of Higher Education, Saveh, Iran. (Corresponding author) m.moradi@hnhk.ac.ir

³ Department of Accounting, Nasser Khosrow Institute of Higher Education, Saveh, Iran d.gorji@hnhk.ac.ir

ارائه الگوی شناسایی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش عمومی (مورد مطالعه بخش بهداشت و درمان)

محمد هادی حسینی سارانی^۱

مهدی دسینه^۲

حمید رستمی جاز^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۲

چکیده

این مقاله با هدف ارائه الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش عمومی با تمرکز بر بخش بهداشت و درمان صورت گرفته است. این مطالعه از نوع ترکیبی از پژوهش‌های کاربردی و توسعه‌ای است و جامعه آماری آن شامل خبرگان دانشگاهی و حرفه‌ای است. نتایج روش الگوسازی ساختاری-تفسیری نشان داد که شاخص‌های مؤلفه فردی، گروهی و سازمانی، به ترتیب، در چهار، یک و شش سطح قرار گرفتند. همچنین، شواهد بدست آمده از روش تحلیل شبکه‌ای فازی حکایت از آن دارد که سه مؤلفه فردی، گروهی و سازمانی به گونه کلی با یکدیگر ارتباط داشته و هیچ کدام بر دیگری برتری ندارد. افزون بر این، شواهد این بخش نشان داد که از دید نخبگان در مورد مؤلفه فردی، شاخص «صلاحیت و شایستگی مدیر مالی»، در مورد مؤلفه گروهی، شاخص «حس مشورت‌پذیری در بین کارکنان حسابداری بیمارستان» و در مورد مؤلفه سازمانی، شاخص «میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه اختصاصی» مهم‌ترین شاخص‌ها بوده‌اند. شواهد پژوهش حاضر برای نهادهای متولی قانون‌گذاری برای حسابداری بخش عمومی و همین‌طور وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی جهت ارتقای کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های وابسته به خود مفید خواهد بود. **واژه‌های کلیدی:** کیفیت گزارشگری مالی، بهداشت و درمان، اطلاعات، مؤلفه‌های فردی، گروهی و سازمانی.

۱ گروه حسابداری، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران. mhadihosseini@yahoo.com

۲ گروه حسابداری، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران (نویسنده مسئول) M.Dasineh@gmail.com

۳ گروه حسابداری، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران. hamid.rostami1358@gmail.com

۱- مقدمه

گزارشگری مالی در بخش عمومی برای کمک به دستیابی به ثبات سیاسی و اقتصادی مفید می‌باشد؛ این موضوع از طریق کسب اطمینان از هدر نرفتن درآمدهای دولت و بخش عمومی، مدیریت کارآمد، اثربخش و شفاف و مهم‌تر از همه این که منابع به‌گونه مناسب در بهداشت، آموزش، حمل و نقل و زیرساخت‌ها هزینه می‌شود، محقق می‌گردد (ویسدام^۱ و همکاران، ۲۰۱۷). با این حال، شیوه‌های گزارشگری مالی در بخش دولتی و سازمان‌های بهداشت و درمان در بسیاری از جوامع، چه در سطح بین‌المللی و چه در سطح ملی، به دلیل ناکافی بودن اطلاعات مالی مورد استفاده در تهیه گزارش‌های مالی مورد چالش قرار گرفته است. ناکافی بودن اطلاعات مالی بر تصمیمات خط‌مشی عمومی تأثیر می‌گذارد و به گزارش‌های غیرقابل اعتماد کمک می‌کند (یامادا^۲، ۲۰۰۷). هدف اصلی گزارشگری مالی ارائه اطلاعات مالی کافی در مورد وجود اقتصادی یک واحد تجاری و اطلاعات مرتبط مفید برای تصمیم‌گیری است (امرو^۳ و همکاران، ۲۰۱۵). بر اساس هیئت استانداردهای حسابداری بین‌المللی^۴ (۲۰۰۹)، گزارشگری مالی ارائه اطلاعاتی در مورد وضعیت مالی یک واحد تجاری است که برای استفاده‌کنندگان مختلف در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی مفید باشد.

بخش عمومی دستخوش اصلاحات متعددی با هدف افزایش اثربخشی و کارایی سیستم حسابداری و گزارشگری مالی این بخش شده است که عمدتاً ناشی از جهانی شدن اقتصاد است (نیستور^۵، ۲۰۱۲؛ آندره^۶، ۲۰۱۴). در سال‌های اخیر، اکثر کشورهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۷ با پیروی از اصول مدیریت عمومی نوین^۸، اصلاحاتی را در سیستم حسابداری و گزارشگری عمومی اتخاذ کرده‌اند. اهداف اصلی اصلاحات، بهبود مدیریت خدمات عمومی و افزایش شفافیت و مسئولیت‌پذیری دولت‌ها و نهادهای وابسته به آن‌ها بوده است (چان و اگریایوهه^۹، ۲۰۰۲؛ کاپرچوینه^{۱۰}، ۲۰۰۶). در طول بحران بدهی‌های دولتی در اتحادیه اروپا در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲، مشکلات اصلی مشاهده شده عدم شفافیت و پاسخگویی دولت‌ها، مدیریت مالی عمومی ضعیف و گزارشگری مالی بخش عمومی ضعیف بود (IFAC، ۲۰۱۲). برخی از پژوهش‌گران (به‌عنوان نمونه، ویسدام و همکاران، ۲۰۱۷؛ آویس^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۸) بر این عقیده استوار هستند که سطح پایین پاسخگویی و شفافیت در گزارشگری و مدیریت مالی در بخش عمومی، منجر به سطح بالایی از فساد می‌شود.

¹ Wisdom

² Yamada

³ Omoro

⁴ International Accounting Standard Board (IASB)

⁵ Nistor

⁶ Andre

⁷ Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)

⁸ New Public Management (NPM)

⁹ Chan and Xiaoyue

¹⁰ Caperchoine

¹¹ Avis

این در حالی است که اساس یک سیستم دموکراتیک مبتنی بر پاسخگویی بوده و فرض می‌شود که کلیه اقدامات دولت و نهادهای دولتی (مانند سازمان‌های بهداشت و درمان)، همان اقدامات شهروندان است که توسط نمایندگان آن‌ها صورت می‌گیرد.

گزارشگری مالی باکیفیت به‌طور مستقیم و غیرمستقیم برای استفاده‌کنندگان از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چرا که بر تصمیم‌گیری اقتصادی آن‌ها تأثیر می‌گذارد (پورزمانی و قمری، ۱۳۹۳؛ گیوکی و همکاران، ۱۴۰۲). بسیاری از دولت‌ها و سازمان‌های حوزه بهداشت و درمان در سراسر جهان نیاز به پاسخگویی مالی خوب و شفافیت برای اطمینان از وجود اعتماد عمومی در ارائه خدمات را دیده‌اند. اعتقاد بر این است که دولت و نهادهای دولتی (به‌عنوان نمونه، سازمان‌های بهداشت و درمان)، مسئولیت پاسخگویی خود را با گزارشگری مالی از طریق سیستم حسابداری بخش عمومی نسبت به پاسخ‌خواهان ادا می‌کنند (آهرنز و فری، ۲۰۲۱). این در حالی است که پی‌دبلیوسی^۲ (۲۰۱۳) در یک بررسی جهانی در مورد حسابداری و گزارشگری مالی به این نتیجه دست یافت که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، دولت‌ها و سازمان‌های بهداشت و درمان از مبنای حسابداری نقدی تعدیل‌شده و یا تعهدی تعدیل‌شده برای ثبت رویدادهای مالی استفاده می‌کنند که منعکس‌کننده به‌موقع بودن، قابلیت اتکا، مربوط بودن و دقت گزارش‌های مالی نیست. به گفته حامیسی^۳ (۲۰۱۲) سیستم‌های مدیریت مالی دولت اطلاعات مالی به‌موقع و قابل اعتمادی را برای تصمیم‌گیری ارائه نمی‌کنند. در بخش عمومی ایران و هم‌چنین مجموعه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور نیز پیش‌تر از مبنای نقدی تعدیل‌شده برای ثبت رویدادهای مالی استفاده می‌شد. اما در چند سال اخیر در ایران استانداردهای حسابداری دولتی و بخش عمومی به‌وسیله سازمان حسابرسی تهیه و تدوین شده است که مطابق با آن دستگاه‌های دولتی باید بر اساس مبنای تعهدی رویدادهای مالی خود را شناسایی، ثبت و گزارش کنند. با این حال، شناخت اندکی از آن در ایران، به خصوص در مجموعه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور وجود دارد.

کیفیت اطلاعات مالی دولت‌ها آثار بسیار زیادی بر بهبود خدمات عمومی دارد (نیروانا و هالیاه^۴، ۲۰۱۸). در اصل، بسیاری از مطالعات پیشین (به‌عنوان نمونه، جونبارتی و ایولین^۵، ۲۰۰۳؛ تانسی^۶، ۲۰۰۴؛ ستیانای^۷، ۲۰۰۴) نشان داده‌اند که معیارهای کیفیت اطلاعات مالی (هم‌چون مربوط بودن، قابلیت اطمینان، قابلیت مقایسه، قابل فهم بودن و به‌موقع بودن) بر روی عملکرد خدمت‌رسانی دولت‌ها تأثیر بسزایی دارد. با این حال، علی‌رغم اهمیت الزامات گزارشگری مالی باکیفیت در بخش عمومی مطابق با قوانین و مقررات موجود در کشور،

¹ Ahrens and Ferry

² PwC

³ Hamisi

⁴ Nirwana and Haliah

⁵ Juniarti and Evelyne

⁶ Thansi

⁷ Setiana

پژوهش‌های محدودی در مورد عوامل مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش عمومی کشور وجود دارد. این در حالی است که اکثر پژوهش‌های پیشین نیز بر گزارشگری مالی و مقررات مالی در واحدهای بخش خصوصی متمرکز بوده و از این‌رو یک شکاف علمی ایجاد شده است. بنابراین، این مطالعه به دنبال شناسایی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی کشور است. بر این اساس، مقاله حاضر به دنبال پاسخ به این مسأله است که: مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی کشور کدام‌اند؟ مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی کشور از چه وزنی برخوردارند؟ و در نهایت، الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی کشور با توجه به مؤلفه‌های شناسایی شده چیست؟

بنابراین، از آنجا که این مطالعه به دنبال ارائه الگویی در خصوص مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی کشور با استفاده از روش الگوسازی ساختاری تفسیری است، از اهمیت و ضرورت بسیار بالایی برخوردار می‌باشد. در مجموع، شناسایی عواملی که بتواند از طریق ارتقای معیارهای ضروری گزارشگری مالی (کامل بودن، جامعیت و یکپارچگی)، منجر به ارتقای کیفیت گزارشگری مالی در بخش دولتی و سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی شود، دارای اهمیت است؛ در همین راستا، دستاورد این پژوهش آن است که با شناسایی مؤلفه‌های فردی، گروهی و سازمانی (و شاخص‌های مرتبط با هر کدام) اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی کشور و تعیین سطوح هر یک از آنها، به این مهم کمک کرده است. به گونه کلی، دستاوردهای این پژوهش می‌تواند برای استفاده - کنندگان از نتایج آن (به‌عنوان نمونه، مسئولان وزارت بهداشت و دانشگاه‌های علوم پزشکی و بیمارستان‌ها، نهادهای قانون‌گذار در حرفه حسابداری بخش عمومی، افراد حرفه‌ای شاغل در حسابداری بخش عمومی و دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و پژوهش‌گران) بسیار سودمند واقع شود.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در طول ۳۰ سال گذشته، یک برنامه در حال انجام اصلاحات بخش عمومی در اکثر کشورها منجر به افزایش بازاری شدن خدمات عمومی، شرکتی شدن نهادهای بخش دولتی و تقلید از "بهترین شیوه" بخش خصوصی از جمله افزایش آزادی مدیریت شده است (پولیت و بوکارت^۱، ۲۰۱۱). چنین اصلاحاتی به‌طور گسترده‌ای به‌عنوان مدیریت عمومی جدید نامیده می‌شود (هوود^۲، ۱۹۹۵) و به‌ویژه در حوزه مراقبت‌های بهداشتی، که در آن هزینه‌های عمومی عموماً بیش از ۷ درصد از تولید ناخالص داخلی کشورها را تشکیل می‌دهد، برجسته

¹ Best Practice

² Pollitt and Bouckaert

³ Hood

شده است (گرینوود^۱ و همکاران، ۲۰۱۷). سازمان‌های بهداشت و درمان در سرتاسر جهان تحت فشار دائمی برای مهار هزینه‌ها و بهبود کیفیت مراقبت‌های بهداشتی و درمانی عمل می‌کنند (حوسی^۲ و همکاران، ۲۰۱۳؛ شیورز^۳، ۲۰۱۶؛ بوسی و پانتلی^۴، ۲۰۱۹؛ استادهودرز^۵ و همکاران، ۲۰۱۹؛ بدریه^۶ و همکاران، ۲۰۲۲). بیمارستان‌ها سنگ‌بنای ارائه خدمات بهداشتی را تشکیل می‌دهند که سهم قابل توجهی از هزینه‌های جاری سلامت را به خود اختصاص می‌دهند (OECD، ۲۰۲۰). مطالعه شیورز (۲۰۱۶) نشان داد که در کشورهای مختلف طیف وسیعی از گزینه‌های سیاستی با هدف رشد هزینه‌های بخش بیمارستانی اجرا شده است. مطالعات انجام شده در کشورهای مختلف حاکی از آن است که سازمان‌های بهداشت و درمان با چالش‌های مربوط به کسری‌های بلندمدت و یا خطر ورشکستگی روبرو هستند (تافس^۷، ۲۰۰۶؛ لاندري^۸ و لاندري، ۲۰۰۹؛ مارو و همکاران، ۲۰۱۷؛ دوباس-جاکوبزیک^۹ و همکاران، ۲۰۲۰؛ بیآووايس^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۳)؛ این در حالی است که ستایش و رحیمی (۱۴۰۲) بیان می‌کنند که کیفیت اطلاعات مالی عامل مؤثری برای پیش‌بینی و جلوگیری از ورشکستگی است. با این حال، کیفیت مراقبت‌های بهداشتی و درمانی از اهداف مهم سیاست سلامت در سطوح ملی و بین‌المللی بوده است (بوسی و پانتلی، ۲۰۱۹؛ سازمان بهداشت جهانی^{۱۱}، ۲۰۲۰)؛ لازمه این کیفیت وجود اطلاعات مالی مناسب و مساعد برای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری در حوزه سلامت است. بنابراین، کیفیت گزارشگری مالی در سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی نقش و جایگاه مهمی در سلامت جامعه ایفا می‌کند. در نتیجه، توجه و شناسایی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی می‌تواند به بهبود سلامت جامعه کمک شایانی نماید. به‌گونه‌ای که از اوایل دهه ۱۹۶۰ تا به حال، نقش گزارشگری مالی بر سودمندی در تصمیم‌گیری متمرکز شده است (آن^{۱۲}، ۲۰۰۹). ژانگ^{۱۳} و همکاران (۲۰۲۲) اعتقاد دارند که عوامل اثرگذار بر کیفیت اطلاعات از سه بعد عوامل فردی، عوامل گروهی و عوامل سازمانی قابل پیگیری هستند.

¹ Greenwood

² Husse

³ Schwierz

⁴ Busse and Panteli

⁵ Stadhouders

⁶ Badriyeh

⁷ Tuffs

⁸ Landry

⁹ Dubas-Jakobczyk

¹⁰ Beauvais

¹¹ World Health Organization

¹² An

¹³ Zhang

بر اساس نظریه نمایندگی باید در خصوص محافظت ذی‌نفعان از تضاد منافع، سازوکار کنترلی یا نظارتی کافی ایجاد شود. در این راستا، موضوع شفافیت^۱ صورت‌های مالی و کیفیت افشای^۲ اطلاعات ارائه شده در آن، به‌عنوان یک راهکار عملی مورد توجه قرار گرفته است (کارامونو و وافیز^۳، ۲۰۰۵؛ وانگ^۴ و همکاران، ۲۰۲۳). برخی از پژوهش‌گران بر این عقیده استوار هستند که صورت‌های مالی باکیفیت محصول حوزه حسابداری است؛ بنابراین، برای تهیه یک صورت مالی با کیفیت نیاز به منابع انسانی شایسته است و وجود منابع انسانی واجد شرایط مطمئناً بر کیفیت صورت‌های مالی اثرگذار است (امران^۵، ۲۰۰۹؛ نیروانا و هالیاه^۶، ۲۰۱۸). بک^۷ (۲۰۱۸) نیز روند اجرای نامناسب حسابداری و گزارشگری مالی در بیمارستان‌ها را به دلیل عدم مهارت فنی مدیران مالی می‌داند. این در حالی است که واینیری^۸ و همکاران (۲۰۱۹) نشان دادند که شایستگی مدیران مالی بر کیفیت صورت‌های مالی تأثیر می‌گذارد. مطالعات قبلی نشان می‌دهند که اساسی‌ترین مشکل در تهیه صورت‌های مالی این است که طرف‌های مدیریت مالی پیشنهادی در حسابداری ندارند (توماس^۹ و همکاران، ۲۰۰۸). بنابراین، از آنجایی که مدیران صورت‌های مالی آمادگی کامل برای تهیه و ارائه صورت‌های مالی را ندارند، این امر باعث ایجاد مانع می‌شود تا کیفیت صورت‌های مالی با اصول هنجاری مورد نیاز استانداردهای حسابداری دولتی مطابقت نداشته باشد (تاسی^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۹). شایستگی منابع انسانی را می‌توان به‌عنوان توانایی انسان برای به‌کارگیری یا استفاده از دانش، مهارت‌ها، توانایی‌ها، رفتار و ویژگی‌های شخصی مرتبط با کیفیت صورت‌های مالی تولید شده تعریف کرد (کورتریفت^{۱۱} و همکاران، ۲۰۰۰). در این مطالعه، شایستگی‌های منابع انسانی به ویژگی‌های منابع انسانی به‌عنوان نیروی حسابداری در انجام وظایف حسابداری برای تولید صورت‌های مالی با کیفیت اشاره دارد (گانایام و ایونگو^{۱۲}، ۲۰۱۹).

قوانین و مقررات نیز بسیار مهم است؛ چرا که پایه و اساس آغاز اصلاحات در سازمان‌های بخش دولتی است. در واقع مشکلات زیادی در ارتباط با اجرای قوانین و مقررات وجود دارد که یکی از آن‌ها هماهنگی کم میان قوانین و مقررات مختلف است. نیروانا و هالیاه (۲۰۱۸) اعتقاد دارند که وجود مقررات ضعیف و ناهماهنگ و تغییر مکرر قوانین و مقررات منجر به کیفیت اطلاعات مالی ضعیف در بخش دولتی می‌شود. هم‌چنین، برخی

¹ Transparency

² Disclosure Quality

³ Karamanou and Vafeas

⁴ Wang

⁵ Amran

⁶ Nirwana and Haliah

⁷ Beck

⁸ Vainieri

⁹ Thomas

¹⁰ Tasi

¹¹ Curtright

¹² Ganyam and Ivungu

دیگر از پژوهش‌گران (به‌عنوان نمونه، پارکر^۱، فریمن و کاریگ^۲، ۱۹۹۹؛ کریم^۳ و همکاران، ۲۰۰۶؛ ایتاردیس^۴، ۲۰۱۰؛ ورلون^۵ و همکاران، ۲۰۱۱) نیز با نیروانا و هالیاه (۲۰۱۸) هم‌عقیده هستند. به‌عنوان نمونه، کریم و همکاران (۲۰۰۶) نشان دادند که پس از تغییر قوانین و مقررات، به‌موقع بودن گزارشگری مالی در بخش دولتی به شدت کاهش یافته و تغییرات مکرر در قوانین و مقررات نتوانسته است کیفیت صورت‌های مالی بخش دولتی را افزایش دهد.

یکی دیگر از عوامل مؤثر بر کیفیت اطلاعات مالی در بخش دولتی، فرآیند سیاسی است. نیروانا و هالیاه (۲۰۱۸) بیان می‌کنند که فرآیند سیاسی به دلیل این که بخش عمومی به شدت تحت تأثیر شرایط سیاسی است، بر کیفیت اطلاعات مالی اثرگذار است. عوامل سیاسی می‌تواند به صورت مداخله سیاسی در حوزه مالی و عدم هم‌افزایی بین روند سیاسی و نهاد سیاسی با حوزه اداره دولت باشد. پژوهش‌های پیشین (به‌عنوان نمونه، باربر و سن^۶، ۱۹۸۴؛ اینگرام^۷، ۱۹۸۴؛ رابینز و آستین^۸، ۱۹۸۶) نیز نشان داده‌اند که فرآیند سیاسی بر کیفیت اطلاعات مالی دولت تأثیر دارد. رفتارهای سیاسی مختلفی که به‌طور بالقوه بر دولت تأثیر می‌گذارد شامل پنهان کردن اطلاعات کلیدی از تصمیم‌گیرندگان، پیوستن به ائتلاف‌ها، انتشار شایعات، درز اطلاعات محرمانه به رسانه‌ها و هم‌چنین لابی برای یا علیه منافع افراد خاص یا برای تصمیم‌گیری‌های جایگزین است (باربر، ۱۹۸۳).

در ادامه، به صورت موردی به برخی از پژوهش‌های حوزه کیفیت گزارشگری مالی در بخش دولتی و به ویژه بخش بهداشت و درمان داخل و خارج از کشور اشاره می‌شود. مهدوی و ماهر (۱۳۹۱) به بررسی نگرش مدیران نسبت به کیفیت گزارش‌های مالی ارائه شده در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان فارس پرداختند. نتایج مطالعه آنان حاکی از آن بود که به نظر مدیران دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان فارس، اطلاعات ارائه شده در گزارش‌های مالی تنها دارای ویژگی‌های کیفی قابل فهم بودن و به‌موقع بودن است و این گزارش‌ها ویژگی‌های کیفی مربوط بودن، صداقت در ارائه، قابل مقایسه بودن، قابل رسیدگی بودن، قابلیت پیش‌بینی‌کنندگی و قابلیت تأییدکنندگی را ندارد. همچنین، معینیان و پورزمانی (۱۳۹۶) در مطالعه خود به بررسی کیفیت گزارشگری مالی بر مبنای استانداردهای حسابداری بخش عمومی از نظر نحوه ارائه اطلاعات پرداختند. یافته‌های پژوهش آنان بیانگر آن است که ویژگی‌های کیفی اطلاعات ارائه شده در گزارش‌های مالی دانشگاه‌های علوم پزشکی از نظر نحوه ارائه اطلاعات، با استانداردهای حسابداری

¹ Parker

² Freeman and Craig

³ Karim

⁴ Iatridis

⁵ Verlun

⁶ Barber and Sen

⁷ Ingram

⁸ Robbins and Austin

بخش عمومی ایران مطابقت دارد و دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، با اندک تغییرات و بازنگری در نحوه ارائه صورت‌های مالی و گزارشگری خود می‌توانند با استانداردهای حسابداری بخش عمومی همسو شوند. در پژوهشی دیگر عموری و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی تأثیر رعایت استانداردهای حسابداری دولتی بر کیفیت صورت‌های مالی دانشگاه‌های علوم پزشکی خوزستان پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که رعایت استانداردهای حسابداری دولتی بر کیفیت صورت‌های مالی دانشگاه‌های علوم پزشکی و همچنین بر ابعاد کیفیت صورت‌های مالی (کیفیت افشای صورت‌های مالی، کیفیت سود و زیان ابرازی، کیفیت بهای تمام شده ابرازی و کیفیت ترازنامه ابرازی) تأثیرگذار است. نهایتاً رضایی و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای به بررسی آثار پاسخ‌گویی سازمان‌های بخش عمومی بر رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی و عملکرد آن‌ها پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که کیفیت گزارشگری مالی و پاسخ‌گویی دارای آثار مثبت و مستقیمی بر عملکرد سازمانی است. همچنین، کیفیت گزارشگری مالی دارای آثار مثبت و مستقیمی بر پاسخ‌گویی دستگاه‌های دولتی است. افزون بر این، نتایج نشان‌دهنده آثار واسطه‌ای متغیر پاسخ‌گویی در رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی و عملکرد است. در خارج از کشور نیز گرینوود و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی به بررسی مشوق‌های نظارتی و کیفیت گزارشگری مالی در سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که اقلام تعهدی اختیاری برای گزارش‌های کوچک مدیریت می‌شوند و مطابق با اجتناب از مداخله نظارتی در کوتاه‌مدت و میان‌مدت، اقلام تعهدی اختیاری زمانی مثبت‌تر هستند که عملکرد از پیش مدیریت‌شده کمتر از آستانه‌های محرک مداخله باشد و زمانی که بسیار بالاتر از آستانه باشد، منفی‌تر است. همچنین، نتایج حاکی از آن است که علیرغم دور شدن از نقطه سر به سر مالی به عنوان هدف اصلی عملکرد، بیزاری از گزارش زیان کوچک وجود دارد. در نهایت، گرینوود و همکاران نشان دادند که سطح اقلام تعهدی اختیاری در سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی به وسیله دو معیار استراتژیک مهم حاشیه‌مازاد (معیار سود انباشته) و حد وام احتیاطی (معیار ظرفیت استقراض) هدایت می‌شود. همچنین، پوسپیتاساری^۱ و همکاران (۲۰۲۱) به بررسی این موضوع پرداختند که آیا شایستگی مدیران گزارشگری مالی بر کیفیت صورت‌های مالی و پاسخ‌گویی عملکرد سازمان‌های بهداشت و درمان تأثیر مثبت دارد یا خیر؟ نتایج کار آنان در کشور مالزی نشان داد که شایستگی مدیران گزارشگری مالی تأثیر مستقیم مثبتی بر کیفیت صورت‌های مالی سازمان‌های بهداشت و درمان دارد اما تأثیری بر پاسخ‌گویی عملکرد آنها ندارد. همچنین، نتایج بیانگر آن است که کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان تأثیر مثبتی بر عملکرد آنها دارد. کارینا^۲ و همکاران (۲۰۲۱) نیز به بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی نمایندگی خدمات عمومی بیمارستان‌های منطقه‌ای در اندونزی پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که استانداردهای حسابداری دولتی، شایستگی منابع انسانی

¹ Puspitasari

² Karina

و استفاده از فن آوری اطلاعات دارای تأثیر مثبت معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی بیمارستان‌های دولتی منطقه‌ای مالزی دارد.

بر اساس ادبیات مطرح شده می‌توان متوجه شد که مؤلفه‌ها و شاخص‌های مختلفی بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیرگذار است که قدرت اثرگذاری و اهمیت هر کدام از آنها با توجه به موقعیت هر کشور و سازمانی می‌تواند متفاوت باشد. بنابراین، بر اساس این ادبیات و با توجه به اهدافی که این پژوهش دنبال می‌کند، می‌توان پرسش‌های زیر را مطرح کرد:

پرسش اول: اجزای الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی ایران کدام‌اند؟

پرسش دوم: سطوح روابط اجزاء شناسایی شده برای الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی ایران چگونه است؟

پرسش سوم: اولویت‌بندی و اهمیت هر یک از اجزای شناسایی شده برای الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی ایران چگونه است؟

۳- روش پژوهش

از نظر جهت‌گیری‌های پژوهشی، پژوهش حاضر از نوع ترکیبی از پژوهش‌های کاربردی و توسعه‌ای است و قصد دارد شاخص‌های مهم و معتبر برای شناسایی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی کشور را ارائه کند. از لحاظ شناسایی شاخص‌های جدید، توسعه‌ای و از لحاظ نگاه به ارتقا و بهبود کیفیت گزارشگری مالی بخش بهداشت و درمان عمومی، کاربردی است. در این راستا، مقاله حاضر در مراحل گوناگونی به شرح زیر اجرا شده است:

الف - مطالعه مبانی نظری

در این مرحله، با بررسی ادبیات و پیشینه پژوهش، مؤلفه‌ها و شاخص‌های احتمالی اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی شناسایی می‌شوند. متون فارسی اولیه عمدتاً از بین مقاله‌های علمی پژوهشی نمایه شده در پایگاه مجلات تخصصی نور، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، بانک اطلاعات نشریات کشور، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام و پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (پرتال جامع علوم انسانی) و همچنین پایان‌نامه‌ها و رساله‌های نمایه شده در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران انتخاب شده است. متون انگلیسی نیز عمدتاً از بین مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های معتبر نمایه شده در پایگاه‌های اطلاعاتی science direct، springer، J store و proquest انتخاب گردید. بر اساس پژوهش‌های ارائه شده در این پایگاه‌های علمی، مؤلفه‌های اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان بخش عمومی، استخراج و بر اساس آنها، سوالات قابل درج در پرسشنامه، جهت

نظرخواهی از خبرگان، طراحی می‌گردد. به بیان دقیق‌تر، پس از بررسی کمی تعداد مقاله‌ها از رویکرد تحلیل محتوای کیفی برای بررسی عناوین آنها استفاده شد. در این مقاله با پیروی از مراحل مشخص شده تحلیل محتوا به وسیله نئوندورف (۲۰۰۲) گام‌های زیر دنبال شد:

- تعیین محتوا و علت انتخاب آن: در این مرحله با توجه به اهمیت کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی و نبود طبقه‌بندی و تحلیل محتوای مطالعات مرتبط با آن، هدف طبقه‌بندی و تحلیل محتوای مطالعات مرتبط با کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی در نظر گرفته شد؛
- تصمیم‌گیری در خصوص مفهوم‌سازی: این پژوهش با هدف طبقه‌بندی و تحلیل محتوای مطالعات منتشر شده مرتبط با کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی صورت گرفت؛
- تعیین واحد گردآوری داده‌ها، سطح اندازه‌گیری و نمونه‌گیری: گردآوری اطلاعات از پژوهش‌های مرتبط با کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی انتشار یافته از ابتدای انتشار هر نشریه تا پایان آبان ماه ۱۴۰۱ صورت گرفت. هم‌چنین، در خصوص افزایش دقت، قابلیت اتکا و اعتماد بیشتر به یافته‌های حاصل از مطالعه و کاهش خطر نمونه‌گیری، تمام شماره‌های نشریه‌های حسابداری و حسابرسی بررسی شد و برای این کار هیچگونه نمونه‌گیری انجام نشد؛
- کدگذاری به وسیله دو کدگذار: در این مرحله پژوهش‌های مرتبط با حسابداری و حسابرسی که در عنوان آن از کلمه‌ی «کیفیت گزارشگری مالی» یا «کیفیت اطلاعات مالی» و یا عناوین مشابه استفاده شده است، توسط دو نفر کدگذاری شد و به‌صورت مستقل تحلیل گردید تا روایی پژوهش افزایش یافته و تحلیل محتوای پژوهش تنها مبتنی بر قضاوت‌های یک فرد نباشد؛
- تهیه جدول و الگوی نهایی طرح: پس از استخراج پژوهش‌های مرتبط با کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی توسط دو نفر کدگذار، در خصوص استفاده بهینه از نتایج، یافته‌ها به‌صورت جدول ارائه شد.

در نهایت، تعداد ۳ مؤلفه و ۷۷ شاخص اولیه شناسایی شدند که مبنای نظرخواهی از خبرگان قرار گرفت؛ این مؤلفه‌ها و شاخص‌ها به شرح جدول ۱ می‌باشد.

جدول ۱- مؤلفه‌ها و شاخص‌های شناسایی شده

مؤلفه‌ها		
مؤلفه فردی	مؤلفه گروهی	مؤلفه سازمانی
صلاحیت و شایستگی کارکنان حسابداری	نظارت مردم	مشکلات نمایندگی
خوش‌بینی مدیر بیمارستان	فرهنگ سازمانی	مبنای تعهدی حسابداری
خوش‌بینی مدیران میانی بیمارستان	بودجه‌ریزی مشارکتی	بحران‌های مالی
اطمینان بیش از حد مدیر بیمارستان	عوامل سیستمی	انگیزه دستیابی به آستانه اجتناب از کاهش بودجه
جنسیت مدیر مالی بیمارستان	راهبری شرکتی	نسبت گردش دارایی‌های ثابت
محافظه‌کاری مدیر مالی	کنترل‌های داخلی	عملکرد بیمارستان
ایدئولوژی مدیران بیمارستان	تعداد کارکنان بخش حسابداری بیمارستان	میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه عمومی
اعتماد کارکنان به مدیریت بیمارستان	فشار پاسخگویی مالی	میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه اختصاصی
تعهد سازمانی	فشار پاسخگویی عملیاتی	اهداف بیمارستان
استقلال مدیریتی	استقلال حسابرس	فرآیندهای سیاسی اثرگذار بر بیمارستان
دینداری مذهبی مدیران	تعهد حرفه‌ای بخش حسابداری بیمارستان	گردش موجودی کالا
رضایت شغلی	تعهد اخلاقی بخش حسابداری بیمارستان در برابر عموم مردم	برنامه‌های مقابله با فساد قوه قضاییه
عوامل رفتاری مدیران بیمارستان	تخصّص حسابرس در حوزه بهداشت و درمان عمومی	گردش مجموع دارایی‌ها
مهارت فنی مدیر مالی بیمارستان	پیگیری توصیه‌های حسابرس	کسری بودجه بیمارستان
تجربه مدیران بیمارستان	فشارهای سیاسی	برنامه‌های مقابله با فساد مجلس شورای اسلامی
تعهد حرفه‌ای مدیران بیمارستان	نظارت نمایندگان مجلس	استانداردهای حسابداری دولتی
تخصّص مالی مدیر بیمارستان	نظارت مقام مافوق	قوانین و مقررات
توانایی مدیران	نظارت قوه قضاییه	فن‌آوری اطلاعات

شماره ۳

انگیزه اجتناب از ضررهای کوچک	شبکه‌سازی مدیران مالی بیمارستان‌ها	قدرت استدلال و تحلیل مدیر مالی بیمارستان
منابع مالی مازاد بیمارستان	تغییر مکرر در قوانین و مقررات	صلاحیت و شایستگی مدیر مالی
بازدید از سایت بیمارستان	تنش‌های موجود در بیمارستان‌ها	تعهد اخلاقی مدیران بیمارستان در برابر عموم مردم
برگزاری انتخابات مجلس شورای اسلامی و ریاست جمهوری	تنش‌های سیاسی موجود در کشور	انگیزه‌های درونی مدیران بیمارستان
نظام بودجه‌ریزی	باورها و ارزش‌های موجود (اخلاقی، عرفی، فرهنگی و اجتماعی) در بیمارستان‌ها	قدرت تفکر مدیر مالی بیمارستان
نسبت کل بدهی‌ها	دیدگاه کارکنان بخش حسابداری بیمارستان نسبت به منافع عمومی	سوابق دانشگاهی و حرفه‌ای مدیر مالی بیمارستان
نسبت بدهی‌های بلندمدت	حس مشورت‌پذیری در بین کارکنان حسابداری بیمارستان	انگیزه‌های بیرونی مدیران بیمارستان
نسبت بدهی‌های جاری	انسجام سازمانی بیمارستان	-

منبع: یافته‌های پژوهشگر

ب - نظرخواهی از خبرگان

در این مرحله از کار، با استفاده از روش پژوهش دلفی فازی، نظر و عقیده صاحب‌نظران منتخب راجع به پرسشنامه‌ها گردآوری شد.

ج - استخراج الگوی مؤلفه‌ها و شاخص‌های اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی و تعیین ارتباط بین این عناصر جهت ایجاد الگو

در این بخش از پژوهش، با استفاده از نتایج حاصل از تحلیل پاسخ‌ها و مؤلفه‌ها و شاخص‌های مستخرجه در مرحله نظرخواهی از خبرگان با استفاده از روش دلفی فازی، مؤلفه‌ها و شاخص‌های اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی استخراج و با تعیین ارتباط میان این مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، الگوی مربوطه ارائه می‌گردد.

در خصوص گردآوری داده‌ها ترکیبی از دو روش مطالعه کتابخانه‌ای، کتب و مقالات تخصصی در زمینه‌ی منابع بالقوه کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی و نیز از روش پیمایشی استفاده می‌شود.

در این پژوهش جامعه آماری دربرگیرنده خبرگان دانشگاهی و خبرگانی است که در حوزه گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی تخصص داشته و در عمل اقدام می‌نمایند. بر این اساس، شرکت‌کنندگان در این پژوهش باید یکی از دو شرایط ذیل را دارا باشند:

- خبرگان دانشگاهی: خبرگان دانشگاهی افرادی هستند که حداقل دارای رتبه دانشیاری بوده و دارای چندین مقاله در زمینه موضوع مورد پژوهش باشند.
- خبرگان حرفه: خبرگان حرفه شامل افرادی است که حداقل دارای مدرک کارشناسی ارشد حسابداری و دارای حداقل سابقه ۱۵ سال در این زمینه باشند.

نخست با شناسایی و با توجه به امکان ارتباط با خبرگان، پرسش‌نامه‌ها از طریق حضوری، ایمیل و یا به صورت الکترونیکی به آنها ارسال شد. در پیام همراه پرسش‌نامه، خواسته شد تا در صورت امکان افرادی که حائز شرایط شرکت در این مطالعه هستند، معرفی شوند. به این ترتیب، در نهایت افراد حائز شرایط (۲۰ نفر) شناسایی شدند و پرسش‌نامه بین آنها توزیع شد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها

در این پژوهش برای تأیید روایی پرسش‌نامه‌های ساخته شده، از روش روایی محتوای (CVR) استفاده گردید که بر این اساس از اعضای پانل دلفی خواسته شد، برای هر شاخص یکی از گزینه‌های ضروری، مفید ولی ضرورتی ندارد و یا غیرضروری را انتخاب کنند. بعد از آن با توجه به پاسخ‌های اعضای پانل دلفی، میزان CVR محاسبه شد. مطابق با حاجی‌زاده و اصغری (۱۳۹۰) در صورتی که تعداد اعضای پانل ۲۰ نفر باشند؛ چنانچه میزان CVR بزرگتر یا مساوی با ۰/۴۲ باشد، اعتبار روایی آن شاخص تأیید می‌شود. نتیجه بدست آمده مشخص ساخت با توجه به این که مقدار CVR مقیاس بزرگتری از ۰/۴۲ است، اعتبار محتوایی شاخص‌های پژوهش تأیید می‌شود. همچنین، جهت تعیین پایایی پرسشنامه، در این پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ از طریق نرم افزار SPSS نسخه ۲۴، استفاده شد و نتایج طبق جدول ۲ نشان داد، ضریب آلفای کرونباخ تمامی مؤلفه‌های پژوهش بالاتر از ۰/۷ می‌باشد.

جدول ۲- ضرایب آلفای کرونباخ

مؤلفه‌های پژوهش	تعداد شاخص‌های نهایی	ضریب آلفای کرونباخ
مؤلفه فردی	۱۵	۰/۸۴
مؤلفه گروهی	۱۹	۰/۷۷
مؤلفه سازمانی	۱۷	۰/۸۶

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در بخش کمی ابزار تجزیه و تحلیل، در این پژوهش از روش‌های آماری و تصمیم‌گیری چندمعیاره برای تجزیه و تحلیل نظرات خبرگان پژوهش استفاده شد. بدین جهت در این پژوهش روش غربالگری فازی، روش الگوسازی ساختاری-تفسیری و فرآیند تحلیل شبکه‌ای (ANP) فازی بکار گرفته شد.

۴- یافته‌های پژوهش

در این بخش یافته‌های بدست آمده از تحلیل‌های پژوهش ارائه می‌شود. در مرحله اول، از روش غربالگری فازی برای نهایی کردن مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش استفاده شد. نتایج این مرحله از پژوهش نشان داد که از میان ۷۷ شاخص شناسایی شده در این پژوهش (مندرج در جدول ۱)، تنها ۵۱ شاخص مورد تایید نهایی قرار گرفته است. که از این ۵۱ شاخص، ۱۵ شاخص مربوط به مؤلفه فردی (شامل شاخص‌های صلاحیت و شایستگی کارکنان حسابداری، تعهد سازمانی، اطمینان بیش از حد مدیر بیمارستان، محافظه‌کاری مدیر مالی، تعهد اخلاقی مدیران بیمارستان در برابر عموم مردم، مهارت فنی مدیر مالی بیمارستان، توانایی مدیران، صلاحیت و شایستگی مدیر مالی، تجربه مدیران بیمارستان، انگیزه‌های درونی مدیران بیمارستان، تخصص مالی مدیر بیمارستان، قدرت استدلال و تحلیل مدیر مالی بیمارستان، سوابق دانشگاهی و حرفه‌ای مدیر مالی بیمارستان، رضایت شغلی، انگیزه‌های بیرونی مدیران بیمارستان)، ۱۹ شاخص مربوط به مؤلفه گروهی (شامل شاخص‌های عوامل سیستمی، راهبری شرکتی، کنترل‌های داخلی، فشار پاسخگویی مالی، فشار پاسخگویی عملیاتی، استقلال حسابرس، تعهد حرفه‌ای بخش حسابداری بیمارستان، تعهد اخلاقی بخش حسابداری بیمارستان در برابر عموم مردم، تخصص حسابرس در حوزه بهداشت و درمان عمومی، پیگیری توصیه‌های حسابرس، نظارت نمایندگان مجلس، نظارت مقام مافوق، نظارت قوه قضاییه، شبکه‌سازی مدیران مالی بیمارستان‌ها، تغییر مکرر در قوانین و مقررات، تنش‌های موجود در بیمارستان‌ها، باورها و ارزش‌های موجود (اخلاقی، عرفی، فرهنگی و اجتماعی) در بیمارستان‌ها، دیدگاه کارکنان بخش حسابداری بیمارستان نسبت به منافع عمومی، حس مشورت‌پذیری در بین کارکنان حسابداری بیمارستان) و ۱۷ شاخص مربوط به مؤلفه سازمانی (شامل شاخص‌های مشکلات نمایندگی، نظام بودجه‌ریزی، بحران‌های مالی، انگیزه دستیابی به آستانه اجتناب از کاهش بودجه، فن آوری اطلاعات، اهداف بیمارستان، میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه عمومی، میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه اختصاصی، انگیزه اجتناب از ضررهای کوچک، عملکرد بیمارستان، مینای تعهدی حسابداری، استانداردهای حسابداری دولتی، قوانین و مقررات، برنامه‌های مقابله با فساد مجلس شورای اسلامی، برنامه‌های مقابله با فساد قوه قضاییه، فرآیندهای سیاسی اثرگذار بر بیمارستان، برگزاری انتخابات مجلس شورای اسلامی و ریاست جمهوری) می‌باشد. در مرحله بعد با استفاده از روش الگوسازی ساختاری-تفسیری روابط میان شاخص‌های تأیید شده بررسی می‌شود.

جدول ۳ روابط مقایسه زوجی برای هر سه مؤلفه فردی، گروهی و سازمانی را نشان می‌دهد. همانطور که مشخص است از نماد X برای رابطه تمامی متغیرها استفاده شده است. لذا، در جدول ۴ عدد ۱ برای رابطه

تمام مؤلفه‌ها استفاده شده است. از آنجایی که ماتریس دستیابی اولیه همان ماتریس نهایی می‌باشد، برای جلوگیری از طولان شدن مطلب، از دوباره نوشتن آن خودداری شد. بدین ترتیب در جدول ۵ به سطح‌بندی مؤلفه‌ها پرداخته شده است و همانطور که انتظار می‌رفت، هر سه مؤلفه در یک سطح قرار می‌گیرند و هر یک بر دیگری تأثیرگذار است. شکل ۱ الگوی نهایی میان این سه مؤلفه را نشان می‌دهد.

جدول ۳- روابط مقایسه زوجی برای مؤلفه‌ها به گونه کلی

مؤلفه سازمانی	مؤلفه گروهی	مؤلفه فردی
مؤلفه فردی		
مؤلفه گروهی	X	
مؤلفه سازمانی	X	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۴- ماتریس دستیابی اولیه و نهایی برای مؤلفه‌ها به گونه کلی

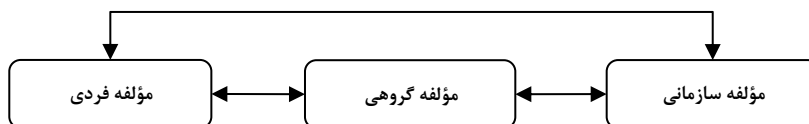
مؤلفه سازمانی	مؤلفه گروهی	مؤلفه فردی
مؤلفه فردی	۱	۱
مؤلفه گروهی	۱	۱
مؤلفه سازمانی	۱	۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۵- سطح‌بندی مؤلفه‌ها به گونه کلی

سطح	مجموعه مشترک	مجموعه خروجی	مجموعه ورودی	مؤلفه‌ها
۱	۳،۲،۱	۳،۲،۱	۳،۲،۱	مؤلفه فردی
۱	۳،۲،۱	۳،۲،۱	۳،۲،۱	مؤلفه گروهی
۱	۳،۲،۱	۳،۲،۱	۳،۲،۱	مؤلفه سازمانی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

شکل ۱- الگوی کلی پژوهش

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در مورد شاخص‌های هر یک از مؤلفه‌ها نیز روابط مقایسه زوجی، ماتریس دستیابی اولیه و ماتریس دستیابی نهایی طی شد تا زمینه لازم در خصوص سطح‌بندی شاخص‌ها و ارائه الگوی هر یک فراهم گردد. بر اساس ماتریس دستیابی نهایی مربوط به مؤلفه فردی به سطح‌بندی شاخص‌های آن پرداختیم تا وضعیت هر شاخص در الگوی نهایی مشخص گردد. همانطور که در جدول ۶ مشخص می‌باشد، دو شاخص «صلاحیت و شایستگی کارکنان حسابداری» و «صلاحیت و شایستگی مدیر مالی» در سطح اول قرار گرفته‌اند؛ این مورد به این معناست که این دو شاخص بیشترین میزان تأثیرپذیری را از سایر شاخص‌ها دارند. هفت شاخص «اطمینان بیش از حد مدیر بیمارستان»، «حفاظه‌کاری مدیر مالی»، «مهارت فنی مدیر مالی بیمارستان»، «توانایی مدیران»، «قدرت استدلال و تحلیل مدیر مالی بیمارستان»، «تخصص مالی مدیر بیمارستان» و «سوابق دانشگاهی و حرفه‌ای مدیر مالی بیمارستان» در سطح دوم قرار گرفته‌اند. هفت شاخص ذکر شده به‌گونه مستقیم بر یکدیگر و همین‌طور بر دو شاخص سطح اول تأثیرگذار هستند. در سطح سوم شاخص «تعهد اخلاقی مدیران بیمارستان در برابر عموم مردم» قرار دارد. در سطح چهارم، پنج شاخص «تعهد سازمانی»، «تجربه مدیران بیمارستان»، «انگیزه‌های درونی مدیران بیمارستان»، «رضایت شغلی» و «انگیزه‌های بیرونی مدیران بیمارستان» قرار دارند؛ شاخص‌های ذکر شده علاوه بر این که به‌گونه مستقیم بر هم تأثیر می‌گذارند، بر شاخص سطح سوم نیز تأثیر خواهند گذاشت.

جدول ۶- گام‌های تعیین سطوح شاخص‌های مؤلفه فردی

گام اول: تعیین شاخص‌های سطح اول				
شاخص	مجموعه ورودی	مجموعه خروجی	مجموعه مشترک	سطح
F1	۱،۲،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۸	۱،۸	۱
F2	۲،۹،۱۰،۱۴،۱۵	۱،۲،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۲،۹،۱۰،۱۴،۱۵	
F3	۲،۳،۴،۵،۶،۷،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۱۱،۱۲،۱۳	۳،۴،۵،۶،۷،۱۱،۱۲،۱۳	
F4	۲،۳،۴،۵،۶،۷،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۱۱،۱۲،۱۳	۳،۴،۵،۶،۷،۱۱،۱۲،۱۳	
F5	۲،۳،۴،۵،۶،۷،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۱۱،۱۲،۱۳	۳،۴،۵،۶،۷،۱۱،۱۲،۱۳	
F6	۲،۳،۴،۵،۶،۷،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۱۱،۱۲،۱۳	۳،۴،۵،۶،۷،۱۱،۱۲،۱۳	
F7	۲،۳،۴،۵،۶،۷،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۱۱،۱۲،۱۳	۳،۴،۵،۶،۷،۱۱،۱۲،۱۳	
F8	۱،۲،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۸	۱،۸	۱
F9	۲،۹،۱۰،۱۴،۱۵	۱،۲،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۲،۹،۱۰،۱۴،۱۵	
F10	۲،۹،۱۰،۱۴،۱۵	۱،۲،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۲،۹،۱۰،۱۴،۱۵	
F11	۲،۳،۴،۵،۶،۷،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۱۱،۱۲،۱۳	۳،۴،۵،۶،۷،۱۱،۱۲،۱۳	
F12	۲،۳،۴،۵،۶،۷،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۱۱،۱۲،۱۳	۳،۴،۵،۶،۷،۱۱،۱۲،۱۳	
F13	۲،۳،۴،۵،۶،۷،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۱۱،۱۲،۱۳	۳،۴،۵،۶،۷،۱۱،۱۲،۱۳	
F14	۲،۹،۱۰،۱۴،۱۵	۱،۲،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۲،۹،۱۰،۱۴،۱۵	

گام اول: تعیین شاخص های سطح اول				
شاخص	مجموعه ورودی	مجموعه خروجی	مجموعه مشترک	سطح
F15	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
گام دوم: تعیین شاخص های سطح دوم				
F2	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
F3	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۲
F4	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۲
F5	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	
F6	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۳.۴.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۳.۴.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۲
F7	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۲
F9	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
F10	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
F11	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۲
F12	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۲
F13	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۳.۴.۵.۶.۷.۱۱.۱۲.۱۳	۲
F14	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
F15	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۳.۴.۵.۶.۷.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
گام سوم: تعیین شاخص های سطح سوم				
F2	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۵.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
F5	۲.۵.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۵	۵	۳
F9	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۵.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
F10	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۵.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
F14	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۵.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
F15	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۵.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	
گام چهارم: تعیین شاخص های سطح چهارم				
F2	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۴
F9	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۴
F10	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۴
F14	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۴
F15	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۲.۹.۱۰.۱۴.۱۵	۴

منبع: یافته های پژوهشگر

هم‌چنین، در خصوص مؤلفه گروهی نیز براساس ماتریس دستیابی نهایی به سطح‌بندی شاخص‌ها پرداخته شده است تا وضعیت هر شاخص در الگوی نهایی مشخص شود. همانطور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، تمامی ۱۹ شاخص مربوط به آن در یک سطح قرار گرفته‌اند؛ بدین معنی که هر شاخص به‌طور مستقیم بر ۱۸ شاخص دیگر این مؤلفه تأثیر مستقیم دارد.

جدول ۷- گام‌های تعیین سطوح شاخص‌های مؤلفه گروهی

شاخص	مجموعه ورودی	مجموعه خروجی	مجموعه مشترک	سطح
G1	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G2	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G3	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G4	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G5	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G6	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G7	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G8	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G9	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G10	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G11	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G12	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G13	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱

شاخص	مجموعه ورودی	مجموعه خروجی	مجموعه مشترک	سطح
G14	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G15	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G16	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G17	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G18	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱
G19	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳. ۱۴.۱۵.۱۶.۱۷.۱۸.۱۹	۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر

مشابه مؤلفه‌های فردی و گروهی، در مورد مؤلفه سازمانی نیز مطابق با ماتریس دستیابی نهایی به سطح‌بندی شاخص‌ها پرداختیم تا وضعیت هر شاخص در الگوی نهایی مشخص شود. همان‌گونه که در جدول ۸ نیز نشان داده شده است، شاخص «عملکرد بیمارستان» در سطح اول قرار می‌گیرد؛ این موضوع به این معنا است که شاخص مزبور بیشترین تأثیرپذیری را از سایر شاخص‌ها دارد. علاوه بر این، هشت شاخص «مشکلات نمایندگی»، «بحران‌های مالی»، «انگیزه دستیابی به آستانه اجتناب از کاهش بودجه»، «میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه عمومی»، «میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه اختصاصی»، «انگیزه اجتناب از ضررهای کوچک»، «برگزاری انتخابات مجلس شورای اسلامی و ریاست جمهوری» و «نظام بودجه-ریزی» در سطح دوم قرار دارند. این هشت شاخص افزون بر این که به‌گونه مستقیم بر هم تأثیرگذار می‌باشند، بر شاخص سطح اول نیز تأثیرگذار هستند. دیگر شواهد مندرج در جدول ۸ نشان می‌دهد که در سطح سوم، چهار شاخص «فرآیندهای سیاسی اثرگذار بر بیمارستان»، «برنامه‌های مقابله با فساد قوه قضاییه»، «برنامه‌های مقابله با فساد مجلس شورای اسلامی» و «فن‌آوری اطلاعات» قرار دارند. این شاخص‌ها افزون بر تأثیری که بر هم دارند، به‌گونه مستقیم بر شاخص‌های سطح دوم نیز تأثیرگذار خواهند بود. همچنین، شاخص «مبنای تعهدی حسابداری» در سطح چهارم قرار دارد و دو شاخص نیز در سطح پنجم قرار گرفته‌اند که عبارت از «استانداردهای حسابداری دولتی» و «قوانین و مقررات» می‌باشند. در نهایت، در سطح ششم شاخص «اهداف بیمارستان» قرار گرفته است که بر شاخص‌های سطح پنجم اثرگذار است.

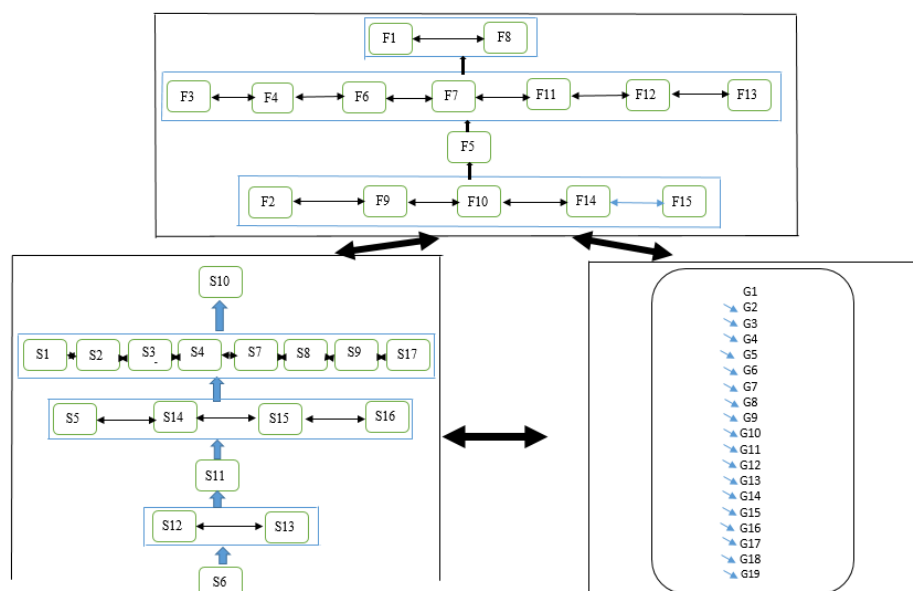
جدول ۸- گام‌های تعیین سطوح شاخص‌های مؤلفه سازمانی

گام اول: تعیین شاخص‌های سطح اول				
شاخص	مجموعه ورودی	مجموعه خروجی	مجموعه مشترک	سطح
S1	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹.۱۰	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	
S2	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹.۱۰	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	
S3	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹.۱۰	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	
S4	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹.۱۰	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	
S5	۵.۱۶	۵.۱۰.۱۶.۱۷	۵.۱۶	
S6	۶	۶.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۶	
S7	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹.۱۰	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	
S8	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹.۱۰	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	
S9	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹.۱۰	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	
S10	۱.۲.۳.۴.۵.۶.۷.۸.۹.۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵.۱۶.۱۷	۱۰	۱۰	۱
S11	۶.۱۱.۱۲.۱۳	۱۰.۱۱.۱۴.۱۵	۱۱	
S12	۶.۱۲.۱۳	۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۱۲.۱۳	
S13	۶.۱۲.۱۳	۱۰.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۱۲.۱۳	
S14	۶.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۱۰.۱۴.۱۵	۱۴.۱۵	
S15	۶.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۱۰.۱۴.۱۵	۱۴.۱۵	
S16	۵.۱۶	۵.۱۰.۱۶.۱۷	۵.۱۶	
S17	۵.۱۶.۱۷	۱۰.۱۷	۱۷	
گام دوم: تعیین شاخص‌های سطح دوم				
S1	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۲
S2	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۲
S3	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۲
S4	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۲
S5	۵.۱۶	۵.۱۶.۱۷	۵.۱۶	
S6	۶	۶.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۶	
S7	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۲
S8	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۲
S9	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۱.۲.۳.۴.۷.۸.۹	۲
S11	۶.۱۱.۱۲.۱۳	۱۱.۱۴.۱۵	۱۱	
S12	۶.۱۲.۱۳	۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۱۲.۱۳	
S13	۶.۱۲.۱۳	۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۱۲.۱۳	
S14	۶.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۱۴.۱۵	۱۴.۱۵	
S15	۶.۱۱.۱۲.۱۳.۱۴.۱۵	۱۴.۱۵	۱۴.۱۵	

S16	۵،۱۶	۱۶،۱۷	۱۶	
S17	۵،۱۶،۱۷	۱۷	۱۷	۲
گام سوم: تعیین شاخص‌های سطح سوم				
S5	۵،۱۶	۵،۱۶	۵،۱۶	۳
S6	۶	۶،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۶	
S11	۶،۱۱،۱۲،۱۳	۱۱،۱۴،۱۵	۱۱	
S12	۶،۱۲،۱۳	۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱۲،۱۳	
S13	۶،۱۲،۱۳	۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱۲،۱۳	
S14	۶،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱۴،۱۵	۱۴،۱۵	۳
S15	۶،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵	۱۴،۱۵	۱۴،۱۵	۳
S16	۵،۱۶	۵،۱۶	۵،۱۶	۳
گام چهارم: تعیین شاخص‌های سطح چهارم				
S6	۶	۶،۱۱،۱۲،۱۳	۶	
S11	۶،۱۱،۱۲،۱۳	۱۱	۱۱	۴
S12	۶،۱۲،۱۳	۱۱،۱۲،۱۳	۱۲،۱۳	
S13	۶،۱۲،۱۳	۱۱،۱۲،۱۳	۱۲،۱۳	
گام پنجم: تعیین شاخص‌های سطح پنجم				
S6	۶	۶،۱۲،۱۳	۶	
S12	۶،۱۲،۱۳	۱۲،۱۳	۱۲،۱۳	۵
S13	۶،۱۲،۱۳	۱۲،۱۳	۱۲،۱۳	۵
گام ششم: تعیین شاخص‌های سطح ششم				
S6	۶	۶	۶	۶

منبع: یافته‌های پژوهشگر

بر اساس سطح‌بندی‌های ارائه شده در جدول‌های ۶ تا ۸، شکل ۲ الگوی نهایی کلی مقاله حاضر را نشان می‌دهد. در این شکل برای سادگی روابط متقابل میان شاخص‌های هم سطح در حداقل ممکن رسم گردیده است. همان‌طور که مشخص است اگرچه شاخص‌های هر مؤلفه روابط خاصی با یکدیگر دارند اما در نهایت هر سه مؤلفه فردی، گروهی و سازمانی با یکدیگر روابط متقابل داشته و از یکدیگر تأثیر می‌گیرند و بر یکدیگر نیز تأثیر می‌گذارند.

شکل ۲- الگوی نهایی پژوهش مبتنی بر مؤلفه‌های فردی، گروهی و سازمانی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در مرحله سوم از روش تحلیل شبکه‌ای برای رتبه‌بندی میزان اهمیت هر یک از شاخص‌ها استفاده شد؛ این مرحله خود به دو بخش مجزا تقسیم می‌شود. در بخش نخست وزن هر مؤلفه نسبت به هدف (جاگیری در الگوی نهایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های تأثیرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی) با استفاده از روش فرآیند تحلیل شبکه‌ای فازی محاسبه می‌شود (W21). در بخش دوم با استفاده از نتایج مرحله دوم مقاله (بررسی روابط میان مؤلفه‌ها و شاخص‌ها با بکارگیری روش الگوسازی ساختاری-تفسیری)، میان مؤلفه‌هایی که با یکدیگر رابطه دارند ماتریس مقایسه زوجی تشکیل می‌شود. مقایسات زوجی حاصل با استفاده از روش فرآیند تحلیل شبکه‌ای فازی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد تا وزن آنها نسبت به یکدیگر نیز مشخص شود (W22). وزن نهایی هر مؤلفه (شاخص) برابر است با وزن هر مؤلفه (شاخص) نسبت به هدف (W21) ضرب در وزن هر مؤلفه (شاخص) نسبت به مؤلفه‌هایی (شاخص‌هایی) که با آنها رابطه دارد (W22). جدول ۹ وزن نهایی مؤلفه‌های فردی، گروهی و سازمانی را نسبت به هدف (W21) نشان می‌دهد. همچنین، به منظور حصول اطمینان از سازگار بودن داده‌ها، باید نرخ ناسازگاری محاسبه شود. در صورتی که نرخ ناسازگاری برابر یا کمتر از ۰/۱ باشد، داده‌ها سازگار در نظر گرفته می‌شوند. بررسی‌ها پژوهش نشان می‌دهد که تمامی داده‌ها سازگار بوده (یعنی $cr \leq 0/1$) و بنابراین می‌توان به یافته‌های حاصل از آنها اطمینان نمود.

جدول ۹- وزن نهایی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها نسبت به هدف (W21)

سازمانی		گروهی		فردی		مؤلفه
۰/۳۳۳		۰/۳۳۴		۰/۳۳۳		وزن نهایی (W21)
وزن نهایی (W21)	شاخص	وزن نهایی (W21)	شاخص	وزن نهایی (W21)	شاخص	ردیف
۰/۱۰۰۹	میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه عمومی	۰/۰۷۶۲	پیگیری توصیه‌های حسابرسان	۰/۰۹۷۷	رضایت شغلی	۱
۰/۰۸۸۲	میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه اختصاصی	۰/۰۷۰۱	نظارت قوه قضاییه	۰/۰۸۳۹	انگیزه‌های بیرونی مدیران بیمارستان	۲
۰/۰۷۵۱	انگیزه اجتناب از ضررهای کوچک	۰/۰۶۹۵	استقلال حسابرسان	۰/۰۸۱۸	محافظه کاری مدیر مالی	۳
۰/۰۷۳۷	مشکلات نمایندگی	۰/۰۶۰۷	نظارت نمایندگان مجلس	۰/۰۷۶۸	تخصص مالی مدیر بیمارستان	۴
۰/۰۷۲۴	اهداف بیمارستان	۰/۰۶۰۰	حس مشورت‌پذیری در بین کارکنان حسابداری بیمارستان	۰/۰۷۰۳	سوابق دانشگاهی و حرفه‌ای مدیر مالی بیمارستان	۵
۰/۰۶۳۵	بحران‌های مالی	۰/۰۵۴۶	باورها و ارزش‌های موجود (اخلاقی، عرفی فرهنگی و اجتماعی) در بیمارستان	۰/۰۶۵۸	تعهد اخلاقی مدیران بیمارستان در برابر عموم مردم	۶
۰/۰۶۲۶	عملکرد بیمارستان	۰/۰۵۴۳	تغییر مکرر در قوانین و مقررات	۰/۰۶۴۱	قدرت استدلال و تحلیل مدیر مالی بیمارستان	۷
۰/۰۶۱۹	نظام بودجه‌ریزی	۰/۰۵۲۱	دیدگاه کارکنان بخش حسابداری بیمارستان نسبت به منافع عمومی	۰/۰۶۲۵	صلاحیت و شایستگی کارکنان حسابداری	۸
۰/۰۵۰۹	فرآیندهای سیاسی اثرگذار بر بیمارستان	۰/۰۵۰۴	تعهد حرفه‌ای بخش حسابداری بیمارستان	۰/۰۶۱۷	توانایی مدیران	۹
۰/۰۵۰۳	فن‌آوری اطلاعات	۰/۰۵۰۰	فشار پاسخگویی عملیاتی	۰/۰۵۹۳	تعهد سازمانی	۱۰
۰/۰۴۸۳	قوانین و مقررات	۰/۰۴۹۰	تنش‌های موجود در بیمارستان	۰/۰۵۹۳	انگیزه‌های درونی مدیران بیمارستان	۱۱
۰/۰۴۷۹	انگیزه دستیابی به آستانه اجتناب از کاهش بودجه	۰/۰۴۸۶	فشار پاسخگویی مالی	۰/۰۵۶۰	صلاحیت و شایستگی مدیر مالی	۱۲
۰/۰۴۲۱	مبنای تعهدی حسابداری	۰/۰۴۸۲	عوامل سیستمی	۰/۰۵۴۳	مهارت فنی مدیر مالی بیمارستان	۱۳

مؤلفه		فردی		گروهی		سازمانی	
وزن نهایی (W21)		۰/۳۳۳		۰/۳۳۴		۰/۳۳۳	
ردیف	شاخص	وزن نهایی (W21)	شاخص	وزن نهایی (W21)	شاخص	وزن نهایی (W21)	شاخص
۱۴	اطمینان بیش از حد مدیر بیمارستان	۰/۰۵۳۳	تعهد اخلاقی بخش حسابداری بیمارستان در برابر عموم مردم	۰/۰۴۸۲	استانداردهای حسابداری دولتی	۰/۰۴۱۵	
۱۵	تجربه مدیران بیمارستان	۰/۰۵۳۲	راهبری شرکتی	۰/۰۴۳۲	برنامه‌های مقابله با فساد قوه قضاییه	۰/۰۴۱۱	
۱۶	-	-	شبکه‌سازی مدیران مالی بیمارستان‌ها	۰/۰۴۲۸	برنامه‌های مقابله با فساد مجلس شورای اسلامی	۰/۰۴۱۰	
۱۷	-	-	کنترل‌های داخلی	۰/۰۴۱۴	برگزاری انتخابات مجلس شورای اسلامی و ریاست جمهوری	۰/۰۳۸۶	
۱۸	-	-	نظارت مقام مافوق	۰/۰۴۰۸	-	-	
۱۹	-	-	تخصص حسابرس در حوزه بهداشت و درمان عمومی	۰/۰۳۹۹	-	-	
-	مجموع وزن‌ها	۱	مجموع وزن‌ها	۱	مجموع وزن‌ها	۱	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در ادامه، پس از مشخص شدن وضعیت روابط شاخص‌های هر یک از مؤلفه‌ها با یکدیگر، وزن مؤلفه‌ها و شاخص‌ها نسبت به یکدیگر (W22) و وزن نهایی کل مشخص می‌شود. جدول‌های ۱۰ تا ۱۳ وزن‌های مؤلفه‌های کلی و شاخص‌ها نسبت به یکدیگر (W22) را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰- وزن‌های مؤلفه‌های کلی نسبت به هم (W22)

مؤلفه سازمانی	مؤلفه گروهی	مؤلفه فردی
۰/۵۰۰	۰/۵۰۰	۰
۰/۵۰۰	۰	۰/۵۰۲
۰	۰/۵۰۰	۰/۴۹۷

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۱۱- وزن شاخص‌های مؤلفه فردی نسبت به هم

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	F11	F12	F13	F14	F15
F1	۰	۰/۰۵۸	۰/۱۰۹	۰/۱۰۶	۰/۱۰۳	۰/۱۲۲	۰/۱۰۷	۱	۰/۰۶۶	۰/۰۶۶	۰/۱۱۲	۰/۱۰۴	۰/۱۰۹	۰/۰۷۱	۰/۰۷۰
F2	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۵۵	۰/۰۶۳	۰	۰	۰	۰/۰۶۶	۰/۰۶۶
F3	۰	۰/۰۵۷	۰	۰/۱۰۰	۰/۰۹۵	۰/۱۱۵	۰/۰۹۲	۰	۰/۰۵۶	۰/۰۵۶	۰/۱۰۲	۰/۰۹۸	۰/۱۰۳	۰/۰۶۰	۰/۰۵۹
F4	۰	۰/۰۹۰	۰/۱۲۴	۰	۰/۱۲۰	۰/۱۱۱	۰/۱۳۰	۰	۰/۰۷۹	۰/۰۸۲	۰/۱۳۸	۰/۱۲۷	۰/۱۲۱	۰/۰۹۳	۰/۰۸۷
F5	۰	۰/۰۶۶	۰/۱۰۷	۰/۱۱۱	۰	۰	۰/۱۱۱	۰	۰/۰۷۰	۰/۰۷۰	۰/۱۱۲	۰/۱۰۸	۰/۱۰۵	۰/۰۷۲	۰/۰۷۲
F6	۰	۰/۰۵۸	۰/۰۷۵	۰/۰۸۵	۰/۰۸۶	۰	۰/۰۸۰	۰	۰/۰۵۷	۰/۰۵۴	۰/۰۸۳	۰/۰۷۹	۰/۰۷۴	۰/۰۶۰	۰/۰۵۴
F7	۰	۰/۰۶۶	۰/۰۹۹	۰/۱۰۲	۰/۱۰۱	۰/۱۰۶	۰	۰	۰/۰۶۵	۰/۰۶۶	۰/۱۰۶	۰/۱۰۰	۰/۰۹۶	۰/۰۶۷	۰/۰۶۲
F8	۱	۰/۰۶۲	۰/۱۰۴	۰/۱۰۹	۰/۱۰۷	۰/۱۲۵	۰/۰۸۴	۰	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۱۱۰	۰/۱۰۶	۰/۱۱۵	۰/۰۶۲	۰/۰۶۲
F9	۰	۰/۰۶۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۵۶	۰	۰	۰	۰/۰۵۷	۰/۰۵۷
F10	۰	۰/۰۶۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۶۳	۰	۰	۰	۰	۰/۰۶۴	۰/۰۶۴
F11	۰	۰/۰۷۸	۰/۱۳۶	۰/۱۲۱	۰/۱۳۳	۰/۱۵۰	۰/۱۳۳	۰	۰/۰۸۳	۰/۰۸۳	۰	۰/۱۴۲	۰/۱۴۸	۰/۰۸۴	۰/۰۸۴
F12	۰	۰/۰۶۹	۰/۱۲۰	۰/۱۲۴	۰/۱۱۸	۰/۱۲۱	۰/۱۲۵	۰	۰/۰۶۸	۰/۰۶۸	۰/۱۱۲	۰	۰/۱۲۷	۰/۰۷۰	۰/۰۷۱
F13	۰	۰/۰۷۶	۰/۱۲۸	۰/۱۳۷	۰/۱۳۰	۰/۱۴۶	۰/۱۳۳	۰	۰/۰۷۵	۰/۰۷۳	۰/۱۲۱	۰/۱۳۰	۰	۰/۰۷۷	۰/۰۷۷
F14	۰	۰/۱۰۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۰۶	۰/۱۰۷	۰	۰	۰	۰	۰/۱۰۸
F15	۰	۰/۰۸۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۹۱	۰/۰۹۱	۰	۰	۰	۰/۰۹۳	۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۱۲- وزن شاخص‌های مؤلفه گروهی نسبت به هم

	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	G10	G11	G12	G13	G14	G15	G16	G17	G18	G19
G1	۰	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰	۰/۰۵۲	۰/۰۵۰	۰/۰۴۹	۰/۰۵۱	۰/۰۵۰	۰/۰۴۴	۰/۰۵۲	۰/۰۵۲	۰/۰۵۰	۰/۰۵۱	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰	۰/۰۵۱	۰/۰۵۲	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰
G2	۰/۰۴۵	۰	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۶	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۸	۰/۰۴۶	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۶	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵
G3	۰/۰۴۳	۰/۰۴۲	۰	۰/۰۴۳	۰/۰۴۳	۰/۰۴۴	۰/۰۴۳	۰/۰۴۳	۰/۰۴۳	۰/۰۴۴	۰/۰۴۵	۰/۰۴۳	۰/۰۴۴	۰/۰۴۳	۰/۰۴۴	۰/۰۴۳	۰/۰۴۴	۰/۰۴۳	۰/۰۴۳
G4	۰/۰۴۶	۰/۰۵۰	۰/۰۵۱	۰	۰/۰۵۱	۰/۰۵۰	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۳	۰/۰۵۲	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۲	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۲
G5	۰/۰۵۳	۰/۰۵۲	۰/۰۵۲	۰/۰۵۲	۰	۰/۰۵۳	۰/۰۵۳	۰/۰۴۶	۰/۰۵۳	۰/۰۵۴	۰/۰۵۳	۰/۰۵۱	۰/۰۵۴	۰/۰۵۲	۰/۰۵۳	۰/۰۵۳	۰/۰۵۴	۰/۰۴۸	۰/۰۵۳
G6	۰/۰۷۴	۰/۰۷۳	۰/۰۷۴	۰/۰۷۴	۰/۰۷۴	۰	۰/۰۶۴	۰/۰۷۴	۰/۰۷۴	۰/۰۷۱	۰/۰۷۶	۰/۰۷۴	۰/۰۷۵	۰/۰۷۴	۰/۰۷۴	۰/۰۶۷	۰/۰۶۸	۰/۰۷۴	۰/۰۷۶
G7	۰/۰۵۳	۰/۰۵۲	۰/۰۵۳	۰/۰۵۳	۰/۰۵۳	۰/۰۵۶	۰	۰/۰۵۳	۰/۰۵۳	۰/۰۵۵	۰/۰۵۵	۰/۰۴۳	۰/۰۵۵	۰/۰۵۳	۰/۰۵۱	۰/۰۵۳	۰/۰۵۵	۰/۰۵۳	۰/۰۵۳
G8	۰/۰۵۱	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰	۰/۰۵۱	۰/۰۵۲	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۴۵	۰/۰۵۰	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰
G9	۰/۰۴۳	۰/۰۴۱	۰/۰۴۱	۰/۰۴۱	۰/۰۴۱	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۱	۰	۰/۰۴۳	۰/۰۴۳	۰/۰۴۱	۰/۰۴۲	۰/۰۴۱	۰/۰۴۱	۰/۰۴۱	۰/۰۴۲	۰/۰۴۱	۰/۰۴۳
G10	۰/۰۸۲	۰/۰۷۵	۰/۰۸۱	۰/۰۸۱	۰/۰۸۲	۰/۰۸۴	۰/۰۸۲	۰/۰۸۱	۰/۰۸۲	۰	۰/۰۶۳	۰/۰۸۲	۰/۰۸۳	۰/۰۸۱	۰/۰۸۱	۰/۰۷۳	۰/۰۷۸	۰/۰۸۳	۰/۰۸۱
G11	۰/۰۵۹	۰/۰۶۴	۰/۰۵۸	۰/۰۶۴	۰/۰۶۴	۰/۰۶۵	۰/۰۶۲	۰/۰۶۴	۰/۰۵۹	۰/۰۶۹	۰	۰/۰۶۴	۰/۰۶۵	۰/۰۶۴	۰/۰۶۴	۰/۰۶۵	۰/۰۶۶	۰/۰۶۴	۰/۰۶۴
G12	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۳	۰/۰۴۵	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۴	۰/۰۴۳	۰	۰/۰۴۳	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۵	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲
G13	۰/۰۷۵	۰/۰۷۴	۰/۰۷۱	۰/۰۷۵	۰/۰۷۲	۰/۰۷۶	۰/۰۷۰	۰/۰۷۴	۰/۰۷۱	۰/۰۷۰	۰/۰۷۶	۰/۰۷۳	۰	۰/۰۷۴	۰/۰۷۴	۰/۰۷۵	۰/۰۷۱	۰/۰۷۴	۰/۰۷۵
G14	۰/۰۴۵	۰/۰۴۴	۰/۰۴۴	۰/۰۴۲	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۶	۰/۰۴۵	۰/۰۴۶	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰	۰/۰۴۴	۰/۰۴۵	۰/۰۴۷	۰/۰۴۴	۰/۰۴۴	۰/۰۴۴
G15	۰/۰۵۷	۰/۰۵۷	۰/۰۵۰	۰/۰۵۵	۰/۰۵۵	۰/۰۵۸	۰/۰۵۸	۰/۰۵۷	۰/۰۵۹	۰/۰۵۸	۰/۰۵۶	۰/۰۵۸	۰/۰۵۷	۰	۰/۰۵۷	۰/۰۵۸	۰/۰۵۷	۰/۰۵۷	۰/۰۵۷

پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی
دوره ۱۶/ پیاپی ۶۳/ پاییز ۱۴۰۳

	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	G10	G11	G12	G13	G14	G15	G16	G17	G18	G19
G16	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۰	۰/۰۵۴	۰/۰۵۲	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۵	۰/۰۵۲	۰/۰۵۱	۰/۰۵۲	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰	۰/۰۴۵	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱
G17	۰/۰۵۴	۰/۰۵۷	۰/۰۵۸	۰/۰۵۷	۰/۰۵۶	۰/۰۶۰	۰/۰۵۶	۰/۰۵۷	۰/۰۵۸	۰/۰۶۱	۰/۰۵۹	۰/۰۵۲	۰/۰۶۰	۰/۰۵۰	۰/۰۵۷	۰/۰۶۰	۰	۰/۰۵۸	۰/۰۵۷
G18	۰/۰۵۵	۰/۰۵۴	۰/۰۵۵	۰/۰۵۵	۰/۰۵۵	۰/۰۵۶	۰/۰۵۵	۰/۰۵۴	۰/۰۵۵	۰/۰۵۱	۰/۰۵۶	۰/۰۵۵	۰/۰۵۵	۰/۰۵۴	۰/۰۵۵	۰/۰۵۵	۰/۰۵۲	۰	۰/۰۵۵
G19	۰/۰۶۴	۰/۰۶۳	۰/۰۶۴	۰/۰۵۸	۰/۰۶۲	۰/۰۵۹	۰/۰۶۴	۰/۰۶۳	۰/۰۵۸	۰/۰۶۶	۰/۰۶۵	۰/۰۶۴	۰/۰۶۴	۰/۰۶۳	۰/۰۶۳	۰/۰۶۴	۰/۰۶۵	۰/۰۶۳	۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۱۳- وزن شاخص‌های مؤلفه سازمانی نسبت به هم

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9	S10	S11	S12	S13	S14	S15	S16	S17
S1	۰	۰/۱۰۸	۰/۱۰۷	۰/۱۰۷	۰	۰	۰/۱۲۷	۰/۱۲۰	۰/۱۱۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
S2	۰/۰۹۴	۰	۰/۰۹۰	۰/۰۹۰	۰	۰	۰/۱۰۱	۰/۱۰۳	۰/۰۹۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
S3	۰/۱۱۵	۰/۰۸۹	۰	۰/۱۱۰	۰	۰	۰/۱۱۹	۰/۱۲۴	۰/۱۲۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
S4	۰/۰۷۵	۰/۰۷۳	۰/۰۷۲	۰	۰	۰	۰/۰۸۷	۰/۰۸۹	۰/۰۸۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
S5	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۲۸۸	۰
S6	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
S7	۰/۲۴۹	۰/۲۶۰	۰/۲۸۰	۰/۲۴۹	۰	۰	۰/۲۴۲	۰/۲۵۹	۰/۲۵۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
S8	۰/۲۰۱	۰/۱۹۴	۰/۱۹۴	۰/۱۸۸	۰	۰	۰/۲۴۷	۰	۰/۱۹۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
S9	۰/۱۵۷	۰/۱۵۲	۰/۱۳۳	۰/۱۳۲	۰	۰	۰/۱۸۵	۰/۱۸۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
S10	۰/۱۰۵	۰/۱۲۱	۰/۱۲۰	۰/۱۲۰	۰/۴۴۷	۰/۲۴۲	۰/۱۳۰	۰/۱۳۱	۰/۱۲۴	۰	۰/۴۴۳	۰/۲۹۸	۰/۲۶۷	۰/۵۰۰	۰/۶۷۸	۰/۴۴۷	۱
S11	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۵۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۷۳	۰/۲۱۰	۰	۰	۰	۰
S12	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۱۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۶۷	۰	۰	۰	۰
S13	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۲۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۳۱۹	۰	۰	۰	۰
S14	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۳۵	۰	۰	۰	۰	۰/۲۶۷	۰/۱۶۴	۰/۱۷۳	۰	۰/۳۲۱	۰	۰
S15	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۲۶	۰	۰	۰	۰	۰/۲۸۹	۰/۱۵۰	۰/۱۸۱	۰/۵۰۰	۰	۰	۰
S16	۰	۰	۰	۰	۰/۲۸۸	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
S17	۰	۰	۰	۰	۰/۲۶۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۲۶۶

منبع: یافته‌های پژوهشگر

بعد از تعیین وزن هر یک از مؤلفه و شاخص‌ها نسبت به یکدیگر، باید برای تعیین رتبه هر مؤلفه و شاخص در الگوی نهایی وزن‌های نهایی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها محاسبه گردد. جدول ۱۴ این وزن‌ها را نشان می‌دهد. طبق اطلاعات بخش الف این جدول، وزن‌های هر سه مؤلفه کلی با یکدیگر برابر است؛ بدین معنی که هیچ یک از مؤلفه‌ها از دیگری برتری ندارد. همچنین، به گونه خلاصه نتایج تحلیل شبکه‌ای ارائه شده در بخش ب جدول ۱۴ نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان این مطالعه شاخص «صلاحیت و شایستگی مدیر مالی» مهم‌ترین شاخص در بین سایر شاخص‌های مؤلفه فردی است. همچنین، مشخص می‌باشد که شاخص «صلاحیت و شایستگی کارکنان حسابداری» در رتبه دوم و شاخص «تخصص مالی مدیر بیمارستان» در رتبه سوم قرار

گرفته است. از آن سوی، ۳ شاخص «تجربه مدیران بیمارستان»، «تعهد سازمانی» و «انگیزه‌های درونی مدیران بیمارستان» با کمترین میزان وزن به ترتیب در ۳ رتبه آخر قرار گرفته‌اند. در خصوص مؤلفه گروهی نیز اطلاعات بخش پ جدول ۱۴ نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان، شاخص «حس مشورت‌پذیری در بین کارکنان حسابداری بیمارستان» مهم‌ترین شاخص در بین شاخص‌های مؤلفه گروهی است و بعد از آن شاخص «پیگیری توصیه‌های حسابرس» در رتبه دوم و شاخص «نظارت قوه قضاییه» در رتبه سوم قرار گرفته‌اند. همچنین، ۳ شاخص «تخصص حسابرس در حوزه بهداشت و درمان»، «نظارت مقام مافوق» و «کنترل‌های داخلی» با کمترین میزان وزن، به ترتیب، در ۳ تبه آخر قرار داده شده‌اند. لذا، مبرهن می‌باشد که نخبگان اهمیت زیادی برای آنها قائل نمی‌باشند. در نهایت، بخش ت جدول ۱۴ حاکی از آن است که در خصوص مؤلفه سازمانی از دیدگاه خبرگان، شاخص «میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه اختصاصی» مهم‌ترین شاخص در بین شاخص‌های مؤلفه سازمانی است و بعد از آن شاخص «عملکرد بیمارستان» در رتبه دوم و شاخص «میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه عمومی» در رتبه سوم قرار می‌گیرد. همچنین، ۳ شاخص «اهداف بیمارستان»، «فرآیندهای سیاسی اثرگذار بر بیمارستان» و «فن‌آوری اطلاعات» با کمترین میزان وزن، به ترتیب، در ۳ رتبه آخر قرار گرفته‌اند.

جدول ۱۴- وزن‌های نهایی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها

رتبه در کل	رتبه در عامل	وزن‌های نهایی در کل (W21*W22)	وزن‌های نهایی در عامل (W21)	مؤلفه یا شاخص
بخش الف: وزن‌های نهایی مؤلفه‌ها				
۱	۳	۰/۳۳۴	۰/۳۳۳	مؤلفه فردی
۲	۱	۰/۳۳۳	۰/۳۳۴	مؤلفه گروهی
۲	۲	۰/۳۳۳	۰/۳۳۲	مؤلفه سازمانی
بخش ب: وزن‌های نهایی شاخص‌های مؤلفه فردی				
۲	۸	۰/۱۳۷	۰/۰۶۲	صلاحیت و شایستگی کارکنان حسابداری
۱۴	۱۰	۰/۰۱۸	۰/۰۵۹	تعهد سازمانی
۹	۱۴	۰/۰۶۸	۰/۰۵۳	اطمینان بیش از حد مدیر بیمارستان
۵	۳	۰/۰۸۶	۰/۰۸۱	محافظه‌کاری مدیر مالی
۸	۶	۰/۰۶۹	۰/۰۶۵	تعهد اخلاقی مدیران بیمارستان در برابر عموم مردم
۱۰	۱۳	۰/۰۵۸	۰/۰۵۴	مهارت فنی مدیر مالی بیمارستان
۷	۹	۰/۰۷۰	۰/۰۶۱	توانایی مدیران
۱	۱۲	۰/۱۴۱	۰/۰۵۶	صلاحیت و شایستگی مدیر مالی
۱۵	۱۵	۰/۰۱۷	۰/۰۵۳	تجربه مدیران بیمارستان

رتبه در کل	رتبه در عامل	وزن‌های نهایی در کل (W21*W22)	وزن‌های نهایی در عامل (W21)	مؤلفه یا شاخص
۱۳	۱۱	۰/۰۱۸	۰/۰۵۹	انگیزه‌های درونی مدیران بیمارستان
۳	۴	۰/۰۹۱	۰/۰۷۶	تخصص مالی مدیر بیمارستان
۶	۷	۰/۰۸۰	۰/۰۶۴	قدرت استدلال و تحلیل مدیر مالی بیمارستان
۴	۵	۰/۰۸۷	۰/۰۷۰	سوابق دانشگاهی و حرفه‌ای مدیر مالی بیمارستان
۱۱	۱	۰/۰۲۷	۰/۰۹۷	رضایت شغلی
۱۲	۲	۰/۰۳۴	۰/۰۸۳	انگیزه‌های بیرونی مدیران بیمارستان
بخش پ: وزن‌های نهایی شاخص‌های مؤلفه گروهی				
۱۴	۱۳	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	عوامل سیستمی
۱۵	۱۵	۰/۰۴۳	۰/۰۴۳	راهبری شرکتی
۱۷	۱۷	۰/۰۴۲	۰/۰۴۱	کنترل‌های داخلی
۱۲	۱۲	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	فشار پاسخگویی مالی
۱۰	۱۰	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰	فشار پاسخگویی عملیاتی
۴	۳	۰/۰۶۸	۰/۰۶۹	استقلال حسابرس
۹	۹	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰۴	تعهد حرفه‌ای بخش حسابداری بیمارستان
۱۳	۱۴	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	تعهد اخلاقی بخش حسابداری بیمارستان در برابر عموم مردم
۱۹	۱۹	۰/۰۴۰	۰/۰۳۹	تخصص حسابرس در حوزه بهداشت و درمان عمومی
۲	۱	۰/۰۷۴	۰/۰۷۶	پیگیری توصیه‌های حسابرس
۵	۴	۰/۰۶۰	۰/۰۶۰	نظارت نمایندگان مجلس
۱۸	۱۸	۰/۰۴۱	۰/۰۴۰	نظارت مقام مافوق
۳	۲	۰/۰۶۸	۰/۰۷۰	نظارت قوه قضاییه
۱۶	۱۶	۰/۰۴۳	۰/۰۴۲	شبکه‌سازی مدیران مالی بیمارستان‌ها
۷	۷	۰/۰۵۴	۰/۰۵۴	تغییر مکرر در قوانین و مقررات
۱۱	۱۱	۰/۰۴۹	۰/۰۴۹	تنش‌های موجود در بیمارستان‌ها
۶	۶	۰/۰۵۴	۰/۰۵۴	باورها و ارزش‌های موجود (اخلاقی، عرفی، فرهنگی و اجتماعی) در بیمارستان‌ها
۸	۸	۰/۰۵۲	۰/۰۵۲	دیدگاه کارکنان بخش حسابداری بیمارستان نسبت به منافع عمومی
۱	۵	۰/۰۵۹	۰/۰۶۰	حس مشورت‌پذیری در بین کارکنان حسابداری بیمارستان
بخش ت: وزن‌های نهایی شاخص‌های مؤلفه سازمانی				
۷	۴	۰/۰۵۰	۰/۰۷۳	مشکلات نمایندگی
۹	۸	۰/۰۴۳	۰/۰۶۱	نظام بودجه‌ریزی
۶	۶	۰/۰۵۱	۰/۰۶۳	بحران‌های مالی
۱۰	۱۲	۰/۰۳۷	۰/۰۴۷	انگیزه دستیابی به آستانه اجتناب از کاهش بودجه

رتبه در کل	رتبه در عامل	وزن‌های نهایی در کل (W21*W22)	وزن‌های نهایی در عامل (W21)	مؤلفه یا شاخص
۱۵	۱۰	۰/۰۱۴	۰/۰۵۰	فن‌آوری اطلاعات
۱۷	۵	۰	۰/۰۷۲	اهداف بیمارستان
۳	۱	۰/۱۰۴	۰/۱۰۰	میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه عمومی
۱	۲	۰/۰۸۷	۰/۰۸۸	میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه اختصاصی
۴	۳	۰/۰۷۰	۰/۰۷۵	انگیزه اجتناب از ضررهای کوچک
۲	۷	۰/۳۵۶	۰/۰۶۲	عملکرد بیمارستان
۱۱	۱۳	۰/۰۲۸	۰/۰۴۲	مبنای تعهدی حسابداری
۱۴	۱۴	۰/۰۱۶	۰/۰۴۱	استانداردهای حسابداری دولتی
۱۳	۱۱	۰/۰۲۵	۰/۰۴۸	قوانین و مقررات
۸	۱۶	۰/۰۴۹	۰/۰۴۱	برنامه‌های مقابله با فساد مجلس شورای اسلامی
۵	۱۵	۰/۰۵۶	۰/۰۴۱	برنامه‌های مقابله با فساد قوه قضاییه
۱۶	۹	۰/۰۱۴	۰/۰۵۰	فرآیندهای سیاسی اثرگذار بر بیمارستان
۱۲	۱۷	۰/۰۲۶	۰/۰۳۸	برگزاری انتخابات مجلس شورای اسلامی و ریاست جمهوری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۵- بحث و نتیجه‌گیری

از چندین دهه گذشته تا به حال، تمامی شرکت‌ها و سازمان‌ها به دنبال شناسایی و ارائه راهکارهایی برای ارتقای کیفیت گزارشگری مالی خود هستند. با این حال، برخی از شرکت‌ها و سازمان‌ها نیز وجود دارند که به دنبال ایجاد یک خلأ برای عدم شفافیت در گزارشگری مالی هستند. بر همین اساس، نهادهای حرفه‌ای بسیاری در خارج و داخل کشور سال‌هاست که در زمینه ارتقای کیفیت گزارشگری مالی تلاش می‌کنند. اتفاقاتی که در خصوص بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ و بحران مرتبط با آن در چند سال اخیر رخ داد، نگاه‌های بسیاری از افراد، صاحب‌نظران و محققان را به سمت سازمان‌های بهداشت و درمان سوق داد. به ویژه در ایران، در یک چنین شرایطی میزان پاسخ‌خواهی از سوی مردم و نهادهای نظارتی به شدت افزایش یافت. لازمه پاسخگویی به چنین حس پاسخ‌خواهی وجود اطلاعات با کیفیت است. همین عامل منجر شد تا در پژوهش حاضر به ارائه الگویی در مورد عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی بخش عمومی با تمرکز بر سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی بپردازیم.

یکی از سوالات پژوهش آن بود که «اجزای الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی ایران کدام‌اند؟». با استفاده از روش تحلیل محتوا، سه مؤلفه کلی (مؤلفه‌های فردی، گروهی و سازمانی) و تعداد ۷۷ شاخص (۲۵ شاخص مرتبط با مؤلفه فردی، ۲۶ شاخص مرتبط با مؤلفه گروهی و ۲۶ شاخص مرتبط با مؤلفه سازمانی) شناسایی شد. در ادامه، با استفاده از روش آماری غربالگری فازی تنها

۵۱ شاخص (۱۵ شاخص مرتبط با مؤلفه فردی، ۱۹ شاخص مرتبط با مؤلفه گروهی و ۱۷ شاخص مرتبط با مؤلفه سازمانی) مورد تأیید نهایی قرار داده شد. این یافته‌ها حکایت از آن دارد که علی‌رغم این که برخی از شاخص‌هایی که در پژوهش‌های گذشته به عنوان عاملی که می‌تواند بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بخش بهداشت و درمان عمومی اثرگذار باشد، مطرح شده‌اند، اما از دیدگاه نخبگان این پژوهش از اهمیت لازم و کافی در خصوص قرار گرفتن در الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی کشور برخوردار نبودند. این شاخص‌ها در مورد مؤلفه فردی عبارتند از «خوش‌بینی مدیران بیمارستان»، «خوش‌بینی مدیران میانی بیمارستان»، «جنسیت مدیر مالی بیمارستان»، «ایدئولوژی مدیران بیمارستان»، «اعتماد کارکنان به مدیریت بیمارستان»، «استقلال مدیریتی»، «دینداری مذهبی مدیران»، «عوامل رفتاری مدیران بیمارستان»، «تعهد حرفه‌ای مدیران بیمارستان» و «قدرت تفکر مدیر مالی بیمارستان». همچنین، در مورد مؤلفه گروهی نیز می‌توان به شاخص‌های «نظارت مردم»، «فرهنگ سازمانی»، «بودجه‌ریزی مشارکتی»، «تعداد کارکنان بخش حسابداری بیمارستان»، «فشارهای سیاسی»، «تنش‌های سیاسی موجود در کشور» و «انسجام سازمانی بیمارستان» اشاره کرد که از دیدگاه نخبگان اهمیت چندانی نداشتند. افزون بر این، از بعد مؤلفه سازمانی نیز نخبگان اعلام نمودند که شاخص‌های «نسبت گردش دارایی - های ثابت»، «گردش موجودی کالا»، «گردش مجموع دارایی‌ها»، «کسری بودجه بیمارستان»، «منابع مالی مازاد بیمارستان»، «بازدید از سایت بیمارستان»، «نسبت کل بدهی‌ها»، «نسبت بدهی‌های بلندمدت» و «نسبت بدهی‌های جاری» فاقد اهمیت کافی جهت قرار گرفتن در الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی کشور بودند.

دومین پرسش این پژوهش آن بود که «سطوح روابط اجزاء شناسایی شده برای الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی ایران چگونه است؟». یافته‌های بدست آمده از روش الگوسازی ساختاری-تفسیری حکایت از آن دارد که هر یک از مؤلفه‌های فردی، گروهی و سازمانی در الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی کشور در یک سطح قرار دارند و هیچ‌یک از این سه مؤلفه بر دیگری ارجحیت ندارد و به بیان دیگر هیچ‌یک پیش‌نیاز و زیربنای سایر مؤلفه‌ها نمی‌باشد. نتایج مربوط به سطح‌بندی شاخص‌های مؤلفه فردی، گروهی و سازمانی حکایت از آن دارد که به ترتیب این شاخص‌ها در چهار، یک و شش سطح قرار داده شده‌اند. در حالت کلی، با کنترل شاخص‌های هر یک از این سطوح، می‌توان شاخص‌های سطوح قبلی‌تر از آن را تحت‌الشعاع قرار دارد. به بیان دقیق‌تر، شاخص‌هایی که در سطح اول (سطح زیربنایی) قرار گرفته‌اند، بیشترین تأثیرپذیری را از شاخص‌های سایر سطوح دارند و به همین طریق شاخص‌های سطح دوم نسبت به شاخص‌های سطح سوم به بعد و شاخص سطح سوم نسبت به شاخص‌های سطح چهارم تأثیر بیشتری از سایر شاخص‌ها می‌پذیرند. با کنترل نمودن این شاخص‌ها می‌توان به ارتقای کیفیت گزارشگری مالی در سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی کشور دست یافت.

سومین پرسش این پژوهش آن بود که «اولویت‌بندی و اهمیت هر یک از اجزای شناسایی شده برای الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی ایران چگونه است؟». نتایج بکارگیری روش تحلیل شبکه‌ای (FANP) حکایت از آن دارد که مؤلفه‌های فردی، گروهی و سازمانی به یک میزان بر کیفیت گزارشگری مالی در بخش بهداشت و درمان عمومی کشور تأثیر داشته و هیچ کدام از آنها اولویت بیشتری نسبت به دیگری ندارند. علاوه بر این، شواهد در ارتباط با شاخص‌های مؤلفه فردی حکایت از آن دارد که از دیدگاه نخبگان شاخص «صلاحیت و شایستگی مدیر مالی» مهم‌ترین شاخص در بین دیگر شاخص‌های مؤلفه فردی است. همچنین، شاخص «صلاحیت و شایستگی کارکنان حسابداری» در رتبه دوم و شاخص «تخصص مالی مدیر بیمارستان» در رتبه سوم قرار گرفته است. از آن طرف سه شاخص «تجربه مدیران بیمارستان»، «تعهد سازمانی» و «انگیزه‌های درونی مدیران بیمارستان» با کمترین میزان وزن به ترتیب در سه رتبه آخر قرار گرفته‌اند. بر اساس این شواهد صلاحیت و شایستگی مدیر مالی و کارکنان حسابداری سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی کشور نقش بسیار مهمی در ارتقای کیفیت گزارشگری مالی این دسته از سازمان‌ها دارد. شواهد برای رتبه‌بندی شاخص‌های مرتبط با مؤلفه گروهی نیز بیانگر آن است که از دیدگاه نخبگان، شاخص «حس مشورت‌پذیری در بین کارکنان حسابداری بیمارستان» مهم‌ترین شاخص در بین دیگر شاخص‌های مؤلفه گروهی است و بعد از آن شاخص‌های «پیگیری توصیه‌های حسابرس» و «نظارت قوه قضاییه»، به ترتیب، در رتبه‌های دوم و سوم قرار می‌گیرند. علاوه بر این، از دیدگاه نخبگان سه شاخص «تخصص حسابرس در حوزه بهداشت و درمان»، «نظارت مقام مافوق» و «کنترل‌های داخلی» با کمترین میزان وزن، به ترتیب، در ۳ رتبه آخر قرار گرفته‌اند. علاوه بر این، شواهد مرتبط با تحلیل شبکه‌ای (FANP) در خصوص رتبه‌بندی شاخص‌های مرتبط با مؤلفه سازمانی حکایت از آن دارد که از دیدگاه نخبگان، شاخص «میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه اختصاصی» مهم‌ترین شاخص در بین سایر شاخص‌های مؤلفه سازمانی است و بعد از آن شاخص‌های «عملکرد بیمارستان» و «میزان وابستگی منابع مالی بیمارستان به بودجه عمومی»، به ترتیب، در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. همچنین، ۳ شاخص «اهداف بیمارستان»، «فرآیندهای سیاسی اثرگذار بر بیمارستان» و «فن‌آوری اطلاعات» با کمترین میزان وزن، به ترتیب، در ۳ رتبه آخر قرار گرفته‌اند.

اهمیت این پژوهش آن می‌باشد که با بکارگیری روش الگوسازی ساختاری- تفسیری، چارچوبی جامع برای کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی کشور در اختیار گروه‌های مختلف تصمیم‌گیرنده و فعال در حوزه گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان بخش عمومی قرار می‌دهد. به‌گونه کلی، با ارائه اطلاعات بهتر و باکیفیت‌تر از سوی سازمان‌های بهداشت و درمان بخش عمومی کشور، می‌توان اعتماد مردم به این دسته از سازمان‌ها و خدمات ارائه شده از سوی آنها را افزایش داد و به نوعی به پاسخگویی بهتر این سازمان‌ها کمک کرد و لذا با پاسخگویی بهتر می‌توان دیدگاه‌های گروه‌های مختلف استفاده‌کننده (به‌عنوان مثال، نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مردم) را به طور مثبت تحت‌الشعاع خود قرار داد. مطابق

با شواهد حاصل از پاسخگویی به پرسش‌های اول و دوم این پژوهش مبنی بر این که مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی کشور عبارتند از مؤلفه‌های فردی، گروهی و سازمانی، به مسئولان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور و نهاد متولی قانون‌گذاری برای حسابداری بخش عمومی کشور (سازمان حسابرسی) پیشنهاد می‌گردد که با در نظر گرفتن این مؤلفه‌ها تلاش کنند تا وضعیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی و کیفیت آن را ارتقا دهند؛ مسئولان مزبور در خصوص این موضوع می‌توانند به شاخص‌های نهایی تعیین شده در این پژوهش توجه بیشتری کنند. همچنین، مدیران مالی و کارکنان بخش حسابداری سازمان‌های بهداشت و درمان بخش عمومی و همینطور مدیران این سازمان‌ها نیز می‌توانند با شناخت بهتر هر یک از شاخص‌های مربوط به مؤلفه‌های فردی، گروهی و سازمانی اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی این سازمان‌ها، با دقت بیشتری وظایف و کارهای خود را انجام داده و کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌شان را ارتقا ببخشند. افزون بر این، بر اساس شواهد حاصل از پاسخگویی به پرسش سوم پژوهش پیشنهاد می‌گردد که مدیران و مسئولان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور و نهاد متولی قانون‌گذاری برای حسابداری بخش عمومی به هر سه مؤلفه فردی، مؤلفه گروهی و مؤلفه سازمانی به یک میزان توجه نمایند؛ چرا که این مؤلفه‌ها هر سه به یک میزان بر کیفیت گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی تأثیرگذارند و هیچ کدام نسبت به دیگری اولویت بیشتری ندارد. با این حال، در مورد توجه به شاخص‌های تعیین شده از هر مؤلفه، می‌توانند اولویت‌شان را مطابق با شاخص‌های تعیین شده در این پژوهش بگذارند.

در مطالعات بعدی، پژوهش‌گران می‌توانند به ارائه الگوی عوامل اثرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در سایر دستگاه‌های دولتی کشور پرداخته و نتایج آن را با یافته‌های این مقاله مقایسه کنند. همچنین، آنان می‌توانند به بررسی مقایسه‌ای گزارشگری مالی سازمان‌های بهداشت و درمان عمومی کشور با سازمان‌های مشابه در خارج از کشور پرداخته و زمینه لازم برای گسترش گزارشگری مالی و الگوبرداری از سایر کشورها در این زمینه را فراهم نمایند. در نهایت، باید گفت که این پژوهش با محدودیت‌های ذاتی مرتبط با کارهای پرسش‌نامه‌ای در مورد گردآوری داده مواجه بود. برای مثال، پرسش‌نامه‌ها هیچ‌گاه قادر نیستند نظرها و طرز تفکر اعضای نمونه پژوهش را به‌طور کامل اندازه‌گیری نمایند؛ هر چند سعی شد تا شرایط مطالعه طوری تنظیم شود که روایی و پایایی مناسبی حاصل شود، اما باید جانب احتیاط را رعایت کرد.

فهرست منابع

پورزمانی، زهرا و قمری، منا، ۱۳۹۳. ارتباط بین کیفیت گزارشگری مالی و سرعت تعدیل قیمت سهام. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۶ (۲۱)، صص. ۹۱-۱۱۶.

رضایی، غلامرضا، زراعت‌گری، رامین، و تقی‌زاده، رضا، ۱۴۰۰. بررسی آثار پاسخ‌گویی سازمان‌های بخش عمومی بر رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی و عملکرد آن‌ها. *پیشرفت‌های حسابداری*، ۱۳(۲)، صص. ۱۲۳-۱۵۵.

ستایش، محمدحسین و رحیمی، میلاد، ۱۴۰۲. تأثیر کیفیت اطلاعات حسابداری و سیاست پولی بر پیش‌بینی ورشکستگی. *قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری و حسابرسی*، ۲(۵)، صص. ۱-۳۸.

عموری، امین، حیدری، عیسی، و سادات ابراهیمی، احسان، ۱۳۹۷. بررسی تأثیر رعایت استانداردهای حسابداری دولتی بر کیفیت صورت‌های مالی مورد مطالعه: دانشگاه‌های علوم پزشکی خوزستان. *سومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در علوم انسانی*، چالش‌ها و راه‌حل‌ها، تهران، دانشگاه پیام نور.

گیوکی، اکبر، گرکز، منصور، صفری گرایلی، مهدی، و معطوفی، علیرضا، ۱۴۰۲. تدوین و تبیین الگوی عوامل مؤثر بر گزارشگری یکپارچه. *پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی*، ۱۵(۵۸)، صص. ۲۳۷-۲۷۰.

معینیان، داوود و پورزمانی، زهرا، ۱۳۹۶. بررسی کیفیت گزارشگری مالی بر مبنای استانداردهای حسابداری بخش عمومی از نظر نحوه ارائه اطلاعات. *حسابداری دولتی*، ۳(۲)، صص. ۹۳-۱۰۴.

مهدوی، غلامحسین و ماهر، هادی، ۱۳۹۱. بررسی نگرش مدیران نسبت به کیفیت گزارش‌های مالی ارائه شده (مورد مطالعه: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان فارس). *حسابداری سلامت*، ۱(۳)، صص. ۷۸-۹۶.

- Ahrens, T. and Ferry, L., 2021. Accounting and accountability practices in times of crisis: A Foucauldian perspective on the UK government's response to COVID-19 for England. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 34(6), pp.1332-1344.
- Amran, B., 2009. Pengaruh Disiplin Kerja Terhadap Kinerja Pegawai Kantor Departemen Sosial Kabupaten Gorontalo. *Jurnal Ichsan Gorontalo*, 4(2), pp.2397-2413. [in Malaysian]
- An, Y.H., 2009. The Effect of Corporate Governance on Earnings Quality: Evidence from Korea's Corporate Governance Reform. *Ph.D. Dissertation*, RMIT University.
- Avis, E., Ferraz, C. and Finan, F., 2018. Do government audits reduce corruption? Estimating the impacts of exposing corrupt politicians. *Journal of Political Economy*, 126(5), pp.1912-1964.
- Badriyeh, D.A., Hssain, A.A. and Abushanab, D., 2022. Cost-Effectiveness Analysis of Out-Of-Hospital versus In-Hospital Extracorporeal Cardiopulmonary Resuscitation for Out-Hospital Refractory Cardiac Arrest. *Current Problems in Cardiology*, 47(12), pp.101-118.
- Barber, W., 1983. *Toward understanding the role of auditing in the public sector*. *Journal of Accounting and Economics*, 5(3), pp.213-227.
- Barber, W.R. and Sen, P.K., 1984. The role of generally accepted reporting methods in the public sector, An Empirical Test. *Journal of Accounting and Public Policy*, 3(2), pp.91-106.
- Beauvais, B., Ramamonjjarivelo, Z., Betancourt, J., Cruz, J. and Fulton, L., 2023. The Predictive Factors of Hospital Bankruptcy—An Exploratory Study. *Healthcare (Basel)*, 11(2), pp.165-172.
- Beck, A.W., 2018. Opportunistic financial reporting around municipal bond issues. *Review of Accounting Studies*, 23(3), pp.785-826.

- Busse, R. and Panteli, Q.W., 2019. An introduction to healthcare quality: defining and explaining its role in health systems. In: Busse R, Klazinga N, Panteli D, Quentin W, editors. Improving healthcare quality in Europe. The European Observatory on Health Systems and Policies and OECD.
- Chan, J.L. and Xiaoyue, C., 2000. Models of public Budgetary and Accounting Reform OECD Paris, France.
- Curtright, J.W., Stolp-Smith, S.C. and Edell, E.S., 2000. Strategic performance management: development of a performance measurement system at the Mayo Clinic. *Journal of Healthcare Management*, 45(1), pp.58-68.
- Dubas-Jakóbczyk, K., Albrecht, T., Behmane, D., et al., 2020. Hospital reforms in 11 Central and Eastern European countries between 2008 and 2019: a comparative analysis. *Health Policy*, 124(4), pp.368-79.
- Dubas-Jakóbczyk, K., Kocot, E., Tambor, M. and Quentin, W., 2021. The association between hospital financial performance and the quality of care - A scoping review protocol. *Systematic Reviews*, 10, pp.2-6.
- Freeman, R. and Craig, S. (1999). *Governmental and Non-Profit Accounting Theory and Practice*, Prentice Hall, John Wiley and Sons, New York, NY.
- Greenwood, M.J., Baylis, R.M. and Tao, L., 2017. Regulatory incentives and financial reporting quality in public healthcare organisations. *Accounting and Business Research*, 47(7), pp.831-855.
- Hamisi, K.S., 2012. the factors affecting the implementation of International Public Sector Accounting Standards in Kenya: MBA Paper.
- Hussey, P.S., Wertheimer, S. and Mehrotra, A., 2013. The association between health care quality and cost: a systematic review. *Ann Intern Med*, 158(1), pp.27-34.
- IASB (2009). the conceptual framework for financial reporting <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/en/framework.pdf>.
- Iatridis, G. (2010). International financial reporting standards and the quality of financial statement information. *International Review of Financial Analysis*, 19(3), pp.193-204.
- IFAC, 2012. Public Sector Financial Management Transparency and Accountability; the use of IPSAS, IFAC Policy position 4.
- Ingram, R.W., 1984. *Economic incentive and the choice of state government accounting practices*. *Journal of Accounting Research*, 22(1), pp.126-144.
- Juniarti, A. and Evelyne, D., 2003. The relationship of information characteristics produced by management accounting information systems to managerial performance in manufacturing companies in East Java. *Accounting and Financial Journals*, 5(2), pp.110-122.
- Karamanou, I. and Vafeas, N., 2005. The association between corporate boards, audit committees, and management earnings forecasts: an empirical analysis. *Journal of Accounting Research*, 43(3), pp.453-486.
- Karim, W., Ahmed, K. and Islam, A., 2006. The effect of regulation on timeliness of corporate financial reporting: evidence from Bangladesh. *Journal of Administration and Governance*, 1(1), pp.10-13.
- Karina, A., Pertiwi, A.D., Indrijawati, A., Anwar, A.I. and Subiyanto, B., 2021. Determinant Factors Affecting Financial Reporting Quality of Regional Hospital Public Service Agency: Evidence from South Jakarta, Indonesia Syarifuddin. *Psychology and Education*, 58(1), pp.504-511.
- Landry, A.Y. and Landry, R.J., 2009. 3rd. Factors associated with hospital bankruptcies: a political and economic framework. *Journal of Healthcare Management*, 54(4), pp.252-71.

- Nirwana, N. and Haliah, H., 2018. Determinant factor of the quality of financial statements and performance of the government by adding contextual factors: Personal factor, system/administrative factor. *Asian Journal of Accounting Research*, 3(1), pp.28-40.
- OECD, 2020. Health Statistics. <https://www.oecd.org/els/health-systems/health-data.htm>.
- Omoru, N., Aduda, J. and Okiro, K., 2015. Demographic Diversity in Top Management Team and Financial Reporting Quality in Commercial State Corporations in Kenya: *Donnish Journal of Accounting and Taxation*.
- Parker, D.W., 1999. Regulation of privatised public utilities in the UK: performance and governance international. *Journal of Public Sector Management*, 12(3), pp.213-235.
- Puspitasari, R., Yadiati, W., Winarningsih, S. and Iriyadi, D., 2021. Competency and quality of financial reporting management of Blood hospitals in west Java Province. *Utopia y Praxis Latinoamericana*, 26(3), pp.37-46.
- PWC, 2013. towards a new era in government accounting and reporting, Global survey on Accounting and reporting by central governments. www.pwc.com
- Robbin, W.A. and Austin, K.R., 1986. Disclosure quality in governmental financial report: an assessment of the appropriateness of a compound measure. *Journal of Accounting of Accounting Research*, 24(2), pp.412-421.
- Schwierz, C., 2016. Cost-containment policies in hospital expenditure in the European Union. European Commission. European Economy Discussion Paper 037. 016. <https://doi.org/10.2765/253237>.
- Setiana, S., 2004. Pengaruh Pemahaman manajer atas karakteristik informasi akuntansi manajemen dan aplikasinya terhadap kinerja manajerial. Tesis program pascasarjana UNPAD, Bandung. [in Malaysian]
- Stadhouders, N., Kruse, F., Tanke, M., Koolman, X. and Jeurissen, P., 2019. Effective healthcare cost containment policies: a systematic review. *Health Policy*, 123(1), pp.71-9.
- Tasi, M.C., Keswani, A. and Bozic, K.J., 2019. Does physician leadership affect hospital quality, operational efficiency, and financial performance? *Health Care Management Review*, 44(3), pp.256-262.
- Thansi, N., 2004. Hubungan Kualitas Informasi Akuntansi Keuangan Syariah Dengan Agus Widarsono. *Jurnal Akuntansi FE Unsil*, 2(2), pp.299-311. [in Malaysian]
- Thomas, J., Collins, A., Collins, D., Herrin, D., Dafferner, D. and Gabriel, J., 2008. The language of business: a key nurse executive competency. *Nursing Economics*, 26(2), pp.122-141.
- Tuffs, A., 2006. One in three German hospitals faces bankruptcy. *BMJ*, 332, pp.11-14.
- Vainieri, M., Ferre, F., Giacomelli, G. and Nuti, S., 2019. Explaining performance in health care: How and when top management competencies make the difference. *Health care management review*, 44(4), pp.306-325.
- Verlun, M., Georgakopoulos, G., Sotiropoulos, I. and Vasileiou, K.Z., 2011. The Sarbanes-Oxley Act and accounting quality: a comprehensive examination. *International Journal of Economics and Finance*, 3(5), pp.49-64.
- Wang, J., Wu, G., Huang, X., Sun, D. and Song, Z., 2023. Peer effects of corporate product quality information disclosure: Learning and competition. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 48, pp.121-134.
- Wisdom, O., Damilola, E., Inemesit, B. and Opeyemi, A., 2017. Public sector accounting standards and quality of financial reporting: A case of Ogun state government administration in Nigeria. *Business and Management Research Journal*, 7(7), pp.76-81.
- World Health Organization, 2020. Handbook for national quality policy and strategy – a practical approach for developing policy and strategy to improve quality of care. In: Geneva: World

- Health Organization. https://www.who.int/servicedeliverysafety/areas/qhc/nqps_handbook/en/. Accessed 17 Nov 2021.
- Yamada, Y. (2007). Objectives of Financial Reporting and Their Problems in Government Accounting-Government Auditing Review VOL.14 (March, 2007)
- Zimmerman, J. L & Watts, R (1990) Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective. *The Accounting Review*, Vol. 65 pp. 131-146.
- Zhang, D., Yan, Y. and Liu, T., 2022. Key factors influencing the effectiveness of hospital quality management tools: using the quality control circle as an example—a cross-sectional study. *BMJ Open*, 12, pp.249-255.
- Zhang, X., Tan, J., Chen, Y. and Chan, K.C., 2021. Does environmental law enforcement matter for financial reporting quality? *The North American Journal of Economics and Finance*, 57, pp.47-63.

Abstract

Presenting a model to identify factors affecting financial reporting quality in the public sector (Study case, healthcare department)

Mohammad Hadi Hosseini Sarani ¹

Mehdi Dasineh ²

Hamid Rostami Jaz ³

Receive: 02/July/2024

Acceptance: 09/ September/2024

Abstract

The purpose of this article is to present a model of factors affecting financial reporting quality in the public sector, with a focus on the healthcare sector. The research involved in this study is a combination of application research and development research, in which the statistical population includes professional and university experts. The structural-interpretive modeling method results demonstrated that individual, group, and organizational components indicators were placed at four, one, and six levels, respectively. Furthermore, the results obtained through the method of fuzzy network analysis illustrate that generally, the three components of individual, group, and organization have connections to one another, with none being superior to the others. Additionally, this section's findings indicate that from the experts' perspective, regarding the individual component, the index of "Financial manager qualification and competency", regarding the group component, the index of "A sense of consultation among the hospital's accounting staff" and for the organizational component, the index of "An indication of the dependency of the hospital's financial resources on the dedicated budget" were the most significant indicators. The findings of the current research will be beneficial for institutions in charge of legislation for accounting in the public sector and the Ministry of Healthcare and Medical Education to enhance the financial reporting quality of their affiliated organizations.

Keywords: Financial Reporting Quality, Healthcare, Information, Individual, Group, and Organizational Components.

¹ Department of Accounting, Qeshm Branch, Islamic Azad University, Qeshm, Iran. mhadihosseinis@yahoo.com

² Department of Accounting, Bandar Abbas Branch, Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran (corresponding author) M.Dasineh@gmail.com

³ Department of Accounting, Bandar Abbas Branch, Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran. hamid.rostami1358@gmail.com

ارائه الگویی جهت سنجش اعتبار حساب‌برسان

عسل بخشیان^۱

فروغ حیرانی^۲✉

اکرم تفتیان^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۰

چکیده

آگاهی از قابل اعتماد بودن اطلاعات مالی به دلایل مختلفی از جمله تضاد منافع، پیچیدگی رویدادهای اقتصادی و .. از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از طرف دیگر سقوط همراه با تقلب در شرکت‌های بزرگی همچون انرون و تایکو موجب شد تا مسئله استفاده از خدمات حساب‌برسان مستقل و نظارت دقیق و توجه به کیفیت گزارشهای حسابرسی، مورد توجه جدی قرار گیرد.

هدف این تحقیق ارائه الگویی جهت سنجش اعتبار حساب‌برسان بوده است. روش مورد استفاده در این تحقیق، میدانی و تحلیل عاملی می باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل افراد فعال در حرفه حسابرسی می باشند و نمونه تعیین شده از طریق فرمول کوکران شامل ۱۴۲ نفر از افراد فعال در حرفه حسابرسی می باشد. ابزار سنجش مورد استفاده در تحقیق حاضر مصاحبه و پرسشنامه برگرفته شده از نتایج مصاحبه بوده است. که اطلاعات پرسش نامه ای در سال ۱۴۰۱ تکمیل گردیدند. نتایج حاصل شده از تحقیق نشان داد که مولفه های بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار؛ پرونده مکاتباتی؛ پرونده دائمی؛ شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی؛ آزمون های محتوا؛ برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار؛ چک لیست ها و گزارش ها؛ نحوه اجرای وظایف مدیر دوم؛ ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی؛ وضعیت کلی موسسه حسابرسی؛ وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی؛ کارکردهای موسسه حسابرسی؛ رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی و وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی بر سنجش اعتبار حساب‌برسان تاثیر دارند.

واژه‌های کلیدی: سنجش اعتبار حساب‌برسان، اعتبار گزارش حساب‌برس، کیفیت حسابرسی.

۱ گروه حسابداری، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران bakhshian_a@yahoo.com

۲ گروه حسابداری، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران (نویسنده مسئول) heyrani@iauyazd.ac.ir

۳ گروه حسابداری، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران taftiyan@iauyazd.ac.ir

۱- مقدمه

فرآیند حسابرسی ترکیبی از عوامل اقتصادی و اجتماعی است و به استفاده کنندگان از اطلاعات مالی کمک می‌کند که به صورت‌های مالی اتکا کنند که این امر کمک موثری در ایفای مسئولیت پاسخگویی مدیریت است. بنابراین انتظار می‌رود که حسابرسان اجازه ندهند قضاوت حرفه‌ای آنان تحت تاثیر نظر مدیریت شرکت قرار گیرد. از طرفی گسترش روز افزون واحدهای اقتصادی، توسعه فناوری اطلاعات و وجود تضاد منافع، نیازهای نظارتی جدیدی را بوجود می‌آورد و حتی مسئله جهانی شدن اقتصاد و انقلاب اطلاعات، کنترل را از دست دولت‌ها خارج کرده است. این شرایط موجب شده که حرفه حسابرسی به تدریج تلاش کند تا از غافله عقب نماند و همگام با تغییرات فناوری در راستای نیازهای جامعه حرکت کند. در این محیط، استفاده کنندگان برای تصمیم‌گیری به اطلاعات مختلف از جمله اطلاعات مالی درباره بنگاه‌های اقتصادی نیاز دارند. صورت‌های مالی بعنوان مهمترین مجموعه اطلاعات مالی محسوب می‌گردد. اما مسئله مهم تردید در مورد قابلیت اتکای اطلاعات مزبور است که از تضاد منافع سرچشمه می‌گیرد. علاوه بر تضاد منافع مسائل دیگری از قبیل عدم دسترسی مستقیم استفاده کنندگان به اطلاعات، پیچیدگی رویدادهای اقتصادی و فرآیند تهیه اطلاعات و آثار زیان بار استفاده از اطلاعات گمراه کننده، موجب تقاضا برای خدمات حسابرسی مستقل شده است. در واقع نقش حسابرسی ارزیابی کیفیت اطلاعات برای استفاده کنندگان است (ساتایموری و همکاران^۱، ۲۰۲۱). نظریه تقاضا برای کیفیت حسابرسی از آن‌جا ناشی می‌شود که بین مدیران شرکت و سرمایه‌گذاران تقارن اطلاعاتی وجود ندارد. لذا شرکت‌ها با روی آوردن به حسابرسانی که نام معروفتری دارند، می‌کوشند نشان دهند که کیفیت اطلاعات صورت‌های مالی آن‌ها مطلوبتر است (بریان و ماسون^۲، ۲۰۱۷). تغییرات بنیادی محیط اقتصادی ایران طی سال‌های اخیر ضرورت وجود یک مکانیزم کنترلی در قالب حسابرسی مالی را ایجاد نموده است. انجام حسابرسی مالی با کیفیت برتر موجب می‌شود که اطلاعات قابل اتکاتری در اختیار استفاده کنندگان قرار گیرد. بنابراین در این تحقیق به ارائه الگویی جهت سنجش اعتبار حسابرسان پرداخته شده است. این پژوهش با طرح مبانی نظری و پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع و همچنین تبیین روش پژوهش برگرفته از مسئله و مبانی نظری پژوهش ادامه یافته و سپس به تشریح نتایج پرداخته شد و در نهایت نتیجه‌گیری و پیشنهادها بیان می‌شود.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

افزایش اهمیت ملاحظات اخلاقی برای حرفه حسابرسی به خاطر افزایش شدید رسوایی‌های مالی در سال‌های اخیر بوده که در عمل تأثیر منفی بر مواجهه بودن حرفه حسابرسی و دیدگاه عموم نسبت به عملکرد حسابرسان

¹ K. Sathiyamurthi, Kabirdoss Devi, A. Nirmal Raj

² D.B. Bryan, T.W. Mason

داشته است (احمدزاده و همکاران، ۱۴۰۱). قضاوت حرفه‌ای، گوهر اصلی حسابرسی است. ارزشی که با حسابرسی صورت‌های مالی ایجاد شود ناشی از قضاوت حسابرس و در کل ناشی از مجموعه قضاوت‌های حرفه‌ای است که در چارچوب استانداردهای حسابداری و حسابرسی انجام می‌شود (کریم آبادی و همکاران، ۱۴۰۱). حسابرسی با کیفیت‌تر صحت اطلاعات ارائه شده را بهبود می‌بخشد و به سرمایه‌گذاران اجازه می‌دهد برآورد دقیقی از ارزش شرکت بدست آورند و در نهایت باعث افزایش اعتبار حسابرسان خواهد شد (هانگ و هانگ^۱، ۲۰۱۸). حق الزحمه حسابرسی یکی از عوامل اثرگذار بر قدرت حرفه‌ای و اندازه حسابرسی است، و این عامل در بلندمدت تاثیر بسیار مستقیم و با اهمیتی بر افزایش و یا کاهش اعتبار حسابرسان خواهد داشت (بریان و ماسون، ۲۰۱۷). پژوهش حاضر از دیدگاه نقشی که می‌تواند در تثبیت اعتبار بخشی برای حرفه حسابرسی داشته باشد بسیار حائز اهمیت است. همچنین شرط لازم تداوم خدمات حسابرسی کسب منافع اقتصادی از طریق حق الزحمه حسابرسی است که در سالهای اخیر این حرفه نتوانسته به این منافع دست یابد (کانان و همکاران^۲، ۲۰۱۴). مدیران در راستای افزایش کیفیت حسابرسی میزان حق الزحمه حسابرسی شرکت‌ها را با توجه به نوع فعالیت‌های انجام شده مدیران مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند (بریان و ماسون، ۲۰۱۷). حق الزحمه حسابرسی از دو بعد دارای اهمیت فراوانی می‌باشد، اولین بعد آن این است که هرچقدر میزان حق الزحمه پرداختی به حسابرسان نرخ رشد مثبتی را نشان دهد، به همان نسبت کیفیت حسابرسی حسابرسان نیز افزایش پیدا خواهد کرد و همچنین حق الزحمه حسابرسی شرکت‌ها تابع عوامل مختلفی مانند نوع اظهار نظر حسابرس، میزان استقلال و تعداد سال‌های مورد فعالیت نیز قرار خواهد گرفت (کونراد و همکاران^۳، ۲۰۱۴). یکی از اقلام با اهمیت که بر روی میزان حق الزحمه برآوردی حسابرسان تاثیر می‌گذارد، کیفیت اعتبار حسابرسان شرکت‌ها می‌باشد. کیفیت اعتبار حسابرسان، تصمیمات سرمایه‌گذاری سهامداران را تحت تاثیر خود قرار داده و در بلندمدت ممکن است با افزایش میزان اعتبار حسابرسان، تقاضای حسابرسی افزایش پیدا کرده و در نهایت اعتماد عمومی جامع نسبت به حسابرسان افزایش یابد (هانگ و هانگ، ۲۰۱۸). حسابرسان با توجه به میزان تجربه و تعداد سال‌های مورد فعالیت خود اقدام به برآورد حق الزحمه حسابرسی نموده و بر مبنای میزان تاثیر پذیری از پاداش‌های مدیران اجرایی نوع اظهار نظر حسابرسی خود را اعلام می‌نمایند (چن و همکاران، ۲۰۱۵). یکی از دغدغه‌ها و نگرانی‌های اصلی سرمایه‌گذاران در تضمین اینکه تعبیرها و تفسیرهای گزارش‌های مالی در ارزیابی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها قابل اطمینان باشد، این است که گزارش‌های مالی حاوی اطلاعاتی شفاف و قابل اتکا باشد تا نقش مهمی در پیش‌بینی، قضاوت و تصمیم‌گیری آگاهانه استفاده‌کنندگان داشته باشد. در این زمینه، اعتبار حسابرسانی که گزارشات مالی را مورد بررسی قرار می‌دهند و آنها را تایید می‌کنند از اهمیت بالایی برخوردار است (باری و همکاران، ۱۴۰۱). برخی عوامل دیگر

¹ Philip K. Hong, Seokyoun Hwang

² -Kannan et al.

³ Conrads et all

مانند کیفیت گزارشگری مالی، بی طرفی حسابرس، صداقت حسابرس، میزان کنترل حسابرس، سابقه حسابرس، تحصیلات حسابرس و شهرت حسابرس که از عوامل با اهمیت اعتبار بخشی به حسابرسان محسوب شوند بر میزان حق الزحمه حسابرسی شرکت ها تاثیر مستقیمی می گذارند (هانگ و هانگ، ۲۰۱۸). با توجه به اهمیت بالای اعتبار حسابرسان در یک جامعه که تاثیر مستقیمی بر روی تمامی سطوح اقتصادی دارد در این پژوهش به دنبال آن هستیم که مدلی جهت سنجش اعتبار حسابرسان ارائه دهیم.

پیشینه پژوهش

ساتایموری و همکاران^۱ (۲۰۲۱) به بررسی تجزیه و تحلیل محاسباتی و هوش مصنوعی برای اثر واسطه ای از دانش سرمایه گذاری در مورد قصد سرمایه گذاری و رفتار سرمایه گذاری و اعتبار حسابرسی پرداختند. نتایج تحقیق آن ها نشان داد که دانش سرمایه گذاری بر اعتبار سرمایه گذاری تاثیر گذاشته و در بلند مدت باعث افزایش نوسانات سرمایه گذاری خواهد شد. همچنین نتایج تحقیق آن ها نشان داد که در بازه های زمانی بلندمدت رفتار سرمایه گذاری مبتنی بر اعتبار حسابرسی می باشد و می تواند بر رتبه اعتباری شرکت ها تاثیر مستقیمی بگذارد. یانگ و همکاران^۲ (۲۰۲۱)، به بررسی اهرم عملیاتی و استراتژی قیمت گذاری شرکت حسابرسی پرداختند. نتایج تحقیق آن ها نشان داد که اهرم عملیاتی و استراتژی قیمت گذاری شرکت حسابرسی رابطه مستقیمی با یکدیگر دارند. همچنین نتایج تحقیق آن ها نشان داد که صنعت حسابرسی بر پایه اعتبار حسابرسان تاثیر بر روی سرمایه گذاری در بازار سرمایه دارد. بریان و ماسون (۲۰۱۷)، به بررسی پاداش های مدیران اجرایی و حق الزحمه حسابرسی و اعتبار حسابرسان پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که میزان پاداش های پرداختی به مدیران اجرایی باعث افزایش میزان حق الزحمه حسابرسی به حسابرسان و کاهش اعتبار حسابرسان شرکت ها خواهد شد. چن و همکاران (۲۰۱۵)، به بررسی ریسک پاداش های پرداختی مدیران اجرایی و اعتبار بر مبنای حق الزحمه حسابرسی مبتنی بر هوش مصنوعی پرداختند. نتایج تحقیق آن ها نشان داد که با افزایش میزان پاداش های پرداختی به مدیران اجرایی، میزان اعتبار بر مبنای حق الزحمه حسابرسی شرکت ها نیز افزایش پیدا کرده و در نهایت باعث کاهش ریسک شرکت ها خواهند شد. همچنین نتایج تحقیق آن ها نشان داد که پرداخت پاداش های به مدیران اجرایی در بلندمدت باعث ایجاد یک نوع انگیزه در مدیران شده و می تواند ایجادکننده یک نوع تحرک مالی در شرکت باشد. بلینگس^۳ و همکاران (۲۰۱۴)، به بررسی پاداش های پرداختی به مدیران و حق الزحمه حسابرسی و میزان کیفیت حسابرسی مبتنی بر شبکه های عصبی پرداختند. نتایج تحقیق آن ها نشان داد که با افزایش میزان پاداش های پرداختی به مدیران، حق الزحمه حسابرسی شرکت ها نیز افزایش پیدا کرده و در بلندمدت این افزایش

¹ K. Sathiyamurthi, Kabirdoss Devi, A. Nirmal Raj

² Seunghee Yang, Woo-Jong Lee, Youngdeok Lim, Cheong H. Yi

³ Billings et all

باعث افزایش میزان ارزش شرکت ها نیز خواهد شد. نتایج تحقیق آن ها همچنین نشان داد که با افزایش میزان اعضای مستقل هیات مدیره شرکت ها، انگیزه مدیران نیز در ارتباط با افزایش کارایی بهتر خواهد شد. آندرسون^۱ و همکاران (۲۰۱۳)، به بررسی عوامل تاثیرگذار بر ریسک شرکت و حق الزحمه حسابرسی و اعتبار حسابرسی پرداختند. نتایج تحقیق آن ها نشان داد که با افزایش ریسک حسابرسی، میزان حق الزحمه حسابرسی حسابرسی شرکت ها کاهش پیدا خواهد کرد. همچنین نتایج تحقیق آن ها در راستای بررسی عوامل تاثیرگذار بر ریسک شرکت ها نشان داد که پرداخت پاداش مدیران اجرایی باعث افزایش میزان ریسک پذیری شرکت ها در ارتباط با اعتبار حسابرسی خواهد شد. بال و همکاران^۲ (۲۰۱۲)، به بررسی گزارش های مالی حسابرسی شده و نوسان پذیری سطح افشا پرداختند. نتایج تحقیق آن ها نشان داد که با افزایش میزان گزارش های مالی حسابرسی شده، میزان نوسانات افشا نیز افزایش پیدا کرده و در بلندمدت باعث افزایش شفافیت اطلاعات مالی شرکت ها خواهد شد. همچنین نتایج تحقیق آن ها نشان داد که هرچقدر گزارش های مالی حسابرسی بهتری بر روی آن انجام شده باشد، به همان نسبت سطح افشا نیز، افزایش پیدا کرده است. حبیب و برهان آدین^۳ (۲۰۱۵)، به بررسی تاثیر حسابرسی متخصص بر ارائه گزارش حسابرسی پرداختند. نتایج تحقیق آن ها نشان داد که شرکت هایی که حسابرسی آن ها متخصص صنعت است تاخیر گزارش حسابرسی کوتاهتری دارند.

منصوریان و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی رابطه بین حق الزحمه شرکت حسابرسی، اعتبار شرکت حسابرسی و کیفیت حسابرسی پرداختند. نتایج پژوهش نشان می دهد که بین اعتبار شرکت حسابرسی و کیفیت حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین حق الزحمه شرکت حسابرسی و کیفیت حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. مشهور الحسینی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی اهداف حسابرسی (اعتبار یا کشف تقلب) از دو دیدگاه حسابرسی و استفاده کنندگان پرداختند. نتایج نشان داد که دیدگاه حسابرسی و استفاده کنندگان راجع به هدف حسابرسی (اعتبار یا کشف تقلب) با هم متفاوت نیست و به عبارتی دو گروه راجع به هدف حسابرسی (اعتبار یا کشف تقلب) دیدگاه و نظر مشترکی دارند. خلج تهرانی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی رابطه بین اعتبار حسابرسی و سرمایه با درآمد در بخش بانکی پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که بین اعتبار حسابرسی، سرمایه با درآمد در بخش بانکی رابطه معناداری وجود دارد. محمد نژاد (۱۳۹۶) به بررسی رابطه بین شهرت و اعتبار حسابرسی، مدیریت سود و سرمایه صورتهای مالی میان دوره ای در بانکها و موسسات اعتباری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخت. نتایج حاصل از آزمون فرضیات نشان میدهد، بین شهرت حسابرسی و مدیریت سود ارتباط معناداری وجود ندارد و بین شهرت حسابرسی و مدیریت سرمایه ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. صلاحی نژاد و همکاران (۱۳۹۳) به

¹ Andersson

² Ball et al.

³ Habib, A., Bhaiyan, Md. B.

بررسی تأثیر اعتبار حسابرسی در جذب کمک‌های بلاعوض در مؤسسات غیرانتفاعی (شهرداری‌ها) پرداختند. روش تحقیق مورد استفاده، آزمون رگرسیون کلاسیک می باشد و تحلیل های آماری صورت گرفته در این پژوهش مبین رابطه معنادار و مستقیم کیفیت حسابرسی و کمک‌های بلاعوض یا بودجه دریافتی در مؤسسات غیر انتفاعی مورد مطالعه است.

۳- سوال های پژوهش

- ۱) چه عواملی بر اعتبار حسابرسان تأثیر گذار می باشد؟
- ۲) چگونه میتوان مدلی برای سنجش اعتبار حسابرسان ارائه داد؟

۴- روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف توسعه ای و به لحاظ ماهیات اکتشافی است. روش پژوهش کیفی می باشد. جامعه آماری شامل خبرگان، مدیران، مشاوران و صاحب نظران در امور حسابرسی بود. ابزار گردآوری داده ها مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. برای نمونه گیری در این بخش از روش نمونه گیری هدفمند و گلوله برفی استفاده شد که طی مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان بعد از ۲۷ نفر پژوهشگر به اشباع نظری دست یافت. اما برای رعایت احتیاط با ۳ نفر دیگر از خبرگان هم مصاحبه را ادامه داد تا از تکرار و اشباع نظر مطمئن شد و با ۳۰ نفر خبره مصاحبه را خاتمه داد. جهت کدگذاری پژوهشگر در مرحله اول به گونه ای در داده ها غرق شد که با عمق و غنای محتوای داده ها کاملاً آشنا شود در مرحله دوم کدهای اولیه ایجاد شد. بدین منظور فهرستی اولیه از ایده های موجود در داده ها و نکات جالب آنها تهیه شد. بعد از اینکه همه داده ها کدگذاری اولیه و گردآوری شدند فهرستی طولانی از کدهای مختلف در مجموعه داده ها شناخته شدند. در مرحله سوم بر تحلیل در سطحی کلانتر از کدها تمرکز شد. کدهای مختلف در قالب گویه مرتب شدند و همه داده های کدگذاشته شده مرتبط با هر یک از گویه ها شناسایی و گردآوری شدند. در مرحله چهارم به ترسیم شبکه گویه پرداخته شد. در این مرحله مشخص شد برخی گویه های پیشنهاد شده واقعاً گویه نیستند؛ یعنی یا داده های کافی وجود نداشت یا داده های آن خیلی متنوع بودند. برخی گویه ها هم با یک دیگر هم پوشانی داشتند. در مرحله پنجم پژوهشگر به شبکه گویه رضایت بخش و قابل قبول دست یافت. گویه به دست آمده تعریف و تعدیل و داده ها بر اساس آنها تحلیل شدند. در نهایت در مرحله ششم بعد از اینکه مجموعه کاملی از گویه نهایی به دست آمد، به تحلیل و تدوین گزارش نهایی پرداخته شد. برای پاسخگویی به سؤالات پژوهش و شناخت ابعاد و مؤلفه های تشکیل دهنده الگوی سنجش اعتبار حسابرسان، با همکاری استاد راهنما، چندین سؤال برای مصاحبه تهیه شد. برای حصول اطمینان از روایی داده های کیفی از دو راهبرد استفاده شد: ۱. تحلیل و بازبینی توسط مشارکت کنندگان در پژوهش و ۲. تحلیل و بازبینی توسط افراد مطلع و کثرت گرایی

(چندسویه نگری)، برای تأیید صحت داده ها و کدهای استخراج شده، کدگذاری اولیه هر مصاحبه به مصاحبه شونده برگردانده شد تا اصلاح و تأیید شود. در نهایت کدها و طبقات و مدل استخراج شده جهت تأیید، در اختیار تعدادی از خبرگان حرفه حسابرسی قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده های کیفی از روش تحلیل گویه به صورت کدگذاری سه مرحله ای استفاده شد. برای افزایش پایایی پژوهش، فرایند مصاحبه و تحلیل داده ها و استخراج مقولات بر مبنای کدگذاری به صورت روشمند انجام شد؛ بدین صورت که متن مصاحبه ضبط شد و همان روز کلمه به کلمه روی کاغذ تایپ شد و به عنوان داده اصلی تحقیق مورد استفاده قرار گرفت. کدهای استخراج شده که در حقیقت معنای عبارات مهم حاصل از گفته های مشارکت کنندگان هستند بر اساس تشابه و تناسب موضوع در یک دسته قرار داده شدند و با مقایسه طبقات و زیر طبقات درونمایه ها و مقوله های انتزاعی استخراج شدند با توجه به متن مصاحبه ها و دسته بندی استقرایی، گویه پایه و اصلی و فراگیر شکل گرفتند و در نهایت، با بازبینی و چندسویه نگری، مدل توسط مشارکت کنندگان و خبرگان به روش کیفی استخراج و نهایی شد.

۵- یافته های پژوهش

یافته های پژوهش حاضر حاصل تجزیه و تحلیل داده هایی است که از مصاحبه شونده ها به دست آمد. بدین منظور در گام اول برای استخراج گویه های پایه تک تک مصاحبه های ضبط شده چند بار گوش داده شد و پس از تایپ گویه های مربوط به هر مصاحبه استخراج شد. در گام دوم با استفاده از تحلیل متن مصاحبه ها گویه هایی که نشان دهنده رابطه بین متغیرهای مختلف بودند شناسایی شدند. بر این اساس ۸۸ گویه از متن مصاحبه ها به دست آمد.

جدول شماره انمونه ای از دسته بندی گویه های شناسایی شده

ردیف	گویه های اصلی	گویه های فرعی
۱	بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار	شواهد و مستندات مورد بررسی در پذیرش و ادامه کار
۲		مکاتبه با حسابرس قبلی و بررسی پاسخ دریافتی و رعایت ضوابط جامعه در این خصوص
۳		عدم وابستگی و اتکای موسسه حسابرسی به یک گروه سهامدار عمده (گروه تجاری)
۴		تکمیل فرم استقلال شرکا و کارکنان حرفه ای
۵	پرونده مکاتباتی	داشتن پرونده مکاتباتی برای هر صاحبکار
۶		بایگانی مناسب کلیه مکاتبات با صاحبکار و بالعکس
۷		نجام مکاتبات با صاحبکار در موعد زمانی مناسب بابت عملکرد سال مورد بررسی
۸	پرونده دائمی	مشخصات، تاریخچه و موضوع فعالیت واحد تجاری
۹		مدارک ثبت شرکت و اساسنامه

ردیف	گویه های اصلی	گویه های فرعی	
۱۰		سهامداران عمده، سرمایه و اندوخته	
۱۱		شرکت اصلی شرکتهای فرعی و وابسته	
۱۲		نمودار سازمانی، مشخصات مدیران و تعداد کارکنان،	
۱۳		حدود اختیارات و نمونه امضاهای مجاز	
۱۴		صورت جلسات مجامع عمومی	
۱۵		خلاصه تصمیمات بلند مدت هیئت مدیره	
۱۶		سیستم های حسابداری و کنترل های داخلی	
۱۷		آیین نامه ها و دستورالعمل ها	
۱۸		مقررات و محدودیت های قانونی مربوط به فعالیت شرکت	
۱۹		خلاصه صورتهای مالی و نسبت های مهم سه ساله	
۲۰		قراردادهای عمده بلند مدت	
۲۱		اسناد مالکیت اموال منقول و غیر منقول	
۲۲		وضعیت مالیاتی	
۲۳		گزارش حسابرس و صورتهای مالی سال با سالهای قبل (تا سه سال)	
۲۴		نکات عمده حسابرسی سالهای قبل	
۲۵		نامه مدیریت سالهای قبل	
۲۶		شناخت واحد مورد	شناخت واحد مورد
۲۷		سیستم کنترلهای داخلی	رسیدگی و محیط
۲۸		ارزیابی سیستم کنترلهای داخلی و برآورد خطر کنترل	آن شامل کنترل
۲۹		طراحی، اجرا و ارزیابی نتایج آزمون های محتوا در صورت لزوم تعدیل آنها	های داخلی
۳۰	آزمون محتوای اقلام ترازنامه	آزمون های محتوا	
۳۱	آزمون محتوای اقلام صورت سود و زیان و صورت سود و زیان جامع		
۳۲	تنظیم بودجه کار به صورت معقول با توجه به نوع و حجم کار و تجربیات حاصل از سنوات قبل) و انجام کار واقعی در قالب بودجه	برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار	
۳۳	ترکیب مناسب گروه حسابرسی (تخصیص پرسنل جهت انجام کار متناسب با حجم و پیچیدگی کار)		
۳۴	تهیه طرح کلی حسابرسی (نوع، ماهیت، زمان بندی اجرا و حدود رسیدگی ها)		
۳۵	اطمینان از انجام انطباق تراز آزمایشی با دفاتر قانونی و انطباق صورتهای مالی با آخرین تراز آزمایشی		

ردیف	گویه های اصلی	گویه های فرعی	
۳۶		اطمینان از انجام صحیح عملیات حسابداری بعد از تراز آزمایشی شامل تعدیلات بعد از تراز آزمایشی، کاربرد های تهیه صورتهای مالی صورت ریز تعدیلات پیشنهادی حسابرسی و سایر کاربردهای حسابداری	
۳۷		تکمیل و اعضا برنامه های حسابرسی، بررسی و اعضای کلیه کاربرگهای رسیدگی توسط مسئول کار	
۳۸		بررسی مناسب پرونده و استخراج نکات معوق حسابرسی توسط مسئول کار	
۳۹		جمع بندی و نگارش مناسب نکات عمده حسابرسی توسط مسئول کار	
۴۰		استخراج مناسب نقاط ضعف کنترلهای داخلی	
۴۱		بررسی بخش های با اهمیت پرونده ها توسط مدیر مسئول حسابرسی و استخراج نکات معوق و پیگیری رفع آنها	
۴۲		بررسی مناسب نکات عمده حسابرسی و موضع گیری نسبت به مطالب مطروحه در نکات عمده حسابرسی توسط مدیر مسئول حسابرسی	
۴۳		چک لیست ها و گزارش ها	چک لیست ها
۴۴			گزارش ها
۴۵		نحوه اجرای وظایف مدیر دوم	شواهد بررسی کلی صورتهای مالی به منظور حصول اطمینان از رعایت استانداردهای حرفه ای، قانونی و مقررات
۴۶	شواهد بررسی گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی از لحاظ رعایت استانداردهای حرفه ای، قانونی و مقرراتی		
۴۷	شواهد بررسی نکات عمده حسابرسی		
۴۸	شواهد بررسی اجمالی گزارش فعالیت هیات مدیره		
۴۹	شواهد بررسی تأییدیه مدیران		
۵۰	شواهد حصول اطمینان نسبت به بررسی مطالب مندرج در گزارش حسابرس و بازرس قانونی دوره مالی قبل		
۵۱	شواهد حصول اطمینان از رفع کلیه نکات معوق مدیران مسئول قبل از صدور گزارش حسابرس و بازرس قانونی		
۵۲	ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی	ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی	
۵۳		سطح تجربه موسسه حسابرسی	
۵۴	وضعیت کلی موسسه حسابرسی	وضعیت مالی موسسه حسابرسی	
۵۵		پرونده مکاتباتی موسسه حسابرسی با صاحبکار	
۵۶		استقلال موسسه حسابرسی نسبت به صاحبکار	

ردیف	گویه های اصلی	گویه های فرعی
۵۷		محل موسسه حسابرسی
۵۸	وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی	تناسب تعداد کارکنان با کارهای حسابرسی
۵۹		آموزش مستمر کارکنان
۶۰		اشتغال به کار تمام وقت شرکا در موسسه حسابرسی به صورت مشترک
۶۱		رعایت حد نصاب تعداد شرکا در طول سال مورد رسیدگی
۶۲		تناسب تعداد کارکنان با کارهای حسابرسی موسسه
۶۳		شواهد و مستندات مصاحبه و ارزیابی انجام شده در بدو استخدام
۶۴		استفاده از شاخص های معین جهت تعیین رده شغلی متقاضی طبق ضوابط جامعه
۶۵		تشکیل و نگهداری پرونده پرسنلی
۶۶		وجود مقررات و ضوابط ارتقای کارکنان موسسه حسابرسی
۶۷		استخدام کارکنان حرفه ای پس از دریافت گواهی سابقه کار از محل قبلی و قطع ارتباط کامل در این خصوص
۶۸	کارکردهای موسسه حسابرسی	شناخت واحد مورد درسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی
۶۹		برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار حسابرسی (مانند تنظیم بودجه کار، تنظیم مناسب گروه حسابرسی، تهیه طرح کلی حسابرسی و ...)
۷۰		تکمیل نمودن چک لیست ها و گزارش ها (مانند چک لیست های کنترل نهایی گزارش، کنترل عملیات حسابرسی، تداو فعالیت، کفایت افشای صورتهای مالی، معاملات با اشخاص وابسته و رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه)
۷۱		وجود لیست وضعیت کارها و اوقات مصرفی کارکنان موسسه حسابرسی
۷۲		وجود شواهد چرخش مدیر مسئول کار بعد از ۵ سال در انجام هر کار
۷۳		شواهد چرخش مسئول کار بعد از ۳ سال در انجام هر کار
۷۴		تهیه و ارسال گزارش نامه مدیریت
۷۵		نظام مندی کنترل کار از نظر زمان بندی
۷۶		نظام مندی دستورالعمل ها و روش های حسابرسی بکار گرفته شده در موسسه حسابرسی
۷۷		ارسال مستمر خلاصه قراردادهای منعقد شده به صورت هفتگی در سامانه سحر
۷۸	ارسال مستمر گزارش های حرفه ای ساده به صورت هفتگی در سامانه سحر	
۷۹	رعایت آیین نامه سقف مجاز ارائه خدمات تخصصی و حرفه ای	
۸۰	رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی	نظام مندی کنترل کار از نظر زمان بندی (مانند فرم بودجه ساعت کار، تایم شیت، برگ تخصیص اوقات کار، برگ خلاصه تخصیص ساعات کار، کارت پروژه، فرم مقایسه بودجه با ساعات واقعی و ...)

ردیف	گویه های اصلی	گویه های فرعی
۸۱		نظام کنترل کیفیت موسسه حسابرسی (مانند تعیین یکی از اعضای موسسه به عنوان مسئول کنترل کیفیت، تدوین آیین نامه انضباطی کارکنان و ارائه مستندات اجرای مناسب آن اناجم کنترل کیفیت حداقل یک کار از هر مدیر مسئول در طی سال و ارائه پرسش نامه های تکمیل شده مربوط)
۸۲		نظام مندی دستورالعمل ها و روش های حسابرسی (مانند: استفاده موسسه از دستورالعمل حسابرسی اختصاصی، استفاده از برنامه ها چک لیست ها و فرم های استاندارد از پیش آماده شده، استفاده از رایانه در اجرای عملیات حسابرسی)
۸۳		سوابق انتظامی موسسه شرکا و مدیران موسسه حسابرسی (مانند دریافت تذکر کتبی از کار گروه کنترل کیفیت و آیین رفتار حرفه ای و ...)
۸۴	وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی	برخورداری از فضای اداری متناسب با تعداد کارها و کارکنان موسسه حسابرسی
۸۵		نظم ظاهری محل موسسه حسابرسی
۸۶		تخصیص محل مناسب و کافی برای نگهداری پرونده های مکاتباتی جاری
۸۷		تخصیص محل مناسب و کافی برای نگهداری پرونده های حسابرسی جاری
۸۸		تخصیص محل مناسب و کافی برای نگهداری کلیه پرونده های حسابرسی سنوات قبل به مدت سال در مکان مناسب

منبع: یافته‌های پژوهشگر

روایی و پایایی

پایایی سازه معیاری است برای تعیین سازگاری درونی متغیرهای آشکار. به این معنی که اگر عدد بزرگی برای آن محاسبه شود به این معناست که تمام معیارها به‌طور سازگاری نشان دهنده موضوع واحدی هستند. این معیار به مفهوم آلفای کرونباخ نیز شباهت دارد. پایایی بر مبنای مربع مجموع بارهای عاملی یک سازه بیان می‌گردد. این مقدار بر اساس منابع معتبر باید بزرگتر از ۰/۷ باشد تا بتوان ادعا کرد، سازگاری درونی میان داده‌ها وجود دارد.

همانطور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود کلیه مقادیر پایایی ترکیبی و ضریب آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ می‌باشد در نتیجه پایایی ابزار تأیید گردید و از اعتبار بالای پرسشنامه حکایت داشتند. همانطور که در جدول ۳ نشان داده شده است تمامی مقادیر میانگین واریانس‌های استخراجی تقریباً از مقدار ۰/۵ بالاتر هستند، در نتیجه دومین شرط روایی همگرا نیز تأیید گردید. همانطور که در جدول ۵ مشخص است کلیه مقدار به‌دست آمده برای شاخص‌های برازش در حد قابل قبولی می‌باشند بر این اساس برازش کلیت مدل تأیید گردید.

جدول شماره ۲ پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ

پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ	
۰/۷۸۴	۰/۷۵۹	بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار
۰/۷۶۱	۰/۸۵۳	پرونده مکاتباتی
۰/۷۹۸	۰/۸۶۱	پرونده دائمی
۰/۸۱۲	۰/۷۵۹	شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی
۰/۸۳۲	۰/۷۴۵	آزمون های محتوا
۰/۸۱۴	۰/۷۸۵	برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار
۰/۸۲۵	۰/۸۴۲	چک لیست ها و گزارش ها
۰/۷۸۳	۰/۸۶۱	نحوه اجرای وظایف مدیر دوم
۰/۷۶۱	۰/۸۹۷	ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی
۰/۷۵۵	۰/۸۷۴	وضعیت کلی موسسه حسابرسی
۰/۷۴۵	۰/۷۶۱	وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی
۰/۸۴۲	۰/۹۰۳	کارکردهای موسسه حسابرسی
۰/۹۰۲	۰/۸۰۳	رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی
۰/۹۱۳	۰/۷۹۱	وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول شماره ۳ نتایج میانگین واریانس‌های استخراجی (AVE)

نتایج میانگین واریانس‌های استخراجی	
۰/۶۸۴	بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار
۰/۶۷۳	پرونده مکاتباتی
۰/۸۱۲	پرونده دائمی
۰/۷۶۲	شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی
۰/۷۳۶	آزمون های محتوا
۰/۷۶۸	برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار
۰/۸۳۶	چک لیست ها و گزارش ها
۰/۶۵۴	نحوه اجرای وظایف مدیر دوم
۰/۷۲۵	ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی
۰/۷۰۹	وضعیت کلی موسسه حسابرسی
۰/۷۴۶	وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی

نتایج میانگین واریانس‌های استخراجی	
۰/۸۳۴	کارکردهای موسسه حسابرسی
۰/۶۸۵	رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی
۰/۶۶۴	وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول شماره ۴ نتایج ضریب تعیین R2، اندازه اثر F2 و معیار پیش‌بینی کننده‌ی Q2

Q2	F2	R2	
۰/۳۸۴	۰/۲۶۴	۰/۶۵۲	بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار
۰/۳۳۶	۰/۲۵۵	۰/۵۵۴	پرونده مکاتباتی
۰/۳۷۴	۰/۲۴۱	۰/۵۸۹	پرونده دائمی
۰/۳۷۰	۰/۲۳۲	۰/۶۹۵	شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی
۰/۳۷۶	۰/۲۳۰	۰/۶۷۴	آزمون های محتوا
۰/۳۶۰	۰/۲۵۸	۰/۷۷۸	برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار
۰/۳۵۱	۰/۲۶۷	۰/۷۴۹	چک لیست ها و گزارش ها
۰/۳۴۶	۰/۲۸۴	۰/۷۳۱	نحوه اجرای وظایف مدیر دوم
۰/۳۶۸	۰/۲۷۱	۰/۷۲۲	ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی
۰/۳۸۵	۰/۲۷۸	۰/۶۹۵	وضعیت کلی موسسه حسابرسی
۰/۳۷۴	۰/۲۷۴	۰/۶۸۵	وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی
۰/۳۸۶	۰/۲۷۳	۰/۶۷۴	کارکردهای موسسه حسابرسی
۰/۳۴۶	۰/۲۹۵	۰/۶۴۱	رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی
۰/۳۶۰	۰/۲۹۴	۰/۵۹۹	وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

برای برازش مدل درونی از ضرایب مسیر، R2، F2، Q2 استفاده می‌شود ضرایب مسیر در آزمون فرضیات بررسی شده است. ضریب تعیین نشان می‌دهد ارتباط قوی بین متغیرهای تحقیق وجود دارد. اندازه اثر یا F2 به معنای توان تبیین کنندگی مدل می‌باشد و رابطه‌ی بین سازه‌های مدل را تعیین می‌کند که مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب نشان از اندازه تأثیر کوچک، متوسط و بزرگ یک سازه بر سازه دیگر دارد. که توان پیش‌بینی کنندگی تمامی مدل‌های این تحقیق در رده بزرگ قرار دارند. شاخص دیگری که در این مرحله مورد بررسی قرار می‌گیرد شاخص توان پیش‌بینی کنندگی Q2 مدل می‌باشد که درصد واریانس شاخص‌ها را در بین سایر شاخص‌های یک متغیر نشان می‌دهد. Q2 بالا نشان دهنده قدرت پیش‌بینی بالای مدل است.

جدول شماره ۵ شاخص‌های برازش مدل اصلی پژوهش

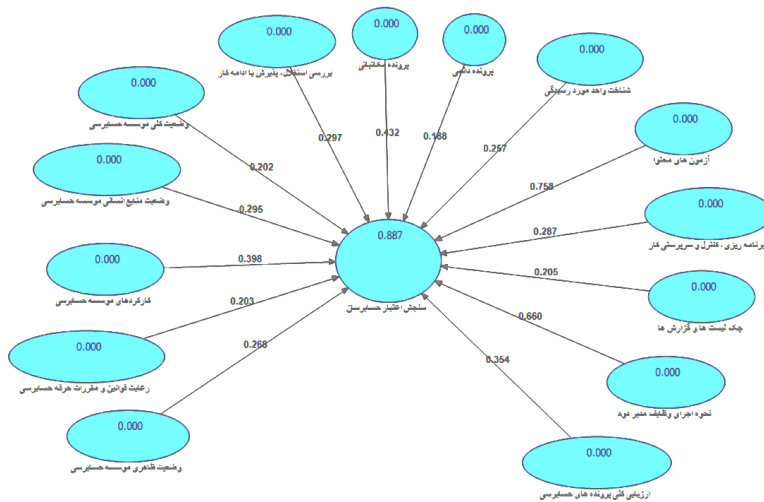
شاخص‌های برازش	کمیت عامل اول	کمیت عامل دوم	کمیت عامل سوم	کمیت عامل چهارم	کمیت عامل پنجم	کمیت عامل ششم	کمیت عامل هفتم	مقدار مطلوب
شاخص SRMR	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۶	کمتر از ۰/۰۸
شاخص rms Theta	۰/۰۸۹	۰/۱۰۱	۰/۰۹۷	۰/۰۸۵	۰/۰۹۴	۰/۰۸۸	۰/۱۰۳	کمتر از ۰/۱۲
شاخص NFI	۰/۹۵۵	۰/۹۳۶	۰/۹۴۵	۰/۹۶۰	۰/۹۲۵	۰/۹۳۲	۰/۹۷۴	بیشتر از ۰/۹
شاخص‌های برازش	کمیت عامل هشتم	کمیت عامل نهم	کمیت عامل دهم	کمیت عامل یازدهم	کمیت عامل دوازدهم	کمیت عامل سیزدهم	کمیت عامل چهاردهم	مقدار مطلوب
شاخص SRMR	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۷	کمتر از ۰/۰۸
شاخص rms Theta	۰/۰۷۷	۰/۱۰۶	۰/۰۹۵	۰/۰۸۷	۰/۰۹۶	۰/۱۰۸	۰/۰۹۹	کمتر از ۰/۱۲
شاخص NFI	۰/۹۶۵	۰/۹۶۰	۰/۹۴۵	۰/۹۵۳	۰/۹۶۴	۰/۹۸۱	۰/۹۶۷	بیشتر از ۰/۹

منبع: یافته‌های پژوهشگر

مدل نهایی سنجش اعتبار حسابرسان

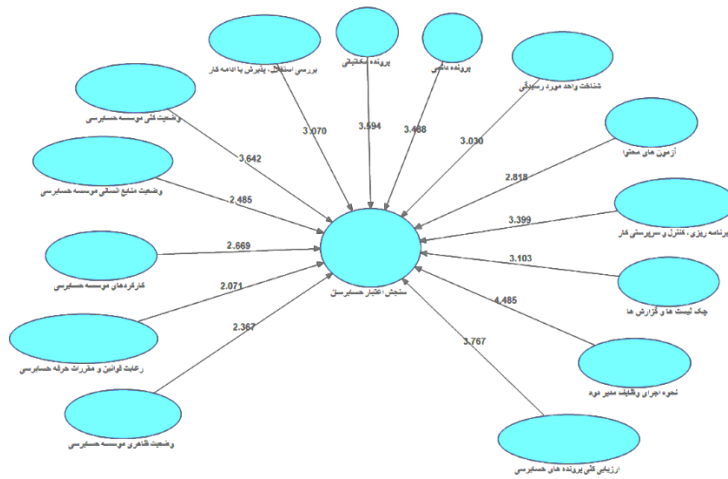
با توجه به مطالب ذکر شده در بالا عوامل اصلی تاثیر گذار بر سنجش اعتبار حسابرسان شامل بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار؛ پرونده مکاتباتی؛ پرونده دائمی؛ شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی؛ آزمون های محتوا؛ برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار؛ چک لیست ها و گزارش ها؛ نحوه اجرای وظایف مدیر دوم؛ ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی؛ وضعیت کلی موسسه حسابرسی؛ وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی؛ کارکردهای موسسه حسابرسی؛ رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی و وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی بوده است.

نتایج مربوط به عوامل تاثیر گذار در دو حالت ضرایب استاندارد و ضرایب معناداری در زیر ارائه گردیده است و با توجه به نتایج این دو حالت که در شکل های زیر مشخص می‌باشند و همچنین خلاصه این دو شکل که در جدول زیر آمده است.

نمودار ۱ نتایج مدل سنجش اعتبار حسابرسان تحقیق در حالت معناداری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار ۲ نتایج تحقیق مدل سنجش اعتبار حسابرسان در حالت استاندارد

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۵ خلاصه نتایج مدل سنجش اعتبار حسابرسان

سطح معنی‌داری	مقدار تی	ضریب مسیر	
۰/۰۰۰	۳/۰۷۰	۰/۲۹۷	بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار
۰/۰۰۰	۳/۵۹۴	۰/۴۳۲	پرونده مکاتباتی
۰/۰۰۰	۳/۴۸۸	۰/۱۸۸	پرونده دائمی
۰/۰۰۰	۳/۰۳۰	۰/۲۵۷	شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی
۰/۰۰۰	۲/۸۱۸	۰/۷۵۸	آزمون های محتوا
۰/۰۰۰	۳/۳۹۹	۰/۲۸۷	برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار
۰/۰۰۰	۳/۱۰۳	۰/۲۰۵	چک لیست ها و گزارش ها
۰/۰۰۰	۴/۴۸۵	۰/۶۶۰	نحوه اجرای وظایف مدیر دوم
۰/۰۰۰	۳/۷۶۷	۰/۳۵۴	ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی
۰/۰۰۰	۳/۶۴۲	۰/۲۰۲	وضعیت کلی موسسه حسابرسی
۰/۰۰۰	۲/۴۸۵	۰/۲۹۵	وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی
۰/۰۰۰	۲/۶۶۹	۰/۳۹۸	کارکردهای موسسه حسابرسی
۰/۰۰۰	۲/۰۷۱	۰/۲۰۳	رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی
۰/۰۰۰	۲/۳۶۷	۰/۲۶۸	وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی

همانطور که نتایج نشان داده است بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار؛ پرونده مکاتباتی؛ پرونده دائمی؛ شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی؛ آزمون های محتوا؛ برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار؛ چک لیست ها و گزارش ها؛ نحوه اجرای وظایف مدیر دوم؛ ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی؛ وضعیت کلی موسسه حسابرسی؛ وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی؛ کارکردهای موسسه حسابرسی؛ رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی و وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی دارای سطح معنی‌داری آماره t کمتر از ۵ صدم می باشند، لذا با اطمینان بالای ۹۵ درصد می توان گفت که بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار؛ پرونده مکاتباتی؛ پرونده دائمی؛ شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی؛ آزمون های محتوا؛ برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار؛ چک لیست ها و گزارش ها؛ نحوه اجرای وظایف مدیر دوم؛ ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی؛ وضعیت کلی موسسه حسابرسی؛ وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی؛ کارکردهای موسسه حسابرسی؛ رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی و وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی بر سنجش اعتبار حسابرسان تاثیر دارد.

۶- بحث و نتیجه گیری

همانطور که قبلا بیان شد هدف اصلی این پژوهش ارائه ی الگویی جهت سنجش اعتبار حسابرسان می باشد . برای دستیابی به این خواسته از روش گردنند تئوری استفاده گردید. در بخش تجزیه و تحلیل داده ها هر یک از عوامل مورد آزمون قرار گرفت. بنابر تجزیه و تحلیل های انجام گرفته ، مشاهده نمودیم که سنجش اعتبار حسابرسان در تمام زیرسطحها شامل بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار؛ پرونده مکاتباتی؛ پرونده دائمی؛ شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی؛ آزمون های محتوا؛ برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار؛ چک لیست ها و گزارش ها؛ نحوه اجرای وظایف مدیر دوم؛ ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی؛ وضعیت کلی موسسه حسابرسی؛ وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی؛ کارکردهای موسسه حسابرسی؛ رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی و وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی در سطح اطمینان ۹۵٪ رابطه معنی دار دارد .

حسابرسی مستقل از طریق اعتباردهی به صورتهای مالی، تضمین قابلیت اتکا و تایید کیفیت اطلاعات مالی، موجب حمایت از حقوق تمامی ذینفعان شرکت می شود و حسابرسان به عنوان افرادی مستقل و دارای صلاحیت حرفه ای به استفاده کنندگان از صورتهای مالی این اطمینان را می دهند که صورتهای مالی فاقد هر گونه تحریف و یا اشتباه با اهمیت بوده و وضعیت، عملکرد و انعطاف پذیری مالی را به نحو مطلوب طبق استانداردهای حسابداری نشان می دهد. افزون بر این، سرمایه گذاران، اعتباردهندگان و سایر ذینفعان برای ارزیابی عملکرد مالی واحدهای تجاری مختلف و تصمیم گیری در مورد موقعیت های گوناگون سرمایه گذاری، به نتایج حسابرسی انجام شده به وسیله مؤسسات حسابرسی مستقل اتکا می کنند. اعتبار مؤسسات حسابرسی یکی از موضوعات مهم و مورد مناقشه در حرفه حسابرسی است که از آن به عنوان یکی از عوامل اثر گذار بر حسابرسی یاد شده است. با اتکا به این موضوع که اعتبار مؤسسات حسابرسی موجب کیفیت حسابرسی بهتر می شود، پژوهش هایی در این راستا انجام شده است که دلیل بر استناد این مهم بر کیفیت حسابرسی است. کیفیت حسابرس یا حسابرسی به طور ذاتی ملموس و قابل مشاهده نیست و ارزیابی کیفیت حسابرس یا حسابرسی مشکل، زمانبر و هزینه بر است. دی آنجلو ۱۹۸۱ اعتبار مؤسسات حسابرسی را به عنوان نماینده کیفیت حسابرسی معرفی کرده است. براساس این دیدگاه، کیفیت خدمات حسابرسی ارائه شده توسط مؤسسات حسابرسی معتبر از مؤسسات حسابرسی بی اعتبار بالاتر است. زیرا مؤسسات معتبر علاقه مندند شهرت بهتری در بازار کار به دست آورند و از آن جا که تعداد صاحبکاران زیاد است، نگران از دست دادن صاحبکارانشان نیستند.

شرکتهایی با شهرت بیشتر بر پاسخگویی، اعتبار و امانت داری تاکید می کنند و از انگیزه بیشتری برخوردارند تا از شهرت خود حفاظت کنند و در نتیجه نسبت به سایر شرکتهای رفتار متفاوتی دارند. به طور خالصه شرکت هایی با شهرت بیشتر به منظور حفظ و عالمت دادن در مورد کیفیت گزارشگری مالی خود انگیزه دارند حسابرسان با اعتبار بیشتر را بعنوان حسابرس خود انتخاب کنند (هوانگ و کانگ، ۲۰۱۸). اندازه

مؤسسات حسابرسی کننده، قدمت و نام تجاری مؤسسات نمونه ای از معیارهای متمایزکننده کیفی مؤسسات حسابرسی و اعتبار آنها می باشد. یعنی مؤسسات بزرگتر و همچنین موسساتی که دارای نام تجاری مشهورتری نسبت به مؤسسات دیگر هستند دارای کیفیت کاری بالاتری هستند (دی انجلو، ۱۹۸۶). ضعف حسابرسی باعث می شود کارایی و نظارت بر رفتار فرصت طلبانه مدیریت کاهش یابد و این موضوع می تواند بر تمامی کارکردهای شرکتها تاثیر بگذارد. نتایج نشان حاصل شده از آزمون سوالات تحقیق نشان داد که:

بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار؛ پرونده مکاتباتی؛ پرونده دائمی؛ شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی؛ آزمون های محتوا؛ برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار؛ چک لیست ها و گزارش ها؛ نحوه اجرای وظایف مدیر دوم؛ ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی؛ وضعیت کلی موسسه حسابرسی؛ وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی؛ کارکردهای موسسه حسابرسی؛ رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی و وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی بر سنجش اعتبار حسابرسان تاثیر دارد. نتایج حاصل شده از تحقیق ساتایموری و همکاران (۲۰۲۱) که به بررسی تجزیه و تحلیل محاسباتی و هوش مصنوعی برای اثر واسطه ای از دانش سرمایه گذاری در مورد قصد سرمایه گذاری و رفتار سرمایه گذاری و اعتبار حسابرسی پرداختند، یانگ و همکاران (۲۰۲۱) که به بررسی اهرم عملیاتی و استراتژی قیمت گذاری شرکت حسابرسی؛ شواهد از اطلاعات در صنعت حسابرسی و اعتبار حسابرسی پرداختند، بریان و ماسون (۲۰۱۷) که به بررسی پاداش های مدیران اجرایی و حق الزحمه حسابرسی و اعتبار حسابرسان پرداختند، چن و همکاران (۲۰۱۵)، که به بررسی ریسک پاداش های پرداختی مدیران اجرایی و اعتبار بر مبنای حق الزحمه حسابرسی مبتنی بر هوش مصنوعی پرداختند، بلینگیس و همکاران (۲۰۱۴)، که به بررسی پاداش های پرداختی به مدیران و حق الزحمه حسابرسی و میزان کیفیت حسابرسی مبتنی بر شبکه های عصبی پرداختند، آندرسون و همکاران (۲۰۱۳)، که به بررسی عوامل تاثیرگذار بر ریسک شرکت و حق الزحمه حسابرسی و اعتبار حسابرسان پرداختند که نتایج همگی آنها همراستا با نتایج حاصل شده از این تحقیق می باشند.

در نهایت هدف پژوهش حاضر ارائه الگویی جهت سنجش اعتبار حسابرسان می باشد. نتایج حاصل شده از تحقیق نشان داد که مولفه های بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار؛ پرونده مکاتباتی؛ پرونده دائمی؛ شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی؛ آزمون های محتوا؛ برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار؛ چک لیست ها و گزارش ها؛ نحوه اجرای وظایف مدیر دوم؛ ارزیابی کلی پرونده های حسابرسی؛ وضعیت کلی موسسه حسابرسی؛ وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی؛ کارکردهای موسسه حسابرسی؛ رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی و وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی بر سنجش اعتبار حسابرسان تاثیر دارند. حال با توجه به آنچه در بالا مطرح گردید و با توجه به اهمیت موضوع اعتبار حسابرسان که تاثیر مستقیم بر کیفیت گزارشات حسابرسی که مهمترین منبع اتکا سهامداران و سایر سرمایه گذاران خصوصا در شرکتهای بورسی و سهامی عام می باشند لذا به فعالین حوزه حسابرسی و خصوصا مؤسسات حسابرسی در ایران توصیه می گردد که بررسی استقلال، پذیرش یا ادامه کار را مورد توجه قرار دهند یعنی شواهد و

مستندات مورد بررسی در پذیرش و ادامه کار را افزایش دهند، مکاتبه با حسابرس قبلی و رعایت ضوابط جامعه حتما صورت بپذیرد سعی بر عدم وابستگی و اتکای به یک گروه سهامدار عمده داشته باشند و فرم استقلال شرکا و کارکنان حرفه ای حسابرسی را تکمیل نمایند. همچنین پرونده مکاتباتی مورد توجه قرار گیرد و برای هر صاحبکار پرونده مکاتباتی ایجاد شود بایگانی مناسب برای مکاتبات صورت بپذیرد و مکاتبات با صاحبکار در موعد زمانی مناسب بابت عملکرد سال مالی صورت بپذیرد. پرونده دائمی برای هر صاحبکار ایجاد گردد و شامل مشخصات، تاریخچه و موضوع فعالیت واحد تجاری، مدارک ثبت شرکت و اساسنامه، سهامداران عمده، سرمایه و اندوخته، شرکت اصلی شرکتهای فرعی و وابسته، نمودار سازمانی، مشخصات مدیران و تعداد کارکنان، حدود اختیارات و نمونه امضاهای مجاز، صورت جلسات مجامع عمومی، خلاصه تصمیمات بلند مدت هیئت مدیره، سیستم های حسابداری و کنترل های داخلی، آیین نامه ها و دستورالعمل ها، مقررات و محدودیت های قانونی مربوط به فعالیت شرکت، خلاصه صورتهای مالی و نسبت های مهم سه ساله، قراردادهای عمده بلند مدت، اسناد مالکیت اموال منقول و غیر منقول، وضعیت مالیاتی، گزارش حسابرس و صورتهای مالی سال با سالهای قبل (تا سه سال)، نکات عمده حسابرسی سالهای قبل و نامه مدیریت سالهای قبل در این پرونده موجود باشند. شناخت واحد مورد رسیدگی و محیط آن شامل کنترل های داخلی آن انجام شود و شناخت از واحد مورد رسیدگی کسب گردد، سیستم کنترلهای داخلی شناسایی شود، ارزیابی سیستم کنترلهای داخلی و برآورد خطر کنترل صورت بپذیرد و طراحی، اجرا و ارزیابی نتایج آزمون های محتوا در صورت لزوم تعدیل آنها انجام شود. آزمون های محتوای حسابرسی مربوط به ترازنامه و صورت سود و زیان و سود و زیان جامع صورت بپذیرد. برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار به صورت صحیح انجام شود یعنی تنظیم بودجه کار به صورت معقول با توجه به نوع و حجم کار و تجربیات حاصل از سنوات قبل) و انجام کار واقعی در قالب بودجه صورت بپذیرد، ترکیب مناسب گروه حسابرسی (تخصیص پرسنل جهت انجام کار متناسب با حجم و پیچیدگی کار) انجام گردد، تهیه طرح کلی حسابرسی (تنوع، ماهیت، زمان بندی اجرا و حدود رسیدگی ها) انجام گردد، اطمینان از انجام انطباق تراز آزمایشی با دفاتر قانونی و انطباق صورتهای مالی با آخرین تراز آزمایشی صورت بپذیرد، اطمینان از انجام صحیح عملیات حسابداری بعد از تراز آزمایشی شامل تعدیلات بعد از تراز آزمایشی، کاربرد های تهیه صورتهای مالی صورت ریز تعدیلات پیشنهادی حسابرسان و سایر کاربردهای حسابداری انجام شود، تکمیل و اعضا برنامه های حسابرسی، بررسی و اعضای کلیه کاربرگهای رسیدگی توسط مسئول کار صورت بپذیرد، بررسی مناسب پرونده و استخراج نکات معوق حسابرسی توسط مسئول کار و جمع بندی، نگارش مناسب نکات عمده حسابرسی توسط مسئول کار، استخراج مناسب نقاط ضعف کنترلهای داخلی، بررسی بخش های با اهمیت پرونده ها توسط مدیر مسئول حسابرسی و استخراج نکات معوق و پیگیری رفع آنها و بررسی مناسب نکات عمده حسابرسی و موضع گیری نسبت به مطالب مطروحه در نکات عمده حسابرسی توسط مدیر مسئول حسابرسی صورت بپذیرند. چک لیست ها و گزارش های حسابرسی تهیه شوند، اجرای وظایف مدیر دوم به نحو صحیح انجام شوند یعنی شواهد بررسی کلی

صورت‌های مالی به منظور حصول اطمینان از رعایت استانداردهای حرفه‌ای، قانونی و مقررات، شواهد بررسی گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی از لحاظ رعایت استانداردهای حرفه‌ای، قانونی و مقرراتی، شواهد بررسی نکات عمده حسابرسی، شواهد بررسی اجمالی گزارش فعالیت هیات مدیره، شواهد بررسی تأییدیه مدیران، شواهد حصول اطمینان نسبت به بررسی مطالب مندرج در گزارش حسابرس و بازرس قانونی دوره مالی قبل، شواهد حصول اطمینان از رفع کلیه نکات معوق مدیران مسئول قبل از صدور گزارش حسابرس و بازرس قانونی صورت بپذیرند. ارزیابی کلی پرونده‌های حسابرسی انجام شوند. وضعیت کلی موسسه حسابرسی مورد توجه قرار گیرد یعنی سطح تجربه موسسه حسابرسی، وضعیت مالی موسسه حسابرسی، پرونده مکاتباتی موسسه حسابرسی با صاحبکار، استقلال موسسه حسابرسی نسبت به صاحبکار، محل موسسه حسابرسی همگی مورد توجه باشند. وضعیت منابع انسانی موسسه حسابرسی مورد بررسی قرار گیرد یعنی تناسب تعداد کارکنان با کارهای حسابرسی، آموزش مستمر کارکنان، اشتغال به کار تمام وقت شرکا در موسسه حسابرسی به صورت مشترک، رعایت حد نصاب تعداد شرکا در طول سال مورد رسیدگی، تناسب تعداد کارکنان با کارهای حسابرسی موسسه، شواهد و مستندات مصاحبه و ارزیابی انجام شده در بدو استخدام، استفاده از شاخص‌های معین جهت تعیین رده شغلی متقاضی طبق ضوابط جامعه، تشکیل و نگهداری پرونده پرسنلی، وجود مقررات و ضوابط ارتقای کارکنان موسسه حسابرسی، استخدام کارکنان حرفه‌ای پس از دریافت گواهی سابقه کار از محل قبلی و قطع ارتباط کامل در این خصوص بیشتر مورد توجه قرار گیرند. کارکردهای موسسه حسابرسی مد نظر قرار گیرند یعنی شناخت واحد مورد درسی‌دگی و محیط آن شامل کنترل‌های داخلی، برنامه ریزی، کنترل و سرپرستی کار حسابرسی (مانند تنظیم بودجه کار، تنظیم مناسب گروه حسابرسی، تهیه طرح کلی حسابرسی و ...)، تکمیل نمودن چک لیست‌ها و گزارش‌ها (مانند چک لیست‌های کنترل نهایی گزارش، کنترل عملیات حسابرسی، تداوم فعالیت، کفایت افشای صورتهای مالی، معاملات با اشخاص وابسته و رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه)، وجود لیست وضعیت کارها و اوقات مصرفی کارکنان موسسه حسابرسی، وجود شواهد چرخش مدیر مسئول کار بعد از ۵ سال در انجام هر کار، شواهد چرخش مسئول کار بعد از ۳ سال در انجام هر کار، تهیه و ارسال گزارش نامه مدیریت به صورت کامل انجام شوند. رعایت قوانین و مقررات حرفه حسابرسی توسط موسسه حسابرسی مورد توجه ویژه قرار بگیرند یعنی نظام مندی کنترل کار از نظر زمان بندی، نظام مندی دستورالعمل‌ها و روش‌های حسابرسی بکار گرفته شده در موسسه حسابرسی، ارسال مستمر خلاصه قراردادهای منعقد به صورت هفتگی در سامانه سحر، ارسال مستمر گزارش‌های حرفه‌ای ساده به صورت هفتگی در سامانه سحر، رعایت آیین نامه سقف مجاز ارائه خدمات تخصصی و حرفه‌ای، نظام مندی کنترل کار از نظر زمان بندی (مانند فرم بودجه ساعت کار، تایم شیت، برگ تخصیص اوقات کار، برگ خلاصه تخصیص ساعات کار، کارت پروژه، فرم مقایسه بودجه با ساعات واقعی و ...)، نظام کنترل کیفیت موسسه حسابرسی (مانند تعیین یکی از اعضای موسسه به عنوان مسئول کنترل کیفیت، تدوین آیین نامه انضباطی کارکنان و ارائه مستندات اجرای مناسب آن انجام کنترل کیفیت حداقل یک کار از هر مدیر مسئول

در طی سال و ارائه پرسش نامه های تکمیل شده مربوط)، نظام مندی دستورالعمل ها و روش های حسابرسی (مانند: استفاده موسسه از دستورالعمل حسابرسی اختصاصی، استفاده از برنامه ها چک لیست ها و فرم های استاندارد از پیش آماده شده، استفاده از رایانه در اجرای عملیات حسابرسی) و سوابق انتظامی موسسه شرکا و مدیران موسسه حسابرسی (مانند دریافت تذکر کتبی از کار گروه کنترل کیفیت و آیین رفتار حرفه ای و ...) مورد توجه واقع شوند. و در نهایت وضعیت ظاهری موسسه حسابرسی مورد توجه باشد یعنی موسسات حسابرسی برخورداری از فضای اداری متناسب با تعداد کارها و کارکنان موسسه حسابرسی داشته باشند، نظم ظاهری محل موسسه حسابرسی، تخصیص محل مناسب و کافی برای نگهداری پرونده های مکاتباتی جاری، تخصیص محل مناسب و کافی برای نگهداری پرونده های حسابرسی جاری، تخصیص محل مناسب و کافی برای نگهداری کلیه پرونده های حسابرسی سنوات قبل به مدت ۵ سال در مکان مناسب به صورت کامل انجام شوند.

Abstract

Providing a model to measure the credibility of auditors

Asal Bakhshian¹
Forough Heyrani²
Akram Taftian³

Receive: 03/July/2024

Acceptance: 10/ September/2024

Abstract

Knowing the reliability of financial information is of particular importance for various reasons, including conflict of interest, complexity of economic events, etc. On the other hand, the fall with fraud in big companies like Enron and Tyco caused the issue of using the services of independent auditors and careful monitoring and paying attention to the quality of audit reports to be given serious attention.

The purpose of this research was to provide a model to measure the credibility of auditors. The method used in this research is field and factor analysis. The statistical population of this research includes people active in the auditing profession, and the sample determined through Cochran's formula includes 142 people active in the auditing profession. The measurement tool used in this research was an interview and a questionnaire taken from the results of the interview. The questionnaire information was completed in 1401. The results obtained from the research showed that the components of examining independence, acceptance or continuation of work; correspondence file; permanent file; Knowing the unit under consideration and its environment, including internal controls; content tests; planning, control and supervision of work; checklists and reports; How to perform the duties of the second manager; overall evaluation of audit files; the general status of the audit institution; The status of human resources of the audit institution; functions of the audit institute; Compliance with the rules and regulations of the auditing profession and the external state of the auditing firm have an effect on the assessment of the auditors' credibility

Key words: measuring the credit of auditors, credit of auditor's report, audit quality

¹ Department of Accounting, Yazd Branch, Isla May Azad University, Yazd, Iran.bakhshian_a@yahoo.com

² Department of Accounting, Yazd Branch, Isla May Azad University, Yazd, Iran (corresponding author)
heyrani@iauyazd.ac.ir

³ Department of Accounting, Yazd Branch, Isla May Azad University, Yazd, Iran.taftian@iauyazd.ac.ir

مطالعه اثر استراتژی کسب‌وکار بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری

سامان محمدی^۱

فرزاد ایوانی^۲

فاطمه قدمی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۰

چکیده

در رسوایی‌های مالی اخیر، معاملات با اشخاص وابسته به‌عنوان یکی از کانون‌های نگرانی بوده است، به‌گونه‌ای که استفاده هدفمند از این معاملات و عدم افشای آن‌ها یا کافی نبودن افشا، از عوامل سقوط شرکت‌ها می‌باشد. با توجه به مطالب فوق هدف اصلی پژوهش حاضر مطالعه اثر استراتژی کسب‌وکار بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری می‌باشد. روش پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر منطق اجرا استقرائی، از نظر زمان مقطعی، از نظر نوع داده‌ها کمی، از نظر نحوه اجرا توصیفی پیمایشی و روش پژوهش از نظر ارتباط بین متغیرها علی و پس‌رویدادی است. جامعه آماری پژوهش بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ است؛ که ۱۱۲ شرکت به‌عنوان نمونه انتخاب شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که؛ استراتژی رهبری هزینه و استراتژی تمایز محصول بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری اثر مثبت و معناداری دارد. همچنین نتایج نشان داد که؛ استراتژی کسب‌وکار معمولاً در سطح محصولات یا واحد تجاری استراتژیک اجرا می‌شود و بر بهبود موقعیت رقابتی کالاها و خدمات شرکت در یک صنعت خاص یا یک بخشی از بازار خاص تأکید دارد. به‌عبارت‌دیگر، هم استراتژی رهبری هزینه و هم استراتژی تمایز محصول تأثیر مثبتی بر معامله با اشخاص وابسته دارد، و وجود این استراتژی‌ها، میزان معاملات با اشخاص وابسته بالاتری را نشان می‌دهند. این یافته‌ها نشان می‌دهد اشخاص وابسته با توجه به برتری اطلاعاتی خود نسبت به سایر شرکت‌کنندگان در بازار، از آن استفاده می‌کنند؛ و این اطلاعات آنها را قادر می‌سازد تا سود معاملاتی بالاتری کسب کنند.

واژه‌های کلیدی: استراتژی کسب‌وکار، استراتژی رهبری هزینه، استراتژی تمایز محصول، معاملات با اشخاص وابسته تجاری.

۱ گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول). s.mohammadi@razi.ac.ir

۲ گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. feivani@razi.ac.ir

۳ گروه حسابداری، مدیریت آب و خاک، سازمان جهاد کشاورزی، کرمانشاه، ایران. ghfatemeh25@gmail.com

۱- مقدمه

در رسوایی‌های مالی اخیر، معاملات با اشخاص وابسته به‌عنوان یکی از کانون‌های نگرانی بوده است، به‌گونه‌ای که استفاده هدفمند از این معاملات و عدم افشای آن‌ها یا کافی نبودن افشا، از عوامل سقوط شرکت‌ها می‌باشد. تصاحب منابع شرکت از طریق معاملات با اشخاص وابسته، در کشورهای توسعه‌یافته مرسوم است، اما در اقتصادهای نوظهور به دلیل نقص بازارهای خارجی و ضعف راهبری شرکتی بیشتر مشاهده می‌شود. در بسیاری از موارد، معاملات با اشخاص وابسته، اجتناب‌ناپذیر و سودمند است و در چرخه‌ی عملیات شرکت تکرار می‌گردد، ولی در شرایط خاص به سهامداران عمده یا مدیران شرکت‌ها اجازه می‌دهد به هزینه‌ی سهامداران خرد منافع شخصی خود را تأمین کنند (شعری و حمیدی، ۱۳۹۱). درک تصمیمات اخلاقی مربوط به استراتژی‌های کسب و کار و تأثیر آن بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری برای سرمایه‌گذاران و نهادهای نظارتی ضروری است (چن و کانگ^۱، ۲۰۱۹). معامله با اشخاص وابسته می‌تواند رفتار دوگانه‌ای داشته باشد. از یک سو این معاملات می‌تواند به‌عنوان حجم مبادلات تجاری شرکت به حساب آید و باعث افزایش واقعی عملکرد شرکت شود، چراکه این ارتباطات و معاملات داخلی باعث کاهش هزینه‌های معامله و افزایش کارایی معاملات می‌شود که برای کل گروه منافی را به همراه دارد. از سوی دیگر معاملات ذکرشده می‌تواند به‌عنوان مکانیسم‌های بهره‌برداری از منابع شرکت و در نتیجه وجود تضاد منافع در شرکت تلقی شود. به‌گونه‌ای که مدیریت مجموعه یا سهامداران عمده با انتقال منابع به نفع خود، علاوه بر اینکه شرکت اصلی را با خطر مواجه می‌سازند کل منافع گروه را خدشه‌دار می‌کنند، از طرفی این انتقال منابع بین اشخاص وابسته می‌تواند جنبه پوشش حقایق را داشته باشد، به‌طوری‌که مدیریت واحد به دلیل اینکه سود خود را دست‌کاری کند و کاهش یا افزایش دهد می‌تواند معاملات اجباری با اشخاص وابسته داشته باشد (پازلی و ونوتی^۲، ۲۰۱۳). حسابرسی معاملات با اشخاص وابسته به چندین دلیل مشکل است: اول این‌که، بررسی اشخاص وابسته و مجوز معاملات مذکور ممکن است به‌سختی انجام شود، دوم این‌که، حساب‌رسان باید به اطلاعات جمع‌آوری‌شده توسط مدیریت شرکت درباره اشخاص وابسته و معاملات با اشخاص وابسته اعتماد کنند. در نهایت، علی‌رغم این‌که کنترل‌های داخلی موردنیاز وضع شده با قانون ساربینز اکسلی در سال ۲۰۰۲ افزایش یافته است، ردیابی کنترل‌های داخلی معاملات با اشخاص وابسته مشکل است. این مشکل از این جهت به وجود می‌آید که اشخاص وابسته و انواع معاملات با آن‌ها بسیار متنوع است و چون بعضی از این‌گونه معاملات ممکن است در چارچوب استانداردهای حسابداری قابل شناسایی نباشد، بنابراین اطلاع از برخی معاملات با اشخاص وابسته امکان‌پذیر نیست. به‌جز اعطای وام به بعضی از اشخاص وابسته (مدیران، اعضای هیئت‌مدیره) که توسط قانون ساربینز اکسلی ممنوع شده است، به‌طور کلی، قانون‌گذار این نوع معاملات را منع نمی‌کند، بلکه آن‌ها را مستلزم افشا می‌داند. یکی از پارامترهای حائز اهمیت که همواره به‌عنوان یک شاخص مهم در تجزیه و تحلیل شرکت‌ها مورد استفاده قرار

¹ Chena & Keung² Pazeli & Venouti

می‌گیرد، سودآوری است. سود به‌عنوان یک معیار و راهنمای سرمایه‌گذاری و تصمیم‌گیری، یکی از ابزارهای مهم پیش‌بینی سودهای آتی و ارزیابی روند سودآوری مؤسسات در آینده، معیار سنجش کارایی مدیریت در اداره امور شرکت، معیار ارزیابی نظارت مدیریت بر دارایی‌ها و منابع اقتصادی شرکت بوده و فرآیند سودآوری دربرگیرنده کوشش و عملکرد در مسیر نیل به هدف اولیه واحد تجاری (سوددهی یا بازدهی) در طی زمان و ایجاد حداکثر مبلغ وجه نقد برای سرمایه‌گذاران است. سودآوری به توانایی شرکت در کسب درآمدهای بیش از هزینه‌ها اشاره دارد. سودآوری نتیجه نهایی همه برنامه‌ها و تصمیمات مالی شرکت است و آخرین پاسخ‌ها را در مورد نحوه اداره شرکت به تحلیل‌گران می‌دهد (ستایش و همکاران، ۱۳۸۸). با توجه به اینکه موضوع استراتژی کسب و کار و معاملات با اشخاص وابسته تجاری، طی سال‌های اخیر، توجه بسیاری از دانشگاهیان و افراد حرفه‌ای را به خود جلب کرده است اما تاکنون پژوهشی با این عنوان در ایران انجام نشده لذا در پژوهش حاضر به بررسی این مهم پرداخته شده است. با توجه به مطالب بالا مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که آیا استراتژی کسب و کار بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری تأثیر دارد یا خیر و اگر تأثیر دارد این تأثیر چگونه است؟

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- استراتژی کسب و کار

برای موفقیت در محیط‌های کسب و کار رقابتی امروزی، یک شرکت باید یک استراتژی کسب و کار روشن داشته باشد که توسط سایر استراتژی‌های سازمانی پشتیبانی شود. درحالی‌که پژوهش‌های پیشین بیان می‌کنند که همسویی استراتژیک، عملکرد شرکت را بهبود می‌بخشد، با این حال به عوامل متعدد همسویی استراتژیک یا جهت‌گیری استراتژیک شرکت‌ها توجه کمی شده است (صاحب‌الداری، ۱۴۰۰). معاملات با اشخاص وابسته ممکن است به طور فرصت طلبانه‌ای توسط مدیران در جهت کسب منافع شخصی استفاده شود. از این رو، شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته، با استفاده از روش‌های خاص حسابداری به دست‌کاری اطلاعات صورت‌های مالی می‌پردازند که این کار احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی را افزایش می‌دهد (صالحی‌نیا و همکاران، ۱۴۰۰). کسب و کار به عنوان فعالیت‌هایی تعریف می‌شود که تولید و خرید کالاها و خدمات را به منظور فروش و با هدف کسب سود در بر می‌گیرد. عواملی از جمله سلامت نظام اداری، امنیت اجتماعی، ثبات در سیاست‌های اقتصادی، قوانین و مقررات و همچنین کیفیت نظام قضایی، در ایجاد یک کسب و کار جدید یا توسعه کسب و کارهای قدیمی مؤثرند. تغییر در این عوامل (فراتر از اختیارات و قدرت مدیران کسب و کار) میتواند بر عملکرد کسب و کارهای مختلف، مؤثر باشد. مجموعه این عوامل که بر بازده و ریسک سرمایه‌گذاران نیز تأثیرگذار خواهد بود را محیط کسب و کار می‌نامند (کفاشپور و شبان برون، ۱۳۹۴). این تعریف از محیط

کسب و کار، بر اساس پژوهش احسان و حسن^۱ (۲۰۱۷)، شامل سه دسته بندی گسترده است: دسته نخست جنبه‌های کلان اقتصادی از قبیل سیاست‌های پولی، مالی و ارزی را شامل میشود و تأثیر روشنی بر بازده سرمایه‌گذاری دارد؛ برای مثال نرخ بالای مالیاتی باعث کاهش بازده سرمایه‌گذاری می‌شود؛ در حالی که تورم نوسان پذیری بازده را افزایش خواهد داد. دسته دوم، شامل حکمرانی، نهادها و ثبات سیاسی است؛ برای نمونه حاکمیت قانون بر تصمیمات سرمایه‌گذار و میزان آن، بر سرمایه‌گذاری و سازماندهی آن تأثیرگذار میباشد. نهادها نیز شامل نهادهای غیررسمی؛ از قبیل میزان کلی اعتماد، سرمایه اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی هستند و مسئولیت روابط معاملاتی جدید و گسترش بنگاه را برعهده دارند. دسته سوم شامل زیرساخت‌های ضروری برای سرمایه‌گذاری مولد؛ از قبیل حمل و نقل، برق و مخابرات می‌باشند. محیط کسب و کار در یک تعریف کلی، مجموعه عواملی است که بر عملکرد بنگاه تأثیر می‌گذارد اما مدیر نمی‌تواند آن را به سهولت تغییر دهد. بررسی وضعیت محیط کسب و کار در بخش‌های مختلف اقتصادی، تفاوت‌های اندکی با هم دارد که ضرورت بررسی برنامه ریزی استراتژیک جهت بهبود این محیط در هر بخش اقتصادی، لازم به نظر می‌رسد (براتی و همکاران، ۱۳۹۲). تقسیم‌بندی‌های مختلفی از استراتژی کسب و کار وجود دارد که به عنوان نمونه می‌توان به تقسیم‌بندی احمد (۲۰۱۷)، اشاره نمود که به دو دسته استراتژی تمایز محصول و استراتژی رهبری هزینه تفکیک شده است.

۲-۲- معاملات با اشخاص وابسته تجاری

معامله با اشخاص وابسته می‌تواند رفتار دوگانه‌ای داشته باشد. از یک سو این معاملات می‌تواند به‌عنوان حجم مبادلات تجاری شرکت به حساب آید و باعث افزایش واقعی عملکرد شرکت شود، چراکه این ارتباطات و معاملات داخلی باعث کاهش هزینه‌های معامله و افزایش کارایی معاملات می‌شود که برای کل گروه منافع را به همراه دارد. از سوی دیگر معاملات ذکر شده می‌تواند به‌عنوان مکانیسم‌های بهره برداری از منابع شرکت و در نتیجه وجود تضاد منافع در شرکت تلقی شود. بگونه‌ای که مدیریت مجموعه یا سهامداران عمده با انتقال منابع به نفع خود، علاوه بر اینکه شرکت اصلی را با خطر مواجه می‌سازند کل منافع گروه را خدشه دار می‌کنند، از طرفی این انتقال منابع بین اشخاص وابسته می‌تواند جنبه پوشش حقایق را داشته باشد، بطوریکه مدیریت واحد بدلیل اینکه سود خود را دست‌کاری کند و کاهش و یا افزایش دهد می‌تواند معاملات اجباری با اشخاص وابسته داشته باشد (دارابی و داود خانی، ۱۳۹۴ و پازلی و ونوتی، ۲۰۱۳). رسوایی‌های اخیر در ارتباط با معاملات اشخاص وابسته یکی از نگرانی‌های عمده‌ی شرکت‌های سهامی است که اغلب ناشی از معاملات تجاری پیچیده‌ی ناهمگون بین شرکت، سرپرستان، مدیران و یا صاحبان اصلی شرکت می‌باشد. ذینفعان و استفاده‌کنندگان در بازار سرمایه و سایر سهامداران شرکت عموماً تضادهای منفعتی بالقوه‌ی این معاملات را

¹ Ahsan & Hasan

بررسی میکنند (گوردن و همکاران^۱، ۲۰۰۴). تا زمانی که احتمال منحرف نمودن منابع شرکت به واسطه‌ی معاملات با اشخاص وابسته توسط سهامدارانی که سرمایه‌ی شرکت را کنترل میکنند وجود دارد، سهامداران عمده نیز در مقابل با کاهش ارزش سهام، ارزش شرکت را به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای میتوانند کاهش دهند (چئونگ و همکاران^۲، ۲۰۰۶)، در رسوایی‌های مالی اخیر نظیر آدلفیا و انرون در آمریکا و پرمالیت در اروپا، معاملات اشخاص وابسته به عنوان یکی از کانون‌های نگرانی تبدیل شده است، به طوری که استفاده هدفمند از این معاملات از عوامل سقوط شرکتها بوده است (قربانی‌اسفهلان، ۱۴۰۰).

۲-۳- استراتژی کسب و کار و معاملات با اشخاص وابسته

گرچه تمام معاملات با اشخاص وابسته فرصت‌طلبانه نیستند، اما نگرش غالب این است که از عوامل تأثیرگذار بر ریسک می‌باشند و سرمایه‌گذاران، قبل از انجام سرمایه‌گذاری برای آن اهمیت زیادی قائل می‌شوند. امروزه فرصت‌طلبانه بودن معاملات با اشخاص وابسته، یکی از عواملی است که موجب کاهش ارزش بازار سرمایه می‌شود. معاملات با اشخاص وابسته شرکتی می‌تواند نوعی خطر اخلاقی باشد (اسماعیل زاده و همکاران، ۱۳۹۵). برای مثال، اشخاص وابسته ممکن است قبل از افشای اخبار منفی سهام شرکت‌های خود را بفروشند و مدیران ممکن است از اطلاعات برتر خود نسبت به سایر سرمایه‌گذاران، منافع شخصی را به دست آورند و ثروت را به خود منتقل کنند (چن و کانگ، ۲۰۱۹).

امروزه استراتژی‌های کسب و کار با به‌کارگیری روش‌های مختلفی موردبررسی قرار می‌گیرند که به‌طور عمده به دو سطح استراتژی‌های مشارکتی و کسب و کار استراتژیک تقسیم‌بندی می‌شوند. در عصر کنونی رشد ناپایدار در اقتصاد جهانی منجر به تغییرات رادیکالی در مدیریت کسب و کار شده است، بنابراین بایستی در کسب و کار فرصت‌ها، اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت به‌درستی شناسایی گردند و همچنین فرصت‌های آینده شناخته شوند. با توجه به گسترش روزافزون بنگاه‌های کوچک اقتصادی در ایران نیاز به شناسایی عوامل پایدار استراتژی کسب و کارهای کوچک بیش‌ازپیش می‌باشد (الیاسی و همکاران، ۱۳۹۵). یکی از کارکردهای کسب و کار، بازاریابی است که نقش اساسی در درک خواسته‌ها و ترجیحات مشتریان و نهایت ایجاد رضایت مطلوب‌تر از رقبای بر عهده دارد. قابلیت‌های بازاریابی حمایت و پشتیبانی از فرآیندهای کسب و کار بحرانی، سنجش از بازار و ارتباط با مشتری می‌باشد، که به‌عنوان یک منبع پایدار مزیت رقابتی منجر به عملکرد برتر می‌شود. همچنین جهت‌گیری استراتژیک هم در این میان نقش مهمی را ایفا می‌کند (حجازی و فتوحی، ۱۳۸۸ و طاهری تهرانی و همکاران، ۱۳۹۳). معاملات با اشخاص وابسته ممکن است موجب استغنائی سهام‌داران، مدیران و سایر کنترل‌کنندگان واحد انتفاعی و ایجاد هزینه برای طرف‌های غیر وابسته در این معاملات شود. این مهم می‌تواند از طریق خریدوفروش دارایی‌ها، کالاها، خدمات، دریافت وام‌هایی با شرایط

¹ Gordon & et al

² Cheung & et al

مطلوب و با استفاده از دارایی‌های شرکت به‌عنوان تضمین تسهیلات شخصی انجام گیرد که خود باعث انتقال ثروت خواهد بود. معاملاتی که عمدتاً به‌صورت مستقیم توسط سهام‌داران عمده، مدیران و اعضای هیئت‌مدیره انجام می‌گیرد تأثیر منفی بر ارزش شرکت و نقش قابل‌توجهی در رسوایی‌هایی دارد که منجر به شکست شرکت‌ها و گروه‌های بزرگی از شرکت‌ها می‌شود. هراندازه معاملات اشخاص وابسته در شرکت بیش‌تر باشد امنیت برای سهام‌داران جزء پایین‌تر بوده و در نتیجه این امر باعث کاهش ارزش سهام شرکت خواهد شد (نخیلی و مویز^۱، ۲۰۱۱). رسوایی‌های اخیر در ارتباط با معاملات اشخاص وابسته یکی از نگرانی‌های عمده‌ی شرکت‌های سهامی است که اغلب ناشی از معاملات تجاری پیچیده‌ی ناهمگون بین شرکت، سرپرستان، مدیران و یا صاحبان اصلی شرکت می‌باشد. ذی‌نفعان و استفاده‌کنندگان در بازار سرمایه و سایر سهام‌داران شرکت عموماً تضادهای منفعتی بالقوه‌ی این معاملات را بررسی می‌کنند (گوردن و همکاران ۲۰۰۴). تا زمانی که احتمال منحرف نمودن منابع شرکت به‌واسطه‌ی معاملات با اشخاص وابسته توسط سهام‌دارانی که سرمایه شرکت را کنترل می‌کنند وجود دارد، سهام‌داران عمده نیز در مقابل با کاهش ارزش سهام، ارزش شرکت را به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای می‌توانند کاهش دهند (چئونگ و همکاران ۲۰۰۶).

مدیران در عملیات روزانه کسب و کار مشارکت دارند و اطلاعات بهتری در مورد چشم‌انداز شرکت نسبت به سرمایه‌گذاران خارجی دارند. بسیاری از پژوهش‌ها نشان می‌دهند که مدیران علاقه‌مند می‌توانند از اطلاعات رئیس (مافوق) خود استفاده کنند و با خرید سهام قبل از انتشار اخبار خوب و فروش سهام قبل از اینکه اطلاعاتی‌های اخبار بد در بازار منتشر شود عملکرد بهتری داشته باشند (یعنی تجارت داخلی) (جنسن و مک‌کلینگ^۲، ۱۹۷۶). چراکه، سود معاملات داخلی (معامله با اشخاص وابسته) در تغییرات قیمت سهام در آینده تأثیرگذار است. کایل^۳ (۱۹۸۵)، استدلال می‌کند که سودآوری معامله با اشخاص وابسته با سطح عدم تقارن اطلاعاتی بین اشخاص وابسته (یعنی معامله‌گران مطلع) و خارجی‌ها (یعنی معامله‌گران بی‌اطلاع) افزایش می‌یابد. برای یک سازمان ایجاد استراتژی کسب و کار به پیشی گرفتن آن شرکت نسبت به سایر رقبا در صنعت کمک می‌کند. یک استراتژی کسب و کار، ترکیبی از رهبری هزینه و تمایز است و دارا بودن مزیت رقابتی پایدار را تضمین می‌کند. سرمایه‌گذاران با دسترسی به اطلاعات استراتژی کسب و کار و اطلاعات معاملات با اشخاص وابسته و توانایی برای شناخت آنها، نه تنها شناخت بهتری از عملکرد شرکت دارند، بلکه اطلاعات مربوط به ارزش شرکت را از طریق استنتاج‌های خود براساس عملکرد شرکت و افشای اطلاعات معاملات با اشخاص وابسته به دست می‌آورند (حبیب و منصور^۴، ۲۰۱۷). با توجه به استراتژی‌های کسب و کار شرکت که آیا استراتژی رهبری هزینه یا تمایز محصول است؛ استراتژی تمایز محصول به‌طور طبیعی عدم تقارن اطلاعاتی

¹ Nekhili & Moêz

² Jensen & Meckling

³ Kyle

⁴ Habiba & Monzur

بیشتری نسبت به رهبری هزینه دارند. اولاً، تمایز محصول تمایل به سرمایه‌گذاری هنگامت در فعالیت‌های تحقیق و توسعه نیاز دارند تا محصولات جدید و فرصت‌های بازار را بیابند و از آن بهره‌برداری کنند، در حالی که رهبری هزینه، هزینه‌های تحقیق و توسعه را در حمایت از سرمایه‌گذاری برای مخارج سرمایه‌ای به حداقل می‌رسانند تا به خروجی‌های مقرون‌به‌صرفه مستمر و قابل پیش‌بینی اساسی برسند (مایلز و اسنو^۱، ۱۹۷۸، ۲۰۰۳). در واقع، سرمایه‌گذاری‌های تحقیق و توسعه، عدم تقارن اطلاعاتی بالاتری را ایجاد می‌کنند، زیرا سرمایه‌گذاری در فرآیندهای تولید و محصولات برای هر شرکت منحصر به فرد است. بنابراین، نه قابلیت‌های زیرساختی و نه امکانات حاصل از آن را نمی‌توان از طریق مشاهده شرکت‌های دیگر استنباط کرد (بارث و همکاران^۲، ۲۰۰۱). علاوه بر این، تمایز محصول عمدتاً بر روی پروژه‌های جدید و نوآورانه تمرکز می‌کنند در حالی که هدف رهبری هزینه بهبود کارایی است. پیگیری پروژه‌های نوآورانه‌ای که ریسک‌پذیرتر هستند و عدم قطعیت نتیجه بیشتری دارند، منجر به درآمدهای اطلاعاتی کمتری می‌شوند (بارث و همکاران، ۲۰۰۱). مایلز و اسنو (۱۹۷۸، ۲۰۰۳) بیان می‌کنند که هدف استراتژیک تمایز محصول شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های تجاری جدید است. آنها تمایل دارند گزینه‌های رشد بیشتری داشته باشند و سریع‌تر از رهبری هزینه رشد کنند. در مقابل، رهبری هزینه از طریق نفوذ به بازار خطوط تولید موجود خود به تدریج رشد می‌کنند. شرکت‌هایی که گزینه‌های رشد بیشتری دارند، معمولاً عدم تقارن اطلاعاتی بیشتری بین مدیران و سرمایه‌گذاران خارجی در جریان‌های نقدی مورد انتظار آینده از فرصت‌های سرمایه‌گذاری دارند (اسمیت و واتس^۳، ۱۹۹۲). از سوی دیگر، تمایز محصول ممکن است فناوری‌ها و بازارهای جدید را توسعه دهند و دائماً به دنبال فرصت‌های تجاری باشند (دساربو و همکاران^۴، ۲۰۰۵). تلاش‌های بازاریابی آنها (به عنوان مثال، تبلیغات محصول) ممکن است بر بهبود دید شرکت برای به دست آوردن مزیت محرک (پیشنهاد دهنده) تمرکز کند. تمایز محصول می‌تواند تغییرات بیشتری را در ارائه محصول و همچنین رهبری و ساختار سازمانی تجربه کنند. در مقابل، رهبری هزینه فعالیت‌های مرتبط با بازاریابی را به حداقل می‌رسانند و در عوض بر کارایی عملیاتی تمرکز می‌کنند (مایلز و اسنو، ۱۹۷۸، ۲۰۰۳). بنابراین، تمایز محصول ممکن است واسطه‌های اطلاعاتی بیشتری مانند تحلیلگران و رسانه‌ها را جذب کنند و عدم تقارن اطلاعاتی را کاهش دهند. علاوه بر این، تمایز محصول برای تامین مالی سرمایه‌گذاری‌های تحقیق و توسعه گسترده خود بیشتر به منابع مالی خارجی متکی هستند در حالی که رهبری هزینه بیشتر به سرمایه‌های تولید شده داخلی از بهره‌برداری‌ها متکی هستند (ژانگ‌فن و همکاران^۵، ۲۰۲۲). پژوهش‌های پیشین همچنین بیان می‌کنند که در مقایسه با رهبری هزینه، تمایز محصول سود کمتری از خود نشان می‌دهند زیرا آنها اغلب منابع مالی خود را در تعقیب

¹ Miles & Snow

² Barth & et al

³ Smith & Watts

⁴ DeSarbo & et al

⁵ Zhang & et al

فرصت‌های مخاطره آمیز بیش از حد افزایش می‌دهند (ایتنر و همکاران^۱، ۱۹۹۷). بنابراین، تمایز محصول به طور طبیعی نسبت به رهبری هزینه نیاز بیشتری به سرمایه خارجی دارند (هال^۲، ۲۰۰۲). علاوه بر این، شواهدی وجود دارد که کیفیت اطلاعات بالاتر، عدم تقارن اطلاعاتی را بین شرکت‌کنندگان بازار کم میکند و در نتیجه هزینه سرمایه را کاهش می‌دهد (جوآنا^۳، ۲۰۱۷). این امر شرکت‌ها را قادر می‌سازد بیشتر به بازارهای سرمایه دسترسی داشته باشند (قربانی اسفهلان، ۱۴۰۰). بنابراین، تمایز محصول ممکن است انگیزه‌های بیشتری برای کاهش عدم تقارن اطلاعات با ارائه دهندگان سرمایه برای به دست آوردن بودجه کافی برای تحقیق و توسعه داشته باشند. مطابق با این استدلال‌ها، بنتلی و همکاران شواهدی ارائه می‌دهند که تمایز محصول با تحلیلگران و پوشش مطبوعاتی بیشتر و همچنین سطوح بالاتری از افشاگری‌های داوطلبانه نسبت به رهبری هزینه مرتبط هستند و بنابراین عدم تقارن اطلاعاتی کمتری دارند.

در مجموع، محیط اطلاعاتی شفاف‌تر به کاهش عدم تقارن اطلاعات کمک می‌کند و در نتیجه مزیت اطلاعاتی اشخاص وابسته را نسبت به سرمایه‌گذاران خارجی کاهش می‌دهد. با توجه به عدم وجود پژوهش‌های مشابه در این زمینه و اینکه آیا شرکت‌های با استراتژی رهبری هزینه در مقایسه با شرکت‌های با استراتژی تمایز محصول دارای مزیت اطلاعاتی بیشتری هستند که آنها را قادر می‌سازد سودآوری معاملات با اشخاص وابسته بالاتری را به دست آورند یا خیر؛ بنابراین، فرضیه‌های زیر در این پژوهش بررسی می‌شوند:

فرضیه شماره ۱: استراتژی رهبری هزینه بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری تأثیر معناداری دارد.

فرضیه شماره ۲: استراتژی تمایز محصول بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری تأثیر معناداری دارد.

در این زمینه چن و کانگ (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی اثر استراتژی کسب‌وکار بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری پرداختند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که استراتژی کسب‌وکار بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری تأثیر معناداری دارد. همچنین نتایج پژوهش بیانگر این مطلب بود که سودآوری تجاری توسط شرکت‌های داخلی نسبت به سایر شرکت‌ها بیشتر است که این مهم می‌تواند مربوط به نهادهای نظارتی باشد. همچنین، نتایج حاصل از پژوهش کیسا و جان^۴ (۲۰۲۲) نشان داد که از طریق یک استراتژی یکپارچه، یک شرکت می‌تواند در حین انجام تجارت، توسعه پایدار را پیش ببرد. عوامل مؤثر بر فرآیند اجرای استراتژی یکپارچه در یک شرکت عبارتند از شرایط موفقیت مرتبط با سازمان و کارکنان، فعالیت‌های داخلی و بیرونی در حال پیشبرد اجرا و شرایط مرتبط با بازار. یافته‌ها در چارچوبی مفهومی برای شرایط و فعالیت‌های مؤثر بر اجرای یک استراتژی یکپارچه ترکیب شدند. از سوی دیگر تنویر و همکاران^۵ (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی

¹ Ittner & et al

² Hall

³ Jovana

⁴ Kaisa & Janne

⁵ Tanveer & et al

تأثیر استراتژی کسب و کار شرکت بر رشد مالی پایدار در طول عدم قطعیت سیاست اقتصادی پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که یک استراتژی تجاری تدافعی به طور مثبت تأثیر منفی عدم اطمینان سیاست را تعدیل می‌کند، در حالی که یک استراتژی تجاری تحلیلی تأثیر منفی عدم اطمینان سیاست را بر رشد مالی پایدار کاهش می‌دهد. نتایج این مطالعه راهنمایی‌هایی را برای شرکت‌ها در رابطه با تدوین استراتژی ارائه می‌کند تا به طور موثر با عدم قطعیت‌های سیاست مقابله کنند. همچنین، ژانگ فن و همکاران (۲۰۲۲) بیان می‌کنند که شرکت‌هایی که از یک استراتژی نوآوری محور (مقام‌کنندگان) پیروی می‌کنند، سود سهام کمتری نسبت به شرکت‌هایی که از یک استراتژی کارآمدی (مدافعان) پیروی می‌کنند، پرداخت می‌کنند. تحلیل‌های مقطعی نشان می‌دهد که چنین ارتباطی در بین شرکت‌هایی با فرصت‌های سرمایه‌گذاری بیشتر و عملکرد برتر آشکارتر است. تجزیه و تحلیل بیشتر نشان می‌دهد که کاوشگران به طور قابل توجهی سرمایه‌گذاری بیشتری انجام می‌دهند، مطابق با اینکه کاوشگران سود سهام کمتری برای تأمین مالی فعالیت‌های سرمایه‌گذاری خود پرداخت می‌کنند. به طور کلی، یافته‌های پژوهش استراتژی کسب و کار را به عنوان یک عامل تعیین کننده ذاتی و غیر مالی سیاست‌های تقسیم سود برجسته می‌کند.

۳- روش‌شناسی پژوهش و جامعه آماری

با توجه به ویژگی‌های پژوهش حاضر می‌توان آن را از جمله پژوهش‌های کاربردی قلمداد کرد. در پژوهش حاضر استدلال از جزء به کل است بنابراین پژوهش حاضر از نظر منطق اجرا استقرائی است. پژوهش حاضر به منظور گردآوری داده‌ها درباره یک یا چند صفت در یک مقطع خاص از زمان از طریق نمونه‌گیری از جامعه انجام شده است؛ به همین دلیل از نظر زمان مقطعی است. با توجه به این که پژوهش حاضر بیشتر مفهوم عینی داشته و وابسته به آمار، عدد و رقم است بنابراین از نظر نوع داده کمی است. از نظر نحوه اجرا توصیفی پیمایشی است. روش پژوهش از نظر ارتباط بین متغیرها با توجه به این که تعیین رابطه علت و معلولی مشخص لازم است و پژوهشگر می‌خواهد علت یا عامل بروز یک مسئله را بشناسد از نوع علی و پس‌رویدادی است. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۵ تا سال ۱۳۹۹ (دوره ۵ ساله) می‌باشد. نمونه مطالعه شده این پژوهش، متشکل از کلیه شرکت‌های موجود در جامعه آماری است که دارای معیارهای زیر باشند: ۱. طی سال‌های مالی ۱۳۹۵-۱۳۹۹ تغییر فعالیت نداشته باشند؛ ۲. طی سال‌های مالی مذکور تغییر سال مالی نداشته باشند؛ ۳. داده‌های موردنظر شرکت در دوره مالی و اطلاعات صورت‌های مالی برای اندازه‌گیری کلیه متغیرها در دسترس باشد؛ ۴. موضوع فعالیت شرکت سرمایه‌گذاری، هلدینگ، بانک و نهاد مالی نباشد؛ و ۵. سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفند باشد. باتوجه به اعمال فیلترهای یاد شده در بالا، در نهایت تعداد ۱۱۲ شرکت با توجه به قاعده حذف سیستماتیک انتخاب شده است.

۴- متغیرهای پژوهش

استراتژی‌های کسب و کار: استراتژی برنامه‌های مقیاس بزرگ و آینده‌نگر برای تعامل با محیط رقابتی به منظور بهینه کردن دستیابی به هدف‌های سازمان و به عبارتی برنامه بازی مؤسسه می‌باشد، که اگرچه همه نیازهای انسانی، مالی و مواد در آینده را به تفصیل بیان نمی‌کند ولی چارچوبی برای تصمیم‌گیری فراهم می‌سازد و آگاهی شرکت درباره نحوه رقابت در برابر کی، کی، کجا و برای چه را نشان می‌دهد (چن و همکاران، ۲۰۱۶). در این پژوهش مطابق با پژوهش احمد^۱ (۲۰۱۶) از مجموع استراتژی رهبری هزینه و استراتژی تمایز محصول برای اندازه‌گیری متغیر استراتژی‌های کسب و کار استفاده می‌شود.

$$CS_{it} = a_{it} + \beta_1 CLS_{it} + \beta_2 PDS_{it} \quad \text{رابطه ۱}$$

$$CLS_{it} = \frac{TS_{it}}{TA_{it}} \quad \text{رابطه ۲}$$

$$PDS_{it} = \frac{R\&D_{it}}{TS_{it}} \quad \text{رابطه ۳}$$

که در آن :

(CS): استراتژی‌های شرکت

(CLS): استراتژی رهبری هزینه

(PDS): استراتژی تمایز محصول

(TS): کل فروش

(TA): کل دارایی‌ها

(R&D): اندوخته تحقیق و توسعه و اندوخته اختیاری

استراتژی رهبری هزینه: هدف استراتژی رهبری هزینه این است که شرکت، تولیدکننده‌ای کم‌هزینه در یک صنعت باشد. استراتژی رهبری هزینه از طریق کسب تجربه، سرمایه‌گذاری در تسهیلات تولید انبوه، استفاده از صرفه‌جویی و نظارت دقیق بر کل هزینه‌های عملیاتی (از طریق برنامه‌هایی مثل کاهش اندازه و مدیریت کیفیت) تحقق می‌یابد (کفاش‌پور، ۱۳۹۴). در این پژوهش مطابق با پژوهش احمد (۲۰۱۶) از نسبت کل فروش بر کل دارایی‌ها برای اندازه‌گیری متغیر استراتژی رهبری هزینه استفاده می‌شود.

استراتژی تمایز محصول: این استراتژی مستلزم توسعه کالاها یا خدمات منحصربه‌فرد و بی‌نظیر با اتکا به وفاداری مشتری به مارک تجاری است. یک شرکت می‌تواند کیفیت بالاتر، عملکرد بهتر، یا ویژگی‌های منحصربه‌فرد را که هر یک از آنها می‌توانند قیمت‌های بالاتر را توجیه کنند ارائه دهد. در استراتژی تمایز محصول، شرکت‌ها تمایل به سرمایه‌گذاری در زمینه تحقیق و توسعه دارند بدین منظور قابلیت ابتکار و نوآوری شرکت‌ها افزایش می‌یابد. بعلاوه که در استراتژی تمایز محصول، شرکت‌ها با عدم اطمینان بالاتر مواجه می‌باشند،

¹ Ahmad

بدین معنی که تأکید بیش از حد بر روی نوآوری و ابتکار در محصول، شرکت را با فعالیت‌های ریسک‌پذیر و ریسک بر روی محصولی که تاکنون تولید نشده است مواجه می‌سازد (نینگ‌جیا^۱، ۲۰۱۸). در این پژوهش مطابق با پژوهش احمد (۲۰۱۶) از نسبت هزینه تحقیق و توسعه بر کل فروش برای اندازه‌گیری متغیر استراتژی تمایز محصول استفاده می‌شود.

معاملات با اشخاص وابسته تجاری: بر اساس استاندارد حسابداری شماره ۱۲ ایران، معامله با اشخاص وابسته تجاری این‌گونه تعریف می‌شود: انتقال منابع، خدمات یا تعهدهای بین اشخاص وابسته، صرف‌نظر از مطالبه یا عدم مطالبه بهای آن. رابطه با شخص وابسته می‌تواند بر وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری تأثیر داشته باشد. اشخاص وابسته، ممکن است معاملاتی انجام دهند که اشخاص غیر وابسته انجام نمی‌دهند. همچنین مبالغ معاملات بین اشخاص وابسته تجاری، ممکن است با مبالغ مشابه بین اشخاص غیر وابسته یکسان نباشد (استانداردهای حسابداری ایران، ۱۳۸۶). در این پژوهش مطابق با پژوهش چیانگ و همکاران^۲ (۲۰۱۵) از رابطه ۴ برای اندازه‌گیری متغیر معاملات با اشخاص وابسته تجاری استفاده می‌شود.

رابطه ۴

ارزش بازار حقوق صاحبان سهام / (معاملات با اشخاص وابسته عملیاتی + معاملات با اشخاص وابسته غیرعملیاتی) = RPT

اندازه شرکت: اندازه شرکت بیانگر حجم و گستردگی فعالیت شرکت است. غالباً شاخص‌هایی که عملکرد شرکت را نشان می‌دهد نه ظرفیت فیزیکی آن را، اندازه شرکت گفته می‌شود (برهان‌زائی و همکاران، ۱۳۹۷). در این پژوهش مطابق با پژوهش برهان‌زائی و همکاران (۱۳۹۷) از رابطه ۵ برای اندازه‌گیری متغیر اندازه شرکت استفاده می‌شود.

رابطه ۵

(جمع دارایی‌های پایان دوره) = Log اندازه شرکت

اهرم مالی: عبارت است از استفاده از انواع ابزارهای مالی یا بدهی برای افزایش نرخ بازده بالقوه سرمایه‌گذاری. اهرم مالی در نتیجه وجود هزینه‌های ثابت مالی در فرآیند تحصیل سود شرکت حاصل می‌شود. اهرم مالی توان استفاده بالقوه از هزینه‌های ثابت مالی برای نشان دادن اثرات تغییر در فروش‌های شرکت بر سود قبل از کسر بهره و مالیات شرکت است (برزگر و همکاران، ۱۳۹۷). در این پژوهش از رابطه ۶ برای اندازه‌گیری متغیر اندازه شرکت استفاده می‌شود (چن و همکاران^۳، ۲۰۱۹).

رابطه ۶

جمع دارایی‌های پایان دوره / جمع بدهی‌های پایان دوره = اهرم مالی

¹ Ningjia

² Chiange & et al

³ Chena & et al

بازده دارایی‌ها: یک شاخص از چگونگی سودآوری شرکت وابسته به کل دارایی‌های آن شرکت می‌باشد. بازده دارایی، یک ایده درباره مدیریت کارآمد، در رابطه با استفاده از دارایی‌ها، در جهت تولید سود (دارایی‌های مولد) به ما می‌دهد (رستمی، ۱۳۹۵). در این پژوهش از نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها جهت اندازه‌گیری بازده دارایی‌ها استفاده می‌شود.

بازده فروش: نشان می‌دهد که هر یک ریال از فروش چه میزان سود خالص به دست آمده است، ضمناً به هر کسری که سود در صورت کسر و فروش، ارزش ویژه، دارایی و یا سرمایه در گردش در مخرج کسر باشد، اصطلاحاً بازده اطلاق می‌شود. بازده فروش معیاری برای بهره‌وری عملیاتی یک شرکت است که از محبوبیت بالایی به عنوان سود عملیاتی برخوردار است (رستمی، ۱۳۹۵). در این پژوهش مطابق با پژوهش رستمی (۱۳۹۵) از نسبت سود خالص به فروش خالص جهت اندازه‌گیری بازده فروش استفاده می‌شود. در جدول ۱ خلاصه نحوه اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱- متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	نحوه اندازه‌گیری
استراتژی رهبری هزینه	(CLS)	$\frac{\text{اندوخته تحقیق و توسعه} + \text{اندوخته اختیاری}}{\text{جمع فروش}}$
استراتژی تمایز محصول	(PDS)	$\frac{\text{جمع بدهی‌ها}}{\text{جمع دارایی‌ها}}$
معاملات با اشخاص وابسته تجاری	(TWA)	$\frac{\text{معاملات با اشخاص وابسته عملیاتی} + \text{معاملات با اشخاص وابسته غیر عملیاتی}}{\text{ارزش بازار حقوق صاحبان سهام}}$
اندازه شرکت	(CS)	(جمع دارایی‌های پایان دوره) Log
اهرم مالی	(FL)	$\frac{\text{جمع بدهی‌ها}}{\text{جمع دارایی‌ها}}$
بازده دارایی‌ها	ROA)	$\frac{\text{سود خالص}}{\text{جمع دارایی‌ها}}$
بازده فروش	(ROS)	$\frac{\text{سود خالص}}{\text{فروش خالص}}$

۵- یافته‌های پژوهش

۵-۱- آمار توصیفی

قبل از این که به آزمون فرضیه‌های پژوهش پرداخته شود، متغیرهای پژوهش به صورت خلاصه مورد بررسی قرار می‌گیرد. این خلاصه حاوی شاخص‌هایی برای توصیف متغیرهای پژوهش می‌باشد. این شاخص‌ها شامل: شاخص‌های مرکزی، شاخص‌های پراکندگی و شاخص‌های شکل توزیع است.

جدول ۲- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

TWA	ROS	ROA	PDS	FL	CS	CLS	آمار توصیفی
معاملات با اشخاص وابسته تجاری	بازده فروش	بازده دارایی‌ها	استراتژی تمایز محصول	اهرم مالی	اندازه شرکت	استراتژی رهبری هزینه	
۰/۰۰۰۲۰۶	۰/۱۲۹۲۳۷	۰/۰۹۰۱۴۵	۰/۰۰۰۴۰۰	۰/۶۵۰۲۲۱	۶/۱۸۱۵۶۳	۳۴/۴۸۲۹۱	میانگین
۰/۰۰۰۰۱۲	۰/۱۰۰	۰/۸۱۷	۰/۰۰	۰/۶۰۴	۶/۱۱۰	۳۴/۶۵۰	میانه
۰/۰۴۶۵۳۳	۱/۶۰۵۶۳۴	۰/۹۵۲۶۲۱	۰/۰۴۷۷۰۰	۴/۰۰۲۷۰۴	۸/۳۱۵۱۱۸	۲۳۵۴/۹۲۳	بیشترین
۰/۰۰۰۰۰۰	۲/۱۵۶۴۸-	۱/۰۶۳۲۵۲-	۰/۰۰۰۰۰۰	۰/۰۳۸۴۵۷	۴/۸۴۹۴۸۷	۰/۱۱۳۰۸۲	کمترین
۰/۰۰۲۳۶۸	۰/۳۲۴۹۶۱	۰/۱۷۴۸۳۲	۰/۰۰۲۲۹۰	۰/۳۵۹۷۴۴	۰/۶۳۱۴۵۸	۲۶۳/۹۹۹۹	انحراف معیار
۱۶۱۰۷۰۸۶	۰/۸۵۶۷۱-	۰/۶۴۸۶۸-	۱۶/۵۸۶۴۲	۳/۵۳۵۱۲۱	۱/۰۸۸۷۷۱	۴/۱۰۰۸۳۵	چولگی
۲۸۷/۶۸۶۱	۱۲/۱۱۳۱۰	۱۰/۶۰۷۱۳	۳۳۰/۲۹۴۶	۲۵/۱۷۰۷۹	۴/۹۵۴۳۶۰	۲۴/۸۲۱۲۷	کشیدگی
1915182.	۲۰۰۶/۳۰۵	۱۳۸۹/۵۳۶	2525185.	۱۲۶۳۵/۷۵	۱۹۹/۷۶۱۵	۱۲۶۸۰/۱۵	جارك - برا
۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	سطح معناداری
۰/۱۱۵۱۴۷	۷۲/۳۷۲۸۴	۵۰/۴۸۱۱۹	۰/۲۲۳۹۹۵	۳۶۴/۱۲۳۸	۳۴۶۱/۶۷۵	۷۵۳۱۰/۴۳	جمع
۰/۰۰۳۱۳۶	۵۹/۰۳۰۲۷	۱۷/۰۸۶۶۰	۰/۰۰۲۹۳۲	۷۲/۳۴۳۳۴	۲۲۲/۸۹۵۵	38960020	مجموع انحراف از استاندارد
560	560	560	560	560	560	560	مشاهدات

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به نتایج جدول ۲ معاملات با اشخاص وابسته به عنوان متغیر وابسته پژوهش در نظر گرفته شده است. نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که این متغیر دارای میانگینی برابر با ۰/۰۰۰۲ و انحراف معیار آن برابر با ۰/۰۰۲ می‌باشد. حداکثر آن برابر با ۰/۰۴۶ و حداقل آن برابر با ۶/۳۶ می‌باشد. بیشتر بودن مقدار انحراف نسبت به میانگین نشان از پراکندگی بالای داده‌های این متغیر است. تحلیل و تفسیر سایر متغیرها نیز به شرح فوق می‌باشد.

۲-۵- تحلیل استنباطی یافته‌های پژوهش

از آزمون جارک-برا برای بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول ۳۲ ارائه شده است.

بر اساس این آزمون چون سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، توزیع متغیرهای وابسته نرمال نمی‌باشد. گفتنی است زمانی که اندازه نمونه به اندازه کافی بزرگ باشد، انحراف از فرض نرمال بودن معمولاً بی‌اهمیت و پیامدهای آن ناچیز است. با توجه به قضیه حد مرکزی، می‌توان دریافت که حتی در غیاب نرمال بودن، آماره‌های آزمون به‌طور مجانبی از توزیع‌های مناسب پیروی خواهند کرد.

جدول ۳- آزمون جارک-برا

شرح	مقدار جارک برا	سطح معناداری
استراتژی رهبری هزینه	۱۲۶۸۰/۱۵	۰/۰۰۰
استراتژی تمایز محصول	2525185	۰/۰۰۰
معاملات با اشخاص وابسته	1915182	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	۱۹۹/۷۶۱۵	۰/۰۰۰
اهرم مالی	۱۲۶۳۵/۷۵	۰/۰۰۰
بازده دارایی‌ها	۱۳۸۹/۵۳۶	۰/۰۰۰
بازده فروش	۲۰۰۶/۳۰۵	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۲-۵- آزمون ریشه واحد هادری

نایستایی در داده‌ها موجب می‌شود که در برازش مدل‌های رگرسیون ضریب تعیین مقداری بسیاری بالا (نزدیک به یک) شود که این مقدار نشان‌دهنده رگرسیون کاذب بوده که باعث استنباط‌های غلط آماری می‌شود. لذا در این قسمت به دنبال آزمون این امر هستیم که آیا متغیرهای این پژوهش سری‌ها ایستا هستند یا خیر. نتیجه آزمون ریشه واحد هم‌جمعی هادری برای متغیرها در جدول ۴ محاسبه گردیده که برای تمامی متغیرها نتیجه حاکی از ایستایی متغیرهاست.

با توجه به جدول ۴ و سطح معناداری بدست آمده از آزمون‌ها، چون سطح معناداری آزمون از ۰/۰۵ کمتر است نتیجه می‌شود فرضیه صفر مبنی بر نامانایی متغیرهای پژوهش رد شده، بنابراین متغیرهای پژوهش در سطح مانا هستند.

جدول ۴- آزمون هادری برای آزمون ایستایی متغیرهای پژوهش

کد متغیر	متغیرهای پژوهش	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
(CLS)	استراتژی رهبری هزینه	۱۲/۱۸۲۹	۰/۰۰۰۰	متغیر ایستا است
(PDS)	استراتژی تمایز محصول	۱۷/۹۸۲۷	۰/۰۰۰۰	متغیر ایستا است
(TWA)	معاملات با اشخاص وابسته	۱۸/۸۵۲۴	۰/۰۰۰۰	متغیر ایستا است
(CS)	اندازه شرکت	۱۶/۰۹۶۰	۰/۰۰۰۰	متغیر ایستا است
(FL)	اهرم مالی	۱۳/۳۸۶۵	۰/۰۰۰۰	متغیر ایستا است
(ROA)	بازده دارایی‌ها	۱۶/۴۲۷۳	۰/۰۰۰۰	متغیر ایستا است
(ROS)	بازده فروش	۱۵/۹۵۸۰	۰/۰۰۰۰	متغیر ایستا است

منبع: یافته های پژوهشگر

۳-۲-۵- آزمون F - لیمر

برای انتخاب بین روش‌های داده‌های تابلویی و داده‌های تلفیقی، از آزمون F لیمر^۱ استفاده شد. در آزمون F لیمر، فرضیه H₀ یکسان بودن عرض از مبداها (داده‌های تلفیقی) در مقابل فرضیه مخالف H₁، ناهمسانی عرض از مبداها (روش داده‌های تابلویی) قرار می‌گیرد. نتیجه این آزمون نشان می‌دهد که روش‌های ترکیبی مناسب‌تر می‌باشند. خلاصه نتایج آزمون F لیمر و هاسمن، به شرح جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵- نتایج آزمون چاو و هاسمن

روش	نتیجه آزمون	p-value	آماره F	شرح
ترکیبی (تابلویی)	H ₀ رد می‌شود	۰/۰۰۰۰	۲/۳۹۲۶۱۲	مدل پژوهش
$TWA_{it} = \alpha_{it} \pm \beta_1 CLS_{it} \pm \beta_2 CS_{it} \pm \beta_3 FL_{it} \pm \beta_4 ROA_{it} \pm \beta_5 ROS_{it}$				
ترکیبی (تابلویی)	H ₀ رد می‌شود	۰/۰۰۰	۲/۳۸۷۱۶۷	مدل پژوهش
$TWA_{it} = \alpha_{it} \pm \beta_1 PDS_{it} \pm \beta_2 CS_{it} \pm \beta_3 FL_{it} \pm \beta_4 ROA_{it} \pm \beta_5 ROS_{it}$				

آزمون هاسمن

شرح	آماره خی دو	p-value	نتیجه آزمون	روش
ترکیبی (تابلویی)	۰/۷۳۲۹۹۳	۰/۹۸۱۱	H ₀ پذیرش می‌شود	اثرات تصادفی
$TWA_{it} = \alpha_{it} \pm \beta_1 CLS_{it} \pm \beta_2 CS_{it} \pm \beta_3 FL_{it} \pm \beta_4 ROA_{it} \pm \beta_5 ROS_{it}$				
ترکیبی (تابلویی)	۰/۶۵۲۳۴۶	۰/۹۸۵۵	H ₀ پذیرش می‌شود	اثرات تصادفی
$TWA_{it} = \alpha_{it} \pm \beta_1 PDS_{it} \pm \beta_2 CS_{it} \pm \beta_3 FL_{it} \pm \beta_4 ROA_{it} \pm \beta_5 ROS_{it}$				

منبع: یافته های پژوهشگر

¹ Fleamer

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول ۵، به منظور تخمین مدل‌های پژوهش از روش تکنیک داده‌های ترکیبی (تابلویی) استفاده می‌شود. همچنین، با توجه به نتایج بدست آمده از آزمون هاسمن از روش اثرات تصادفی، برای برآزش مدل رگرسیونی فرضیه‌ها انتخاب شده است.

۵-۲-۵- آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول: استراتژی رهبری هزینه بر معاملات با اشخاص وابسته تأثیر معنادار دارد. نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶- ضرایب معادله رگرسیون فرضیه اول

متغیر وابسته	متغیر مستقل	β	خطای معیار	آماره t	سطح معناداری
TWA	CLS	۸/۱۳۴۵۱۱	۰/۱۲۹۸۷۴	۱۲/۶۳۳۶۷	۰/۰۰۰۰
	CS	۱/۴۴۹۰۷۱	۰/۴۴۹۷۰۰	۳/۲۲۲۳۰۷	۰/۰۰۱۴
	FL	۰/۰۰۷۷۳۳	۰/۰۱۳۷۹۲	۰/۵۶۰۶۷۸	۰/۵۷۵۳
	ROA	۰/۰۲۱۰۵۵	۰/۰۱۱۱۰۳	۱/۸۹۶۳۴۸	۰/۰۵۸۶
	ROS	۴/۱۷۷۹۵۱	۱/۱۳۳۴۷۴	۳/۶۸۵۹۶۹	۰/۰۰۰۳
	C	۵/۲۰۶۹۱۶	۰/۱۹۴۳۵۳	۲۶/۷۹۱۰۲	۰/۰۰۰۰
ضریب تعیین		۰/۴۸۴			
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۴۳۴			
مقدار فیشر		۱۸/۷۵۵			
سطح معناداری فیشر		۰/۰۰۰			
مقدار دوربین واتسون		۱/۷۱۵			
$TWA_{it} = 5.206 + 8.134CLS_{it} + 1.449CS_{it} + 0.007FL_{it} + 0.021ROA_{it} + 4.177ROS_{it}$					

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به نتایج آزمون فرضیه پژوهش و سطح معناداری متغیر (۰/۰۰۰) می‌توان به این نتیجه رسید که بین متغیر استراتژی رهبری هزینه و معاملات با اشخاص وابسته رابطه معناداری وجود دارد همچنین با توجه به ضریب آماره t (۱۲/۶۳۳) می‌توان نتیجه گرفت این رابطه به صورت مثبت است همچنین سطح معناداری برای متغیرهای کنترلی اندازه شرکت و بازده فروش به ترتیب (۰/۰۰۱) و (۰/۰۰۰) شده و کمتر از ۰/۰۵ است از سوی دیگر آماره t به ترتیب (۳/۲۲۲) و (۳/۶۸۵) است. بنابراین بین این دو متغیر نیز با معاملات با اشخاص

وابسته رابطه معنادار و مثبت وجود دارد اما با توجه به سطح معناداری متغیرهای اهرم مالی و بازده دارایی‌ها (۰/۵۷۵) و (۰/۰۵۸) بین اهرم مالی و بازده دارایی‌ها با معاملات با اشخاص وابسته رابطه معناداری وجود ندارد.

فرضیه دوم: استراتژی تمایز محصول بر معاملات با اشخاص وابسته تأثیر معنادار دارد. نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷- ضرایب معادله رگرسیون فرضیه دوم

متغیر وابسته	متغیر مستقل	β	خطای معیار	آماره t	سطح معناداری
TWA	PDS	۰/۶۷۵۱۴۵	۰/۰۵۰۵۴۴	۱۳/۳۵۷۵۶	۰/۰۰۰۰
	CS	۰/۰۰۰۵۰۳	۰/۰۰۵۱۶۶	۰/۰۹۷۳۱۴	۰/۹۲۲۵
	FL	۰/۱۱۰۸۳۱	۰/۰۱۰۱۰۲	۱۰/۹۷۱۴۱	۰/۰۰۰۰
	ROA	۰/۰۰۰۴۳۶	۰/۰۰۶۵۵۶	۰/۰۶۶۵۴۰	۰/۹۴۷۰
	ROS	۰/۰۱۳۴۰۵	۰/۰۱۳۱۵۲	۱/۰۱۹۲۲۴	۰/۳۰۸۷
	C	۱/۱۴۸۱۲۱	۰/۱۳۸۲۶۰	۸/۳۰۴۰۸۸	۰/۰۰۰۰
ضریب تعیین		۰/۵۸۴			
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۵۲۶			
مقدار فیشر		۳۱/۸۵۲			
سطح معناداری فیشر		۰/۰۰۰			
مقدار دوربین واتسون		۲/۱۱۶			
$TWA_{it} = 1.148 + 0.675PDS_{it} + 0.0005CS_{it} + 0.110FL_{it} + 0.0004ROA_{it} + 0.013ROS_{it}$					

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همانطور که در جدول ۷ نشان داده شده است؛ در این فرضیه میزان ضریب تعیین برابر با ۰/۵۸۴ است که این مقدار نشان می‌دهد متغیر مستقل توانایی پیش‌بینی متغیر وابسته را به میزان ۵۸ درصد دارد. آماره دوربین-واتسون به منظور بررسی استقلال خطاها مورد استفاده قرار می‌گیرد. در صورتی که مقدار آماره دوربین-واتسون در فاصله ۱/۵ تا ۲/۵ باشد فرض همبستگی بین خطاها رد می‌شود و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد که در این فرضیه مقدار آن برابر ۲/۱۱۶ بوده که بین این رنج قرار می‌گیرد بنابراین فرض استقلال خطاها پذیرفته می‌شود. از طرفی سطح معناداری آزمون فیشر کمتر از ۵ درصد است، که این بدین معنا است مدل این فرضیه معناداری شده است.

با توجه به نتایج آزمون فرضیه پژوهش و سطح معناداری متغیر (۰/۰۰۰) می‌توان به این نتیجه رسید که بین متغیر استراتژی تمایز محصول و معاملات با اشخاص وابسته رابطه معناداری وجود دارد همچنین با توجه به

ضریب آماره ۴ (۱۳/۳۵۷) می‌توان نتیجه گرفت این رابطه به صورت مثبت است همچنین سطح معناداری برای متغیر اهرم مالی (۰/۰۰) و آماره ۴ به ترتیب (۱۰/۹۷۱) است بنابراین بین اهرم مالی با معاملات با اشخاص وابسته رابطه معنادار و مثبت وجود دارد اما با توجه به سطح معناداری متغیرهای اندازه شرکت (۰/۹۲۲)، بازده دارایی‌ها (۰/۹۴۷) و بازده فروش (۰/۳۰۸) بین اندازه شرکت، بازده دارایی‌ها و بازده فروش با معاملات با اشخاص وابسته رابطه معناداری وجود ندارد.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش مطالعه اثر استراتژی کسب و کار بر معاملات با اشخاص وابسته تجاری مورد بررسی قرار گرفت؛ که در آن استراتژی رهبری هزینه و استراتژی تمایز محصول به عنوان شاخص‌های استراتژی کسب و کار در نظر گرفته شد. بورس اوراق بهادار تهران را که اطلاعات نسبتاً جامعی در خصوص وضعیت شرکت‌ها و روند عملکردهای مالی و اقتصادی آن‌ها دارد و می‌توان گفت تنها منبع اطلاعاتی است که با استفاده از آن می‌توان به منابع اطلاعاتی مالی شرکت‌ها دسترسی یافته و مدل‌های پژوهش را مورد آزمون قرار داد، به عنوان جامعه انتخاب شد سپس با استفاده از نرم افزار ای‌ویوز و رگرسیون خطی چند متغیره به تحلیل فرضیه‌های پژوهش پرداخته شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که؛ استراتژی رهبری هزینه و استراتژی تمایز محصول بر معاملات با اشخاص وابسته اثر مثبت و معناداری دارند. به عبارت دیگر با توجه به اینکه استراتژی رهبری هزینه اغلب تحت تأثیر عواملی چون کارآمدی سازمان، اندازه و مقیاس فعالیت، محیط و تجربه جمعی (منحنی یادگیری) قرار دارد. یک استراتژی رهبری هزینه به بهترین نحو، با بهره‌برداری مناسب از مقیاس تولید، حیطه کاری دقیق و دیگر عوامل اقتصادی، محصولاتی با استانداردهای بالا را بواسطه استفاده از تکنولوژی‌های پیشرفته تولید می‌کند بنابراین با افزایش عوامل فوق معاملات با اشخاص وابسته نیز افزایش می‌یابد. در سالهای اخیر شمار رو به افزایشی از شرکت‌ها ترکیبی از استراتژی‌ها را برای بدست آوردن رهبری بازار به کار می‌گیرند. استراتژی تمایز، باعث می‌شود که میزان وفاداری مشتریان به برند یا محصول، افزایش یابد و کمتر به قیمت حساس باشند. همچنین در استراتژی تمایز، حاشیه سود می‌تواند افزایش پیدا کند و این وضعیت فشار بیش از حد برای کاهش قیمت تمام شده را کم می‌کند بنابراین با افزایش این استراتژی نیز معاملات با اشخاص وابسته افزایش می‌یابد. استراتژی رهبری هزینه از طریق کسب تجربه، سرمایه‌گذاری در تسهیلات تولید انبوه، استفاده از صرفه‌جویی و نظارت دقیق بر کل هزینه‌های عملیاتی تحقق می‌یابد. شرکت‌هایی که استراتژی رهبری هزینه استفاده می‌کنند، در شرایطی که کارایی مدیریتی با نظارت وام‌دهنده افزایش یابد، از طریق استفاده از اهرم مالی منتفع خواهد شد. نظارت به‌وسیله وام‌دهنده، رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران را به‌وسیله کاهش منابع در دسترس برای هزینه‌های احتیاطی محدود می‌کند. شرکتی که واحدهای استراتژیک متعددی دارد، باید به این نکته توجه داشته باشد که هر یک از واحدهای تجاری استراتژیک به جریان نقدی نیاز دارند و از طرف دیگر، هر یک از این واحدها، توانایی دارند که پول نقد ایجاد کنند. در یک سازمان غیرمتمرکز،

مدیرانی که وجوه نقد در واحدهای تجاری استراتژیک ایجاد می‌کنند، طبیعی است که بر روی وجوه نقد سایر واحدهای تجاری موجود نیز کنترل داشته باشند. با وجود این، انگیزه اصلی مدیر یک واحد تجاری استراتژیک، رشد و سودآوری می‌باشد و مدیر هر واحد تجاری خود را آماده می‌نماید تا از تمامی فرصت‌های سرمایه‌گذاری که باعث رشد واحد تجاری‌اش می‌شود، استفاده کند. هرچند که ممکن است رشد سریع واحدهای تجاری استراتژیک، سود کم و یا حتی خساراتی را در پی داشته باشد اما، وجود پتانسیل قوی همراه با نقدینگی فراوان، اغلب از جریان‌های نقدی موردنیاز حمایت می‌کند. ویژگی‌های تمایز باید برای مشتریان ارزش داشته باشد. ویژگی متمایزکننده خاصی ممکن است برای شرکت بسیار ارزشمند و جذاب به نظر برسد. هنوز هم اگر از نظر مشتریان فاقد ارزش یا ارزش کمی باشد، استراتژی تمایز هرگز پایدار نخواهد ماند. بنابراین به نظر می‌رسد که استراتژی تمایز ممکن است همیشه کارساز نباشد. ارائه تضمین اینکه تمایز محصول منجر به مزیت رقابتی در بازار شود، دشوار است. بنابراین، نتایج پژوهش حاکی از آن است هم استراتژی رهبری هزینه و هم استراتژی تمایز محصول تاثیر مثبتی بر معامله با اشخاص وابسته دارد، و وجود این استراتژی‌ها، میزان معاملات با اشخاص وابسته بالاتری را نشان می‌دهند. این یافته‌ها نشان می‌دهد اشخاص وابسته با توجه به برتری اطلاعاتی خود نسبت به سایر شرکت‌کنندگان در بازار، از آن استفاده می‌کنند؛ و آنها را قادر می‌سازد تا سود معاملاتی بالاتری کسب کنند. با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

با توجه به نتایج فرضیه اول؛ به‌منظور اثرگذاری هر چه بیشتر استراتژی‌های شرکت پیشنهاد می‌شود تا شرکت‌ها با توجه به جو عمومی صنعتی که در آن فعالیت می‌کنند در مواردی همچون نوسانات قیمت سهام، پاسخ به تقاضاهای بالقوه و توجه به صنایع مشابه اقدامات لازم را مبذول نمایند که این کار مستلزم برنامه‌ریزی استراتژیک و بلندمدت در این شرکت‌ها می‌باشد همچنین به مدیران شرکت‌ها پیشنهاد می‌شود با افشای شفاف و کامل اطلاعات معاملات با اشخاص وابسته در کنار گزارش‌های تحلیلی منسجم اطمینان فعالان بازار را نسبت به وجود تقارن اطلاعاتی افزایش دهند از سوی دیگر به پژوهش‌گران توصیه می‌شود که عامل معاملات با اشخاص وابسته را در بررسی‌های مربوط به عدم تقارن اطلاعاتی به‌عنوان عنصری مهم در نظر بگیرند.

با توجه به نتایج فرضیه دوم؛ به شرکت‌ها پیشنهاد می‌شود که استراتژی هزینه را زمانی اتخاذ کنند که مقیاس و قلمرو اقتصادی با اهمیت بوده و قابل حصول باشد و از طرفی تمایز محصول نیز مشکل باشد همچنین به حسابرسان مستقل و سازمان حسابرسی پیشنهاد می‌شود که تدابیر بیشتری در خصوص میزان و نحوه افشای اطلاعات معاملات با اشخاص وابسته شرکت‌ها که خود عاملی جهت کاهش عدم تقارن اطلاعاتی است، بیاندیشند از سوی دیگر پیشنهاد می‌شود سازمان بورس اوراق بهادار و سازمان حسابرسی مقررات و استانداردهایی برای کنترل هر چه بهتر رفتار مدیریت شرکت‌ها در انتخاب روش‌های متعدد حسابداری و مقررات دولتی که می‌تواند منجر به دست‌کاری و ارائه‌ی غیرواقعی سود شود، تدوین کنند.

فهرست منابع

- اسماعیل زاده مقری، علی، صدیقه علی جان زاده قرا، سید امین هادیان (۱۳۹۵)، تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر سود سهام نقدی، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۸، شماره ۳۱، صص ۵۷-۷۲.
- الیاسی، مهدی، مقیمی شهری، بهزاد و فتاح زاده، مهدی (۱۳۹۵)، بررسی تأثیر استراتژی‌های کسب و کار بر عملکرد سازمان مورد مطالعه: بنگاه‌های کوچک اقتصادی زود بازده و کارآفرین. نخستین کنفرانس بین‌المللی پارادیم‌های نوین مدیریت هوشمندی تجاری و سازمانی.
- برهان‌زائی، فاطمه، محمدی، حمیدرضا و نظردهمرده قلعه نو (۱۳۹۷)، بررسی تأثیر متغیرهای سودآوری، فرصت‌های رشد، اندازه، عمر شرکت، ریسک مالی و دارایی‌های قابل وثیقه بر سرعت تغییرات ساختار سرمایه با استفاده از روش‌های اقتصاد سنجی پیشرفته. فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره ۴، شماره ۲، صص ۲۶۵-۲۷۶.
- حجازی، رضوان، ندا فتوحی (۱۳۸۸)، بررسی ارتباط همزمان بین استراتژی رقابتی سازمان، طرح سازمانی و سیستم حسابداری مدیریت با عملکرد سازمان: رویکرد تناسب اقتضایی در صنایع شیمیایی و دارویی و وسایل نقلیه موتوری و خودرو، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۷-۳۲.
- دارابی، رویا، محمود داود خانی (۱۳۹۴)، تاثیر معاملات با اشخاص وابسته بر ارزش شرکت، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۷، شماره ۲۸، صص ۱۳۱-۱۵۲.
- رستمی، میلاد (۱۳۹۵)، بررسی تاثیر تغییرات سودآوری بر ارتباط بین نسبت مالکانه و تامین منابع مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. واحد علوم و تحقیقات تهران.
- ستایش، محمدحسین، کاظم‌نژاد، مصطفی، ذوالفقاری، مهدی (۱۳۸۸)، بررسی تأثیر مدیریت سرمایه در گردش بر سودآوری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. مطالعات تجربی حسابداری مالی، دوره ۶، شماره ۲۳، صص ۴۳-۶۵.
- شعری، صابر، حمیدی، الهام (۱۳۹۱)، شناسایی انگیزه‌های معاملات با اشخاص وابسته، پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال دوم، شماره ۶، صص ۵۰-۵۵.
- صاحب‌الداری، مینو (۱۴۰۰)، تأثیر همسو کردن استراتژی‌های کسب و کار، فناوری اطلاعات و بازاریابی بر عملکرد شرکت. دومین کنفرانس بین‌المللی چالش‌ها و راهکارهای نوین در مهندسی صنایع و مدیریت و حسابداری.
- صالحی‌نیا، محسن؛ تامرادی، علی؛ سپهری، ابراهیم (۱۴۰۰)، تأثیر ارتباطات سیاسی بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و تجدید ارائه صورت‌های مالی. مجله: حسابداری مالی، شماره ۴۹، صص ۱-۳۰.

طاهری تهرانی، مانی، کاویانی، محمدرضا، حجازی جواد سیفی، آرزو (۱۳۹۳)، بررسی اثر جهت‌گیری استراتژیک و قابلیت‌های بازاریابی بر میزان عملکرد کسب و کارهای کوچک و متوسط مطالعه موردی: کسب و کارهای کوچک و متوسط شهرستان بابل استان مازندران. همایش بین‌المللی مدیریت قربانی اسفهلان، وحید (۱۴۰۰)، نقش ساختار مالکیت بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود. مجله: چشم انداز حسابداری و مدیریت. شماره ۴۲، صص ۱۱۵-۱۳۴.

کفاح پور، آذر، شبان برون، امید (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر استراتژی‌های رقابتی تمایز و رهبری هزینه بر عملکرد با در نظر گرفتن نقش واسطه بازاریابی پیشگام و بازاریابی واکنشی (مورد مطالعه: شرکت‌های تولیدی بزرگ و متوسط شهرک‌های صنعتی شهرستان مشهد). پایان نامه، مدیریت اجرایی؛ دانشکده: علوم اداری و اقتصادی.

- Ahmad Pandey. (2016)., Capital structure and competitive intensity: Considerations for Start-Up Firms, MPRA Paper No. 79399.
- Ahsan Habib, Mostafa Monzur Hasan (2017). Business strategy, overvalued equities, and stock price crash risk. *Research in International Business and Finance*. 39, 389–405
- Barth, M.E., Kasznik, R., McNichols, M.F., 2001. Analyst coverage and intangible assets. *J. Account. Res.* 39 (1), 1–34.
- Chena, Guang-Zheng, Edmund C. Keung (2019). The impact of business strategy on insider trading profitability. *Pacific-Basin Finance Journal* 55 (2019) 270–282.
- Chen, Y., Eshleman, J.D., Soileau, J.S. (2016). Business strategy and auditor reporting. *Journal of Practice and Theory*, 36(2), 63-86.
- Cheung, Y.L., Rau, P.R., Stouraitis, A. (2006). Tunnelling, Propping and Expropriation: Evidence from Connected Party Transactions in Hong Kong, *Journal of Financial Economics* 82, PP: 343-386.
- Chiange, H.A., Veenman, D., Wangerin, D., (2015). Internal control over financial reporting and managerial rent extraction: evidence from the profitability of insider trading. *J. Account. Econ.* 55 (1), 91–110.
- DeSarbo, W.S., Anthony Di Benedetto, C., Song, M., Sinha, I., 2005. Revisiting the miles and snow strategic framework: uncovering interrelationships between strategic types, capabilities, environmental uncertainty, and firm performance. *Strateg. Manag. J.* 26 (1), 47–74.
- Gordon, E., Henry, E., Palia, D., (2004). *Related Party Transactions: Associations with Corporate Governance and Firm Value*, Rutgers University.
- Habiba, A., & Monzur, H. M. (2017). “Business strategy, overvalued equities, and stock price crash risk”. *Research in International Business and Finance* 39(1), 389–405.
- Hall, B.H., 2002. The financing of research and development. *Oxf. Rev. Econ. Policy* 18 (1), 35–51.
- Ittner, C.D., Larcker, D.F., Rajan, M.V., 1997. The choice of performance measures in annual bonus contracts. *Account. Rev.* 72 (2), 231–255.
- Jensen, M.C., Meckling, W.H., (1976). Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure. *J. Finance. Econ.* 3 (4), 305–360.
- Joanna, Dyczkowska., (2017). Drivers OF Strategy and R&D Disclosures. *Integrated corporate sustainability and business strategy. Journal of Cleaner Production*. Volume 343,1 April 2022.131036.

- Kyle, A.S., 1985. Continuous auctions and insider trading. *Econometrica: J. Econometr. Soc.* 50 (6), 1315–1335.
- Miles, R. E. and Snow, C. C. (1978). *Organizational strategy, structure, and process*. New York: McGraw-Hill Book Co.
- Miles, R.E., Snow, C.C., 2003. *Organizational Strategy, Structure and Process*. Stanford University Press, Stanford, CA.
- Nekhili, M., Ben Amar, I., Chtioui, T. & Lakhali, F. (2016). Free cash flow and earnings management: The moderating role of governance and ownership. *Journal of Social Science Research Network*, 13 (1), 1-33.
- Ningjia, D.T., (2018). The relation between insider-trading restrictions and executive compensation. *J. Account. Res.* 41 (3), 525–551.
- Pazeli, E., Venouti, P., (2013). What do independent directors know? Evidence from their trading. *Rev. Financ. Stud.* 23 (3), 962–1003.
- Smith, C.W., Watts, R.L., 1992. The investment opportunity set and corporate financing, dividend, and compensation policies. *J. Financ. Econ.* 32 (3), 263–292.
- Tanveer Ahsan & et al. (2022), Economic policy uncertainty and sustainable financial growth: Does business strategy matter? *Finance Research Letters*, Volume 46, Part B, May 2022, 102381
- Zhangfan Cao & et al, (2022). Do non-financial factors influence corporate dividend policies? Evidence from business strategy, *International Review of Financial Analysis*. Volume 82. 2022.102211

Abstract

Study of the effect of business strategy on transactions with business affiliates

Saman Mohammadi ¹

Farzad Ivani ²

Fatemeh Gadami ³

Receive: 03/July/2024

Acceptance: 10/ September/2024

Abstract

In recent financial scandals, transactions with affiliates have been one of the focal points of concern, so that the targeted use of these transactions and their non-disclosure or insufficient disclosure is one of the reasons for the collapse of companies. According to the above, the main purpose of this study is to study the effect of business strategy on transactions with business affiliates. The research method is applied in terms of purpose, inductive execution in terms of logic, cross-sectional in terms of time, quantitative in terms of data type, descriptive in terms of performance and research method in terms of relationship between cause and effect and post-event variables. The statistical population of all companies listed on the Tehran Stock Exchange is from 2016 to 2020; Out of 784 companies accepted, 112 companies were selected as a sample. Research findings showed that; Cost leadership strategy and product differentiation strategy have a positive and significant effect on transactions with business affiliates. the results showed that; A business strategy is usually implemented at the level of a strategic product or business unit and focuses on improving the competitive position of the company's goods and services in a particular industry or a particular market segment. In other words, with the increase in business strategy, transactions with business affiliates also increase.

Keywords: Business Strategy, Cost Leadership Strategy, Product Differentiation Strategy, Business Affiliate Transactions

¹ Department of Accounting, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran (corresponding author). s.mohammadi@razi.ac.ir

² Department of Accounting, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran.feivani@razi.ac.ir

³ Department of Accounting, Water and Soil Management, Jihad Agriculture Organization, Kermanshah, Iran. ghfatemeh25@gmail.com

ارزیابی کارکرد راهبردهای زیست محیطی در شرکت‌های بازار سرمایه

ایمان آبادی هندیجانی^۱

لیلا صفدریان^۲

مهنام ملایی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۴

چکیده

هدف از حسابداری زیست محیطی فراهم آوردن اطلاعاتی است که برای ارزیابی عملکرد، تصمیم‌گیری، کنترل و گزارشگری به مدیران یاری رساند. حسابداری زیست محیطی می‌تواند کاربرد های گوناگونی در "هزینه یابی" و "تصمیمات سرمایه گذاری" و "طراحی برنامه های راهبردی" داشته باشد. هدف از مقاله حاضر ارزیابی کارکردهای زیست محیطی در شرکت های بازار سرمایه است. روش تحلیل فراترکیب از طریق غربالگری نظری و پژوهشی به دنبال شناسایی مولفه‌ها و گزاره‌های مرتبط با موضوع پژوهش است. دوره زمانی جهت واکاوی پژوهش‌های مشابه خارجی و داخلی به ترتیب، ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۳ میلادی و ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ شمسی بوده است. جامعه آماری شامل خبرگان و صاحب‌نظران رشته حسابداری در حیطه محیط زیست است که تعداد اعضای گروه تخصصی در گروه اول مشتمل بر ۱۲ نفر می‌باشد. براساس غربالگری نظری و تئوریک باهدف تعیین ابعاد، ۶ بُعد در این رابطه تعیین گردید. نتایج پژوهش نشان داد که راهبرد مبتنی بر قابلیت های پویای سازمانی با ارزش ۰/۱۳۶، راهبرد علم محور با ارزش ۰/۱۵۴، راهبرد مبتنی بر دیدگاه غایی با ارزش ۰/۰۹۹، رویکرد لیبرال با ارزش ۰/۱۴۲، راهبرد نقد محور با ارزش ۰/۰۸۹، راهبرد مبتنی بر دیدگاه هم ارز با ارزش ۰/۲۱۸، ماتریس ارجحیت راهبردهای زیست محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه هستند. **واژه‌های کلیدی:** راهبرد، زیست، محیطی، تحلیل، کیو، بازار، سرمایه.

۱ گروه حسابداری، واحد مبارکه، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. abadi.iman195@gmail.com

۲ گروه حسابداری، واحد مبارکه، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول) l.safdarian@mau.ac.ir

۳ گروه حسابداری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. m.molaei@shu.iaun.ac.ir

۱- مقدمه

امروزه رشد بی‌رویه جمعیت، گسترش شهرنشینی، تغییر در سبک زندگی، گسترش کشاورزی آب بر، صنعتی شدن و نیاز فزاینده جوامع انسانی به منابع طبیعی و خدمات بوم شناختی؛ دست اندازی فزاینده بشر در طبیعت و بهره کشی روزافزون از منابع طبیعی را به همراه داشته که در قالب بحران های زیست محیطی نمود یافته و امنیت زیست محیطی را در کانون جستارهای امنیتی قرن حاضر قرار داده است (کاپیانی راد، ۱۳۹۷: ۱۹-۲۲). پژوهش‌ها نشان می دهند که محیط زیست ایران طی چند دهه اخیر روند نگران کننده‌ای از ویرانی و فروسایبی پیموده و در شاخص جهانی عملکرد زیست محیطی به شدت افت کرده است. شاخص عملکرد زیست محیطی سال ۲۰۲۲ که به صورت دوره‌ای توسط دانشگاه بیبل منتشر شد، نشان داد که از میان ۱۸۰ کشور جهان، ایران با کسب نمره ۳۴/۵ در رتبه ۱۳۳ جهان قرار دارد. این در حالی است که در سال ۲۰۱۲ از میان ۱۳۴ کشور، رتبه ۱۱۴ و در سال ۲۰۰۸ در بین ۱۴۹ کشور با کسب امتیاز ۷۶/۹ در رتبه ۶۷ جهان قرار داشت (<https://epi.yale.edu/epiresults/2022/component/epi>). از این رو، طی چهارده سال نسبت به کشورهای جهان ۶۶ رتبه در شاخص عملکرد زیست محیطی افت جایگاه داشته است. بیشتر آمارهای نگران کننده مرتبط با محیط زیست ایران محصول برآیند موقعیت جغرافیایی و توپوگرافی سرزمین ایران، بی پروایی نسبت به نقش پایداری محیط در طراحی و اجرای سازه ها و فضاها، ناآگاهی عمومی و کم توجهی سازمان های دولتی است. تداوم این وضعیت طی دهه های آینده کشور را با چالش های امنیتی محیط محور، پرهزینه و زمان بر درگیر خواهد کرد که ماندگار خواهند بود (مرادی و کلاهی، ۱۳۹۹: ۱۹۳).

اثرات زیست محیطی علاوه بر معضلات بیوفیزیکی متعدد، با هزینه‌های اقتصادی جدی همراه است به نحوی که هزینه‌های مذکور، حداقل معادل ۵ درصد هزینه تولید ناخالص داخلی در هر سال برآورد می‌گردد (استرن ریویو^۱، ۲۰۰۷) و در صورت اعمال فعالیت‌های انسانی در حوزه زیست محیطی، رقم مذکور سالانه می‌تواند به ۲۰ درصد تولید ناخالص داخلی یا بیشتر افزایش یابد (استرن ریویو، ۲۰۰۷). از آنجایی که محیط زیست بر تمام جنبه های اقتصادی جامعه تأثیر می گذارد، می توان آن را مهم ترین چالش نسل فعلی و آینده دانست. بدیهی است اثرات زیست محیطی از محدود مواردی است که به عنوان ریسک سیستماتیک^۲ در نظر گرفته می شود (والتر^۳، ۲۰۱۷). بحث های بسیاری در سال های اخیر در مورد مزایا و معایب نسبی راهبردهای نظارتی به صورت گسترده استفاده شده (فرمان و کنترل) و همچنین وسایل رقابتی یا تکمیلی به عنوان انگیزه های بازار، افشای اطلاعات و مشارکت عمومی و خصوصی افزایش یافته است. چنین رویکردهای جدیدی در هر سیاست گذاری زیست محیطی، از قانون هوای پاک گرفته تا اقدامات در زمینه کاهش استفاده از مواد شیمیایی سمی، گنجانده شده‌اند. هر دولتی نیز از طریق قدرت خود در بازار به پیشرفت تکنولوژی کمک کرده

¹ -Stern Review

⁶ -systematic risk

⁷ -Walter

و دولت‌ها مقدار زیادی از محصولات مشخص مانند رایانه و سایر تجهیزات اداری و وسایل نقلیه را خریداری می‌کنند. حتی بدون مقررات، آن‌ها می‌توانند فرایندهای تولید را با خرید تنها محصولات که صرفه جویی در مصرف انرژی و استانداردهای مصرف سوخت را دارند، تغییر دهند. تحلیلگران به طور معمول این گزینه‌های سیاستگذاری (به عنوان مثال، استفاده از مقررات و یا اعتماد به آموزش عمومی از طریق افشای اطلاعات) را با توجه به معیارهای مختلف، می‌سنجند. این معیارها شامل اثربخشی احتمالی سیاستگذاری، امکان فنی، راندمان و کارایی اقتصادی و پذیرش سیاسی و اجتماعی می‌شود. محاسبه یا رسیدگی کردن به هیچ کدام از این معیارها آسان نیست و در عین حال این اقدام اطلاعات مفیدی را برای میز مذاکره و بحث ارائه می‌دهد (کرافت^۱، ۲۰۱۷: ۱۰۳). اگر چه در سال‌های اخیر، پژوهش‌های دانشگاهی متعددی در حوزه پایداری و محیط زیست صورت گرفته است لیکن محدودیت مطالعات مذکور آن است که بیشتر بر افشای شرکت‌ها تمرکز می‌کنند و پیاده‌سازی یا ارزیابی پایداری در رویه‌های شرکتی کمتر مورد توجه قرار گرفته است (دی اکویلا^۲، ۲۰۱۸ و گری^۳، ۲۰۲۰)، بنابراین نیاز به جانشینی‌های عملیاتی در راستای تقویت پاسخگویی به ذینفعان وجود دارد. مدیران در تلاش برای تبیین استراتژی‌های مرتبط با مدیریت زیست محیطی و شیوه‌های پاسخگویی در فعالیت‌های مرتبط از جمله ابعاد مالی و غیرمالی بالاخص در حوزه حسابداری مدیریت استراتژیک می‌باشند. سازگاری به‌عنوان قوی‌ترین محرک شدت استفاده از حسابداری مدیریت استراتژیک است و شرکت‌ها در راستای زنده ماندن در رقابت از حسابداری مدیریت استراتژیک در عملکرد حسابداری بهره می‌برند (اویئو^۴، ۲۰۲۱). بنابراین، یافته‌ها در تبیین نیاز شرکت جهت اولویت‌بندی اجرای حسابداری پایداری که منجر به سطوح بالاتر با در نظر گرفتن رویکرد اقتصاد مدور می‌گردد، باریگر است. در راستای ضرورت درک شده، مقاله حاضر، مشخصاً اهداف ذیل را دنبال می‌کند: از دید خبرگان امر، گزاره‌های کیو مربوط به راهبردهای زیست محیطی و اولویت‌بندی هر یک از گزاره‌ها کدامند؟ باتوجه به توضیح‌های ارائه شده، سوال‌های پژوهش به ترتیب زیر ارائه می‌شود:

سؤالات پژوهش

- **سوال اول پژوهش** ابعاد کارکرد راهبردهای زیست محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه کدامند؟
- **سوال دوم پژوهش** اثربخش‌ترین بُعد کدام است؟

^۱ - Kraft
^۲ - D'Aquila
^۳ - Gray
^۴ - Oyewo

سوال اول پژوهش براساس تحلیل‌های مرتبط در بخش کیفی و سوال دوم پژوهش براساس تحلیل بخش کمی بررسی می‌شود.

مبانی نظری

تحقیقات در اپی ژنتیک محیطی این موضوع را بررسی می‌کند که چگونه قرار گرفتن در معرض محیط، می‌تواند مسیرهای آتی را به روش‌های پیچیده شکل دهد. این دیدگاه با تخصص علوم اجتماعی در مورد تأثیرات بهداشتی قابل توجه و تأثیر عمیق زندگی اجتماعی بر انسان به طور کلی طنین انداز می‌شود. اهمیت موضوع از منظر مرور اجمالی بر روندها و فناوری‌های مختلف، به خوبی نشان از آن دارد در کمتر از یک دهه، فناوری جهان را دستخوش تغییرات قابل توجهی خواهد ساخت و در نتیجه این تغییرات، بازیگران با پیش زمینه ذهنی غیرقابل تغییر و بدون دوراندیشی، قدرت خلق تصویر آینده را ندارند (بیکز^۱، ۲۰۱۷). بطور کلی پایداری از سه مولفه اقتصادی، محیطی و اجتماعی تشکیل شده است. به عبارت دیگر اگر مولفه‌های توسعه‌ای یک سازمان را در نظر بگیریم، پایداری فصل مشترک هر سه مولفه می‌باشد. یعنی جایی که ابعاد اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی توسعه یک سازمان همزمان لحاظ می‌شوند (گالوآو^۲ و همکاران، ۲۰۱۸).

راهبردهای زیست محیطی شامل مدیریت چرخه عمر، حسابداری هزینه‌های زیست محیطی، بدهی‌های زیست محیطی، ارزیابی سرمایه‌گذاری زیست محیطی، ارزیابی چرخه عمر^۳ (LCA) و بهایابی چرخه عمر با رویکرد اثر محیط بر وراثت اپی ژنتیکی باشد. راهبردهای زیست محیطی مطمئناً در برنامه‌ریزی عملیاتی مدیریت و فرآیندهای تصمیم‌گیری واحدهای تجاری، با هدف دستیابی به اهداف پایداری، و به ویژه در آن دسته از کاربردهای مرتبط با جریان مواد و ضایعات، استفاده می‌گردد (باریت^۴ و همکاران، ۲۰۱۹).

توجه به این موضوع مهم است که پایداری یک شرکت بسته به تفکرات استراتژیک، که در زمان حال دارد، می‌تواند آینده‌ی شرکت را به گونه‌ای رقم بزند که سبب افزایش اثربخشی در جهت حفظ رضایت ذینفعان و پایداری زیست‌محیطی برای آیندگان گردد (چانگ و همکاران^۵، ۲۰۱۹). متعاقب آگاهی مدیران از مسائل زیست محیطی^۶ و در سطوح کلان، اصطلاحات جدیدی تعریف می‌گردد که از آن جمله می‌توان به ارزیابی چرخه زندگی و یا طراحی سازگار با محیط زیست اشاره کرد. به عنوان مثال هدف اصلی ارزیابی چرخه زندگی، کاهش اثرات زیست محیطی از طریق یک استاندارد (سازمان بین‌المللی استاندارد)^۷، مبتنی بر بهره‌وری

¹ - Backes

² - Galvao

³ - life cycle assessment

⁴ - Burritt

⁵ - Chang et al

⁶ همچون تغییرات آب و هوا، انتشار گازهای گلخانه‌ای، دفع زباله، استفاده از محل دفن زباله، آلودگی زمین و آب، مصرف منابع و بازیافت مواد.

⁷ International Standard Organization (ISO)

سازگار با محیط زیست است. در این رویکرد، هر مرحله از محصول، فرآیند یا چرخه عمر خدمات را بررسی می‌کند تا این موارد را برای تاثیر سیستماتیک پایین تر مجدد طراحی کند (رایدلی^۱، ۲۰۱۶). در همین راستا، طراحی سازگار با محیط زیست، به عنوان ابزاری برای اجرای نتایج مدیریت چرخه زندگی، نیز مبتنی بر ادغام جنبه های زیست محیطی در توسعه محصول است (هام ریچ^۲ و همکاران، ۲۰۱۷). راهبردهایی همچون "زباله صفر"، "طراحی زیست محیطی انرژی های تجدیدپذیر و بهره وری انرژی"، "استخراج انرژی از زباله" و "مواد معدنی حیاتی" مبتنی بر این رویکرد است (گیسلینی^۳ و همکاران، ۲۰۱۸؛ ماتیوس و تان^۴، ۲۰۱۶).

پیشینه تحقیق

یوسف نژاد و حیدرپور (۱۴۰۲) در پژوهش خود به تبیین الگوی سنجش عدم اطمینان محیطی شرکت ها و تاثیر آن بر نوسان ویژگی های مالی شرکت ها پرداختند. در این راستا، داده های ۱۳۱ شرکت استخراج گردید و برای آزمون فرضیه های پژوهش از تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان می دهد که با افزایش عدم اطمینان محیطی، نوسان سودآوری، نوسان وجه نقد و نوسان هزینه بدهی شرکت ها افزایش می یابد. زیرا در شرایط عدم اطمینان محیطی، شرکت ها در پیش بینی دقیق تقاضا، قیمت گذاری و هزینه های آینده با چالش هایی مواجه می شوند که این امر می تواند بر حاشیه سود، میزان نگهداشت وجه نقد و هزینه بدهی آن ها تاثیر بگذارد. علاوه بر این، افزایش عدم اطمینان محیطی با افزایش نوسان بازده سهام، نوسان اهرم مالی و نوسان سود سهام پرداختی شرکت ها رابطه معنی داری ندارد.

صراف و آقابالایی بختیار (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «حسابرسی محیط زیست: ابزاری نوین در مدیریت زیست محیطی سازمان ها» مواردی از قبیل پذیرفتن تعهد به انجام حسابرسی محیط زیست، مخارج و منافع حسابرسی محیط زیست، نقش حسابرسی محیط زیست در سیستم مدیریت محیط زیست و هزینه های محیط زیست در حسابداری محیط زیست را مورد بحث و بررسی قرار داده اند. تفاوت این مقاله با رساله ما در این مطلب است که این به صورت توصیف به موضوع حسابداری زیست محیطی پرداخته است.

ضیاء، وکیلی فرد و صراف (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «ارائه الگوی ارتباط میان عوامل موثر بر سطح افشاء عوامل زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی شرکت ها و عدم تقارن اطلاعاتی بر مبنی تئوری های اثباتی حسابداری با رویکرد تاثیر صنعت» به بررسی اهمیت افشاء عوامل زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی شرکت ها پرداختند و به این نتیجه رسیدند که سطح افشاء اطلاعات محیط زیستی و اجتماعی تحت تاثیر صنعت دارای تفاوت معنادار بوده است و افشاء اطلاعات در حوزه های مذکور منجر به کاهش عدم تقارن اطلاعاتی گردیده

- 1 -Ridley
- 2 -Homrich
- 3 -Ghisellini
- 4 -Mathews and Tan

است. در این پژوهش نیز به شکل توصیفی و بررسی رابطه بین عوامل موثر بر سطح افشای عوامل زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی شرکت‌ها پرداخته و از نظر رویکرد با پژوهش ما متفاوت می‌باشد.

نخعی و همکاران (۱۴۰۱) به هدف از حسابداری زیست محیطی فراهم آوردن اطلاعاتی است که برای ارزیابی عملکرد، تصمیم‌گیری، کنترل و گزارشگری به مدیران یاری رساند. حسابداری زیست محیطی می‌تواند کاربرد های گوناگونی در "هزینه‌یابی" و "تصمیمات سرمایه‌گذاری" و "طراحی برنامه‌های راهبردی" داشته باشد. این مقاله ضرورت حسابداری محیط زیست را کمک به هزینه‌یابی دقیق‌تر و قیمت‌گذاری صحیح‌تر محصول و ایجاد تغییر در طراحی‌های فرآیند تولید کالاها و خدمات بیان می‌نماید. حفظ محیط زیست محدود به مرزهای سیاسی و جغرافیایی نیست و اهتمام جمعی همه ساکنان کره زمین را می‌طلبد. حسابداری زیست محیطی ابزاری جامع و فراگیر برای وارد کردن ملاحظات زیست محیطی در تصمیم‌گیری‌های تجاری است. وارد کردن هزینه‌های زیست محیطی داخلی سیستم‌های حسابداری به شرکت‌ها کمک خواهد کرد تا تصمیماتی اتخاذ نمایند که علاوه بر افزایش سودآوری بلندمدت عملکرد زیست محیطی را نیز بهبود بخشیده و با معرفی خود به عنوان صنعت سبز به بازار سرمایه موجبات افزایش ثروت سهامداران را فراهم آورند.

شاهرضا و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود به رتبه‌بندی عوامل حسابداری و محیطی مؤثر بر سودآوری بانک‌های تجاری پرداختند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، سرمایه مالی و سرمایه فکری به عنوان عوامل حسابداری، اهمیت بیشتری نسبت به شاخص‌های صنعت بانکداری و اقتصاد کلان به عنوان عوامل محیطی داشته‌اند و رتبه‌بندی شاخص‌ها نشان داده است، متغیرهای اندازه بانک، کارایی سرمایه انسانی، تمرکز مالکیت و کارایی مدیریت به ترتیب بیشترین اهمیت و متغیرهای کارایی سرمایه نوآوری، رقابت، تولید ناخالص داخلی و کارایی سرمایه ارتباطی به ترتیب کمترین اهمیت را در سودآوری بانک‌های تجاری داشته‌اند. بر اساس شواهد تجربی این پژوهش پیشنهاد می‌شود، مدیران بانک‌های تجاری ضمن تحلیل شرایط محیطی، به مدیریت منابع در اختیار خود توجه کافی داشته باشند. به‌ویژه افزایش در دارایی‌ها از طریق جذب سپرده و افزایش سرمایه و همچنین استفاده بهینه از سرمایه‌های انسانی نقش تعیین‌کننده‌ای در بهبود سودآوری دارند.

خواجوی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود به بررسی ارتباط بین سازوکارهای حاکمیت شرکتی و افشای داوطلبانه اطلاعات زیست محیطی (مطالعه موردی شرکت‌های صنایع محصولات شیمیایی و مواد و محصولات دارویی) پرداختند. بر اساس یافته‌های پژوهش، می‌توان گفت تنوعی در اندازه هیئت مدیره شرکت‌های ایرانی وجود ندارد و حضور مدیران غیرموظف در هیئت‌مدیره شرکت‌ها منجر به افزایش سطح افشای اطلاعات زیست محیطی آن‌ها نمی‌شود. اما، تفکیک وظایف مدیر عامل از رئیس هیئت‌مدیره در شرکت‌های ایرانی منجر به کنترل بیشتر می‌شود و به دنبال آن افشای بیشتر اطلاعات زیست محیطی صورت می‌گیرد.

پیتر^۱ و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی تأثیر ساختارهای نوآورانه (گزارش‌دهی محیطی، استراتژی زیست محیطی، سیستم کنترل مدیریت زیست‌محیطی) بر محیط‌زیست و عملکرد اقتصادی از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری پرداختند. محققان اذعان داشتند که اهمیت مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، به ویژه در حوزه زیست‌محیطی، در عصری که اضطراب آب‌وهوایی رو به افزایش است، همچنان در حال رشد است. مطالعه فوق که مبتنی بر تحقیقات پیمایشی در دو کشور اروپایی پسا کمونیستی بود نشان داد که استراتژی زیست‌محیطی تأثیر مثبتی بر استفاده از سیستم کنترلی مدیریت محیطی و تأثیر مثبت غیرمستقیم بر عملکرد زیست‌محیطی دارد. سیستم کنترل مدیریت زیست محیطی تأثیر مثبتی بر عملکرد زیست محیطی و در نهایت بر عملکرد اقتصادی دارد. پژوهش انجام شده در خارج از کشور صورت گرفته است و نتایج آن مختص کشور مورد مطالعه بوده است و نمی‌توان نتایج آن را در داخل کشور مورد توجه و استفاده قرار داد و همچنین از نظر رویکرد با پژوهش ما متفاوت می‌باشد.

هوجنیک^۲ و همکاران (۲۰۲۰) به شناسایی شاخص‌های پایداری صنعت قایقرانی (شرکت‌های کوچک و متوسط) پرداختند. فهرست اولیه شاخص‌های پایداری، از سه منبع شامل شاخص‌های معرفی‌شده در ادبیات پژوهش، شاخص‌های GRI و شاخص‌های اقتصادی BISNODE استخراج شده است. ادبیات پژوهش از پایگاه داده Science Direct استخراج شده و شامل مقالات علمی تجربی یا مفهومی است که بین سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷ منتشر شده‌اند. در نهایت ۱۶ مطالعه که هر سه بعد پایداری را بررسی کرده‌اند، انتخاب و شاخص‌های مربوطه استخراج شده‌اند. به منظور سنجش اعتبار شاخص‌های شناسایی شده، با سه نفر از دانشگاهیان متخصص در حوزه پایداری مصاحبه شده است. نتیجه این اعتبارسنجی تأیید تمامی شاخص‌ها با اندکی تعدیل در کلمات یا تعاریف به کار گرفته شده است. در مرحله بعدی به منظور شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌های مناسب شرکت‌های کوچک و متوسط صنعت قایقرانی، با ۱۸ نفر از مدیران ارشد این شرکت‌ها در کشورهای مختلف مصاحبه شده و فهرست شاخص‌های مرحله قبل در اختیار ایشان قرار گرفته است. خروجی این فرآیند تأیید تمامی شاخص‌های قبلی و اضافه شدن تعدادی شاخص جدید به فهرست بوده است. نتیجه این پژوهش ارائه فهرستی از شاخص‌های مرتبط با صنعت قایقرانی است که در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی طبقه‌بندی شده است.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر کاربردی، از نظر نوع داده، آمیخته می‌باشد که از طریق تحلیل‌های کیفی و کمی به دنبال توصیف و پیمایش در باب موضوع پژوهش است. از نظر استراتژی، اجرای این پژوهش مبتنی برالگوهای ریاضی و تحقیق در عملیات است که می‌توان آن را پژوهش تحلیلی-ریاضی دانست. این تکیه‌گاه از طریق

^۱. Petera

^۲. Hojnik

جستجو در ادبیات و مباحث نظری تحقیق و تدوین گزاره‌ها و قضایای کلی موجود درباره پدیده‌ی مورد بررسی در این پژوهش در بخش کیفی فراهم می‌شود. سپس مفاهیم ارائه شده از دیدگاه خبرگان مبتنی بر رویکرد تحلیل کیو به بوته نقد گذارده می‌شود.

جامعه آماری و حجم نمونه

در بخش اول جامعه آماری شامل خبرگان و صاحب‌نظران رشته حسابداری در حیطه محیط زیست است که مشتمل بر اساتید گروه‌های حسابداری و مدیریتی مرتبط همچون مدیریت صنعتی و مدیریت اجرایی می‌باشد تعداد اعضای گروه تخصصی در فاز اول مشتمل بر ۱۲ نفر می‌باشد که براساس سطح توانمندی‌های علمی و شناختی در حوزه‌ی پژوهش، بر مبنای شیوه‌ی نمونه‌گیری همگن برای انجام بخش کیفی پژوهش انتخاب شدند. در واقع همسو با هدف نمونه‌گیری همگن، افرادی به عنوان مشارکت‌کننده انتخاب می‌بایست شوند که تاحدودی دارای ادراک منسجم در باب موضوع و ریشه‌های مرتبط به آن داشته باشد. همچنین در این بخش از مقالات و کتاب‌هایی که در تارگه‌هایی همچون جهاد دانشگاهی (SID) در ایران پایگاه نشریات کشور (MAGIRAN) ایران؛ مرکز پژوهش‌های علوم رایانه‌ای اسلامی (NOORSOFR) ایران؛ مرجع بین‌المللی مقالات روز دنیا (Sciencedirect)؛ مرجع امرالد (Emeraldinsight) و مرجع (OnlineLierary) نمایه شده است.

یافته‌های پژوهش

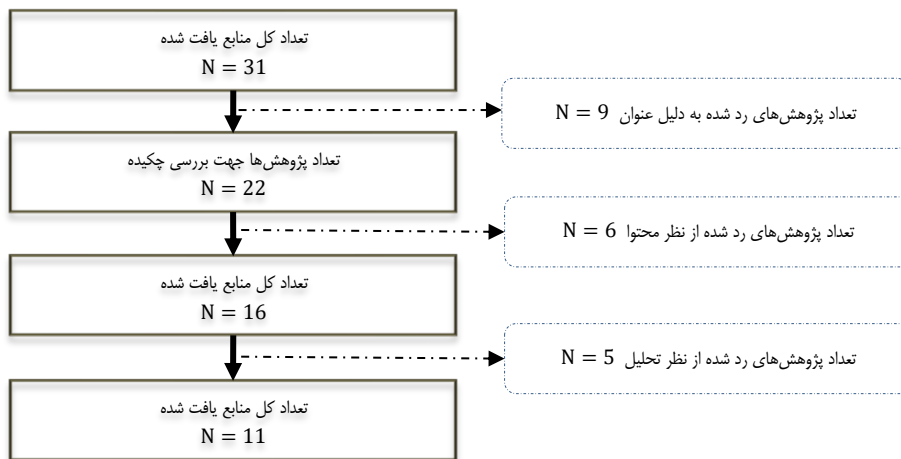
در این بخش یافته‌ها براساس تحلیل فراترکیب انجام می‌شود. روش تحلیل فراترکیب^۱ از طریق غربالگری نظری و پژوهشی به دنبال شناسایی مولفه‌ها و گزاره‌های مرتبط با موضوع پژوهش می‌باشد. دوره زمانی جهت واکاوی پژوهش‌های مشابه، ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۳ میلادی و ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ شمسی بوده است. به عبارت دیگر به منظور یافتن مقاله‌ها و پژوهش‌های مشابه و با استفاده از پایگاه‌ها و مراجع پژوهشی بین‌المللی و داخلی، اقدام به شناسایی پژوهش‌های مرتبط با هدف پژوهش شد.

همانطور که مشاهده می‌شود، تعداد ۱۱ پژوهش مورد تأیید محتوایی قرار گرفتند که در گام بعدی می‌بایست، اقدام به دسته‌بندی و تفکیک معیارها در قالب مولفه‌ها و شاخص‌های مرتبط با متغیرهای مورد نظر پژوهش نمود. ابتدا محقق مقاله‌ها و پژوهش‌های تأیید شده در گام اول مطالعه سپس از آن‌ها فیش برداری می‌نماید تا خلاصه‌ای از آن در اختیار متخصصان به منظور امتیازبندی از ۰ تا ۵۰ براساس ۱۰ معیار روش ارزیابی انتقادی قرار داده شود. هدف از این کار ایجاد رویکرد نظام مند و فرآیندمحور در انتخاب گزاره‌ها است. تا از تک بعدنگری جلوگیری شود. نحوه توزیع چک لیست‌های ارزیابی انتقادی به صورت حضوری با توجه به در دسترس بودن نمونه آماری به دلیل مراودات علمی و پژوهشی با محققان می‌باشد و سپس پژوهش‌های

¹ Meta-Synthesis

تعیین شده برحسب مولفه‌های مرتبط با متغیرهای پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرند. به عبارت دیگر، ابتدا ۱۱ پژوهش تایید شده از طریق ۱۰ معیار (معیار احراز شرایط، ویژگی پژوهشی مقالات، ویژگی انتشار مقالات، پایگاه جستجوی منابع، استراتژی جستجو، فرایند غربالگری مقالات، فرایند جمع آوری داده ها، داده های مستخرج از مقالات و بررسی مقالات متناسب با الگو) روش ارزیابی انتقادی به کمک ۱۲ نفر از اعضای پانل پژوهش مجدداً برای رسیدن به درک منسجم‌تر از نظر ماهیت پژوهش مورد برازش قرار می‌گیرند.

جدول ۱- غربالگری پژوهش‌های اولیه

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همانطور که مشاهده می‌شود، ۲ پژوهش به دلیل امتیاز زیر ۳۰ از دور بررسی خارج شدند و مابقی پژوهش‌های تایید شده جهت شناسایی مولفه‌های پژوهش وارد گام بعدی تحلیل فراترکیب می‌شوند. براین اساس به منظور تعیین گزاره های راهبردهای زیست محیطی از روش امتیازی زیر استفاده می‌شود. بر مبنای این روش کلیه‌ی معیارهای فرعی استخراج شده از متن مقالات تایید شده، در ستون جدول نوشته می‌شود و سپس در ردیف هر جدول نام محققان پژوهش‌های تایید شده آورده می‌شود. بر مبنای استفاده از هر پژوهشگر از معیارهای فرعی نوشته شده در ستون جدول، علامت «☑» درج می‌شود، سپس امتیازهایی هر ☑ در ستون معیارهای فرعی، باهم جمع می‌شود و امتیازهای بالاتر از میانگین پژوهش‌های انجام شده، به عنوان مولفه‌های پژوهش انتخاب می‌شوند.

جدول ۲- ارزیابی انتقادی برای شناسایی پژوهش‌های مربوطه

شماره	محقق	اهداف	روش تحقیق	فرآیند	نمون	جمع آوری	انعکاس	اخلاق	دقت	یافته‌ها	ارزش
۱	راش و همکاران ^۱ (2023)	۵	۳	۵	۵	۴	۳	۳	۴	۳	۳۹
۲	سعید و همکاران ^۲ (۲۰۲۳)	۲	۲	۳	۳	۳	۲	۲	۱	۳	۲۳
۳	آندرسون و یوهانسون ^۳ (۲۰۲۱)	۳	۳	۳	۳	۴	۴	۴	۴	۳	۳۴
۴	پانایوتیس ^۴ (۲۰۲۱)	۳	۳	۵	۳	۴	۳	۳	۴	۵	۳۷
۵	هو و همکاران ^۵ (۲۰۲۰)	۵	۵	۵	۳	۵	۵	۴	۵	۵	۴۵
۶	لیو و لین ^۶ (۲۰۲۰)	۴	۵	۵	۵	۳	۳	۳	۳	۴	۴۰
۷	ولگاریس ^۷ (۲۰۱۹)	۳	۱	۲	۳	۳	۳	۱	۱	۲	۲۰
۸	اسکارپلینی و همکاران ^۸ (۲۰۱۹)	۵	۳	۵	۴	۴	۵	۵	۳	۳	۴۲
۹	مانرای ^۹ (۲۰۱۸)	۴	۴	۳	۴	۵	۵	۴	۳	۵	۴۰
۱۰	بیگاکلیو ^{۱۰} (۲۰۱۸)	۴	۵	۳	۳	۵	۳	۵	۴	۴	۳۹
۱۱	ماتن و کرین ^{۱۱} (۲۰۱۵)	۳	۴	۵	۵	۳	۴	۵	۳	۵	۴۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

1. Rasche, et al(2023)
2. Saeed et al.,(2023)
3. Andersen, S, E., Johansen, T, S. (2021)
4. Panayiotis C. (2021)
5. Ho et al., (2020)
6. Liu X and Lin (2020)
7. Voulgaris, (2019)
8. Scarpellini, et al.,(2019)
9. Manrai,(2018)
10. Bıçakcıoğlu(2018)
11. Matten, D., Crane, A. (2015)

جدول ۳- فرآیند تعیین مولفه‌های اصلی پژوهش

توسعه روابط	راهبر د علم محور	پویای سازمانی	رویکرد نقد محور	رویکرد لیبرال	دیدگاه هم ارز	دیدگاه غایی	پژوهشگران	ردیف	
☐	☐	☐	☐	☐	☐		راش و همکاران (۲۰۲۳)	۱	موقعیت پژوهش‌ها
☐	☐	-	☐	☐	-	☐	آندرسون و یوهانسون (۲۰۲۱)	۲	
-	-	☐	☐	-	☐	-	پاناپوستیک (۲۰۲۱)	۳	
☐	☐	☐	-	-	☐	-	هو و همکاران (۲۰۲۰)	۴	
-	-	-	-	-	-	☐	لیو و لین (۲۰۲۰)	۵	
-	-	☐	-	-	☐	☐	اسکارپیلینی و همکاران (۲۰۱۹)	۶	
-	-	☐	☐	☐	-	☐	مانرای (۲۰۱۸)	۷	
☐	☐	☐	☐		☐	☐	بیکاگلو (۲۰۱۸)	۸	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ماتن و کرین (۲۰۱۵)	۹	
۳	۴	۶	۵	۴	۶	۴	جمع		

منبع: یافته‌های پژوهشگر

براساس غربالگری نظری و تئوریک باهدف تعیین ابعاد، ۶ بُعد در این رابطه تعیین شدند. حال براساس این مولفه‌ها و با مطالعه متون پژوهش‌های تعیین شده، چک لیست زیر باهدف ایجاد شاخص‌هایی برای سنجش مولفه‌های انتخاب شده، جهت انجام تحلیل کیو تدوین گردیدند.

جدول ۴- شناسایی مولفه‌ها و شاخص‌ها

شاخص	ابعاد	راهبرد
فعالیت‌های تعاونی با سازمان‌های خارجی برای اجرای عملیات سبز توسعه محصولات و فناوری‌هایی که منجر به حداقل اثرات نامطلوب زیست محیطی می‌شود داشتن تیم تحقیقاتی متخصص در توسعه محصولات سازگار با محیط زیست	نوآوری مستمر سازگاری سازمانی قابلیت‌های تحقیق و توسعه	سازمانی
ترجیح بسته بندی/برچسب متناسب با زیست محیطی توسعه محصولات زیست محیطی	بازاریابی مرتبط (توسعه محصول جدید، تمایز، حفظ مشتری)	راهبرد مبتنی بر قابلیت‌های پویای سازمانی

شخص	ابعاد	راهبرد
همکاری با اعضای کانال توزیع استفاده از لجستیک سازگار با محیط زیست انجام تلاش‌های تبلیغاتی جهت حفظ محیط زیست ارائه تخفیف‌های ویژه برای تشویق خریدهای سازگار با محیط زیست		
آموزش پرسنل مرتبط با مسائل زیست محیطی مجوز مربوط به مسائل زیست محیطی	قابلیت‌های مدیریت منابع انسانی ^۱ (به عنوان مثال، تخصص، تخصیص مجدد منابع انسانی، مدیریت انگیزه)	
داشتن سیستم‌های مدیریت زیست محیطی کاهش اثرات مخرب محیطی در طول فرآیند تولید اجرای رویکردهای تولید سازگار با محیط زیست	تولید (تولید، کیفیت، انعطاف‌پذیری ساخت)	
همکاری با تامین‌کنندگان به منظور پابندی به اهداف زیست محیطی ترجیح خرید مواد اولیه سازگار با محیط زیست برخورد با تامین‌کنندگان حساس زیست محیطی الزام تامین‌کنندگان به رعایت مسائل زیست محیطی	خرید	
	گرایش به کارآفرینی قابلیت‌های سازماندهی تغییر سازمانی	
طراحی محصول در راستای اهداف زیست محیطی و حفظ مزیت رقابتی مستمر مدیریت محیط داخلی برگشت سرمایه گذاری	مدیریت زنجیره تامین	
	یادگیری سازمانی بازارگرایی ظرفیت جذب سنجش فناوری نوآوری تولید و بازاریابی	راهبرد علم محور

^۱ - Human Resource Management

شاخص	ابعاد	راهبرد
	<p>برنامه‌ریزی منابع سازمانی (ERP) مبتنی بر فناوری های متناسب با محیط زیست</p> <p>مدیریت زمان</p> <p>حل مسئله</p>	
	<p>افشای اختیاری فعالیت های مرتبط با محیط زیست</p> <p>تعدد بیانیه‌های شرکت در حفاظت از محیط‌زیست</p> <p>عصویت در کارگروه‌های محیط‌زیستی صنعت</p> <p>حمایت از طرح‌های توسعه‌ی پایدار محیط‌زیست در کارگروه‌های تخصصی شرکت</p>	راهبرد مبتنی بر دیدگاه غایی
	<p>رعایت الزامات قانونی توسط نهادهای ذیربط</p> <p>تقویت نظارت و ارزیابی کنترل‌های درونی در راستای اهداف زیست محیطی همچون کنترل آلاینده‌گی‌های خط تولید</p> <p>بسط فرهنگ سازمانی در راستای اهداف محیط زیست در چارچوب‌های ساختاری شرکت</p>	راهبرد مبتنی بر دیدگاه هم‌ارز
	<p>ارزیابی بهره‌وری مالی با کنترل ضایعات و کاهش آلاینده‌گی‌ها</p> <p>سرمایه گذاری هم راستا با اهداف محیط زیست</p> <p>همچون بازیافت ضایعات</p> <p>تشکیل کمیته‌های تخصصی محیط‌زیست و نظارت و ارزیابی مستمر فعالیت آن‌ها</p> <p>مدیریت ریسک</p> <p>توزیع بودجه برای مسائل زیست محیطی</p> <p>در نظر گرفتن صرفه جویی و هزینه های زیست محیطی</p> <p>شفافیت اطلاعات (افشای کامل اطلاعات)</p>	راهبرد نقد محور

شخص	ابعاد	راهبرد
پیشگامی استراتژیک ادغام متقابل عملکردی دید مشترک تشخیص فرصت جهت‌گیری رشد بین‌المللی رعایت قوانین حقوقی (همچون قانون کار در زنجیره تامین) از طریق بازرسی‌های اجتماعی	حقوق اجتماعی حقوق مدنی حقوق سیاسی	رویکرد لیبرال

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۵- رتبه‌بندی ابعاد

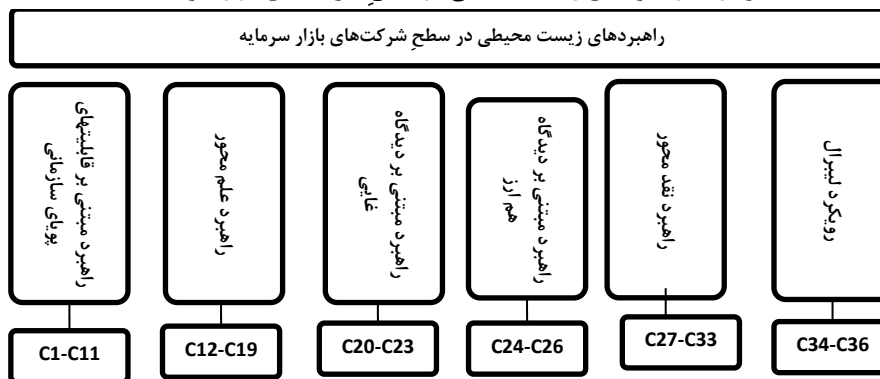
کد	ابعاد	میانگین
C1	نوآوری مستمر	۳.۸۵۷۱
C2	سازگاری سازمانی	۳.۷۱۴۳
C3	قابلیت‌های تحقیق و توسعه	۴.۲۸۵۷
C4	بازاریابی مرتبط (توسعه محصول جدید، تمایز، حفظ مشتری)	۳.۸۵۷۱
C5	قابلیت‌های HRM (به عنوان مثال، تخصص، تخصیص مجدد منابع انسانی، مدیریت انگیزه)	۳.۷۱۴۳
C6	تولید (تولید، کیفیت، انعطاف پذیری ساخت)	۴.۲۸۵۷
C7	خرید	۳.۷۱۴۳
C8	گرایش به کارآفرینی	۳.۷۸۵۷
C9	قابلیت‌های سازماندهی	۳.۷۸۵۷
C10	تغییر سازمانی	۴.۰۷۱۴
C11	مدیریت زنجیره تامین	۳.۷۸۵۷
C12	یادگیری سازمانی	۴.۲۱۴۳
C13	بازارگرایی	۳.۶۴۲۹
C14	ظرفیت جذب	۳.۸۵۷۱
C15	سنجش فناوری	۳.۸۵۷۱
C16	نوآوری تولید و بازاریابی	۳.۷۱۴۳
C17	برنامه‌ریزی منابع سازمانی (ERP) مبتنی بر فناوری‌های متناسب با محیط زیست	۳.۵۷۱۴
C18	مدیریت زمان	۳.۴۲۸۶
C19	حل مسئله	۴.۰۷۱۴
C20	افشای اختیاری فعالیت‌های مرتبط با محیط زیست	۴.۲۱۴۳

پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی
دوره ۱۶ / پیاپی ۶۳ / پائیز ۱۴۰۳

کد	ابعاد	میانگین
C21	تعدد بیانیه‌های شرکت در حفاظت از محیط‌زیست	۴.۰۰۰۰
C22	عضویت در کارگروه‌های محیط‌زیستی صنعت	۳.۸۵۷۱
C23	حمایت از طرح‌های توسعه‌ی پایدار محیط‌زیست در کارگروه‌های تخصصی شرکت	۳.۹۲۸۶
C24	رعایت الزامات قانونی توسط نهادهای ذیربط	۴.۰۰۰۰
C25	تقویت نظارت و ارزیابی کنترل‌های درونی در راستای اهداف زیست محیطی همچون کنترل آلاینده‌های خط تولید	۳.۸۵۷۱
C26	بسط فرهنگ سازمانی در راستای اهداف محیط زیست در چارچوب‌های ساختاری شرکت	۳.۹۲۸۶
C27	ارزیابی بهره‌وری مالی با کنترل ضایعات و کاهش آلاینده‌های	۴.۲۱۴۳
C28	سرمایه‌گذاری هم راستا با اهداف محیط زیست همچون بازیافت ضایعات	۴.۰۷۱۴
C29	تشکیل کمیته‌های تخصصی محیط‌زیست و نظارت و ارزیابی مستمر فعالیت آن‌ها	۳.۸۵۷۱
C30	مدیریت ریسک	۳.۸۵۷۱
C31	توزیع بودجه برای مسائل زیست محیطی	۳.۷۸۵۷
C32	در نظر گرفتن صرفه جویی و هزینه‌های زیست محیطی	۳.۸۵۷۱
C33	شفافیت اطلاعات (افشای کامل اطلاعات)	۴.۱۴۲۹
C34	حقوق اجتماعی	۳.۸۵۷۱
C35	حقوق مدنی	۳.۷۱۴۳
C36	حقوق سیاسی	۴.۰۷۱۴

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار ۱- راهبردهای زیست محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۶- مختصرسازی عنوان گزینه‌ها

کد	گزینه
A1	راهبرد مبتنی بر قابلیت‌های پویای سازمانی
A2	راهبرد علم محور
A3	راهبرد مبتنی بر دیدگاه غایی
A4	راهبرد مبتنی بر دیدگاه هم ارز
A5	راهبرد نقد محور
A6	رویکرد لیبرال

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۶- ماتریس ارجحیت راهبردهای زیست محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه

	A1	A2	A3	A4	A5	A6
A1						
A2	۳.۰۰					
A3	۳.۰۰	۲.۰۰				
A4	۱.۰۰	۳.۰۰	۲.۰۰			
A5	۳.۰۰	۴.۰۰	۳.۰۰	۳.۰۰		
A6	۵.۰۰	۳.۰۰	۳.۰۰	۵.۰۰	۳.۰۰	

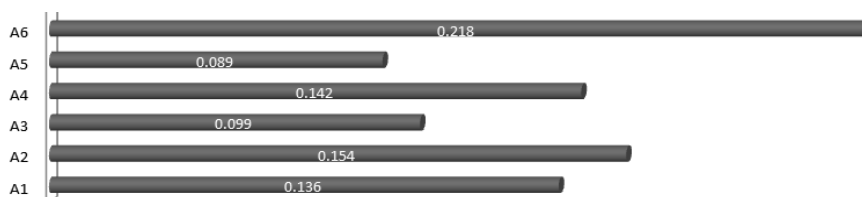
منبع: یافته‌های پژوهشگر

بر اساس خروجی نرم افزار اکسپرت چویس و تحلیل پرسشنامه‌های پژوهش، ماتریس ارجحیت بر اساس جدول ذیل مشخص شده است.

جدول ۷- ماتریس ارزش راهبردهای زیست محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه

ارزش	راهبردهای زیست محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه
۰/۱۳۶	راهبرد مبتنی بر قابلیت‌های پویای سازمانی
۰/۱۵۴	راهبرد علم محور
۰/۰۹۹	راهبرد مبتنی بر دیدگاه غایی
۰/۱۴۲	رویکرد لیبرال
۰/۰۸۹	راهبرد نقد محور
۰/۲۱۸	راهبرد مبتنی بر دیدگاه هم ارز

منبع: یافته‌های پژوهشگر

Incompatibility rate = 0.008

Missing Judgment = 0.000

نمودار ۲- ارجحیت راهبردهای زیست محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه

همانطور که مشاهده می‌شود راهبرد مبتنی بر قابلیت‌های پویای سازمانی با ارزش ۰/۱۳۶، راهبرد علم محور با ارزش ۰/۱۵۴، راهبرد مبتنی بر دیدگاه غایی با ارزش ۰/۰۹۹، رویکرد لیبرال با ارزش ۰/۱۴۲، راهبرد نقد محور با ارزش ۰/۰۸۹، راهبرد مبتنی بر دیدگاه هم ارز با ارزش ۰/۲۱۸، ماتریس ارجحیت راهبردهای زیست محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه هستند.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف ارزیابی کارکرد راهبردهای زیست محیطی در شرکت‌های بازار سرمایه به انجام رسیده است. بر اساس جمع بندی مطالعات پیشین و برپایه داده‌های بدست آمده براساس تحلیل فراترکیب انجام شد. از طریق غربالگری نظری و پژوهشی به دنبال شناسایی مولفه‌ها و گزاره‌های مرتبط با موضوع پژوهش بود.

دوره زمانی جهت واکاوی پژوهش‌های مشابه، ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۳ میلادی و ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ شمسی بوده است. به عبارت دیگر به منظور یافتن مقاله‌ها و پژوهش‌های مشابه و با استفاده از پایگاه‌ها و مراجع پژوهشی بین‌المللی و داخلی، اقدام به شناسایی پژوهش‌های مرتبط با هدف پژوهش شد.

تعداد ۱۱ پژوهش مورد تایید محتوایی قرار گرفتند که در گام بعدی، اقدام به دسته‌بندی و تفکیک معیارها در قالب مولفه‌ها و شاخص‌های مرتبط با متغیرهای مورد نظر پژوهش نموده. باتوجه به پژوهش‌های تعیین شده، در این بخش با اتکا به مبنای فرآیند تحلیل ارزیابی انتقادی اقدام به تفکیک پژوهش‌ها بر مبنای روش ۵۰ امتیاز فرآیند ارزیابی انتقادی/حیاتی می‌شود و سپس پژوهش‌های تعیین شده برحسب مولفه‌های مرتبط با متغیرهای پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند. به عبارت دیگر، ابتدا ۱۱ پژوهش تایید شده از طریق ۱۰ معیار روش ارزیابی انتقادی به کمک ۱۲ نفر از اعضای پانل پژوهش مجدداً برای رسیدن به درک منسجم‌تر از نظر ماهیت پژوهش مورد برآزش قرار گرفتند.

در میان خبرگان در این حوزه ۶ راهبرد مبتنی بر قابلیت‌های پویای سازمانی، راهبرد علم محور، راهبرد مبتنی بر دیدگاه غایی، رویکرد لیبرال و راهبرد نقد محور و راهبرد مبتنی بر دیدگاه هم ارز به عنوان راهبردهای زیست محیطی در شرکت‌های بازار سرمایه شناسایی شدند. با بهره‌گیری از رویکرد سلسله مراتبی، ابتدا با استفاده از این روش درخت سلسله مراتب تشکیل گردید، سپس به بررسی گزینه‌های مورد بررسی با توجه به معیارهای پرداخته شد و پس از آن به بررسی معیارها بر مبنای تابع هدف پرداخته شد. با پیاده سازی نرم افزار اکسپرت چویس اولویت بندی گردید. نتایج بررسی‌های آماری نشان داد از دید خبرگان راهبرد مبتنی بر قابلیت های پویای سازمانی با ارزش ۰/۱۳۶، راهبرد علم محور با ارزش ۰/۱۵۴، راهبرد مبتنی بر دیدگاه غایی با ارزش ۰/۰۹۹، رویکرد لیبرال با ارزش ۰/۱۴۲، راهبرد نقد محور با ارزش ۰/۰۸۹، راهبرد مبتنی بر دیدگاه هم ارز با ارزش ۰/۲۱۸، ماتریس ارجحیت راهبردهای زیست محیطی در سطح شرکت‌های بازار سرمایه هستند. یافته‌های این پژوهش موافق با پژوهش یوسف نژاد و حیدریور (۱۴۰۲)، صراف و آقابالایی بختیار (۱۴۰۲)، ضیاء، وکیلی فرد و صراف (۱۴۰۱)، نخعی و همکاران (۱۴۰۱)، شاهرضا و همکاران (۱۴۰۱)، خواجهی و همکاران (۱۳۹۷)، پیتر و همکاران (۲۰۲۲) و هوجنیک و همکاران (۲۰۲۰) می‌باشد.

تعارض منافع:

"هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است."

تشکر و قدردانی:

بدینوسیله از خانم دکتر لیلا صفدریان به عنوان استاد راهنما در مراحل انجام این تحقیق کمال تشکر و قدردانی را داریم.

فهرست منابع

- خواجهی، شکراله، حسینی نیا، سمیه، و نصیری، طاهره. (۱۳۹۷). ارتباط بین سازوکارهای حاکمیت شرکتی و افشای داوطلبانه اطلاعات زیست محیطی (مطالعه موردی شرکت های صنایع محصولات شیمیایی و مواد و محصولات دارویی). پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی (پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی)، ۱۰(۴۰)، ۱-۲۰. [SID. https://sid.ir/paper/198182/fa](https://sid.ir/paper/198182/fa)
- شاهرضا، علیرضا. فغانی ماکرانی خسرو. فاضلی، نقی. (۱۴۰۱). رتبه‌بندی عوامل حسابداری و محیطی مؤثر بر سودآوری بانک‌های تجاری، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۴، شماره ۴ (پیاپی ۵۶) صفحه ۸۹ تا ۱۱۴، <https://doi.org/10.30495/faar.2022.1940926.3344>
- صراف فاطمه. آقابالایی بختیار، حنا. (۱۴۰۲). حسابرسی محیط زیست: ابزاری نوین در مدیریت زیست محیطی سازمان‌ها. نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۶(۲۰)، ۷۰۸-۷۱۶. <https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/1298>
- ضیاء، فرناز. وکیلی فرد، حمیدرضا. فاطمه صراف. (۱۴۰۱). ارائه الگوی ارتباط میان عوامل مؤثر بر سطح افشای اطلاعات زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی شرکت‌ها و عدم تقارن اطلاعاتی بر مبنای تئوری های اثباتی حسابداری با رویکرد تأثیر صنعت، پیشرفت های حسابداری، دوره دوازدهم، شماره ۱ (پیاپی ۳/۸۰) [doi: 10.22099/jaa.2021.40698.2134](https://doi.org/10.22099/jaa.2021.40698.2134)
- کاوایانی راد، مراد. (۱۳۹۷). امنیت زیست محیطی ایران، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- مرادی، امیررضا. کلاهی، مهدی. (۱۳۹۹). روستازیستی پایدار در حوزه آبخیز بخش موسی آباد شهرستان تربت جام، علوم محیطی، ۱۸، ۱۸۳-۲۰۲. [doi: 10.22067/jwsd.v8i2.1004](https://doi.org/10.22067/jwsd.v8i2.1004)
- نخعی، حبیب اله. کریم زاده، بهاره و مرادی پور، رسول. (۱۴۰۱). حسابداری شرکتی زیست محیطی، سومین کنفرانس ملی مدیریت بازرگانی، کارآفرینی و حسابداری ایران، تهران، <https://civilica.com/doc/1557652>
- یوسف نژاد، صادق. حیدرپور، فرزانه. (۱۴۰۲). تبیین الگوی سنجش عدم اطمینان محیطی شرکت‌ها و تأثیر آن بر نوسان ویژگی های مالی شرکت‌ها، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی دوره ۱۵، شماره ۴ (پیاپی ۶۰) ص ۲۷ تا ۵۳، <https://doi.org/10.30495/faar.2023.1994881.3723>
- Andersen, S. E., Johansen, T. S. (2021). Corporate citizenship: Challenging the corporate centrality in corporate marketing, *Journal of Business Research*, 131(2): 686-699. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.12.061>
- Backes, C. W. (2017). *Law for a circular economy*. Eleven Publishing.
- Biçakcıoğlu, Nilay. (2018), Green Business Strategies of Exporting Manufacturing Firms: Antecedents, Practices, and Outcomes, *Journal of Global Marketing*, DOI: 10.1080/08911762.2018.1436731 To link to this article: <https://doi.org/10.1080/08911762.2018.1436731>.

- Chang, W.F., Amran, A., Iranmanesh, M. and Foroughi, B. (2019). Drivers of sustainability reporting quality: financial institution perspective, *International Journal of Ethics and Systems*, 35(4): 632-650. <https://doi.org/10.1108/IJOES-01-2019-0006>
- Ho, M. Bai, Y. Lu et al., (2020). The effect of corporate sustainability performance on leverage adjustments, *The British Accounting Review*, <https://doi.org/10.1016/j.bar.100989>
- Homrich, G. Galvão, L. G. Abadia, and M. M. Carvalho, (2017). "The Circular Economy Umbrella: Trends and Gaps on Integrating Pathways," *Clean. Prod. J.*, no. November. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2021.102320>.
- Kraft, Michael E. 2017b. "Environmental Risk: New Approaches Needed to Address Twenty First Century Challenges." In *Conceptual Innovation in Environmental Policy*, edited by James M. Meadowcroft and Daniel J. Fiorino. Cambridge, MA: MIT Press.
- Hojnik, Jana, Roberto Biloslavo, Lucia Cicero, and Maria Rosita Cagnina. (2020). Sustainability indicators for the yachting industry: Empirical conceptualization. *Journal of Cleaner Production* .249.
- Liu X and Lin K-L (2020) Green Organizational Culture, Corporate Social Responsibility Implementation, and Food Safety. *Front. Psychol.* 11:585435. [doi: 10.3389/fpsyg.2020.585435](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.585435)
- Manrai, A, K. (2018). New Research on Environmentally Responsible Consumption Behavior and Green Business Strategies, *Journal of Global Marketing*, 31(4): 209-230. <https://doi.org/10.1080/08911762.2018.1477039>
- Matten, D., Crane, A. (2015). Corporate citizenship: toward an extended theoretical conceptualization. *Academy of Management Review*, 30(1): 166-179.
- Oyewo, B. (2021), "Do innovation attributes really drive the diffusion of management accounting innovations? Examination of factors determining usage intensity of strategic management accounting", *Journal of Applied Accounting Research*, Vol. 22 No. 3, pp. 507-538. <https://doi.org/10.1108/JAAR-07-2020-0142>
- Panayiotis C. Andreou, (2021). *The British Accounting Review*, <https://doi.org/10.1016/j.bar.2021.101020>
- Petera, P.; Wagner, J.; Pakšiová, R. The Influence of Environmental Strategy, Environmental Reporting and Environmental Management Control System on Environmental and Economic Performance. *Energies* 2021, 14, 4637. <https://doi.org/10.3390/en14154637>
- Rasche, A, Morsing, M., Moon, J., & Kourula, A. (2023). Corporate Sustainability – What It Is and Why It Matters. In Andreas Rasche, Mette Morsing, Jeremy Moon, and Arno Kourula (Eds.) *Corporate Sustainability: Managing Responsible Business in a Globalized World*. Cambridge/New York: Cambridge University Press, pp. 1-26.
- Ridley, A. (2016). *Closing the loop: The why and who of the Circular Economy*. Sustainable Brands Barcelona.
- Saeed, A. Riaz, H., Azaaviele, T., Tazeeb Rajwani, T., (2023), Does family matter? Ownership, motives and firms' environmental strategy Long Range Planning, Volume 56, Issue 1, 102216, ISSN 0024-6301, <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2022.102216>.
- Scarpellini, S., Marín-Vinuesa, L.M., Aranda-Usón, A. and Portillo-Tarragona, P. (2019), "Dynamic capabilities and environmental accounting for the circular economy in businesses", *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, Vol. 11 No. 7, pp. 1129-1158. <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-04-2019-0150>
- Voulgaris., G., (2019). Accounting conservatism and corporate social responsibility, *The British Accounting Review*, <https://doi.org/10.1016/j.bar.100942>

Abstract

Evaluation of the Function of Environmental Strategies in Capital Market Companies

Iman Abadi Handijani¹

Leila Safdarian²

Mohnam Molaei³

Receive: 04/July/2024

Acceptance: 11/ September/2024

Abstract

The purpose of environmental accounting is to provide information that helps managers to evaluate performance, make decisions, control and report. Environmental accounting can have various applications in "costing" and "investment decisions" and "designing strategic plans". The purpose of this article is to evaluate environmental functions in capital market companies. The method of meta-composite analysis through screening A theoretical and research study seeks to identify the components and propositions related to the research topic. The time period for analyzing similar foreign and domestic researches was 2015 to 2023 AD and 1395 to 1401 AD, respectively. The statistical population includes experts and experts in the field of accounting in the field of environment. The number of members of the specialized group in the first group is 12 people. Based on the theoretical and theoretical screening with the aim of determining the dimensions, 6 dimensions were determined in this regard. The results of the research showed that the strategy based on dynamic organizational capabilities with a value of 0.136 Science-oriented with a value of 0.154, a strategy based on an ultimate view with a value of 0.099, a liberal approach with a value of 0.142, a criticism-based strategy with a value of 0.089, a strategy based on an equivalent view with a value of 0.218, the priority matrix of environmental strategies They are at the level of capital market companies.

Keywords: strategy, environment, market, capital.

1
2
3

الگوی کنترل ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه ایران

شریف ظاهری^۱

عسگر پاک مرام^۲

سعید جبارزاده کنگرلویی^۳

جمال بحری^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۱

چکیده

نظریه‌های کلاسیک بیان می‌دارد که عاملان اقتصادی (اعم از بنگاه‌ها و افراد) با هدف بیشینه‌سازی مطلوبیت (سود، سرمایه و...) به رفتاری عقلایی دست می‌زنند در این بین، از منظر رفتاری سرمایه‌گذاران، ریسک‌پذیری صفتی است که افراد براساس آن تشویق می‌شوند به ابتکار عمل روی آورند و کارهای مخاطره‌آمیز انجام دهند. در واقع، ریسک‌پذیری تمایل فرد به قرارگرفتن در سناریوی تصمیم‌گیری است. حالت رفتاری، مجموعه‌ای از احساسات پایدار و با نمود خارجی است که در افراد مختلف، شدت و مدت استمرار متفاوتی دارد. در راستای توسعه مفهومی و تکوینی ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه ایران، محقق ضمن توصیف، تبیین و الگوسازی، به دنبال شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی است که نقش ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران را در توسعه‌ی نگرش و باورهای سرمایه‌گذاران تعیین نماید. به همین منظور در مقاله حاضر، محقق با استفاده از روش نظریه داده بنیاد به ارایه مدل مفومی در راستای کنترل ریسک رفتاری سرمایه از طریق مصاحبه با خبرگان در شرکت‌های بورسی در محدوده‌ی زمانی اوج فراخوان از اقشار مختلف جامعه به حضور در بورس اوراق بهادار یعنی از سال ۱۳۹۸ الی ۱۴۰۰ پرداخت. نتایج تحقیق در قالب مدل ارایه شده دارای دو مقوله شرایط علی شامل کنترل رفتارهای احساسی و هیجانی سرمایه‌گذاران و ادراک و دانش سهامداران، سه مقوله‌ی زمینه‌ای شامل محرک‌های بیرونی مثبت، محرک‌های بیرونی منفی و رصد قوانین و سیاست‌ها، سه مقوله‌ی

۱ گروه حسابداری، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران mb.mokhtari@yahoo.com

۲ گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران (نویسنده مسئول) pakmaram@bonabiau.ac.ir

۳ گروه حسابداری، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران jabarzadeh@yahoo.com

۴ گروه حسابداری، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران bahrisls.j@gmail.com

مداخله‌گر شامل بروندادهای رفتاری سهامداران، فرهنگ سرمایه‌گذاران و شاخصه‌های رفتاری سرمایه‌گذاران، یک مقوله‌ی راهبردی شامل نگرش‌های استراتژیک سرمایه‌گذاران و یک مقوله‌ی پیامدی شامل رویکردهای تصمیم‌گیری سهامداران می‌باشد و در انتها، پیشنهادات کاربردی به منظور به کارگیری در شرکت‌ها و کارگزاری‌های بورس اوراق بهادار ارائه گردید.

واژه‌های کلیدی: ریسک - رفتاری - سرمایه‌گذاران - بازار سرمایه.

۱- مقدمه

پارادایم مالی رفتاری آشکار می‌سازد، سرمایه‌گذاران چگونه رفتار می‌کنند و چطور ممکن است رفتارشان، بازارهای مالی را تحت تاثیر قرار دهد. در واقع، اساس مالی رفتاری را انطباق بین احساس و نحوه تصمیم‌گیری سرمایه‌گذار تشکیل می‌دهد (کیم و نافسینجر^۱، ۲۰۰۸). در دیدگاه سنتی، تاثیر علوم روانشناسی مدنظر قرار نمی‌گیرد، اما نتایج پژوهش‌های مالی رفتاری نشان داده است که گرایش احساسی فردی و ساختاریافته سرمایه‌گذاران، تاثیر مهمی بر بازده سهام دارد (لیستون^۲، ۲۰۱۶). در حقیقت، فعل و انفعال پویا بین معامله‌گران اختلال‌زا و آربیتراژگران منطقی، قیمت‌ها را شکل می‌دهد و اگر یک سهام، معامله‌گرهای اختلال‌زای بیشتری یا معامله‌گرهای منطقی کمتری داشته باشند، نوسان‌های قیمتی آن چشمگیر است (لی^۳، ۲۰۱۰). بر اساس نظریه‌های روانشناسی، انسان‌ها به نگهدای حوادث خاصی در ذهن خود به صورت تصورات تمایل دارند و این تصورات ذهنی در بعضی از مواقع اثرات بیشتری از خود حوادث بر رفتار افراد دارند (گرینبیل و هان^۴، ۲۰۰۵). انسان اقتصادی در نظریه‌های مبتنی بر عقلانیت محض، کسی است که ضمن برخورداری از قوه ادراکی یک انسان سالم به صورت عاقلانه رفتار کند، بی آنکه هیچ یک از امیال او نظیر خودخواهی، حسادت، زیاده‌خواهی در وی سرکوب شده باشد (پمپیان^۵، ۲۰۰۹). عاملان اقتصادی بر خلاف نظریه‌های نئوکلاسیک منطقی نیستند و به خاطر ترجیحاتشان یا به دلیل خطاهای شناختی، کاملاً عقلایی رفتار نمی‌کنند. عوامل غیر عقلایی همچون ویژگی‌های شخصیتی، فرهنگ، دین و ایدئولوژی احساسات، نظرات دیگران و... از جمله عواملی هستند که نقش به‌سزایی در رفتار و عکس‌العمل افراد در موقعیت‌های مختلف تصمیم‌گیری دارند (میربزرگی و همکاران، ۱۴۰۱).

موفقیت فعالیت‌های مدیریت ریسک، بنگاه‌ها را قادر می‌سازد تا ارزش خود را افزایش دهد و ریسک را به روشی مؤثر مدیریت نماید. این فعالیت‌ها با کاهش هزینه‌های عملیاتی و نهایی و همچنین، کاهش ناطمینانی

¹ Kim & Nafsinger

² Liston

³ Lee

⁴ Gerinbelt & Han

⁵ Pempyan

نسبت به بازدهی بازار سهام، سودآوری بنگاه‌ها را افزایش می‌دهد (عارف منش و همکاران، ۱۴۰۱). یکی از واقعیت‌ها در فضای سرمایه‌گذاری و در بازارهای مالی ریسک می‌باشد که سرمایه‌گذاران ادراکات متفاوتی از این پدیده دارند. ادراک از آن جهت که به دید ادارک کننده بستگی دارد مانند زیبایی است. بطوریکه دید مثبت همه عیوب را می‌پوشاند و دید منفی عیب‌ها را آشکار می‌کند (رابینز، ۱۹۸۹). ریسک‌های مالی که می‌تواند بازارها و بازدهی بازار را تحت تأثیر قرار دهد شامل ریسک سیستماتیک، ریسک رقابت، ریسک بازار، ریسک نقد شوندگی، ریسک تغییرات قیمت سهام، ریسک رویداد، ریسک حاکمیت شرکتی و ریسک‌های اعتباری می‌شود (دانشی و اسماعیل زاده، ۱۴۰۱).

ادراک ریسک بیان می‌کند که در ریسک یک جزء کیفی و یا ذهنی وجود دارد که در محاسبات کلاسیک مالی، حسابداری و اقتصاد مطرح نمی‌شود (ریکاردی، ۲۰۰۸) به عبارت دیگر ادراک ریسک یک فرایند ذهنی تصمیم‌گیری خواننده می‌شود که در جهت محاسبه میزان ریسک و یا عدم اطمینان به کار گرفته می‌شود و همین پدیده ادراک باعث می‌گردد تا آنچه یک سرمایه‌گذار در رابطه با سهم خاصی ادراک می‌کند به عنوان یک ریسک اصلی تلقی نموده درحالی که سرمایه‌گذار دیگری به عنوان ریسک جزعی تلقی نماید. در واقع ادراک ریسک به دنبال توضیح میزان ریسک یک پدیده ریسکی توسط سرمایه‌گذار تحت تأثیر متغیرهای (محرک‌های) مختلف پیرامونی و درونی است.

ریسک رفتاری یکی از ابعاد مالی رفتاری است که در واقع قضاوت ذهنی سرمایه‌گذاران از ریسک است که ممکن است بیشتر و یا کمتر از ریسک واقعی برآورد گردد. مدل‌های مختلفی برای اندازه‌گیری میزان احساسات سرمایه‌گذاران نسبت به بازده و ریسک وجود دارد. کاپلانسکی و لوی^۱ (۲۰۰۹) با تعدیلاتی از شاخص نوسانات ضمنی اختیار معامله برای اندازه‌گیری احساسات بازار اختیار معاملات استفاده نمودند که شاخص احساس ریسک نامیده می‌شود. کاپلانسکی و لوی (۲۰۰۹) بیان کردند در شرایطی که سرمایه‌گذاران نگران شوند و یا عامل ترس آنها را احاطه کند، اطلاعات واقعی مشکل آنها را حل نمی‌کند و پدیده‌ای نه چندان مهم باعث تحریک شدید آنها شده و اقدامات نامتعارفی از خود بروز می‌دهند که در شرایط معمول چنین اقداماتی معمول نیست و در این شرایط احساسات سرمایه‌گذاران بر عقلانیت آنها فائق آمده و باعث بروز اشکالات سیستمی در بازار سهام می‌شود و همواره احساسات و حالات سرمایه‌گذاران و همچنین سوگیری‌های رفتاری و شناختی بر ادارک آنها اثر می‌گذارد و همین علت بر تصمیمات سرمایه‌گذاران نیز موثر می‌باشند. ریسک ادراک شده قضاوت ذهنی سرمایه‌گذاران از ریسک است که ممکن است با ریسک واقعی تفاوت داشته باشد و تحت تأثیر عوامل احساسی، رفتاری و ادراکی قرار گرفته و هر زمان این عوامل حضور پر رنگ‌تری داشته باشند، ریسک ادراک شده فاصله بیشتری از ریسک واقعی خواهد داشت.

¹ Kaplanski & loie

از این رو، پژوهش‌های پیشین داخلی، یک شکاف اساسی تحقیقاتی را در زمینه شناسایی ریسک ادراک شده سرمایه‌گذاران نشان می‌دهد و آن عدم ارائه الگوی جامع ریسک ادراک شده سرمایه‌گذاران است. محدود بررسی‌های انجام شده در مطالعات تطبیقی، به بررسی و معرفی ساز و کارهای موجود در سایر کشورها پرداخته‌اند. به نظر می‌رسد الگوی جامع ریسک ادراک شده در بستر بازارهای مالی بخصوص بازار سرمایه کشور و مورد توافق خبرگان ضروری است. به عبارت دیگر رابطه جانشینی ریسک و بازده موضوعی بسیار مهم و کلیدی است. تصمیمات سرمایه‌گذاری بدون در نظر گرفتن رابطه ریسک و بازده بی‌معنی است. تصمیم به اینکه سرمایه‌گذار چه میزان ریسک و چه ریسک‌هایی را چه زمانی و متناسب با ویژگی‌های رفتاری، احساسی و شناختی سرمایه‌گذار باید پذیرفت. با توجه به اینکه در داخل کشور هیچ پژوهشی در زمینه ارائه الگوی ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران مبتنی بر رویکرد نظریه پرداززی زمینه بنیان انجام نگردیده است، لذا این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که الگوی کنترل ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه ایران چیست؟

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

حوزه‌ی مالی رفتاری

با توسعه مالی رفتاری، بسیاری از محققان به دنبال تشریح علل سقوط بازار سهام با استفاده از تئوری‌های رفتاری هستند. به عنوان مثال، کیم و همکاران (۲۰۱۶) نشان می‌دهد که شرکت‌هایی که مدیران اجرایی آنها اعتماد به نفس بیش از حد دارند، ریسک سقوط قیمت سهام بالاتری نسبت به سایر شرکت‌ها دارند. جانگ و کانگ (۲۰۱۹) دریافتند که سقوط قیمت‌ها می‌تواند ناشی از قیمت‌گذاری بیش از حد ناشی از سرمایه‌گذاران نهادی باشد. در حالی که مطالعات موجود بر بررسی عوامل تأثیرگذار بر سقوط بازار سهام یا پیش‌بینی رویدادهای سقوط در بازارهای سهام، تمرکز می‌کنند، ما بررسی می‌کنیم که چگونه سرمایه‌گذاران می‌توانند از این رویدادها سود ببرند (فانگ و همکاران^۱، ۲۰۲۱). بر اساس مطالعات صورت گرفته، سقوط قیمت در بازارهای بورس می‌تواند ناشی از سوگیری‌های شناختی سرمایه‌گذاران باشد، مانند سوءگیری گله‌ای و سوءگیری بیش از حد اعتماد. حتی اگر چنین سوگیری‌های شناختی می‌تواند منجر به قیمت‌گذاری نادرست اوراق بهادار شود، سرمایه‌گذاران ممکن است از نظر تئوری انتظار بازده اضافی ناشی از سقوط بازار سهام را داشته باشند تا زمانی که به طور منطقی از انحرافات رفتاری خاصی استفاده کنند (کنراد و همکاران، ۲۰۱۴؛ جانگ و کانگ، ۲۰۱۹؛ پلستر، ۲۰۱۸). لو (۲۰۲۰) در مطالعه‌ی خود بر روی مسائل مالی و رفتار توده‌ای سرمایه‌گذاران به این نتیجه رسید که رفتار توده‌ای تأثیر بیشتری بر روانشناسی سرمایه‌گذاران در بازارهای نوظهور دارد. آریسانتی و اسری (۲۰۱۸) بیان کردند که رفتارهای مالی در بازار سرمایه اندونزی تحت سلطه

¹ Fung et al

سرمایه‌گذاران از شش بخش کشاورزی، زیرساخت‌ها، حمل‌ونقل، مالی، معدن و دارایی است. نظر متفاوتی توسط آگاروال، چپو، لیو و ری (۲۰۱۰) ارائه شده است که می‌گویند علائم رفتار سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه اندونزی یافت نمی‌شود، زیرا هیچ حرکت شدید قیمت سهام یا عدم طولانی شدن وضعیت استرس بازار وجود ندارد. علاوه بر این، غزالی و سیتینجک (۲۰۱۲) دریافتند که رفتار دسته جمعی سرمایه‌گذاران تحت تأثیر نوع اطلاعاتی است که آنها دریافت می‌کنند، که می‌تواند اطلاعات مالی یا اطلاعات غیر مالی باشد. زمسکی و آوری (۱۹۹۸) اشاره می‌کنند که رفتار گله‌ای می‌تواند منجر به قیمت‌گذاری نادرست دارایی‌ها و حباب قیمت شود.

نظریه‌های مالی رفتاری

مالی رفتاری به کاربرد روان‌شناسی در امور مالی اشاره دارد. مالی رفتاری یک ابزار جایگزین برای مطالعه رفتار سرمایه‌گذار و مجموعه علت‌ها و عوامل ناهنجاری‌های بازار را ارائه می‌دهد. محققان از مالی رفتاری برای توضیح ناهنجاری‌های بازار مالی مانند حباب‌های بازار سهام، واکنش بیش از حد و کم‌عکس‌العمل به اطلاعات جدید استفاده کرده‌اند که با نظریه مالی سنتی مطابقت ندارد. شفرین و استاتمن^۱ (۲۰۱۲) دریافتند که خوش بینی بیش از حد باعث ایجاد حباب‌های سوداگرانه در بازارهای مالی می‌شود. محققان همچنین به طور گسترده‌ای از مالی رفتاری برای توضیح رفتار عاطفی سرمایه‌گذار در سال‌های اخیر استفاده کردند. فرانکفورتر و مک‌گون^۲ (۲۰۱۴) نیز اشاره کردند که روان‌شناسی و جامعه‌شناسی جوهر مالی رفتاری است. با این حال، با توجه به ادبیات موجود که در بالا توضیح داده شد، محققان بر اهمیت عوامل روان‌شناختی تأکید کرده‌اند و سایر عوامل را در مفهوم مالی رفتاری نادیده گرفته‌اند. تحقیقات در امور مالی رفتاری شواهدی را ارائه می‌دهد که تصمیمات سرمایه‌گذاران تحت تأثیر عوامل رفتاری قرار می‌گیرد. محققان دریافتند که سرمایه‌گذاران در بازارهای مالی صرفاً رفتار منطقی ندارند و عوامل مختلفی بر تصمیم‌گیری آنها در سرمایه‌گذاری تأثیر می‌گذارد. در میان این عوامل، عوامل روان‌شناختی، عوامل جامعه‌شناختی و عوامل جمعیت‌شناختی عناصر اصلی هستند (ماک و هو،^۳ ۲۰۱۷).

سرمایه‌گذاری به عنوان فعالیت یا فعالیت سرمایه‌گذاری تعریف می‌شود، در حالی که سرمایه‌گذار یک شخص یا شخص حقوقی است که دارای پول برای سرمایه‌گذاری یا سرمایه‌گذاری است. سرمایه‌گذاری عبارت است از قرار دادن صندوقی که امروز در اختیار است، به این امید که در آینده مزایایی به همراه داشته باشد (نگویان و همکاران،^۴ ۲۰۲۰).

^۱ Shefrin & Statman

^۲ Frankfurter & Mc Guin

^۳ Mac & WH

^۴ Neguyan et al

ریسک‌های سرمایه‌گذاری افراد در بازار بورس اوراق بهادار

وقتی شخصی سرمایه‌گذاری می‌کند، حداقل برای داشتن زندگی بهتر در آینده برنامه‌ریزی کرده است. سرمایه‌گذاری‌ها به دو دسته سرمایه‌گذاری در دارایی‌های مالی و سرمایه‌گذاری در دارایی‌های واقعی طبقه‌بندی می‌شوند. بازار سرمایه نقش مهمی در سرمایه‌گذاری دارد زیرا معاملات بین صاحبان سرمایه و شرکت‌هایی که محصولات سرمایه‌گذاری منتشر می‌کنند رخ می‌دهد (سارسور و صبری^۱، ۲۰۲۰). محصولات سرمایه‌گذاری، مانند سهام، می‌توانند بازده قابل توجهی را ارائه دهند، اما همیشه با ریسک‌های قابل توجهی متناسب هستند. سرمایه‌گذاران ابتدا باید برخی از اطلاعات مورد نیاز قبل از سرمایه‌گذاری مانند اطلاعات در مورد قیمت سهام را بدانند. این مهم است زیرا وقتی سرمایه‌گذاران هیچ اطلاعاتی در مورد سرمایه‌گذاری‌ها، به ویژه سهام نمی‌بینند، ممکن است ضرر سرمایه‌گذار باشد. علاوه بر این، سهام دارای ریسک قابل توجهی است، بنابراین قبل از سرمایه‌گذاری به اطلاعات دقیقی نیاز است (روساریدی و همکاران^۲، ۲۰۲۱). در مطالعه اخیر خود تأثیر عوامل جمعیت‌شناختی مانند سن، سطح تحصیلات، شغل، تجربه تجاری و سطح درآمد سرمایه‌گذار را گزارش کرده است. در مقابل، محققان امور مالی رفتاری استدلال می‌کنند که سرمایه‌گذاران تمایل دارند در فرآیند تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری به دلیل تأثیر عوامل روان‌شناختی غیرمنطقی رفتار کنند. علاوه بر این، از طریق انعکاس دیدگاه تئوری چشم‌انداز در مورد رفتار مالی، با برخی از نظرات و تعاریف به این نتیجه رسیده است که مالی رفتاری یک زیر سیستم روان‌شناسی در حوزه اقتصاد است (کلپار و همکاران^۳، ۲۰۱۷). یکی دیگر از ملاحظات غیرمنطقی سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری، گله‌داری است که به عنوان پیگیری رفتار دیگران پس از مقایسه باورها و اطلاعاتی که در مورد یک سرمایه‌گذاری خاص دارند، تعریف می‌شود (هرشلیفر و هونگ^۴، ۲۰۰۳). بیشتر اشتباهات سرمایه‌گذاران ناشی از پیش‌بینی سرمایه‌گذاری برای کسب و کار مبتنی بر اطلاعات دیگران است از سوی دیگر، بر اساس تحقیقات صورت گرفته نشان داده شده است که حرکت گله‌ای به دلیل حرکت گروهی از سرمایه‌گذاران در یک جهت و در یک دوره زمانی اتفاق می‌افتد؛ این بدان معناست که رفتار گله‌ای به طور خاص تمایل به دنبال کردن آنچه که افراد دیگر انجام می‌دهند بر اساس دانش، درک و تجربه‌شان است تا از قضاوت نادرست ناشی از شکست تصمیم‌های گرفته شده جلوگیری شود و همچنین اطمینان حاصل شود که بار کمتری از دست دادن وجود دارد که این توانایی را دارد و تأثیر روانی قابل توجهی بر سرمایه‌گذاران دارد (دنگ و همکاران^۴، ۲۰۱۸).

¹ Sarsur & Sabri

² Rusaridie et al

³ Hershlipher et al

⁴ Dang et al

مطالعات و مدل‌های رفتاری سرمایه‌گذاران

به طور کلی، سرمایه‌گذاران جزء در زمان تصمیم‌گیری به دو عامل مهم ریسک و بازده توجه دارند. بر خلاف سرمایه‌گذاران عمده که ابزارها و امکانات گسترده‌ای را برای ایجاد تناسب بین این دو متغیر در اختیار دارند، سرمایه‌گذاران انفرادی غالباً فاقد این گونه ابزارها هستند. به علاوه، بالا بودن نرخ نوسانات اقتصادی و سیاسی، بی‌ثباتی قوانین و مقررات و... به افزایش ریسک تصمیم‌گیری در بورس اوراق بهادار منجر می‌شود. مجموعه این عوامل باعث می‌شود تا بازار سرمایه با ریسک ثانویه ناشی از فردگرایی و غیرقابل پیش‌بینی بودن رفتار سرمایه‌گذاران مواجه گردد. این تحقیق به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که چه عواملی در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران مؤثرند؟ به زعم زیگل، مالی رفتاری به مطالعه و تحلیل چگونگی تفسیر و عمل بر مبنای اطلاعات جهت انجام تصمیمات، ساختار یافته سرمایه‌گذاری توسط افراد می‌پردازد (سیگل، ۱۹۹۸). بدیهی است مالیه رفتاری تلاش نمی‌کند نشان دهد رفتار عقلایی نادرست است، بلکه در تلاش است که کاربرد فرایندهای تصمیم‌گیری روانشناختی را در شناخت و پیش‌بینی بازارهای مالی نشان دهد. به طور کلی می‌توان گفت که عوامل روانی تأثیر گذار بر قصد افراد به سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار به این شرح هستند:

- عوامل بیوریتمی
- قدرت تحلیل ذاتی
- کسب پرستیژ (وجهه) سهامداران بودن
- انطباق تصویر ذهنی خریدار و تصویر واقعی شرکت

۲-۷- پیشینه تحقیق

برابری و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیق خود بیان کردند که متغیرهایی نظیر اتکاء و تعدیل، سازگارگرایی، آشناگرایی، خوداسنادی، توان‌پنداری و... بر رفتار سرمایه‌گذاران تأثیرگذار هستند. چاوشی و فلاطون نژاد (۱۳۹۶) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که تفاوت معناداری بین میزان اهمیت اقسام رفتارهای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران در مدل پژوهش کشف شد، که مبتنی بر میزان اهمیت به ترتیب شامل رفتار ۱- اعتبارسنجی، ۲- رفتار تحلیل‌گری، ۳- رفتار جستجوگری و ۴- تورش‌های رفتاری می‌باشد. فاتح (۱۳۹۷) در تحقیق خود نشان دادند که اولویت بندی عوامل بر اساس توانایی تبیین متغیر تورش‌های رفتاری سرمایه‌گذاران به ترتیب تورش‌های اقتصادی ۰/۷۸، تورش‌های شناختی ۰/۷۴، تورش‌های مکاشفه‌ای ۰/۴۹، تورش‌های ترجیحی ۰/۴۸، تورش‌های عاطفی ۰/۳۸. در اولویت قرار گرفتن مسائل اقتصادی حاکی از تأثیر بالای منافع اقتصادی در تصمیم‌گیری و سوگیری سرمایه‌گذاران برای حضور در عرصه ورزش می‌باشد. حسینی و همکاران (۱۳۹۳) به این نتیجه رسیدند که خطاهای ادراکی مطرح شده در پژوهش رابطه معناداری با تصمیمات سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران دارد. نتایج پژوهش گویای آن است که بین تورش‌های کوتاه‌نگری، بهینه

بینی، خوداسنادی، توان پنداری و دیرپذیری با تصمیمات سرمایه گذاری سرمایه گذاران در بورس تهران رابطه معناداری وجود دارد و تورش رفتاری ابهام گریزی به صورت مثبت و معناداری بر تصمیمات سرمایه گذاری سرمایه گذاران تأثیر ندارد. عبدالرحیمیان و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که زیربنایی ترین عامل در رفتار سرمایه گذاران همانا عامل فرهنگ می باشد. تورش های شناختی مقدم بر تورش های عاطفی هستند (نظریه ساخت واره) که در کنار تأثیر عامل شخصیت، موجب بروز رفتارهای توده وار در تصمیم گیری سرمایه گذاران حقیقی می شود. زائو و همکاران (۲۰۲۱) که رفتار ناشی از هیجانات و احساسات سرمایه-گذاران می تواند تصمیمات گروهی را سمت و سو دهد و رفتار سرمایه گذاری افراد را تغییر دهد. ریدکو و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که مشارکت سرمایه گذاران و هماهنگی سرمایه گذاران در راستای تعیین سبد سرمایه گذاری اثرگذار است. تانوپولو و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیق خود نشان دادند که روند قیمت می تواند موجب تحریک سرمایه گذاران در عرضه و فروش شود.

۳- روش شناسی تحقیق

در این پژوهش از بین روش های تحقیق کیفی از روش نظریه داده بنیاد استفاده شد. روش نظریه داده بنیاد را روشی مناسب برای کشف زمینه های جدید که اطلاعات کمی در رابطه با آن ها در محیط مورد این روش به دلیل تناسب آن با محیط مورد مطالعه و تأکید آن بر داده های برگرفته از زمینه به جای نظریه های موجود کارآمدتر، عملی و قابل اجرا می باشد. در این تحقیق از استراتژی نظریه داده بنیاد استفاده شده است برخی از دلایل استفاده از این استراتژی پژوهشی در ادامه توضیح داده شده است:

زمانی استفاده از نظریه داده بنیاد به عنوان روش پژوهش کیفی پیشنهاد می شود که: بنا بر نظریه کوربین و اشتراوس، ۱۹۹۸ زمانی از روش نظریه داده بنیاد استفاده می شود که هدف پژوهش شناخت بهتر یک پدیده نو باشد. در این تحقیق هدف اولیه آرایه ی طرح سیاست گذاری توسعه فناوری در صنعت کشتی سازی با رویکرد صادرات محصولات دانش بنیان می باشد. نظریه داده بنیاد که با نام های نظریه برخاسته از داده ها، نظریه زمینه ای و نظریه بنیادی نیز شناخته می شود) یک راهبرد پژوهشی عام، استقرایی و تفسیری است که در سال 1967 توسط گلاسر و استراس بوجود آمد (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶). این راهبرد عموماً به عنوان بهترین نمونه رویکرد استقرایی به شمار می رود. نظریه داده بنیاد یکی از راهبردهای پژوهش محسوب می شود که از طریق آن نظریه بر مبنای مفاهیم اصلی حاصل از داده ها شکل می گیرد. یعنی روند شکل گیری نظریه در این راهبرد حرکت از جز به کل است. این گونه خلق نظریه «قفسه ای و کتابخانه ای» نیست بلکه بر اساس داده های مشارکت کنندگان که فرآیندی را تجربه کرده اند، ایجاد می شود. (کرسول، ۸۵:۱۳۹۱) در تعریفی دیگر نظریه داده بنیاد را یک روش استقرایی رفت و برگشتی، تعاملی و مقایسه ای برای ایجاد یک نظریه می داند. یعنی نظریه داده بنیاد بین گردآوری داده ها و مفهوم سازی در حال رفت و برگشت و اصلاح است. نظریه هایی که از روش نظریه داده بنیاد تولید می شوند دارای ویژگی هایی به شرح زیر هستند:

- پژوهشگر را قادر به توضیح و تشریح موضوع مورد مطالعه می‌سازد و امکان پیشگویی در مورد رخدادهای ممکن در زمینه پژوهش را فراهم می‌آورد.
- در پیشرفت مبانی نظری موضوع مورد مطالعه مؤثر است و در آن مشارکت می‌کند.
- علاوه بر مبانی نظری در زمینه‌های عملی موضوع مورد مطالعه نیز کاربرد دارد.
- رویکرد تازه‌ای برای نگرش به موضوع مورد مطالعه فراهم آورده و پژوهشگر را به مرحله‌ای از شناخت نسبت به داده می‌رساند که بتواند به داده گردآوری‌شده معنا و مفهوم ببخشد.
- پژوهش‌های آتی در زمینه مورد نظر را تسهیل می‌نماید. (منصوریان، ۱۳۸۶)

نظریه داده‌بنیاد به پژوهشگر در حوزه‌های موضوعی گوناگون امکان می‌دهد تا بجای اتکا به نظریه‌های موجود و از پیش تدوین‌شده خود به تدوین نظریه و گزاره اقدام نماید. واژه گراند^۱ در این موضوع نشانگر آن است که هر نظریه و گزاره‌ای که بر اساس این روش تدوین می‌شود بر زمینه‌ای مستند از داده‌های واقعی بنیان نهاده شده است. در واقع گراند راهبردی است برای کسب شناخت پیرامون موضوع مورد مطالعه و موضوع یا موضوعاتی که قبلاً در مورد آن‌ها پژوهش جامع و عمده‌ای نشده و دانش ما در آن زمینه محدود است (دانایی‌فرد و امامی، ۱۳۸۶). سه رهیافت مسلط در نظریه‌پردازی داده بنیاد، مطرح هستند:

رهیافت نظام‌مند که با اثر استراس و کوربین شناخته می‌شود. رهیافت ظاهرشونده که مربوط به اثر گلاسر است؛ رهیافت ساخت‌گرایانه که توسط چارماز پشتیبانی می‌شود. این راهبرد بر سه عنصر: «مفاهیم»، «مقوله‌ها» و «قضیه‌ها» استوار است. مفاهیم واحدهای بنیادی تحلیل هستند. مقوله‌ها را می‌توان به‌طور خلاصه طبقه‌ای از مفاهیم تعریف نمود. یعنی ترکیب یا کنار هم قرار گرفتن چند مفهوم تشکیل یک مقوله یا طبقه را می‌دهد. مقوله‌ها شالوده‌های تدوین نظریه‌اند. سومین عنصر نیز «قضیه‌ها» هستند که بیانگر روابط تعمیم‌یافته بین یک مقوله و مفاهیم آن و بین مقوله‌های معین است (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۶). در فرایند تحلیل نظریه داده‌های مصاحبه‌ای و متنی کدبندی می‌شوند. کدبندی اطلاعات شامل سه مرحله است: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی یا انتخابی. کدبندی باز در دو مرحله کدبندی اولیه و کدبندی ثانویه صورت می‌گیرد. کدبندی اولیه می‌تواند با کدگذاری سطر به سطر، عبارت به عبارت یا پاراگراف به پاراگراف داده‌ها انجام شود. به هر کدام از آن‌ها یک مفهوم یا کد الصاق می‌شود. در کدگذاری ثانویه با مقایسه مفاهیم، موارد مشابه و مشترک در قالب مقوله‌ای واحد قرار می‌گیرد؛ بنابراین انبوه داده‌ها (کدها - مفاهیم) به تعداد مشخص و محدودی از مقوله‌های عمده کاهش می‌یابد. سپس این مقوله‌ها در کنار یکدیگر قرار گرفته و به هم ارتباط می‌یابند (محمدپور، ۱۳۹۲: ۱۰۱). در کدگذاری محوری، نظریه‌پرداز داده بنیاد، یک مقوله مرحله کدگذاری باز را انتخاب کرده و آن را در مرکز فرآیندی که در حال بررسی آن است قرار می‌دهد (به‌عنوان پدیده مرکزی) و سپس، دیگر مقوله‌ها را به آن ربط می‌دهد. این مقوله‌های دیگر عبارت‌اند از: «شرایط

¹ Grounded

«علی»، «راهبردها»، «شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر» و «پیامدها». این مرحله شامل ترسیم یک نمودار است که «الگوی کدگذاری» نامیده می‌شود. در این الگو، شش جعبه (یا مقوله) از اطلاعات وجود دارد:

- شرایط علی: مقوله‌هایی مربوط به شرایطی که بر مقوله محوری تأثیر می‌گذارند.
- زمینه: شرایط خاصی که بر راهبردها اثر می‌گذارند.
- مقوله محوری: یک صورت ذهنی از پدیده‌ای که اساس فرآیند است.
- شرایط مداخله‌گر: شرایط زمینه‌ای عمومی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند.
- راهبردها: کنش‌ها یا برهم‌کنش‌های خاصی که از پدیده محوری منتج می‌شود.
- پیامدها: خروجی‌های حاصل از استخدام راهبردها.

در مرحله کدگذاری محوری، توضیح و بیان منطقی مقوله‌ها امری حیاتی است. این کار از طریق خط داستان صورت می‌گیرد. خط داستان عبارت است از توضیح مفصل و جزء‌به‌جزء مقوله‌های عمده با ارجاع به یادداشت‌ها، خلاصه‌ها، استناد به نقل‌قول‌های افراد مورد مطالعه. (محمدپور، ۱۳۹۲: ۱۰۳) در کدگذاری گزینشی بر اساس مدل مرحله قبل، گزاره‌ها یا توضیحاتی ارائه داده می‌شود که طبقات مدل را به یکدیگر مرتبط ساخته یا داستانی را شکل می‌دهد که طبقات مدل را به یکدیگر مرتبط می‌سازد. در حالت پیشرفته پژوهشگر کار را با ارائه ماتریس وضعیت به پایان می‌برد. (کرسول، ۱۳۹۱: ۸۸). در حوزه نظریه داده بنیاد باید به این نکته توجه داشت که مرور پیشینه نه گویای مفاهیم عمده و نه ارائه دهنده فرضیه‌هاست. بلکه مرور پیشینه نشانگر وجود شکاف یا نوعی سوگیری در دانش موجود است و در نتیجه خردمایه ای برای مطالعه فراهم می‌آورد. (کرسول، ۱۳۹۱: ۲۳۱) به همین جهت توصیه می‌شود پژوهشگر تا حد امکان ایده‌ها و افکار خود را کنار بگذارد (کرسول، ۱۳۹۱: ۹۲). مرور پیشینه این سودمندی را دارد که در هنگام ارائه داده، ارجاعاتی به پیشینه می‌نماید تا حمایت بیرونی برای مدل نظری فراهم آورد (کرسول، ۱۳۹۱: ۲۳۱).

مشارکت‌کنندگان در فرآیند مصاحبه

با توجه به این که محقق به منظور پاسخ به سؤالات مصاحبه، نیازمند بهره‌گیری از خبرگی و تخصص افراد مرتبط با حوزه‌ی مالی رفتاری و ریسک‌های سرمایه‌گذاری می‌باشد، به ۱۵ نفر از خبرگان با دارا بودن شرایط و تخصص مورد نیاز تا رسیدن به اشباع نظری از طریق نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس اقدام نمود که مشخصات افراد مصاحبه‌شونده به صورت جدول (۳) می‌باشد:

جدول (۳): مشخصات افراد مصاحبه‌شونده

۱۱	مرد	جنسیت
۴	زن	
۶	کارشناسی ارشد	تحصیلات
۹	دکتری	
۱	بین ۵ تا ۱۰ سال	سابقه کار
۲	بین ۱۰ تا ۱۵ سال	
۶	بین ۱۵ تا ۲۰ سال	
۵	بین ۲۰ تا ۲۵ سال	
۱	بین ۲۵ تا ۳۰ سال	
۷	مدیریت مالی	رشته تحصیلی
۵	مهندسی مالی	
۳	اقتصاد	
۵	بازار بورس اوراق بهادار تهران	محل فعالیت
۶	کارگزاری بورس	
۴	شرکت های سرمایه گذاری	

۴- یافته‌ها

از طریق کدگذاری باز، ۱۲۵ مفهوم بدست آمد که با طبقه‌بندی این مفاهیم ۱۱ مقوله‌ی فرعی شکل گرفت. بر این اساس، روابط بین مقوله‌های اصلی و مدل پارادایمی کنترل ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه ایران شکل گرفت. نهایتاً مقوله‌های آشکار شده در قالب ابعاد ۶ گانه مدل پارادایمی، با روابطی که بین آنها وجود دارد به صورت شکل علی (۲ مقوله)، مقوله محوری (کنترل ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران)، راهبرد (۱ مقوله)، شرایط زمینه‌ای (۱ مقوله)، شرایط مداخله‌گر (۳ مقوله)، شرایط زمینه‌ای (۳ مقوله)، پیامدها (۱ مقوله) جای گرفتند. در ادامه در پاسخ به سؤال اول ارائه می‌شوند. در جدول (۴) نمونه‌ای از کدهای به دست آمده از طریق مصاحبه با خبرگان ارائه شده است:

جدول ۴. کدهای باز به دست آمده از مصاحبه با خبرگان

ردیف	متن مصاحبه (نکته های کلیدی)	کد اولیه	مصاحبه شونده
۱	سرمایه گذاران در بازار سرمایه، نسبت به ریسک های محیطی خود، واکنش نشان می دهد به این صورت که در مقابل ریسک های رفتارهای هیجانی نشان می دهند.	رفتارهای هیجانی در مقابل ریسک ها	مصاحبه شونده اول
۲	هر یک از سرمایه گذاران، فضای کسب و کار را از دریچه ای متفاوت مورد بررسی قرار می دهد و آن را ادراک می کند.	نگریستن فضای کسب و کار از دریچه متفاوت	مصاحبه شونده اول
۳	عوامل مؤثر بر ریسک رفتاری سرمایه گذاران شامل عوامل خودآگاه که ناظر بر ویژگی های قابل رؤیت و قابل اندازه گیری یک وضعیت می باشد که در آن تصمیمی اتخاذ می شود و همچنین عوامل ناخودآگاه است که این عوامل شامل میان برهای ذهنی ساخته شده می شود که به منظور تسهیل در تصمیم گیری و سایر منابع تعصب شناختی هستند.	عوامل خودآگاه	مصاحبه شونده دوم
۴		عوامل ناخودآگاه	
۵		تسهیل در تصمیم گیری و سایر منابع تعصب شناختی	
۶	سرمایه گذاران، در مواجهه با ریسک های محیطی، بر اساس جرأت درونی مبتنی بر احساسات غریزی و یا احساسات بنیادین عمیق، واکنش نشان می دهند.	جرأت درونی مبتنی بر احساسات غریزی و یا احساسات بنیادین عمیق	مصاحبه شونده دوم
۷	طیف گسترده ای از احساسات یا حالات عاطفی مؤثر می تواند تصمیم گیری سرمایه گذاران را در بازار سرمایه تحت الشعاع قرار دهد.	طیف گسترده ای از احساسات یا حالات عاطفی	مصاحبه شونده دوم
۸	سرمایه گذاران تحت شرایط عدم اطمینان، از تصمیمات عقلانی فاصله می گیرند.	تصمیمات عقلانی	مصاحبه شونده دوم
۹	سرمایه گذاران، عقیده متفاوتی نسبت به سود و زیان در بازار سرمایه دارند. لذتی که مردم از مقدار خاصی از سود می برند بسیار کمتر از رنجی است که از همان مقدار زیان متحمل می شوند.	عقیده متفاوتی نسبت به سود و زیان	مصاحبه شونده دوم
۱۰	سرمایه گذاران در محدوده سود از ریسک پرهیز می کنند و در حوزه زیان به دنبال پذیرفتن ریسک می باشند.	پذیرش و پرهیز از ریسک	مصاحبه شونده دوم
	سرمایه گذاران در برابر محرک های بیرونی و اتفاقات پیرامونی، به صورت خوش بینی و بدبینی می گیرند.	خوش بینی و بدبینی سرمایه گذاران	مصاحبه شونده دوم
	سرمایه گذاران در بسیاری از تصمیمات سرمایه گذاری، خطرپذیر هستند و این خطر پذیری گاهی به صورت عقلانی گاهی به صورت هیجانی است.	سرمایه گذاران خطرپذیر	مصاحبه شونده سوم
۱۱	سرمایه گذاران در بازار سرمایه، خوشحالی ناشی از یک واحد افزایش بازده برای آن ها بیشتر از ناراحتی حاصل از یک واحد بازده می باشد.	خوشحالی و سرمستی سرمایه گذاران	مصاحبه شونده سوم

ردیف	متن مصاحبه (نکته های کلیدی)	کد اولیه	مصاحبه شونده
۱۲	سرمایه گذاران با تغییر شرایط، خود را با آن وفق می دهند تا کمترین زیان ناشی از تغییرات را متحمل شوند.	حاکم	مصاحبه شونده چهارم
۱۳	فرهنگ سرمایه گذاران در نحوه مواجهه و کنترل ریسک رفتاری سرمایه گذاران تأثیرگذار است. تفسیر و درک از تغییر و تحول، دیگر ویژگی است که به میزان ادراک فرد از ماهیت تغییر و تحول اشاره دارد.	فرهنگ سرمایه گذاران	مصاحبه شونده پنجم
۱۴		تفسیر و درک از تغییر و تحول	
۱۵		میزان ادراک فرد از ماهیت تغییر و تحول	
۱۶	سرمایه گذاران با توجه به تصور فرد از تغییر میزان مقاومت رفتاری از یک طرف و استقبال وی از تغییر متفاوت باشد و همچنین بر اساس میزان تغییر نیز پذیرش و عدم پذیرش تصمیمات و پیشنهاد های سرمایه گذاری خواهد بود.	مقاومت رفتاری	مصاحبه شونده پنجم
۱۷		پذیرش و عدم پذیرش تصمیمات و پیشنهاد های سرمایه گذاری	
۱۸	سرمایه گذاران به میزانی که احساس امنیت نمایند در کنترل ریسک رفتاری خود می توانند مؤثر واقع شوند. هر چه قدر احساس امنیت بالاتر باشد میزان سرمایه گذاری در بازار سرمایه بیشتر خواهد بود و هر چه قدر احساس امنیت کمتر باشد فرد احساس ترلزل نموده و محتاطانه تر برخورد می کند.	احساس امنیت سرمایه گذاران	مصاحبه شونده پنجم
۱۹	برخی از سرمایه گذاران زودباور و دیرباور هستند که این می تواند عامل مهمی در ریسک سرمایه گذاران باشد.	سرمایه گذاران زودباور و دیرباور	مصاحبه شونده پنجم
۲۰	سرمایه گذاران از لحاظ رفتارهای اجتماعی نیز می توانند ریسک های رفتاری خود را کنترل کنند و این رفتارها در افراد از میزان شخصیت مستقل کارآفرین متفاوت هستند.	رفتارهای اجتماعی سرمایه گذاران	مصاحبه شونده ششم
۲۱	سوگیری مربوط به زمانی است که سرمایه گذار برای تصمیم های آینده خود بیش از اندازه به اتفاق و رویدادی های گذشته اتکا کند و بیش از حد روی موضوعی که در گذشته رخ داده تعصب داشته و به اصطلاح در آن نقطه مورد نظر لنگر انداخته باشد. این تاکید و تعصب می تواند مشکلات زیادی را برای سرمایه گذاران به وجود آورد.	اتکاء به اتفاق و رویدادی های گذشته	مصاحبه شونده هفتم
۲۲	ذهنیت حرکت جمعی در بین سرمایه گذاران دلیل اصلی ایجاد حباب در بازارهای مالی است. عموماً سرمایه گذاران تصمیم هایشان را بر اساس موفقیت گذشته خود و دیگران می گیرند.	ذهنیت حرکت جمعی در بین سرمایه گذاران	مصاحبه شونده هشتم
۲۳	زمانی که سهم در حال ریزش است سریع آن را می فروشند و زمانی که خبر رشد آن می آید فوراً اقدام به خرید می کنند. بهترین کار این است که همواره قبل از هر اقدامی تصمیم مالی، تحلیلی و تحقیقی خود را گرفته و به استراتژی شخصی خود پایبند باشید. اکثر دنباله روی ها با احتمال ضرر همراه است.	دنباله روی ها با احتمال ضرر	مصاحبه شونده هشتم

ردیف	متن مصاحبه (نکته های کلیدی)	کد اولیه	مصاحبه شونده
۲۴	سرمایه‌گذار وقتی دچار اعتماد به نفس بیش از حد یا خودشیفتگی است؛ در این حالت شخص دانش خود را بیشتر از بقیه مشاوران و خبرگان مالی می‌داند. این حالت در سهامداران بسیاری دیده می‌شود؛ مخصوصاً افرادی که تحصیل کرده هستند و اطلاعات مالی خوبی دارند. بهتر است بدانیم که بازار سرمایه به هیچ وجه ساده نیست و پیچیدگی‌ها و اجزاء زیادی دارد که اشراف به هر کدام به دانش فراوان و سال‌ها تجربه نیاز دارد.	اعتماد به نفس بیش از حد یا خودشیفتگی سرمایه‌گذاران	مصاحبه‌شونده هشتم
		دانش فراوان و سال‌ها تجربه اشراف اطلاعاتی	مصاحبه‌شونده هشتم
۲۵	هنگامی که سرمایه‌گذار به دنبال اطلاعات مالی می‌گردد تا به وسیله آن اطلاعات نظرات خود را تایید کند در تله تعصب گرفتار شده است. در این حالت فرد هم به دنبال اطلاعاتی است که تاییدی بر حرفهایش باشد و هم نظرات مخالفش را رد کند. برای رسیدن به این منظور می‌کوشد هر اطلاعاتی که بر علیه نظر اوست فیلتر کند و چون به شدت به دنبال تایید شدن است در این راه به اشتباه به تور افرادی می‌خورد که به او توصیه‌های غلط می‌دهند و درست مشابه خودش رفتار می‌کنند و این می‌تواند ریسک رفتاری سرمایه‌گذاری را افزایش دهد.	دنبال کردن و کسب اطلاعات مالی	مصاحبه‌شونده هشتم
۲۶		توصیه‌های غلط به سرمایه‌گذاران افزایش ریسک فیلتر کردن اطلاعات	
۲۷	در بورس و بازار سرمایه علاوه بر مسائل مالی، ابعاد روان‌شناختی نیز تاثیرات مستقیم بر نوسانات بازار دارد. این موضوع که افراد مختلف در بازار سرمایه چه نوع رفتاری از خود نشان می‌دهند و آیا رفتار سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه همیشه عاقلانه است یا خیر؟ بستگی به تصمیمات آن‌ها دارد. آن چه که بیشترین نقش را در اخذ یک تصمیم عاقلانه در بازار سرمایه ایفا می‌کند، جست‌وجوی اطلاعات و کسب اطمینان از صحت و درستی آن اطلاعات است.	ابعاد روان‌شناختی	مصاحبه‌شونده نهم
		جست‌وجوی اطلاعات و کسب اطمینان از صحت و درستی آن اطلاعات	
۲۸	رفتار سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه تحت تاثیر سه عامل، ویژگی شخصی سرمایه‌گذار، تغییرات بازارها (صعودی، نزولی و متعادل) و افق زمانی سرمایه‌گذار، تغییر می‌یابد.	رفتار سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه	مصاحبه‌شونده نهم
۲۹		ویژگی شخصی سرمایه‌گذار	
۳۰		تغییرات بازارها	
۳۱		افق زمانی سرمایه‌گذار	
۳۲	سهامداران ریسک‌گریز به دنبال درآمدهای ثابت و بدون تحمل ریسک، در بازار سرمایه هستند.	درآمدهای ثابت و بدون تحمل ریسک	مصاحبه‌شونده نهم
۳۳		سهامداران ریسک‌گریز	

ردیف	متن مصاحبه (نکته های کلیدی)	کد اولیه	مصاحبه شونده
	سرمایه گذاران ریسک گریز به طور معمول وارد صندوق های با درآمد ثابت، سپرده های بانکی و یا اوراق با درآمد ثابت می شوند و روند رفتاری آنان همیشه ثابت بوده و به دنبال هیجان در بازار نیستند، اما زمانی که اقتصاد کشور دچار تورم های دایمی و بلند مدت شود، دچار تغییر رفتار خواهند شد.	تغییر رفتار به واسطه تحولات و تغییرات تورمی	مصاحبه شونده نهم
	بازار ریسکی بازار پرتوسان است و سرمایه گذاران، در این بازار رفتارهای متغیری دارند. اگر این افراد استراتژی درست سرمایه گذاری نداشته باشند، دچار رفتارهای هیجانی شدید و اضطراب و نگرانی دایمی خواهند شد. در چنین بازاری دانش تحلیلی کم رنگ است زیرا همه سهم ها بدون توجه به شرایط سودآوری در حال رشد هستند و کسی به تحلیل توجه نمی کند و سرمایه گذاران به جای تحلیل و بررسی فرصت های سرمایه گذاری، هیجانی و در حال تغییر پرتفوی خود هستند.	رفتارهای متغیر سرمایه گذاران	مصاحبه شونده نهم
۳۴	در بازار سرمایه به صورت نزولی که به طور دایم همه شاخص ها و قیمت ها رو به کاهش است همانند، رفتارها ناشی از زبان، هیجانی است و سرمایه گذاران به دنبال بررسی عوامل کاهش قیمت ها و تحلیل بازار نیستند. البته تازه واردهایی که تجربه کمتری دارند، طعم بازار نزولی را به طور حتم چشیده اند.	کاهش شاخص ها و قیمت و تأثیر بر سرمایه گذاران	مصاحبه شونده دهم
۳۵		رفتار هیجانی سرمایه گذاران بررسی عوامل کاهش قیمت ها و تحلیل بازار توسط سرمایه گذاران	
۳۶	رفتار سرمایه گذاران با افق زمانی سرمایه گذاری های آنها، بسیار مهم است و اگر سرمایه گذاران با دیدگاه کوتاه مدت وارد بازار شوند، به طور قطع، دچار ترس و اضطراب، سودهای کم و کوتاه بدون دانش و آگاهی می شوند و بازار سرمایه را به عنوان یک بازار بلندمدت در نظر نمی گیرند.	دیدگاه کوتاه مدت سرمایه گذاران	مصاحبه شونده دهم
۳۷		ترس و اضطراب سرمایه گذاران	
۳۸		نگاه به بازار سرمایه به عنوان بازار بلندمدت	
۳۹	گر چه کابران بازار سرمایه تصمیم گیرنده نهایی برای خرید، فروش و نگهداری سهام مورد نظر خود هستند، اما اغلب تحت تأثیر رفتاری که بیشتر سرمایه گذاران در آن بازه زمانی از خود بروز می دهند، قرار گرفته و از استراتژی ها و قواعد معاملاتی خود پیروی نمی کنند. در این حالت معامله گران عمدتاً رفتار سایر افراد بازار را الگو قرار داده و وسوسه می شوند تا برای عدم ماندن از کلیت بازار، از سوگیری های جمعی پیروی کنند.	تبعیت از تصمیمات گروهی توسط سهامداران	مصاحبه شونده دهم

ردیف	متن مصاحبه (نکته های کلیدی)	کد اولیه	مصاحبه شونده
۴۰	زمانی که سهامداران با جمع اهالی بازار همراه شده و در کوتاهمدت به سود می‌رسند، ممکن است تحت تأثیر این موفقیت، از استراتژی‌ها و روش‌های تحلیلی خود غافل شوند.	استفاده از روش های تحلیلی در بازار سرمایه	مصاحبه شونده دهم
	برخلاف پارادایم رایج در نظریه نوین مالی که بیان می‌کند تصمیم‌گیرندگان دارای رفتار کاملاً عقلایی بوده و در پی حداکثرسازی منفعت خود هستند، مطالعات صورت پذیرفته در حوزه مالی رفتاری نشان می‌دهند تصمیم‌گیری انسانی یک فرآیند کاملاً عقلایی و با توجه به تمامی اطلاعات نیست، بلکه تصمیم‌گیرنده میان برهای ذهنی را در این فرآیند به کار می‌گیرد که ممکن است به تصمیماتی غیر بهینه نیز منجر شود	رفتار عقلایی سهامداران	مصاحبه شونده یازدهم
	گزارش‌های مالی سالانه شرکت‌ها تأثیر چندانی بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاران ندارند. اطلاعات اجتماعی بر رفتار سرمایه‌گذار حقیقی نسبت به گزارش‌های مالی سالانه شرکت‌ها تأثیر بیشتری دارد.	اطلاعات اجتماعی سهامداران	مصاحبه شونده یازدهم
۴۱	زبان‌گریزی، جلوگیری از پشیمانی و محاسبات ذهنی سرمایه‌گذار بر رفتار و کنترل ریسک سرمایه‌گذاری تأثیرگذار است.	زبان‌گریزی جلوگیری از پشیمانی محاسبات ذهنی سرمایه‌گذار رفتار و کنترل ریسک سرمایه‌گذاری	مصاحبه شونده یازدهم
۴۲	احساساتی چون رضایت، اعتماد، شادی و غیره جزو احساساتی هستند که در بازه‌هایی رشد شارپی بازار سهام را موجب می‌شوند. برای افراد تحت تأثیر این احساسات در برهه‌هایی مهم نیست که یک خبر مثبت چه اندازه در واقعیت اثرگذار است.	رضایت، اعتماد، شادی و غیره جزو احساساتی هستند که در بازه‌هایی رشد شارپی بازار سهام را موجب می‌شوند	مصاحبه شونده دوازدهم
۴۳	وقتی بازار منفی است مهم نیست یک خبر مثبت تا چه اندازه برای بازار سهام مهم است، بیشتر افراد آن را نادیده می‌گیرند.	نادیده گرفتن اخبار منفی در بازار	مصاحبه شونده دوازدهم
۴۴	ترس، نگرانی، خشم و... در زمان‌های نزولی بازار، سهامداران را تحت تأثیر قرار می‌دهند. می‌توان گفت احساسات منفی اثرگذاری بیشتری در بازار دارند چراکه این احساسات هم بیشتر شناخته شده‌اند و هم اینکه به‌طور کل احساسات منفی بیشتر مورد توجه هستند.	ترس، نگرانی، خشم و... در زمان‌های نزولی بازار اثرگذاری احساسات منفی	مصاحبه شونده دوازدهم

ردیف	متن مصاحبه (نکته های کلیدی)	کد اولیه	مصاحبه شونده
۴۵	احساسات منفی برای بقای سرمایه گذاری و کنترل ریسک سرمایه گذاری تعیین‌کننده‌تر است و همچنین اخبار منفی بسیار سریع‌تر از اخبار مثبت پخش می‌شود و توجه بیشتری را نیز جلب می‌کند.	احساسات منفی برای بقای سرمایه گذاری و کنترل ریسک سرمایه گذاری	مصاحبه‌شونده دوازدهم

منبع : یافته های پژوهشگر

سؤال ۱) از دیدگاه خبرگان مؤلفه‌های کنترل ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه ایران کدام هستند؟

برای پاسخ‌گویی به این سؤال، داده‌های جمع‌آوری شده از طریق مصاحبه و بر اساس روند نظریه داده بنیاد تجزیه و تحلیل شدند.

الف) کدگذاری باز: فرآیند تحلیل و نام‌گذاری مفاهیم، طبقه‌بندی و کشف ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها از طریق انجام مقایسه‌ای مداوم است (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳). در این پژوهش مصاحبه‌ها با استفاده از تحلیل محتوا سطر به سطر بررسی، مفهوم مشخص شدند که در نهایت ۱۳۰ مفهوم استخراج شد. در پاسخ به سؤال اول پژوهش، مقوله‌های مربوط به شرایط علی، پدیده محوری، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای مربوط به ارائه شده است.

شرایط علی: این شرایط باعث ایجاد و شکل‌گیری پدیده یا طبقه هسته‌ای می‌شود (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳). کدهای مربوط به آن‌ها به شرح جدول (۴) است:

جدول (۴): کدهای باز و مقوله‌های مربوط به شرایط علی

مؤلفه‌ها	زیر مقوله‌ها	مقیاس‌های علی
کنترل رفتارهای احساسی و هیجانی سرمایه‌گذاران	رفتارهای هیجانی در مقابل ریسک‌ها، رفتار و احساسات سرمایه‌گذاران، جرأت درونی مبتنی بر احساسات غریزی و یا احساسات بنیادین عمیق، طیف گسترده‌ای از احساسات یا حالات عاطفی، حرکت‌های توده‌ای یا هم‌رنگ جماعت شدن، برخورداری از احساسات بالا، تصمیمات هیجانی و توده‌ای، رفتار هیجانی سرمایه‌گذاران، رفتارهای برخاسته از احساسات و عواطف، رفتارهای عجولانه و سریع، ارجحیت احساس بر تعقل سهامداران	ادراک و دانش سهامداران
	نگریستن فضای کسب و کار از دریچه متفاوت، ادراک از پدیده‌های سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه، شناخت و ادراک متفاوت سرمایه‌گذاران، دانش فراوان و سال‌ها تجربه، دنبال کردن و کسب اطلاعات مالی، استفاده از روش‌های تحلیلی در بازار سرمایه، افزایش آگاهی و دانش معامله‌گری، دانش مالی سهامداران، بررسی تمامی جوانب در سرمایه‌گذاری	

منبع : یافته های پژوهشگر

مقوله محوری: حادثه یا اتفاق اصلی یک سلسله کنش‌های متقابل برای کنترل یا اداره کردن آن وجود دارد و به آن مربوط می‌شود (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳). مقوله محوری این تحقیق کنترل ریسک رفتاری سرمایه-گذاران در بازار سرمایه ایران است که مشخصات مربوط به آن به شرح جدول (۵) می‌باشد:

جدول (۵): کدهای باز و مقوله‌های مربوط به مقوله محوری

مؤلفه‌ها	زیر مؤلفه‌ها	بندیه محوری
تحلیل ریسک سرمایه‌گذاران	پذیرش و پرهیز از ریسک، سرمایه‌گذاران خطرپذیر، ریسک‌پذیر یا ریسک‌گریز بودن سرمایه‌گذاران، سرمایه‌گذاران ریسک‌پذیر، ریسک‌گریز و ریسک‌خنثی، افزایش ریسک، نادیده گرفتن ریسک سرمایه‌گذاری، ریسک‌پذیری مالی و ویژگی‌های شخصیتی، روی آوردن سهامداران ریسک‌پذیر به سهام بنیادی و نقدشونده	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

شرایط زمینه‌ای: نشان‌دهنده یک سری خصوصیات ویژه است که به پدیده دلالت می‌کند. به عبارتی، محل حوادث یا وقایع مرتبط با پدیده در طول یک بعد است که در آن کنش متقابل برای کنترل، اداره و پاسخ به پدیده صورت می‌گیرد (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳). مشخصات آن به شرح جدول (۶) است:

جدول (۶): کدهای باز و مقوله‌های مربوط به مقوله زمینه‌ای

مؤلفه‌ها	زیر مؤلفه‌ها	بندیه زمینه‌ای
محرك‌های بیرونی مثبت	احساس امنیت، احساس آرامش مالی، افزایش درآمدهای دولت، رفع تحریم‌ها، ارتباطات بین‌المللی، فسادزدایی دولت، مرودات مالی با دنیا، پیوستن به پروتکل‌های بین‌المللی	
محرك‌های بیرونی منفی	نرخ تورم، انتظارات تورمی، تحریم، حوادث منطقه‌ای، آشوب‌های اجتماعی، جنگ، شایعه پراکنی، نشر اکاذیب، اغواگری در شبکه‌های اجتماعی، سخنرانی مسئولین و تصمیم‌گیران، حوادث طبیعی و اجتماعی	
رصد قوانین و سیاست‌ها	بررسی قوانین و مقررات سرمایه‌گذاری، سیاست‌های مالی و اقتصادی سازمان‌های ذی‌نقش، دسترسی به لینک‌های اطلاعاتی در بخش قوانین، رویکرد دولت به بازار سهام، ترغیب دولت به حضور مردم در بازار سهام، پشتیبانی دولت از بازار سهام	

ج منبع: یافته‌های پژوهشگر

شرایط مداخله‌گر: شرایط کلی که بر چگونگی فرآیندها و راهبردها تأثیر می‌گذارد. به شرایطی که باعث تشدید یا تضعیف پدیده‌ها می‌شوند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳). این شرایط به شرح جدول (۸) می‌باشد:

جدول (۶): کدهای باز و مقوله‌های مربوط به شرایط مداخله‌گر

مؤلفه‌ها	زیر مؤلفه‌ها	مداخله‌گر
برونداد رفتاری سهامداران	واکنش‌های متفاوت سرمایه‌گذاران، سوءگیری سرمایه‌گذاران در برابر ریسک‌های محیطی، خوشحالی و سرمستی سرمایه‌گذاران، مقاومت رفتاری، رفتارهای متغیر سرمایه‌گذاران، ترس و اضطراب سرمایه‌گذاران، ترس و طمع سهامداران، ترس، نگرانی، خشم و... در زمان‌های نزولی بازار، سوءگیری‌های رفتاری در فرآیند تصمیم‌گیری، رفتار سرمایه‌گذاران نشأت گرفته از ذهنیت منفی، رفتار غیرعقلایی	
فرهنگ سرمایه‌گذاران	فرهنگ نفی ربا در سیستم‌های مالی، فرهنگ سرمایه‌گذاران، مذهب و فرهنگ سرمایه‌گذاران، توجه به آداب اسلامی در سرمایه‌گذاری، نفی اغواگری و حيله	
شاخصه‌های رفتاری سرمایه‌گذاران	خوش بینی و بدبینی سرمایه‌گذاران، خوشحالی و سرمستی سرمایه‌گذاران، اعتماد به نفس بیش از حد یا خودشیفتگی سرمایه‌گذاران، ویژگی شخصی سرمایه‌گذار، ترس و اضطراب سرمایه‌گذاران، زودباوری سرمایه‌گذاران، اعتماد سریع سرمایه‌گذاران، اغواگری سهامداران	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

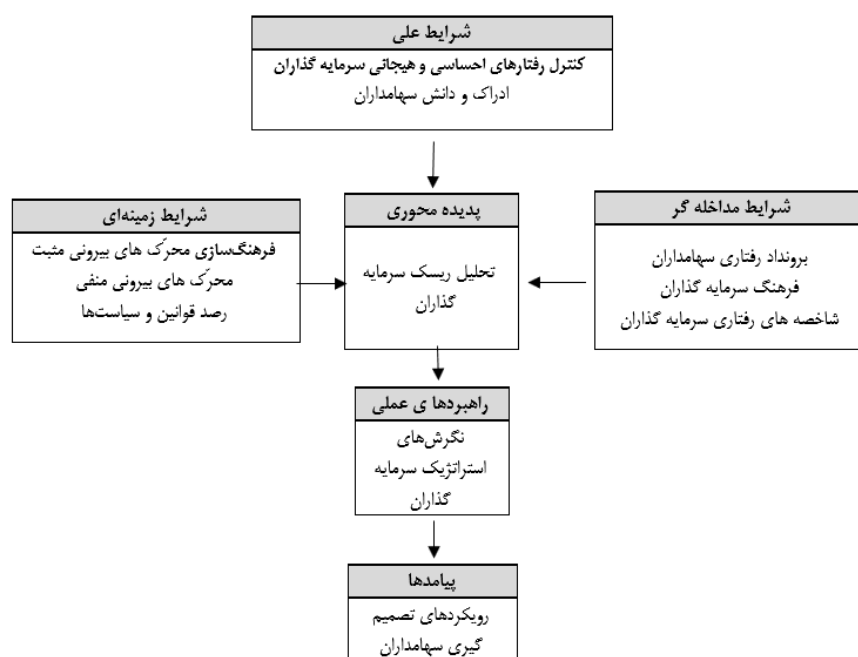
راهبردها و پیامدها: راهبردها به ارائه راه‌حلی برای مواجهه با پدیده اشاره دارد که هدف آن اداره پدیده مورد مطالعه، برخورد با آن و حساسیت نشان دادن در برابر آن است و پیامدها نتیجه کنش و واکنش شرایطی است که در خصوص پدیده وجود دارد (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳).

جدول (۷): کدهای باز و مقوله‌های مربوط به راهبردها و پیامدها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم	راهبردها
نگرش سرمایه‌گذاران	نگرش‌های استراتژیک سرمایه‌گذاران	اتخاذ رویکردهای استراتژیک، به کارگیری برنامه با افق بلندمدت، توجه به حوزه‌های استراتژیک در زمینه سرمایه‌گذاری، استراتژی جمعی سرمایه‌گذاران	
رویکرد سهامداران	رویکردهای تصمیم‌گیری سهامداران	اتخاذ تصمیمات بلندمدت در مواجهه با عوامل محیطی، رویکردهای هیجانی و گله‌ای، تبعیت از تصمیمات گروهی توسط سهامداران، تحت تأثیر قرار گرفتن تصمیمات سرمایه‌گذاران	پیامدها

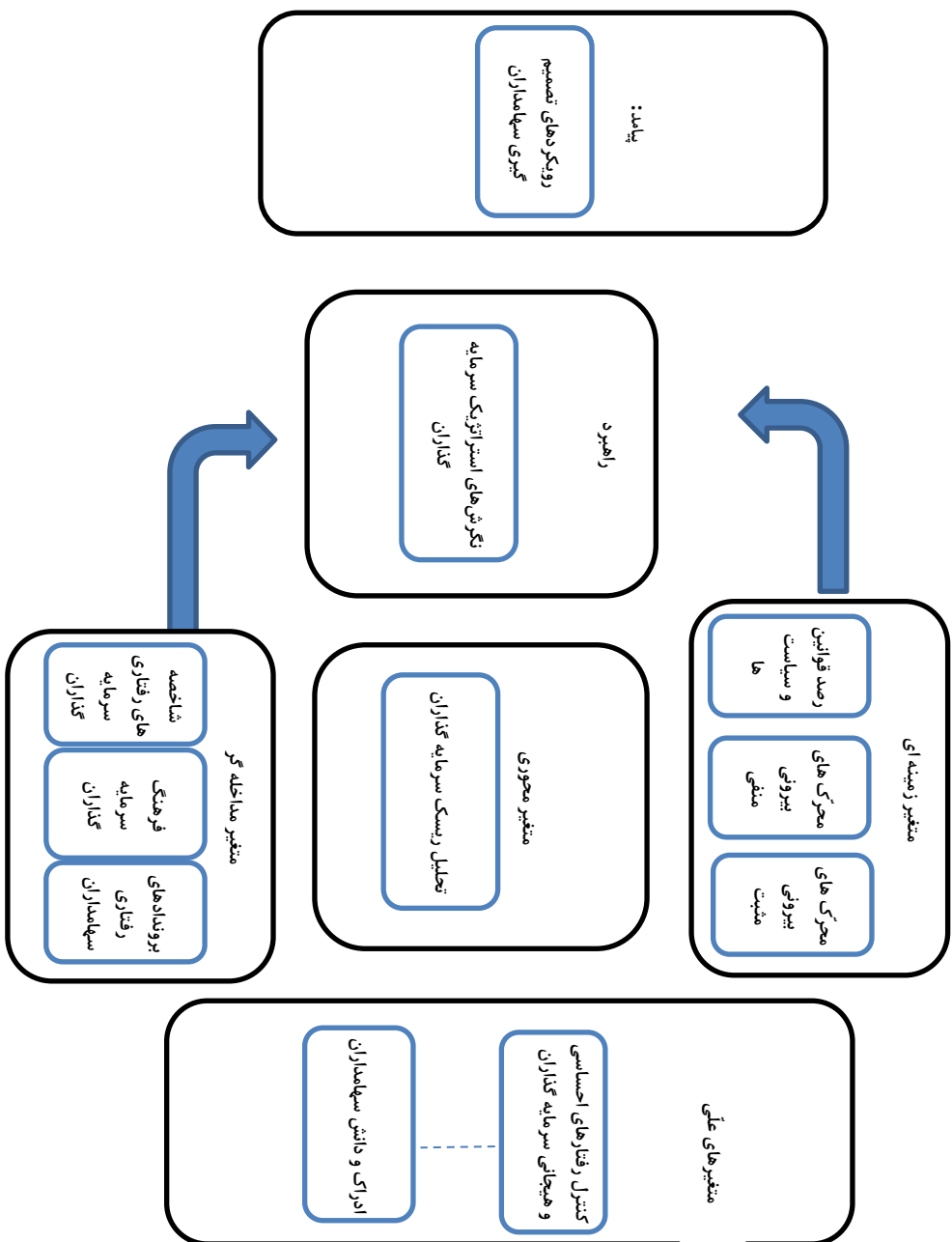
منبع: یافته‌های پژوهشگر

سؤال ۲) مدل مفهومی مناسب برای حسابداری مدیریت با رویکرد انتقادی چیست؟ در پاسخ به سؤال مذکور، پس از مطالعه مبانی نظری و تحلیل مصاحبه‌ها، مقوله‌های اصلی و فرعی به شرح زیر تدوین شد:

شکل (۱): کدگذاری محوری الگوی کنترل ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه ایران

ب) کدگذاری محوری: عبارت است از سلسله رویه‌هایی که از طریق پیوند بین مقوله و مقوله‌های فرعی داده‌ها را با یکدیگر ارتباط می‌دهد. بدین ترتیب کدگذاری محوری به فرآیند شکل‌دهی مقوله‌ها اشاره دارد که با استفاده از پارادایم انجام می‌شود تا روابط بین موارد فوق را نشان دهد:

نتیجه‌گیری

ریسک و عدم قطعیت یکی از ابعاد مهم و بنیادی سرمایه‌گذاری را شکل می‌دهد. نوع درک معامله‌گران از ریسک موجود در سرمایه‌گذاری، عاملی تاثیرگذار بر فرایند تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران در بازارهای مالی است. تحقیقات نشان داده است که میزان پذیرش ریسک در معامله‌گران می‌تواند تابعی از تاثیر ریسک در ایجاد سود و زیان باشد. به طور کلی معامله‌گران در شرایطی که احتمال ضرر و زیان وجود دارد، ریسک‌پذیر می‌شوند و در شرایطی که احتمال کسب سود وجود دارد، تا حد زیادی از ریسک‌پذیری آنها کاسته شده و تنها به سودهای قطعی بسنده می‌کنند. این شیوه رفتاری معکوس در انسان نوعی پدیده عصب شناختی است که هم در انسان و هم در حیوانات مشترک است. این رفتار منعکس‌کننده غریزه حیاتی موجودات است. از این رو یک سرمایه‌گذار نیاز دارد تا شناخت ژرفی از ریسک و بازده دست‌یابد تا بتواند در فرایند سرمایه‌گذاری و داد و ستد در مسیر درستی گام بردارد. بنابراین، با توجه به این‌که هیچ‌الگویی برای ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه ایران تدوین نشده است لذا ضرورت پیدا می‌کند که عواملی که بر ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران موثر است شناسایی گردد. از این رو، با بررسی پژوهش‌های پیشین داخلی، یک شکاف اساسی تحقیقاتی در زمینه شناسایی ریسک ادراک شده سرمایه‌گذاران مشهود بود و آن عدم ارائه الگوی جامع ریسک ادراک شده سرمایه‌گذاران است. محدوده‌ی بررسی‌های انجام شده در مطالعات تطبیقی، به بررسی و معرفی ساز و کارهای موجود در سایر کشورها پرداخته‌اند. به نظر می‌رسد الگوی جامع ریسک ادراک شده در بستر بازارهای مالی بخصوص بازار سرمایه کشور و مورد توافق خبرگان ضروری است. پژوهش حاضر تلاش نمود با استفاده از رویکرد نظریه پردازی داده بنیاد و تجزیه و تحلیل اسناد و مدارک به این سوال پاسخ دهد که الگوی ریسک کنترل ریسک رفتاری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه کشور چگونه است؟ مدل مفهومی تحقیق بر اساس مصاحبه‌های بعمل آمده، شامل ۶ دسته متغیر شدند. در قالب مدل ارائه شده شرایط علی شامل دو مقوله کنترل رفتارهای احساسی و هیجانی سرمایه‌گذاران و ادراک و دانش سهامداران، سه مقوله‌ی زمینه‌ای شامل محرک‌های بیرونی مثبت، محرک‌های بیرونی منفی و رصد قوانین و سیاست‌ها، سه مقوله‌ی مداخله‌گر شامل برون‌دادهای رفتاری سهامداران، فرهنگ سرمایه‌گذاران و شاخصه‌های رفتاری سرمایه‌گذاران، یک مقوله‌ی راهبردی شامل نگرش‌های استراتژیک سرمایه‌گذاران و یک مقوله‌ی پیامدی شامل رویکردهای تصمیم‌گیری سهامداران می‌باشد. متناسب با نتایج به دست آمده پیشنهادت ذیل به منظور به کارگیری در شرکت‌های سرمایه‌گذاری ارائه می‌شود:

- تحلیل رفتار سرمایه‌گذاران در چارچوب مشخص با توجه به ویژگی‌ها و مشخصات آنها؛
- تنظیم و جهت‌دهی به سرمایه‌گذاران بر اساس کنش‌ها و عوامل محیطی؛
- ارتقاء سطح ادراکی و شناختی سرمایه‌گذاران؛
- فرهنگ‌سازی در بین سهامداران و ذینفعان متناسب با شرایط اجتماعی و فرهنگی کشور؛
- در نظر گرفتن قوانین و الزامات دولتی در تحلیل سرمایه‌گذاران و تحلیل ریسک متناسب با آن؛

- شناسایی و اولویت‌بندی ریسک‌های محیطی در بین سهامداران و ذینفعان مختلف در شرکت‌های سرمایه‌گذاری.

فهرست منابع

- ابراهیمی. عباس لیفش‌اگرد. پاکیزه. کامران و رئیسی فر. کامیار. "بررسی تاثیر ویژگی‌های شخصیتی سرمایه‌گذاران بر عملکرد سرمایه‌گذاری با نقش میانجی سوگیری‌های مکاشفه‌ای"، فصلنامه حسابداری و حسابرسی. سال ۱۲، ۴۲، (۱۳۹۶): ۱۰۷-۱۲۸.
- دادار. ام البنین و جعفری. سیده محبوبه. بررسی تاثیر رفتار احساسی سرمایه‌گذاران و سهام‌شمار آزاد بر بازدهی در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از ردوش گشتاورهای تعمیم یافته، دانش سرمایه‌گذاری، سال نهم، ۳۴، (۱۳۹۹): ۳۱۷-۳۳۱.
- دانشی، یعقوب. اسماعیل زاده، علی. تأثیر کیفیت سیستم مدیریت ریسک سازمانی و ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر شهرت ریسک. فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی. ۱۴، ۵۴، (۱۳۹۸): ۳۱-۴۵.
- عارف منش، زهره. رامشه، منیژه، شکوهی، حامد. رابطه بین مدیریت ریسک و عملکرد شرکت با نقش مزیت رقابتی و سواد مالی. فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی. ۱۴، ۵۴، (۱۴۰۱): ۵۵-۶۴.
- ملازاده، محمد؛ لاری دشت‌فیاض، محمود؛ ساعی، محمدجواد. تأثیر دانش مالی مدیرعامل بر روی مدیریت سود. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی. سال هشتم، (۱۳۹۵): ۳۷-۵۹.
- میربزرگی، پوریا. هفت فر، محمود. جنانی، محمدحسن. تبیین الگوی مناسب قدرت ریسک‌پذیری سرمایه‌گذاران بر اساس ویژگی‌های شخصیتی. فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال هشتم، ۵۳، (۱۴۰۱): ۱۴-۲۵.
- میرلوحی. سیددمجیبی و محمدی تودشکی. نیما، تشکیل سبد سرمایه‌گذاری بهینه در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از روش‌های خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی و تفکیکی، سال نهم، ۳۴، (۱۳۹۹): ۳۳۳-۳۵۴.
- Bakar, S. and Chui Yi, A. The Impact of Psychological Factors on Investors' Decision Making in Malaysian Stock Market: A Case of Klang Valley and Pahang, *Procedia Economics and Finance*, 35. (2016):319-328.
- Boman, & Wijewardana, W. P. "Financial leverage, firm growth and financial strength in the listed companies in Sri Lanka", *Social and Behavioral Sciences*, Vol. 40, (2014). 709 –715.
- Cahan, S. F. The effect of antitrust investigations on discretionary accruals: A refined test of the political-cost hypothesis. *The Accounting Review*. (1992)., 67, 77-95.
- Chapman, T., Craig, J., Steenburgh, J. An Investigation of Earnings Management Through Marketing Actions. *HomeManagement Science* Vol. 57, No. 1. Pp . (2011).44-62.

- DeGeorge, F., J. Patel, and R. Zeckhauser.; "Earnings Management to Exceed Thresholds", *Journal of Business*, 72: 3, (1999). 1-33.
- Doojin, R. Kim, H & Yang, H. "Investor sentiment, trading behavior and stock Returns". *Journal of Economics Letters*. Volume 24, 2017 - Issue 12 .(2017). 65 – 71.
- F. Todd DeZoort and Steven E. Salterio (2001) The Effects of Corporate Governance Experience and Financial-Reporting and Audit Knowledge on Audit Committee Members' Judgments. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*: September 2001, Vol. 20, No. 2, pp. 31-47.
- Fern, R. H., B. Brown, and S.W. Dickey;"An Empirical Test of Politically-Motivated Income Smoothing in the Oil Refining Industry", *Journal of Applied Research*, 10(1), (1994).92-100.
- Filipion, S., atell. Linking improved know ledge manage ment to operational and organizational performance. *Journal of operations manage ment*. (2004):247-264.
- Gao, Z., Ren, H., & Zhang, B.. Googling investor sentiment around the world. http://www.cuhk.edu.hk/fin/event/symposium/SEFM_2016_paper_58.pdf.
- García Petit Juan Jose, Vaquero Lafuente, Esther, Ru´a Vieites, AntonioHow information technologies shape investor sentiment: A web-based investor sentiment index. *Borsa _Istanbul Review* : <http://www.elsevier.com/journals/borsa-istanbul-review/2214-8450>Healy, P., and J. Wahlen (1999); "A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting", *Accounting Horizons*, 13(4), (2019):120-152
- Hua-Wei Solomon Huang Dr. , Zhi-Yuan Andy Feng Dr.Angie Abdel Zaher Dr., Fair Value and Economic Consequences of Financial Restatements, *Finance Research Letters* (2019).
- Jering, L., Martinez, N. C. A., da Costa, N. C. Earnings Manipulations by Real Activities Management and Investors' Perceptions. *Research in International Business and Finance*, Volume 34, (2016): 309-323.
- Li, D., and Ying, X. Does Stock Market Liquidity Help Deter Earnings Management? Evidence from the SEC Tick Size Pilot Test (July 3, 2019). 29th Australasian Finance and Banking Conference 2016. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2825789> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2825789> .
- Lo, H. C., Wu, R. S., & Kweh, Q. L. Do institutional investors reinforce or reduce agency problems? Earnings management and the post-IPO performance. *International Review of Financial Analysis*, 52: (2017). 62-76..
- Rosman, A. J., Biggs. S. F., & Hoskin, R. E.. The Effects of Tacit Knowledge on Earnings Management Behavior in the Presence and Absence of Monitoring at Different Levels of Firm Performance. *BEHAVIORAL RESEARCH IN ACCOUNTING* American Accounting Association. Vol. 24, No. 1. (2017): 109–130
- Shefrin, H. Behavioralizing Finance. Research paper, No. 10-01, (2010):1-161.
- Walsh, M. and Wang, L. Earnings management following chief executive officer changes: the effect of contemporaneous chairperson and chief financial officer appointments. *Accounting and Finance*, Vol. 50, (1991): 447-480.
- Zagers Mamedoval, I. The Effect of Leverage Increases on Real Earnings Management Master Thesis, Erasmus University, Netherlands. (2015): 55-67.

Abstract

Pattern of Behavioral Risk Control of Investors in the Iranian Capital Market

Sharif Zahiri ¹

Asgar Pak Maram ²

Saeed Jabarzadeh Kangarloui ³

Jamal Bahri ⁴

Receive: 04/July/2024

Acceptance: 11/ September/2024

Abstract

Classical theories state that economic agents (both firms and individuals) engage in rational behavior with the aim of maximizing utility (profit, capital, etc.). In the meantime, from the perspective of capital behavior. Transformers, risk-taking is an attribute that encourages people to take initiative and do risky things. In fact, risk-taking is a person's desire to be in the decision-making scenario. Behavioral state is a set of stable and external emotions that have different intensity and duration in different people. In order to conceptually and formally develop the behavioral risk of investors in the Iranian capital market, the researcher, while describing, explaining and modeling, seeks to identify indicators and components that play the role of behavioral risk of investors in the development of capital attitudes and beliefs. → Determine transmitters. For this purpose, in the present article, the researcher presented the conceptual model in order to control the behavioral risk of capital through interviews with experts in knowledge-based companies, using the data theory theory of the foundation. The results of the research in the presented model have two categories of causal conditions including controlling the emotional and emotional behaviors of investors and the perception and knowledge of shareholders, three underlying categories including positive external stimuli, negative external stimuli and monitoring laws and policies. There are three intervening categories including shareholder behavioral outputs, investor culture and investor behavioral characteristics, one strategic category including strategic investor attitudes and one consequential category including decision approaches.

Keywords: Risk - Behavioral - Investors - Capital market

¹ Department of Accounting, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran mb.mokhtari@yahoo.com

² Department of Accounting, Bonab Branch, Islamic Azad University, Bonab, Iran. (Corresponding author) pakmaram@bonabiau.ac.ir

³ Department of Accounting, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran jabarzadeh@yahoo.com

⁴ Department of Accounting, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran ahrisls.j@gmail.com

بهینه‌سازی پرتفوی سرمایه‌گذاری با استفاده از تئوری چشم انداز تجمعی مبتنی بر توزیع دو نقطه‌ای بیضوی

بهزاد ملک زاده لیلی^۱
نگار خسروی پور^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۱

چکیده

با توجه به اینکه رفتار بازار سهام از یک الگوی خطی پیروی نمی‌کند، به همین دلیل، روش‌های خطی رایج نیز نمی‌توانند در توصیف این رفتار مورد استفاده قرار گیرند. نظر به این که انتخاب پرتفوی با توجه به معیارهای مختلف کار مشکلی است، در این پژوهش، تلاش شده تا با استفاده از تئوری چشم انداز تجمعی، راه حلی برای بهترین پرتفوی مورد آزمون قرار گیرد. نمونه آماری شامل ۳۱ شرکت فعال از ابتدای فروردین ماه ۱۳۹۵ تا اسفند ماه ۱۳۹۹ در نظر گرفته شده است. نتایج استفاده از تئوری چشم انداز تجمعی مبتنی بر توزیع دو نقطه‌ای بیضوی نشان می‌دهد استفاده از این روش در طول زمان و استفاده از داده‌های آموزشی بیشتر، منجر به ایجاد پرتفوی با عملکرد بهتر می‌شود. همچنین پرتفوی کل نیز که با استفاده از میانگین ماهانه کل سهام در نظر گرفته شده، حاصل شده است دارای معیار ترینر مطلوبی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: پرتفوی، بهینه‌سازی، تئوری چشم انداز تجمعی، توزیع دو نقطه‌ای بیضوی و سرمایه‌گذاری.

۱ گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Malekzadeh.behzad@yahoo.com
۲ گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول). N_khosravipour@yahoo.com

۲۴۵

نوع مقاله: علمی پژوهشی
<http://faar.iauctb.ac.ir>

Creative Commons – Attribution 4.0
International – CC BY 4.0
Creativecommons.org

۱- مقدمه

مساله انتخاب سهام و تشکیل پرتفوی سهام همواره یکی از موضوع های مورد بحث در تئوری های مالی بوده است. تا اواخر قرن بیستم عمده تئوری های مالی به صورت موردی و غیر سیستماتیک مطرح شده بود. مارکویتز (۱۹۵۲)^۱ اولین تئوری پرتفوی سهام جهت کاهش ریسک و ارزیابی بازدهی دارایی های ریسکی (مدل میانگین واریانس) و تنوع بخشی پرتفوی را ارائه نمود. پارادایم غالب در تئوری های مالی مبتنی بر حداکثر سازی مطلوبیت مورد انتظار و ریسک گریزی است. در حالی که مطالعه های تجربی از دنیای واقعی انتقادهای فراوانی را در سال های اخیر به تئوری های مالی مدرن مالی و فرض انسان عقلایی وارد کرده است. مطالعه های روانشناسان نشان می دهد سرمایه گذاران در عمل رفتاری متفاوت از آنچه که تئوری های مدرن مالی از انسان عقلایی ترسیم می کنند از خود بروز می دهند. مالی کلاسیک حکم می کند که سرمایه گذار چگونه باید رفتار کند، لیکن مالی رفتاری سعی دارد پدیده های روانشناختی انسان در سطح بازار و در سطح فردی را شناسایی کرده، توصیف کند و از آن ها بیاموزد (مهدی زاده و همکاران، ۱۳۹۵).

لذا نگرش رفتاری در تصمیم گیری یکی از موضوعات نوین است که در دهه اخیر مورد توجه محافل علمی قرار گرفته و پژوهش های زیادی در این حوزه انجام شده است. این دیدگاه که در نقطه مقابل دیدگاه عقلایی قرار دارد، معتقد است که تصمیم گیری در مسائل واقعی به شیوه ای که در الگوهای عقلایی تعریف شده است انجام نمی شود، بلکه به دلیل اینکه فرآیند گرفتن تصمیم از عوامل مختلفی، مخصوصا ویژگی های انسانی تأثیر می پذیرد، نقش جنبه های رفتاری بر تصمیم گیری غیرقابل انکار است؛ بنابراین این دیدگاه معتقد به کاربرد اصول روانشناختی در فرآیند تصمیم گیری است و با محور قرار دادن رفتارهای انسان، می کوشد الگوی تصمیم گیری وی را شناسایی کند و از این رو ضمن انتقاد به نگرش عقلایی، بر این باور است که این شیوه تصمیم گیری در مسائل واقعی کارایی ندارد بلکه عوامل رفتاری نیز بر تصمیم افراد مؤثر هستند و آن را شکل می دهند. برای این منظور در این حوزه نظریات زیادی مطرح شده است. یکی از این تئوری ها که جایگاه مطلوبی را در این زمینه به خود اختصاص داده است تئوری چشم انداز تجعی است که توسط کانمن و تورسکی (۱۹۷۹) برای بررسی الگوی تصمیم گیری رفتاری ارائه شد و مورد توجه مراکز علمی قرار گرفته است. این تئوری نشان می دهد چگونه سرمایه گذاران در بعضی مواقع به طور سیستماتیک تئوری مطلوبیت را نادیده می گیرند. کانمن و تورسکی بیان کردند که زمانیکه سرمایه گذاران در قسمت منفی ثروت (ضرر) هستند آنگاه از ریسک گریزی به ریسک پذیری تغییر جهت می دهند. نقش نظریه چشم انداز در رفتار مالی را می توان به مانند نظریه مطلوبیت در مالی استاندارد فرض کرد به عبارتی دیگر یکی از ستون ها و عناصر اصلی رفتار مالی می باشد. تئوری چشم انداز، اساسا نحوه ارزیابی سود و زیان توسط افراد را توصیف می کند (پورزمانی، ۱۳۹۳).

¹ Markowitz, 1952

مالی رفتاری در تلاش است تا کاربرد فرآیندهای تصمیم‌گیری روان‌شناختی را در شناخت و پیش‌بینی بازارهای مالی نشان دهد. کانمن و تورسکی (۱۹۷۹ و ۱۹۹۲) در تبیین تئوری چشم‌انداز تجمعی چهار مفهوم زیان‌گریزی، حسابداری ذهنی، ریسک‌پذیری نامتقارن و تابع وزن‌دهی احتمالات را تبیین نمودند. در قیاس با رشد روز افزون استفاده از پورتفوی‌ها و نیز با وجود ادبیات غنی آن، همچنان موضوعات و سؤالات بی‌پاسخ فراوانی در این زمینه وجود دارد. همچنین، بازارهای بورس ایران، به عنوان بازارهایی رو به رشد، نیازمند پژوهش‌های بومی در پاسخ به این سؤالات و موضوعات می‌باشد. هدف از این پژوهش، ارائه‌ی ابزاری مفید و کارا برای کمک به متخصصین و محققین، در تئوری انتخاب پورتفوی با استفاده از تئوری چشم‌انداز تجمعی است.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

ریسک و بازده دو عامل کلیدی هستند که در مؤسسات مالی و صندوق‌های سرمایه‌گذاری و نهاد‌های مالی، مورد توجه مدیران قرار دارند. در واقع، معیارهای اصلی برای تصمیم‌گیرندگان مسایل مالی می‌باشند. یکی از روش‌های شناخته شده برای اندازه‌گیری، پیش‌بینی و مدیریت ریسک، ارزش در معرض ریسک است که توسط کمیته بازل ۲ نیز به منظور اندازه‌گیری، مقایسه، کنترل و مدیریت انواع ریسک؛ تأکید شده است. یکی از اصلی‌ترین تصمیمات مدیران مالی در شرکت‌های سرمایه‌گذاری تعیین ریسک و بازده همچنین تشکیل پرتفوی بهینه، است که این تصمیمات باید در راستای به حداکثر رساندن ثروت سهامداران، اتخاذ شوند (کیقبادی و احمدی، ۱۳۹۵).

از زمانی که مارکوویتز در سال 1952 مدل میانگین واریانس خود را معرفی نمود، اغلب مدل‌های ارائه شده به صورت تک دوره‌ای بودند حال آنکه در دنیای واقعی اغلب استراتژی‌های سرمایه‌گذاری به صورت چند دوره‌ای هستند. برای رویایی با این نقصان پژوهش‌هایی در زمینه تعمیم مدل‌های تک دوره‌ای به چند دوره‌ای آغاز شد.

در مدل‌های برنامه‌ریزی ریاضی کلاسیک عمدتاً از داده‌های اسمی در محدودیت‌ها و یا تابع هدف استفاده می‌شود، در صورتی که یکی از ویژگی‌های بازار مالی عدم قطعیت داده‌ها و پارامترهاست که باید در مدل‌سازی مسئله انتخاب سبد سهام به آن توجه شود. این عدم قطعیت می‌تواند بر بهینگی و موجه بودن مدل تأثیر بگذارد. یکی از رویکردهای نسبتاً نوین برای بهینه‌سازی سبد سرمایه‌گذاری در شرایط عدم قطعیت داده‌ها، استفاده از بهینه‌سازی پایا است. از دیگر مفاهیم مهم در مدل‌سازی در نظر گرفتن چند تابع هدف برای مدل به صورت هم‌زمان است. این امر به برآورده کردن خواسته‌ها و اهداف سرمایه‌گذاران کمک می‌کند.

به لحاظ تاریخی نقش و جایگاه سرمایه‌گذاری، در فرآیند رشد و توسعه به حدی است که سرمایه‌گذاری را موتور محرکه رشد اقتصادی نامیده‌اند. با شکل‌گیری و توسعه مدل‌های رشد در ادبیات اقتصادی مقوله

سرمایه‌گذاری و تأمین سرمایه به عنوان یکی از موضوعات اساسی اقتصاد در کانون توجه پژوهشگران و سیاست‌گذاران قرار گرفت (ولی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰).

مساله انتخاب مجموعه بهینه‌ای از دارایی‌ها، یکی از مسائل مطرح در بازار سرمایه است که اهمیت خاصی نیز در مباحث اقتصاد خرد و کلان دارد. در اقتصاد کلان، سرمایه‌گذاری یکی از شاخص‌های مهم محسوب شده و نقش تعیین‌کننده‌ای در رشد و توسعه اقتصادی ایفا می‌کند. در اقتصاد خرد نیز، اهمیت تصمیمات سرمایه‌گذاری ناشی از این مساله است که در واقع فرد سرمایه‌گذار مصرف امروز را به امید مصرف بیشتر به زمانی در آینده موکول می‌کند. در واقع، تصمیم بهینه سرمایه‌گذاری میزان مطلوبیت مورد انتظار سرمایه‌گذار را از مصرف آتی بیشینه می‌سازد (تهرانی، ۱۳۹۳). تابع مطلوبیت هر فرد با توجه به ترجیحات شخصی وی تعیین می‌شود که لزوماً با سایر افراد یکسان نخواهد بود. ریسک و بازده معیارهایی هستند که میزان مطلوبیت سرمایه‌گذار را از انتخاب مجموعه دارایی سرمایه‌گذاری مشخص می‌کنند. مجموعه دارایی هر سرمایه‌گذار با توجه به شرایط وی، افق زمانی، ریسک و میزان جریان نقدینگی مورد نظر وی متفاوت است. هدف از مدیریت مجموعه دارایی به طور عام و مجموعه سهام به طور خاص، تعیین این متغیرها به گونه‌ای است که ریسک حداقل و بازده حداکثر شود. انتخاب یک مجموعه از سهام معمولاً با تعامل بین ریسک و بازده مطرح می‌شود. هر چه ریسک سید سهام بیشتر باشد، سرمایه‌گذار انتظار دریافت بازده بالاتری را نیز دارد. در دنیای واقعی درجه ریسک‌پذیری افراد با یکدیگر متفاوت است و بازده دارایی‌ها نیز به دلیل وجود عوامل متعدد موثر بر آن غیر قابل پیش‌بینی است. به دلیل وجود این عدم اطمینان در بازار، مساله تنوع بخشی^۱ مجموعه دارایی دارای اهمیت خاصی می‌باشد. سرمایه‌گذاران در ایجاد پرتفوی بهینه خود محدودیت‌هایی را در نظر می‌گیرند و معیارهای ریسک مختلفی استفاده می‌نمایند که این موضوع باعث پیچیدگی یافتن پرتفوی بهینه می‌گردد. در سال‌های اخیر محققان تکنیک‌های نوینی را در جهت ایجاد و مدیریت پرتفوی سرمایه‌گذاران معرفی و توسعه داده‌اند که مساله اخیر را تا حدود زیادی حل نموده است.

۲-۱- تئوری چشم انداز تجمعی

بر طبق تئوری مطلوبیت مورد انتظار سرمایه‌گذاران ریسک‌گریز هستند و گریزی معادل مقعر بودن تابع مطلوبیت است، به این معنی که مطلوبیت نهایی ثروت کاهش می‌یابد. اگر چه تئوری مطلوبیت به مدت طولانی یک تئوری جالب و جذاب بوده است، اما این تئوری در پیش‌بینی سیستماتیک رفتار انسان، حداقل در شرایط نامطمئن، موفق نبوده است. به همین دلیل کانمن و تورسکی در سال ۱۹۷۹ تئوری چشم انداز را ارائه کردند که نشان می‌دهد چگونه سرمایه‌گذاران در بعضی مواقع به طور سیستماتیک تئوری مطلوبیت را نادیده می‌گیرند. بر اساس تئوری مطلوبیت مورد انتظار، تابع مطلوبیت بصورت مقعر یا کاو می‌باشد اما بر طبق تابع

¹ diversification

ارزش ارایه شده توسط کانمن و تورسکی شیب تابع مطلوبیت ثروت قبل از نقطه عطف در حال افزایش و پس از آن با افزایش ثروت در حالت کاهش می‌باشد. نقطه عطف هم برای هر فردی متفاوت می‌باشد و بستگی به این دارد که چه مقدار ثروت را مد نظرش قرار داده باشد. تئوری چشم انداز در طی سالهای دهه ۸۰ توسط دانشمندان دیگری نظیر تالر، شیلر و جانسون^۱ تکمیل شده و هم اکنون این تئوری چهار بخش مهم از ابعاد رفتاری سرمایه‌گذاران را در بر می‌گیرد که عبارتند از:

- ضرر گریزی
- حسابداری ذهنی
- کنترل شخصی
- دوری از تاسف و پشیمانی

سرمایه‌گذاران در نظریه چشم انداز، در اصطلاحات سودها (دریافتی‌های) خاص و زیان‌ها نسبت به نقاط مرجع انتخاب‌هایشان را ارزیابی می‌کنند، سرمایه‌گذاران در نظریه چشم‌انداز تابع ارزش s شکل دارند. به این معنا که شکل تابع مقعر (ریسک گریز) در دامنه سودها و در دامنه زیان‌ها محدب (ریسک پذیر) است (هیبتی و همکاران، ۱۳۹۳).

این تئوری معتقد به تفاوت ترجیحات افراد در تصمیم‌گیری‌ها و مخصوصاً شرایط ریسک آور است، از این رو با ترکیب دیدگاه‌های رفتاری با روش‌های کمی، به دنبال تبیین الگوی واقعی تصمیم‌گیری افراد است. به معرفی تئوری پرتفوی رفتاری پرداختند که این تئوری اغلب در برابر تئوری میانگین - واریانس قرار می‌گیرد (مهدی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵).

شفرین و استتمن (۲۰۰۰) بدنبال یک راه جایگزین برای انتخاب پرتفوی مبتنی بر تئوری حسابداری ذهنی پرداختند. اساس تئوری پرتفوی رفتاری و تئوری میانگین واریانس دو تفاوت عمده با یکدیگر دارند. اول، ریسک در تئوری پرتفوی رفتاری مربوط به کاهش قیمت‌ها می‌باشد، در صورتی که در تئوری میانگین-واریانس، ریسک واریانس بازده معرفی میشود. محدودیتی که در این روش برای سرمایه‌گذاران وجود دارد، حفظ ثروت آنها است که توسط رویز (۱۹۵۲) مطرح گردید، هدف آنها حفظ ثروت و حداکثر سازی موقعیتها سرمایه‌گذاری می‌باشد (کهپیان و همکاران، ۲۰۱۳)^۲.

دوم، ادغام این واقعیت که سرمایه‌گذاران منطقی رفتار نمیکنند، در تئوری پرتفوی رفتاری فرض میشود که دو احساس (متضاد) ترس و امید دو محرک رفتاری سرمایه‌گذاران می‌باشد (، علاوه بر این در تئوری پرتفوی رفتاری نه تنها ساختار حسابداری و نظریه چشم‌انداز در نظر می‌گیرد بلکه سرمایه‌گذاران را قادر

¹ Taler, Shiller & Johnson

² Kahneman et. Al., 2013

می‌سازد که پرتفوی خود را بعنوان زیرمجموعه‌ای از یک پرتفوی بزرگتر در نظر گرفته، و با کمک حسابداری ذهنی بدنبال بهینه‌سازی پرتفوی می‌پردازند (ستمان، ۲۰۱۱)^۱.

در ادامه به هریک از ابعاد چهارگانه تئوری چشم انداز به‌طوری خلاصه اشاره می‌شود:

۱- دوری از زیان یا ضرر گریزی^۲

شواهد تجربی نشان می‌دهد که، دردناکی ضرر وزیان دو برابر لذت همان مقدار سود و منفعت می‌باشد و این بحث می‌تواند به روشن شدن این نکته کمک کند که چرا افرادی به شرکت در شرط‌بندی‌ها بیشتر تمایل پیدا می‌نمایند در واقع آنان می‌خواهند از دردناکی حس ضرر و زیان خود بکاهند. به همین طریق سرمایه‌گذارانی که در خرید بعضی از سهام یا اوراق بهادار دیگر ضرر کرده‌اند (پائین نقطه عطف قرار گرفته‌اند) به امید اینکه سرانجام قیمت‌ها برخواهند گشت ریسک بیشتری کرده و سهام‌شان را نگه می‌دارند که در واقع این نشان‌دهنده ریسک‌پذیری سرمایه‌گذاران در این حالت بوده و در واقع این ریسک‌پذیری هم به دلیل فاصله گرفتن از ضرر می‌باشد و در حالت بالاتر از نقطه عطف سرمایه‌گذار دوباره به حالت ریسک‌گریزی تغییر حالت خواهد داد. در واقع ضررگریزی به این حقیقت اشاره دارد که افراد نسبت به کاهش ثروت‌شان حساس هستند و این حساسیت بیشتر از افزایش ثروت آنها می‌باشد و این پدیده می‌تواند منجر به این حالت سرمایه‌گذاران شود که به قول استات من و شفرفین^۳ (۱۹۸۵) « کسانی که سهام خوب خریداری کرده‌اند و مقداری سود برده‌اند آنرا سریع به فروش می‌رسانند و کسانی که پس از خرید سهام ثروت‌شان کاهش یافته، سهام مورد نظر را به مدت بیشتری نگه دارند».

۲- حسابداری ذهنی

حسابداری ذهنی نیز قسمتی از تئوری چشم انداز است که گرایش افراد را به قراردادن رویدادهای مخصوص به حسابهای ذهنی متفاوت براساس ویژگی‌های ظاهری نشان می‌دهد. حسابداری ذهنی می‌تواند به توضیح این نکته کمک کند که چرا سرمایه‌گذاران از تجدید تطبیق نقطه عطف خود برای یک سهام جدید خودداری می‌نمایند. (شفرفین و ستات من، ۱۹۸۵).

۳- کنترل شخصی

تئوری کنترل شخصی در واقع به این نکته می‌پردازد که سرمایه‌گذاران گزینه‌هایی را برای سرمایه‌گذاری انتخاب می‌کنند که بتوانند شخصاً و در مواقع لزوم، محدودیت‌ها و کنترل‌های لازم را روی آن اعمال نمایند (خشنود، ۱۳۸۳).

¹ Statman, 2011

² Loss Aversion

³ Statman & Shefrin

۴ - دوری از تأسف و پشیمانی^۱

افراد پس از درک اشتباهاتی که انجام داده‌اند معمولاً دچار درد و پشیمانی می‌شوند و این احساس پشیمانی و ندامت به خاطر نتیجه احتمالی بدی است که یک تصمیم‌گیری نادرست به بار آورده است و افراد در فرآیند دوری و اجتناب از این احساس پشیمانی ممکن است رفتارهایی را از خود نشان دهند که خیلی منطقی نباشد. این تئوری همچنین می‌تواند پدیده ضررگریزی را توضیح دهد چون افراد به خاطر اینکه احساس می‌کنند در تصمیم‌گیری خرید سهام دچار اشتباه شده‌اند در مرحله فروش سهامی که از قیمت‌شان کاسته شده تعامل می‌ورزند چون که می‌خواهند تا حد امکان این احساس پشیمانی دیرتر به واقعیت تبدیل شود (شفرین و سات من^۲، ۱۹۸۵).

۲-۲- ریسک و بازده

ریسک و بازده دو مولفه اساسی در سرمایه‌گذاری هستند. برای اینکه بتوانیم به صورتی عینی سرمایه‌گذاری‌های مختلف را ارزیابی کرده و آنها را با هم مقایسه کنیم باید بتوانیم ویژگی‌های ریسک و بازده را محاسبه کنیم. توجه مجدد به ریسک سرمایه‌گذاری، بدون توجه به ارتباط آن با بحث بازده، موجب ناکارآمدی فرآیند سرمایه‌گذاری می‌شود. لذا در فرآیند انتخاب یک پروژه سرمایه‌گذاری، پیش‌بینی، تخمین و ارزیابی ریسک و بازده مورد انتظار در راهکارهای مختلف سرمایه‌گذاری ضروری می‌باشد. بنابراین محاسبه نرخ مورد انتظار و عوامل موثر بر آن می‌بایست مدنظر قرار گیرد. (رهنمای رودپشتی، ۱۳۸۴)

در نظریه سید اوراق بهادار فرض می‌شود سرمایه‌گذاران ریسک‌گریز هستند. به این مفهوم که سرمایه‌گذاران بین دو دارایی که بازدهی یکسان دارند، هرکدام که ریسک کمتری دارند را انتخاب می‌کنند. بدین ترتیب، یک سرمایه‌گذار ریسک‌بیشتر را تنها در صورتی که بازدهی بالاتری از آن مورد انتظار باشد را می‌پذیرد و بالعکس.

همچنین نظریه سید اوراق بهادار مطرح می‌کند که یک سرمایه‌گذار منطقی در یک سید اوراق بهادار در صورتی که یک سید اوراق بهادار دومی با ریسک و بازدهی مطلوبتری وجود داشته باشد، سرمایه‌گذاری نخواهد کرد. یعنی اگر برای آن سطح ریسک یک سید اوراق بهادار جایگزین با بازدهی مورد انتظار بیشتری وجود داشته باشد سرمایه‌گذار گزینه جایگزین را انتخاب خواهد کرد (تهرانی، نوربخش، ۱۳۸۴).

¹ Regret Aversion² Shefrin & Statman

۲-۳- ارزیابی عملکرد پرتفوی

قدم آخر در فراگرد مدیریت سرمایه‌گذاری، مرحله ارزیابی عملکرد پرتفوی است. لیکن می‌توان از آن به مثابه یک ساز و کار بازخور و کنترلی به منظور اثربخش تر نمودن فراگرد مدیریت سرمایه‌گذاری استفاده نمود. ارزیابی عملکرد شامل دو قدم اساسی است (جعفری و همکاران، ۱۳۸۴):
اولین قدم در ارزیابی تعیین مطلوب یا نامطلوب بودن عملکرد است.
دومین قدم مشخص کردن این امر است که آیا عملکرد مذکور ناشی از شانس و اقبال بوده و یا در نتیجه تخصیص حاصل شده است.

متأسفانه در عمل مشکلاتی در رابطه با انجام هر دو وظیفه مذکور وجود دارد. یکی از مشکلات اصلی در ارزیابی عملکرد، تمایل انسان به تمرکز بر بازده پرتفوی و عدم توجه کافی به ریسک متحمل شده برای کسب بازده مورد نظر است، لذا ارزیابی عملکرد بایستی شامل شناسایی همزمان بازده و ریسک سرمایه‌گذاری باشد. ایده اصلی در ارزیابی عملکرد مقایسه بازده با بازده یک یا چند پرتفوی مناسب می‌باشد. دلیل این مقایسه بسیار روشن است زیرا عملکرد باید به صورت نسبی و نه مطلق ارزیابی گردد. برای مثال، شاید سرمایه‌گذاری ادعا کند که پرتفوی وی (که در سهام سرمایه‌گذاری شده) در سال گذشته ۲۰٪ بازدهی داشته است. آیا می‌توان گفت که بازده وی مطلوب بوده است؟ چنانچه یک شاخص رایج بازار (مانند شاخص کل) طی سال گذشته، ۱۰٪ رشد داشته باشد، در این صورت می‌توان گفت که پرتفوی مذکور عملکرد مناسبی داشته است و چنانچه شاخص مبنا (بازار) ۳۰٪ رشد داشته باشد در این صورت عملکرد پرتفوی نامطلوب تلقی خواهد شد (تهرانی، نوربخش، ۱۳۸۴).

۲-۴- پرتفوی سرمایه‌گذاری

گروهی از دارایی‌های مالی مثل سهام، اوراق مشارکت و اوراق قرضه و معادل‌های پول نقد نظیر سپرده‌های بانکی، همچنین سرمایه‌گذاری در صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک و صندوق‌های قابل معامله، پرتفوی یا سبد دارایی‌ها گفته می‌شود. پرتفوی به صورت مستقیم توسط سرمایه‌گذاران نگهداری شده و یا به وسیله حرفه‌ای‌های عرصه مالی مدیریت می‌شود. احتیاط حکم می‌کند که سرمایه‌گذاران باید یک پرتفوی سرمایه‌گذاری بر حسب میزان تحمل ریسک و اهداف سرمایه‌گذاری خود تشکیل دهند.

به طور مثال، یک سرمایه‌گذار ریسک‌گریز و محافظه‌کار ممکن است پرتفوی‌ای با سهام شرکت‌های بزرگ، صندوق‌های سرمایه‌گذاری در شاخص، اوراق قرضه یا مشارکت و همین‌طور سپرده بلندمدت بانکی با نقد شوندگی بالا داشته باشد. در مقابل، یک سرمایه‌گذار ریسک‌پذیر ممکن است سهام چند شرکت کوچک را به سهام یک شرکت رو به رشد با سرمایه بزرگ بیفزاید و در اوراقی با ریسک و بازده بالا سرمایه‌گذاری کند، همین‌طور به دنبال املاک، فرصت‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی و سایر فرصت‌های برای بزرگ‌تر کردن پرتفوی خود باشد (ملائی و خدامرادی، ۱۳۹۰).

۲-۵- پیشینه پژوهش‌های خارجی

لی و همکاران (۲۰۲۰)^۱ به بررسی مدیریت پرتفوی دارایی- بدهی با استفاده از تابع میانگین- واریانس چنددوره‌ای و محدودیت‌های ورشکستگی و جریان نقدی شرکت‌ها در کشور چین پرداختند. نتایج حاصل از مدلسازی میانگین- واریانس پرتفوی سرمایه‌گذاری بیانگر نتایج مورد انتظار از تاثیر با اهمیت و معنادار قیود ورشکستگی و جریان نقدی برای پرتفوی در نظر گرفته بوده است.

لو (۲۰۱۹)^۲ به بررسی مدل رفتاری سرمایه‌گذاری با استفاده از تئوری چشم‌انداز تجمعی پرداخته است. نتایج موجود نشان می‌دهد که برای توزیع‌های دو نقطه، جهت سرمایه‌گذاری با استفاده از تئوری چشم‌انداز تجمعی با توجه به فرصت واقعی بازار (درک شده) در زمانی که سرمایه‌گذار در موقعیت سود (ضرر) قرار دارد، تعیین می‌شود.

کیمانی (۲۰۱۸)^۳ در پژوهش خود به بررسی عوامل رفتاری مؤثر بر سرمایه‌گذاری حقیقی اوراق بهادار در بازار اوراق بهادار چین پرداخت. داده‌های اولیه از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده و بوسیله آمار توصیفی تجزیه و تحلیل شده است. این مطالعه نشان داد که پنج عامل رفتاری مؤثر بر تصمیمات سرمایه‌گذاری از سرمایه‌گذاران حقیقی در بورس چین وجود دارد که عبارتند از: رفتار توده وار، بازار، چشم‌انداز، اعتماد بیش از حد، مغالطه قماربازها (بورس بازان) و تورش لنگراندازی (یافتن نقطه اتکا). عامل بازار خود شامل سه زیرمؤلفه یعنی تغییرات قیمت، اطلاعات بازار و روند گذشته سهام می‌باشد؛ و چشم‌انداز هم شامل سه متغیر: از دست دادن بیزی، حسرت‌گریزی و حسابداری ذهنی می‌باشد که همگی بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران تأثیر می‌گذارند. همچنین یافته‌های این پژوهش نشان داد که اعتماد بیش از حد و مغالطه قماربازها تأثیر بیشتری بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران دارد.

ردکار و وندرلیچ (۲۰۱۸)^۴ بهینه‌سازی پرتفوی را تحت محدودیت‌های پویای ریسک برای سرمایه‌گذاری مستمر در مقابل سرمایه‌گذاری دارای گسستگی زمان انجام دادند. آنها معادلات برنامه ریزی پویا را برای مشکلات کنترل بهینه تصادفی به دست آوردند و آنها را به صورت عددی حل کرده‌اند. این نتایج عددی نشان می‌دهد که از دست دادن بازده پرتفوی بسیار بزرگ نیست در حالی که ارزش در معرض ریسک به طور قابل توجهی کاهش می‌یابد. سپس به بررسی اثرات گسستگی زمان پرداخته‌اند که نتایج حاکی از آن است که از دست دادن عملکرد پرتفوی از اعمال محدودیت ارزش در معرض خطر معمولاً بیشتر از زیان ناشی از سرمایه‌گذاری نادرست است.

¹ Li et. Al., 2020

² Lou, 2019

³ Kimani, 2018

⁴ Redeker and Wunderlich, 2018

دیماننت و سومنتو (۲۰۱۷)، به بررسی پویایی پرتفوی با استفاده از شبیه‌سازی و رگرسیون پرداختند. نتایج نشان داد که در این زمینه و برای مثال مورد بررسی قرار گرفت، هر دو روش می‌توانند نتایج دقیق را بدست آورند، اما نوع الگوریتم بازگشتی وزن پرتفوی، نتایج دقیق‌تر را برای یک سطح مشابه از پیچیدگی محاسباتی، به ویژه برای مشکلات با بلند مدت و سطوح بالای ریسک پذیری نشان می‌دهد.

بآتریز فرناندز و همکاران (2017)^۱ به بررسی نقش تعامل بین اطلاعات و تعصب رفتاری در توضیح رفتار توده وار پرداخته‌اند. هدف پژوهش حاضر تجزیه و تحلیل رابطه بین عدم قطعیت در محیط‌های مالی و مشخصات شناختی افراد برای توضیح رفتار توده وار سرمایه‌گذاران می‌باشد. نویسندگان این مقاله یک آزمایش طراحی و انجام دادند تا رفتار شرکت‌کنندگان در سه موقعیت، هر کدام با سطح مختلفی از اطلاعات، را بررسی کنند. نتایج نشان داد که رابطه وابستگی بین احساس عدم قطعیت، تعصبات رفتاری سرمایه‌گذاران و پدیده توده واری وجود دارد. علاوه بر این، این آزمایش نشان می‌دهد که عوامل موثر در توده واری - اطلاعات و تعصبات رفتاری - مستقل از یکدیگر نیستند. به ویژه، بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های بین فردی، میزان بالای عدم قطعیت به نفع رفتارهای توده واری می‌باشد و تنها زمانی که عدم قطعیت پایین است تعصبات در رفتار فردی افراد می‌تواند رفتار توده وار سرمایه‌گذاران را توجیه کند.

۲-۶- پیشینه پژوهش‌های داخلی

خدادادی و همکاران (۱۴۰۰) الگوی بهینه پایدار سبد سهام با رویکرد امگا را ارائه دادند. رویکرد پایدار استفاده‌شده در این پژوهش، رویکرد برتسیماس و سیم است در این رویکرد هم‌تای پایدار ارائه‌شده برای یک مدل برنامه‌ریزی خطی همچنان خطی باقی می‌ماند که باعث می‌شود مزایای مدل برنامه‌ریزی خطی در مدل بهینه حفظ شود. مدل توسعه داده‌شده در این پژوهش توسط داده‌های واقعی ۲۰ سهم از شاخص S&P ۵۰۰ به مدت سه سال به صورت تصادفی انتخاب‌شده که نتایج آن نشان‌دهنده کارایی بالای مدل در توسعه مدل‌های تحت شرایط عدم قطعیت است همچنین نتایج نشان می‌دهد، در صورتی که سطح محافظه‌کاری افزایش یابد، مقدار تابع هدف افزایش خواهد یافت.

پورزمانی و همکاران (۱۳۹۹) مدلی برای انتخاب سبد بهینه سهام با استفاده از الگوریتم هوش جمعی سالپ و شبکه‌های عصبی پرسپترون چندلایه را ارائه دادند. در این تحقیق از ۲۰ شرکت اول از ۵۰ شرکت برتر سه ماهه اول سال ۲۰۱۹ اعلام شده توسط شرکت بورس به عنوان نمونه استفاده شده است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که مدل‌های ارائه شده در این مقاله، در مقایسه با روش‌های سنتی و شاخص بازار، بازدهی بالاتری را برای سرمایه‌گذاران فراهم می‌نماید.

¹ Fernandes et. Al., 2017

امامت و حنفی زاده (۱۳۹۹) به بهینه‌سازی پرتفوی سهام با استفاده از رویکرد قابلیت اطمینان پرداختند. بدین منظور از یک الگوریتم بازگشتی و دو مرحله‌ای استفاده شده است و یک تابع مطلوبیت به عنوان تابع عمومی الگوریتم احتمالی در نظر گرفته شده است. در این پژوهش با توجه به لیست ۵۰ شرکت فعال که بطور فصلی توسط سازمان بورس اوراق بهادار اعلام و در طی بازه زمانی سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ منتشر شده است، شرکت‌های برتر انتخاب شدند. با در نظر گرفتن بازدهی شرکت‌ها در دوره زمانی پنج ساله، بردار بازده و ماتریس کوواریانس تعیین و پس از حل الگوریتم پیشنهادی، پرتفوی بهینه ارائه شد. این پرتفوی، شامل سهام هفت شرکت ایران ترانسفو با وزن ۰/۱۵، بانک اقتصاد نوین با وزن ۰/۱، سایپا با وزن ۰/۱۵، سرمایه‌گذاری غدیر با وزن ۰/۱۵، فولاد مبارکه اصفهان با وزن ۰/۱۵، مخابرات ایران با وزن ۰/۱۵ و ملی صنایع مس ایران با وزن ۰/۱۵ می‌باشد. در این پژوهش کیفیت جواب الگوریتم پیشنهادی با داده‌های واقعی دوره بعد مورد مقایسه قرار گرفته است. نتایج پژوهش نشان از قدرت بالای الگوریتم دارد و روش ارائه شده تخصیص سرمایه را به شکل مناسبی انجام می‌دهد.

محمدی و جلال‌زاده (۱۳۹۸) به بررسی عوامل موثر بر قصد رفتاری سرمایه‌گذاران برای مشارکت در سرمایه‌گذاری مالی پرداختند. در این پژوهش از روش مطالعه پیمایشی و از ابزار پرسش‌نامه‌ای برای شناسایی تأثیر میان متغیرها و با استفاده از نرم افزارهای Smart PLS^۳ و SPSS^{۲۳} برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. نتایج پژوهش حاضر بیانگر این است که؛ در سطح اطمینان ۹۵٪ متغیرهای نگرش، معیارهای ذهنی و درک مالی بر رفتار سرمایه‌گذاران برای مشارکت در سرمایه‌گذاری مالی مستقیم دارد.

موسوی جهرمی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی تنوری چشم‌انداز؛ رهیافتی نوین در توضیح پدیده فرار مالیاتی پرداختند. در این مقاله با استفاده از تنوری چشم‌انداز که برای اولین بار توسط کانمن و تورسکی در سال ۱۹۷۹ مطرح شده، به بررسی مسئله فرار مالیاتی پرداخته می‌شود. مقایسه‌ی نتایج حاصل از محاسبات در سناریوهای مختلف احتمالات ارائه شده حاکی از تفاوت بسیار زیاد جرایم مالیاتی بین تنوری چشم‌انداز و تنوری مطلوبیت انتظاری می‌باشد. جرایم به‌دست آمده با استفاده از تنوری مطلوبیت انتظاری بسیار بزرگ‌تر بوده و همچنین با افزایش احتمال حسابرسی در هر دو نظریه، نرخ جریمه‌ی مالیاتی کاهش می‌یابد. در سناریوهای ترکیبی افزایش احتمال حسابرسی شدن و افزایش وزن احتمال، محاسبات با استفاده از تنوری چشم‌انداز، نشان از کاهش نرخ جرایم مالیاتی و همچنین حساسیت جرایم به وزن احتمال حسابرسی دارند.

قندهاری و همکاران (۱۳۹۶) به بهینه‌سازی سبد سهام بر مبنای روش‌های تخمین ناپارامتریک پرداختند. داده‌های مورد استفاده در این مقاله را بازده‌های ماهانه ۱۵ شرکت منتخب از ۵۰ شرکت برتر بورس اوراق بهادار تهران در زمستان ۱۳۹۲ تشکیل می‌دهند که در دوره زمانی فروردین ماه ۱۳۸۸ تا خرداد ماه ۱۳۹۳ در نظر گرفته شده‌اند. در نهایت سبد بهینه حاصل از به کارگیری دو روش ناپارامتریک و برنامه ریزی خطی ارائه شده و مقادیر CVaR آنها مورد مقایسه قرار گرفته است که در این مورد برتری روش ناپارامتریک نسبت به برنامه ریزی خطی را نشان می‌دهد.

حیدرپور و رضایی (۱۳۹۵) به بهینه‌سازی پرتفوی شرکتهای سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از X-CAPM پرداختند. در این تحقیق «بهینه‌سازی پرتفوی شرکتهای سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از X-CAPM» مورد بررسی اجمالی قرار گرفته و مدل X-CAPM که از مدل‌های A-CAPM و مدل R-CAPM حاصل شده است یک مدل جدید برای مجموع قیمت‌های بازار سهام ارائه شده است که این مدل شواهد انتظاراتی را با شواهد در مورد نوسانات و قابلیت پیش‌بینی را با هم وفق داده است.

۳- روش‌شناسی پژوهش

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ می‌باشد. انتخاب دوره پنج ساله از این جهت انجام شده است که فرض بر این است که سرمایه‌گذاران بلندمدت حاضر در بورس اوراق بهادار تهران، پرتفوی خود را بیش از یک سال نگهداری می‌کنند. جامعه آماری این تحقیق شامل ۵۰ شرکت‌های فعال‌تر از نظر حجم معاملات می‌باشد. نمونه مورد استفاده نیز از طریق روش غربالگری از جامعه آماری انتخاب خواهد شد، به این ترتیب که نمونه، متشکل از کلیه شرکتهای موجود در جامعه آماری است که حائز معیارهای زیر باشند:

- ۱) به منظور قابل مقایسه بودن اطلاعات، پایان سال مالی شرکت‌ها منتهی به ۲۹ اسفند باشد.
 - ۲) در دوره زمانی مورد تحقیق به صورت روزانه سهام آنها مبادله شده است.
 - ۳) اطلاعات مربوط به متغیرهای انتخاب شده در این تحقیق قابل دسترس است.
 - ۴) اطلاعات کامل و تفصیلی صورت‌های مالی سالانه هر یک از شرکت‌ها، همراه با قیمت بازار سهم در پایان دوره مربوطه در تابلوی بورس تهران و سامانه کدال در دوره مورد بررسی، موجود است.
- پس از اعمال محدودیت‌های بالا تعداد ۳۱ شرکت به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده‌اند که به صورت زیر جهت ورود به برنامه Matlab R2021b کددهی شده‌اند.
- در زیر به بهینه‌سازی تابع ارزش تئوری چشم انداز تجمعی با در نظرگیری ریسک‌گریزی سهامداران پرداخته می‌شود. این ویژگی در مواردی که یک جهش ناپیوسته در نسبت سرمایه‌گذاری سهام وجود دارد نیز کاربرد دارد. جهش به این معناست که در نسبت سرمایه‌گذاری سهام به جای اینکه مانند حالت معمول جهش از ۰ به ۱ باشد، این جهش می‌تواند از ۰ به هر عدد مثبت بین ۰ و ۱ و بعد به یک باشد. نتیجه به دست آمده کلی است و به توزیع نوع خاصی از بازده بستگی نخواهد داشت. در ادامه ابتدا تجزیه و تحلیل کلی گفته می‌شود و سپس مورد خاصی که در این پژوهش از آن استفاده می‌شود، بحث خواهد شد.
- میدانیم که وزن نهایی به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$\tilde{W}_T = W_0[w\tilde{R} + (1-w)R_f]. \quad (1)$$

اما تغییرات در وزن با توجه به وزن اولیه W_0 می‌تواند به صورت زیر محاسبه شود:

$$\tilde{x} \equiv \tilde{W}_T - W_0 = W_0[w\tilde{R} + (1-w)R_f - 1] = W_0[w(\tilde{R} - R_f) + R_f - 1]. \quad (2)$$

در این پژوهش بازده مازاد به صورت زیر می‌باشد:

$$\tilde{r} \equiv \tilde{R} - R_f \text{ و } r_f \equiv R_f - 1$$

بدون کاستن از کلیت می‌توانیم فرض کنیم که $W_0=1$ می‌باشد که در این صورت داریم:

$$\tilde{x} = w\tilde{r} + r_f. \quad (3)$$

ما فرض می‌کنیم که بازده مازاد مورد انتظار و همچنین نرخ بهره عددی مثبت هستند ($r_f > 0$ و $E[\tilde{r}] > 0$). بنابراین اگر r مثبت باشد، در این صورت تغییرات در وزن یعنی x برای هر $1 \geq w \geq 0$ نیز مثبت است. اگر r منفی باشد، x می‌تواند با توجه به w مثبت یا منفی باشد.

در ادامه مقدار حداقل \tilde{r} را با r_{min} نشان می‌دهیم. در این صورت داریم r_{min} (اگر r_{min} ، لذا مقدار حداقل بازده برای سهام از مقدار بازده ریسک آزاد بیشتر است و سهام نشان دهنده دارایی ریسک آزاد با دامنه مرتبه اول تصادفی است). همچنین r_{min} از پایین کراندار است، زیرا بازده سهام نمی‌تواند از -1 کمتر باشد (-1.00).

از معادله (۲) نتیجه می‌شود اگر $w < -\frac{r_f}{r_{min}}$ ، در این صورت برای هر مقدار \tilde{r} مثبت است و داریم:

$$EV = \int_{r_{min}}^{\infty} (wr + r_f)^\alpha f(r) dr \quad (4)$$

حال اگر $w > -\frac{r_f}{r_{min}}$ ، در این صورت \tilde{x} می‌تواند مثبت یا منفی باشد. به خصوص برای هر $r < -\frac{r_f}{w}$ منفی است و برای هر $r > -\frac{r_f}{w}$ مثبت است. لذا در محدوده $w > -\frac{r_f}{r_{min}}$ خواهیم داشت:

$$EV = -\lambda \int_{r_{min}}^{-\frac{r_f}{w}} (wr + r_f)^\alpha f(r) dr + \int_{-\frac{r_f}{w}}^{\infty} (wr + r_f)^\alpha f(r) dr \quad (5)$$

در ادامه تجزیه و تحلیل در هر محدوده را خواهیم داشت:

$$\text{محدوده اول: } w < -\frac{r_f}{r_{min}}$$

مشتقات مرتبه اول و دوم از تابع EV در معادله (۳) با توجه به نسبت سرمایه‌گذاری w ، عبارتند از:

$$\frac{\partial EV}{\partial w} = \alpha \int_{r_{min}}^{\infty} (wr + r_f)^{\alpha-1} r f(r) dr \quad (6)$$

اولین مشتق در حالت کلی می‌تواند مثبت یا منفی باشد، زیرا r در محدوده $[r_{min}, 0]$ منفی و در محدوده $[0, \infty]$ مثبت است. دومین مشتق منفی است: توجه شود که انتگرال دومین مشتق مثبت است (زیرا $wr + r_f > 0$)

$0 < \alpha < 1$ ، و ریسک پذیری در دامنه نتیجه می‌دهد که $0 < \alpha < 1$. همچنین مشتق مرتبه اول در نقطه $w=0$ ، مثبت است (زیرا مقدار مورد انتظار r مثبت است). لذا در محدوده $\left[0, -\frac{r_f}{r_{min}}\right]$ مقدار ماکزیمم تابع در نقاط داخلی بازه $0 < w < -r_f/r_{min}$ یا در نقطه نهایی $w = -r_f/r_{min}$ اتفاق می‌افتد. دقت می‌شود که نقاط ماکزیمم در محدوده $\left[0, -\frac{r_f}{r_{min}}\right]$ به شکل توزیع تابع $f(r)$ بستگی دارد. به عبارت دیگر در افق سرمایه‌گذاری و در پارامترهای دارای ارجحیت (همچنین مکان دقیق نقطه ماکزیمم به این ویژگی‌ها وابسته است).

هنگامی که کل محدوده وزن‌های سرمایه‌گذاری یعنی $1 \geq w \geq 0$ را در نظر بگیریم، در این صورت نقطه ماکزیمم بالا، با توجه به رفتار EV در نقطه w می‌تواند نقطه ماکزیمم موضعی باشد یا سراسری. بدین صورت که اگر EV در $w > -r_f/r_{min}$ کاهش پیدا کند، در این صورت نقطه ماکزیمم بالا سراسری است. اگر EV در $w > -r_f/r_{min}$ افزایش پیدا کند در این صورت نقطه ماکزیمم، یک نقطه ماکزیمم موضعی است. بنابراین در این پژوهش تجزیه و تحلیل EV در $w > -r_f/r_{min}$ محدوده مورد اهمیت می‌باشد

$$w > -\frac{r_f}{r_{min}} \text{ دوم:}$$

در این محدوده، مشتق تابع در معادله (۴) با توجه به EV به صورت زیر است:

$$\frac{\partial EV}{\partial w} = -\lambda \alpha \int_{r_{min}}^{\frac{r_f}{w}} \int_{\frac{r_f}{w}}^{\infty} (wr+r_f)^{\alpha-1} r f(r) dr \left(-(wr+r_f) \right)^{\alpha-1} (-r) f(r) dr \quad (7)$$

می‌توان انتگرال دوم در فرمول بالا را در محدوده مثبت و منفی تقسیم بندی کرد. لذا خواهیم داشت:

(8)

$$\frac{\partial EV}{\partial w} = -\lambda \alpha \int_{r_{min}}^{\frac{r_f}{w}} \left(-(wr+r_f) \right)^{\alpha-1} (-r) f(r) dr + \alpha \int_{\frac{r_f}{w}}^0 (wr+r_f)^{\alpha-1} r f(r) dr + \alpha \int_0^{\infty} (wr+r_f)^{\alpha-1} r f(r) dr$$

دو جمله اول در معادله بالا منفی هستند در حالی که جمله سوم مثبت می‌باشد. در جمله اول $(-w+r_f)$ و r هر دو مثبت هستند و چون یک علامت منفی در انتگرال داریم، این جمله منفی می‌شود.

در جمله دوم $wr+r_f$ مثبت است، در حالی که منفی r می‌باشد و در جمله سوم مثبت می‌باشد. لذا علامت نهایی در مشتق معادله (۷) بستگی به روابط میان این جملات خواهد داشت.

برای افق کوتاه مدت، احتمال اینکه بازده مازاد r منفی باشد، بیشتر قابل توجه است و لذا، اولین جمله که انتگرال r در بازه $[r_{min}, 0]$ است، بسیار بزرگ هستند زیرا مقادیر وزن به دلیل ویژگی ریسک‌گریزی λ ، بالا هستند و لذا کل مشتق منفی می‌شود. بنابراین برای افق کوتاه مدت EV ممکن است در محدوده $w > -r_f/r_{min}$ افزایش یابد. که نتیجه می‌دهد مقدار ماکزیمم EV در بازه $0 < w \leq -r_f/r_{min}$ اختیار شده است.

اگرچه با افزایش افق زمانی، احتمال اینکه بازده مازاد منفی شود به سمت ۰ کاهش می‌یابد و دو جمله اول در معادله (۷) کوچک می‌شوند در حالیکه جمله سوم بزرگتر می‌گردد. لذا هنگامی که افق سرمایه‌گذاری افزایش یابد، مشتق (۷) برای هر $w > -r_f/r_{min}$ افزایش می‌یابد و وزن بهینه سرمایه‌گذاری در نقطه ای در محدوده $-r_f/r_{min} \leq w^* < 1$ تا $w^* = 1$ جهش می‌یابد.

۴- متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته

بازده مورد انتظار سبد سهام: بازده پرتفویی از داراییها برابر متوسط موزون تک تک داراییهاست و وزن بکارگرفته شده برای هر بازده نسبتی از سرمایه گذاری انجام شده در دارایی می باشد.

$$\bar{r}_p = \sum_{j=1}^n w_j \cdot \bar{r}_j$$

که در آن w_j برابر است با وزن پرتفوی j که عبارت است از میزان سرمایه‌گذاری زامین دارایی در پرتفوی تقسیم بر کل میزان سرمایه‌گذاری در پرتفوی.

ریسک مورد انتظار سبد سهام: عبارت است از انحراف معیار بازده مورد انتظار پرتفوی.

متغیر مستقل

وزن‌های مدل استاندارد انتخاب پرتفوی: برای اولین بار، در سال 1952 مارکوویتز الگوی حل مسئله انتخاب مجموعه بهینه دارایی‌ها (نظریه میانگین واریانس) را ارائه داد. وی مساله را به صورت برنامه ریزی کوادراتیک- با هدف کمینه سازی واریانس مجموعه دارایی با این شرط که بازده مورد انتظار از یک مقدار ثابت بزرگتر مساوی باشد، مطرح کرد. این مسئله یک محدودیت کارکردی دیگر نیز دارد که بر اساس آن مجموع اوزان دارایی باید برابر یک باشد. همچنین وزن هر یک از دارایی‌ها در پرتفوی باید عددی حقیقی و غیر منفی باشد. شکل استاندارد مدل میانگین واریانس به صورت زیر است:

$$\begin{aligned} & \text{Max } \bar{r}_p \\ & \text{St :} \\ & \sum_{j=1}^n w_j = 1 \\ & w_j \geq 0 \end{aligned}$$

وزن‌های مدل رفتاری انتخاب پرتفوی: الگوی انتخاب پرتفوی و رفتار سرمایه‌گذاران با استفاده از تئوری دورنمای کانمن و تورسکی ارائه شده است، لذا تصمیم‌گیری سرمایه‌گذار برای وزن دارایی ریسکی وابسته به نقطه مرجع و

تغییرات ثروت قابل تبیین است. وزن دارایی ریسک معادل θ در نظر گرفته می‌شود و بدین ترتیب میزان سود یا زیان سرمایه‌گذار (تغییرات بازدهی نسبت به دوره قبل) عبارتست از:

$$X=(1-\theta)R_F+\theta R_m$$

که در معادله فوق:

X : حسابداری ذهنی یا همان تغییرات بازده نسبت به دوره قبل است (تغییرات ثروت)

R_F : نرخ بازده بدون ریسک می‌باشد که در این پژوهش نرخ اوراق مشارکت در نظر گرفته شده است که توسط بانک مرکزی اعلام و مشخص می‌شود.

R_m : نرخ بازده بازار است.

θ وزن دارایی ریسک‌پذیر می‌باشد.

۵- نتایج پژوهش

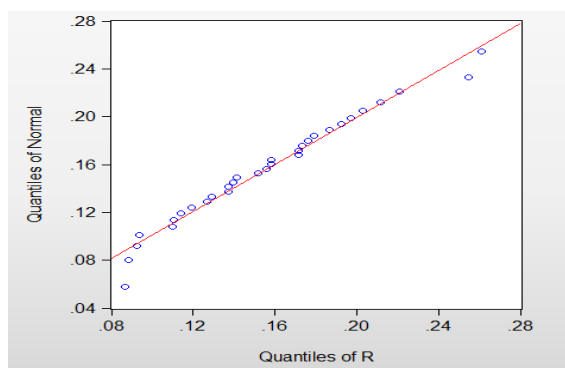
در جدول زیر شاخص‌های مرکزی از جمله میانگین و شاخص‌های پراکندگی از جمله انحراف معیار، کشیدگی و چولگی برای متغیرهای میانگین بازده ماهانه به صورت ماهانه برای داده‌های در نظر گرفته شده در طول جامعه آماری مورد بررسی برای 31 شرکت فعال در قلمروی زمانی از ابتدای فروردین ماه سال ۱۳۹۵ تا اسفند ماه ۱۳۹۹ محاسبه شده است.

جدول (۱) آمار توصیفی برای متغیرهای پژوهش

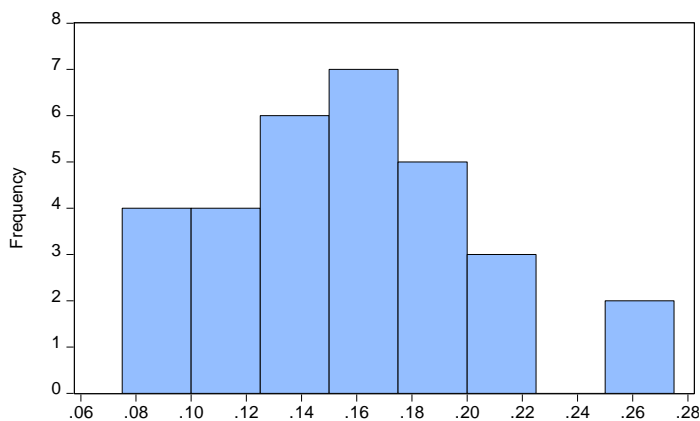
نام متغیر	میانگین	میانه	ماکزیمم	مینیمم	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	مجموع
بازده ماهانه	0.156422	0.15605	0.08685	0.261059	0.045972	0.459516	-0.18992	4.849074

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همچنان که مشاهده می‌شود میانگین بازده ماهانه برای کل شرکت‌های مورد بررسی برای ۱۲ ماه مورد بررسی و برای ۵ سال (به عبارتی برای ۱۶۲۰ ماه-شرکت) برابر 0.156422 می‌باشد که همان طور که ملاحظه می‌شود این مقدار از میانه کل بازدهی ماهانه کمتر است. همچنین مقدار حداقل برای این متغیر برابر 0.08685 می‌باشد و حداکثر آن نیز برابر 0.261059 می‌باشد. لذا می‌توان نتیجه گرفت با توجه به میانگین به دست آمده بیش از نیمی از شرکتها دارای بازدهی سهام کمتری نسبت به میزان حداکثر بازده هستند. همچنین نمودار هیستوگرام متغیر میانگین بازده ماهانه جهت نمایش بهتر اطلاعات آن‌ها به صورت زیر می‌باشد:

R

نمودار (۱) نمودار هیستوگرام متغیر میانگین بازده ماهانه

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در این پژوهش شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران که از سال ۱۳۹۵ فعال بودند مورد بررسی قرار گرفت. داده‌های مورد بررسی به دو بخش تقسیم شد. بخش نخست که داده‌ها به شکل ماهانه جمع‌آوری شده است و در بخش بعد با استفاده از میانگین‌گیری در طول ۵ سال جهت بررسی کارایی مدل‌های در نظر گرفته شده مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. داده‌های موردنظر در بازه زمانی از فروردین ماه ۱۳۹۵ تا اسفندماه ۱۳۹۹ به صورت بازدهی ماهانه به عنوان داده‌های ابتدایی بکار برده شد. برای انتخاب شرکت‌های موردنظر 31 شرکت موجود را مورد بررسی قرار دادیم که لازمه استفاده از این شرکت‌ها وجود داده‌ها در طول فاصله زمانی مورد بررسی است که در جدول زیر لیست شرکت‌های موردنظر ارائه شده است. در جدول زیر لیست شرکت‌های مورد بررسی و میانگین بازده ماهیانه در طول دوره مورد بررسی آورده شده است.

جدول (۲) شرکت‌های مورد بررسی و مقادیر بازده ماهانه

نماد	نام شرکت	میانگین بازدهی ماهانه
آسان پرداخت پرشین	آپ	0.089
آلومینیوم ایران	فایرا	0.139
ایران خودرو	خودرو	0.173
باما	کاما	0.187
پارس مینو	غپینو	0.094
پالایش نفت تهران	شتران	0.221
پتروشیمی خارک	شخارک	0.197
پتروشیمی خراسان	خراسان	0.110
پگاه خراسان	غشان	0.255
تجارت الکترونیک پارسیان	رتاپ	0.152
تراکتورسازی	تایرا	0.203
حفاری شمال	حفاری	0.261
خدمات انفورماتیک	رانفور	0.172
داروپخش	ویپخش	0.193
دارو جابراین حیان	دجابر	0.092
دارو زهراوی	دزهراوی	0.172
دارو سبحان	دسبحا	0.158
دارو فارابی	دفارا	0.137
سیمان ارومیه	ساروم	0.129
صنعتی بارز	پکرمان	0.176
فولاد آلیاژی ایران	فولاز	0.138
فولاد خوزستان	فخوز	0.127
فولاد مبارکه اصفهان	فولاد	0.110
کاغذ پارس	چکاپا	0.158
گروه صنعتی پاکشو	پاکشو	0.211
گروه مپنا	رمپنا	0.119
گل گهر	کگل	0.156
مخابرات ایران	اخاير	0.087
معادن روی ایران	کروی	0.179
ملی صنایع مس ایران	فملی	0.114
نفت بهران	شبهرن	0.141

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۵-۱- تشکیل پرتفوی با استفاده از تئوری چشم انداز تجمعی مبتنی بر توزیع دو نقطه‌ای بیضوی در حل حد انتگرال معادله (۴)، تابعی از وزن w وجود دارند که باید از قاعده انتگرال لایبنیز استفاده شود. دقت می‌شود که در انتگرال مطرح شده، به کار گیری این قاعده مقدار مشتق را تغییر نمی‌دهد زیرا مقدار تابعی که در انتگرال وجود دارد به مقدار w در نقطه \cdot وابسته است. لذا با توجه به قاعده انتگرال لایبنیز که به صورت زیر می‌باشد:

$$\frac{\partial}{\partial w} \left(\int_{a(w)}^{b(w)} g(w, r) dr \right) = g(w, b(w)) \frac{\partial b(w)}{\partial w} - g(w, a(w)) \frac{\partial a(w)}{\partial w} + \int_{a(w)}^{b(w)} \frac{\partial g(w, r)}{\partial w} dr$$

به عنوان مثال مشتق جمله اول در معادله (۴) به صورت $g(w, r) \equiv (-wr + r_f)^\alpha f(r)$ است و خواهیم داشت:

$$\frac{\partial}{\partial w} \left(\int_{r_{\min}}^{\frac{r_f}{w}} (-wr + r_f)^\alpha f(r) dr \right) = \left(- \left(w \left(-\frac{r_f}{w} \right) + r_f \right) \right)^\alpha f \left(-\frac{r_f}{w} \right) \frac{\partial}{\partial w} \left(-\frac{r_f}{w} \right) - \left(-wr_{\min} + r_f \right)^\alpha f(r_{\min}) \frac{\partial}{\partial w} (r_{\min}) + \alpha \int_{r_{\min}}^{\frac{r_f}{w}} (-wr + r_f)^{\alpha-1} (-r) f(r) dr.$$

جمله اول برابر \cdot است، زیرا مقدار تابع g در حد بالاتر از \cdot برابر \cdot می‌باشد و جمله دوم نیز برابر \cdot است زیرا حد پایین به مقدار w وابسته نیست. بنابراین فقط حل جمله سوم انجام می‌شود. به طور مشابه مشتق جمله دوم در معادله (۴)، جمله اول برابر \cdot است زیرا حد بالایی به w وابسته نیست و همچنین جمله دوم برابر \cdot است و تنها حل قسمت سوم از معادله باقی خواهد ماند برابر با جمله زیر است:

$$\alpha \int_{\frac{r_f}{w}}^{\infty} (wr + r_f)^{\alpha-1} r f(r) dr$$

با حل معادله بالا وزن‌های پرتفوی، مقدار ریسک پرتفوی و بازدهی آن به شرح زیر حاصل شده است:

جدول (۴-۸) نتایج پرتفوی تئوری چشم انداز تجمعی مبتنی بر توزیع دو نقطه‌ای بیضوی

وزن نماد	نماد	نام شرکت
0.05	آپ	آسان پرداخت پرشین
0.04	فایرا	آلومینیوم ایران
0.02	خودرو	ایران خودرو
0.04	کاما	باما
0.04	غپینو	پارس مینو
0.05	شتران	پالایش نفت تهران
0.02	شخارک	پتروشیمی خارک
0.03	خراسان	پتروشیمی خراسان
0.03	غشان	پگاه خراسان
0.03	رتاپ	تجارت الکترونیک پارسیان
0.06	تایرا	تراکتورسازی
0.05	حفاری	حفاری شمال
0.03	رانفور	خدمات انفورماتیک
0.01	ویپخش	داروپخش
0.07	دجابر	دارو جابراین حیان
0.03	دزهرای	دارو زهرای
0.04	دسبحا	دارو سبحان
0.02	دفارا	دارو فارابی
0.03	ساروم	سیمان ارومیه
0.02	پکرمان	صنعتی بارز
0.04	فولاز	فولاد آلیاژی ایران
0.02	فخوز	فولاد خوزستان
0.04	فولاد	فولاد مبارکه اصفهان
0.02	چکاپا	کاغذ پارس
0.03	پاکشو	گروه صنعتی پاکشو
0.02	رمپنا	گروه مپنا
0.02	کگل	گل گهر
0.02	اخابر	مخابرات ایران
0.03	کروی	معادن روی ایران
0.03	فملی	ملی صنایع مس ایران
0.02	شبهرن	نفت بهران

منبع: یافته‌های پژوهشگر

پس از مشخص شدن وزن سهام‌ها می‌توان به محاسبه معیار عملکرد پرتفو (ترینر) پرداخت که نتایج آن به صورت زیر گزارش شده است:

جدول (۴-۹) نتایج پرتفوی تئوری چشم انداز تجمعی مبتنی بر توزیع دو نقطه‌ای بیضوی

سال	معیار ترینر	R_p	β_p
1395	0.1556	0.3124	0.2486
1396	0.2992	0.4619	0.3382
1397	0.3985	0.4821	0.3921
1398	0.1281	0.3158	0.2405
1399	0.5018	0.2811	0.3410
کل	0.5885	0.3091	0.3819

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همان‌طور که مشخص می‌باشد، مقدار معیار ترینر با گذشت زمان و استفاده بیشتر از داده‌های آموزشی بیشتر شده که این نشان دهنده بهینه شدن پرتفوی سرمایه‌گذاری با استفاده از به کارگیری تئوری چشم انداز تجمعی مبتنی بر توزیع دو نقطه‌ای بیضوی در انتخاب پرتفوی می‌باشد. همچنین پرتفوی کل نیز که با استفاده از میانگین ماهانه کل سهام در نظر گرفته شده، حاصل شده است دارای معیار ترینر مطلوبی می‌باشد که این نشان دهنده عملکرد پرتفوی بهتر و ایجاد پرتفوی بهینه می‌باشد.

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادات مبتنی بر نتایج فرضیه‌های پژوهش

برای انتخاب اوراق بهادار، ضروری است که فرآیند تصمیم‌گیری در اوراق بهادار شامل تجزیه و تحلیل اوراق بهادار و مدیریت پرتفوی طی گردد. اساساً سرمایه‌گذاران برای انتخاب پرتفوی بهینه و کارا شرکت‌های رانت‌انتخاب می‌کنند که جزء شرکت‌های برتر بورس باشند و همچنین شرکت‌های که در رده‌های بالای این رتبه بندی قرار دارند. برای انتخاب اوراق بهادار، ضروری است که فرآیند تصمیم‌گیری در اوراق بهادار شامل تجزیه و تحلیل اوراق بهادار و مدیریت پرتفوی طی گردد. انتخاب ابزار و تکنیک‌هایی که بتواند سبد سهام مناسب را تشکیل دهد، آرزوی دنیای سرمایه‌گذاری است. در بازار سرمایه، روش‌ها و ابزارهای مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند (کیقبادی و همکاران، ۱۳۹۵).

از لحاظ نظری، موضوع انتخاب سبد سهام در حالت حداقل کردن ریسک در صورت ثابت در نظر داشتن بازده با استفاده از فرمول‌های ریاضی و از طریق یک معادله درجه دوم قابل حل است، لیکن در عمل و در دنیای واقعی با توجه به تعداد انتخاب‌های زیادی که در بازارهای سرمایه وجود دارد، رویکرد ریاضی مورد استفاده برای حل این مدل، نیازمند محاسبات و برنامه‌ریزی وسیعی است. با توجه به اینکه رفتار بازار سهام از یک

الگوی خطی پیروی نمی‌کند، به همین دلیل، روش‌های خطی رایج نیز نمی‌توانند در توصیف این رفتار مورد استفاده قرار گیرد و مفید واقع شود.

نظر به این که انتخاب پرتفوی با توجه به معیارها و اهداف مختلف کار مشکلی است، در این پژوهش، تلاش شده تا با استفاده از تئوری چشم انداز تجمعی، راه حلی برای این مشکل ارائه شده و سودمندی تکنیک مذکور در انتخاب بهترین پرتفوی با توجه به چندین معیار مختلف مورد آزمون قرار گیرد. لذا این پژوهش به انتخاب پرتفوی بهینه سهام با استفاده از تئوری چشم انداز تجمعی پرداخته است. با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش، پیشنهاد می‌شود سرمایه‌گذاران (ریسک‌پذیر)، با توجه به بازده مورد انتظار استفاده کنند. زیرا سرمایه‌گذاران ریسک‌پذیر علاقه مند بازده بالا هستند که به دلیل ریسک‌پذیری بالا بالطبع بازده آنان هم بالا خواهد بود.

همچنین با توجه به اینکه در حل مدل با در نظر گیری قاعده انتگرال گیری لایب‌نیز استفاده شده است، نتایج حاصل از پیاده‌سازی بر روی بورس تهران نشان می‌دهد که روش تکنیک بهینه‌سازی با روش مذکور، عملکرد قابل قبولی دارد و پرتفو بدست آمده از این روش دارای بالاترین معیار ترین است. بنابر این به عنوان پرتفوی بهینه برای سرمایه‌گذاران و مدیران شرکت‌های سرمایه‌گذاری صندوق‌های سرمایه‌گذاری و کارگزاری‌های سهام انتخاب می‌شود. نتایج به دست آمده از این پژوهش، با پژوهش صابری (۱۳۹۵) که به بررسی عوامل رفتاری در انتخاب پرتفوی در بازار سرمایه ایران پرداخته است و نشان داده که مدل پرتفوی انتخابی مبتنی بر حسابداری ذهنی و زبان‌گزینی نسبت به مدل استاندارد دارای بازدهی مورد انتظار بهتری است و لذا بهینه تر است، همسو می‌باشد. همچنین با پژوهش انجام شده توسط موسوی (۱۳۹۱) در برتری بازدهی مورد انتظار مدل رفتاری، مطابقت ندارد که این امر را می‌توان در بازه زمانی دورتر از پژوهش حاضر جستجو کرد و همچنین اینکه در پژوهش حاضر از مدل توزیع دو نقطه‌ای بیضوی برای به دست آوردن مدل بهینه استفاده گردیده و در آن پژوهش از روش ساده میانگین گیری استفاده شده است. در پژوهش‌های خارجی نیز نتایج حاصل از پژوهش مبتنی بر بهینه بودن پرتفوی بر مبنای مدل چشم انداز تجمعی، با پژوهش‌های انجام شده توسط اسلوویچ و همکاران (۲۰۱۹)، لو (۲۰۱۹)، چنگ و یانگ (۲۰۱۸)، جیانگ (۲۰۱۳) و باتیستا (۲۰۱۲) هماهنگی دارد.

در پایان قابل ذکر است که از نکات مد نظر سرمایه‌گذاران در بحث سبدگردانی است و در نظر داشتن هزینه‌های معاملاتی آینده است. سرمایه‌گذاران همواره مایل هستند که با کمترین تعداد معاملات و به تبع آن کمترین هزینه‌های معاملاتی آینده به سبد مدنظر خود دست یابند. وارد کردن این متغیر به عنوان یکی دیگر از متغیرهای مسئله، امکان اجرای تحقیق جدیدی را درباره این موضوع فراهم می‌سازد.

فهرست منابع

- امامت، میر سید محمد محسن، حنفی‌زاده، محمد (۱۳۹۹)، "بهینه‌سازی پرتفوی سهام با استفاده از رویکرد قابلیت اطمینان". *دانش سرمایه‌گذاری*، 9، 36، 435-450.
- امیررضا کیقبادی، سمیه فتحی، سمیرا سیف (۱۳۹۴). "رتبه بندی میزان تاثیر اقلام کلیدی ترازنامه ای و نسبت‌های سودآوری در انتخاب پرتفوی بهینه (با استفاده از تکنیک های داده کاوی)". *پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی*، 7، 28، 75-86.
- امیررضا کیقبادی، محمد احمدی (۱۳۹۵). "مقایسه کارایی روش های ARCH و GARCH در پیش بینی ارزش در معرض ریسک جهت انتخاب پرتفولیوی بهینه". *پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی*، 8، 32، 63-82.
- باباجانی، جعفر، عبادی، جواد، مرادی، نسرين. (۱۳۹۴). بررسی رفتار توده وار در صندوقهای سرمایه گذاری مشترک در بورس اوراق بهادار تهران. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۲(۴۷)، ۴۷-۷۱.
- پورزمانی، زهرا. (۱۳۹۳). بررسی رفتار توده وار سرمایه گذاران نهادی با استفاده از مدل کریستی و هوانگ در بورس اوراق بهادار تهران. *دانش سرمایه‌گذاری*، ۱(۳)، ۱۴۷-۱۶۰.
- پورزمانی، زهرا، حسینی، سید علی، جهانشاد، آریتا. (۱۳۹۹). ارائه مدلی برای انتخاب سبد بهینه سهام با استفاده از الگوریتم هوش جمعی سالپ و شبکه‌های عصبی پرسپترون چندلایه. *مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار*، ۱۱(۴۴)، ۴۷۹-۵۰۳.
- جهانگیری راد، مصطفی، مرفوع، محمد، سلیمی، محمدجواد. (۱۳۹۳). بررسی رفتار گروهی سرمایه‌گذاران در بورس اوراق بهادار تهران. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، 11(42)، 139-156.
- حیدرپور، فرزانه و رضائی، علی، (۱۳۹۵)، بهینه‌سازی پرتفوی شرکتهای سرمایه گذاری در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از X-CAPM، چهارمین کنفرانس بین المللی پژوهشهای کاربردی در مدیریت و حسابداری، تهران، <https://civilica.com/doc/567804>
- خدادادی، محسن، پورعسکری جورشری، فاطمه، سید نژاد فهیم. "ارائه الگوی بهینه پایدار سبد سهام با رویکرد امگا". *مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار*، 169-195، 48، 12، 1400.
- دهقان، سحر، موسوی جهرمی، یگانه، عبدلی، قهرمان. (۱۳۹۷). تنوری چشم انداز؛ رهیافتی نوین در توضیح پدیده فرار مالیاتی. *تحقیقات اقتصادی*، ۵۳(۱)، ۱-۲۳.
- قندهاری، م.، و شمشیری، ع.، و فتحی، س. (۱۳۹۶). بهینه‌سازی سبد سهام بر مبنای روش های تخمین ناپارامتریک. *مدیریت تولید و عملیات*، ۸(۱۱) (پیاپی ۱۴).
- محمد حسن محمدی و فخرالدین جلال زاده عبیدی (۱۳۹۸)، بررسی عوامل موثر بر قصد رفتاری سرمایه گذاران برای مشارکت در سرمایه گذاری مالی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردکان

مهدی زاده، پیمان؛ حسین زاده کاشان، علی و مخاطب رفیعی، فریماه. (۱۳۹۵). اولویت بندی و بهینه سازی سبدسهم متشکل از سهام بورس تهران با رویکرد مدل های تصمیم گیری چندمعیاره و برنامه ریزی آرمانی. کنفرانس بین المللی مهندسی صنایع و مدیریت، تهران، دبیرخانه دایمی کنفرانس نصیبه ولی زاده، جواد رضایی، مهدی خلیل پور (۱۴۰۰). "زمان بندی بهینه سرمایه گذار، تأمین مالی بدهی و مقیاس سرمایه گذاری بر مبنای تئوری چشم انداز. پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی 13، 87-104، 51.

هیبتی، فرشاد؛ تقوی، مهدی و موسوی، سید رضا. (۱۳۹۳). ارزیابی تاثیر شاخص های کلاسیک و مدرن اندازه گیری ریسک بر انتخاب پرتفوی در چارچوب تئوری مالی رفتاری. فصلنامه علمی پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار، سال هفتم، شماره ۲۰، صص ۸۷-۹۹.

Abstract

Optimizing the investment portfolio using cumulative prospect theory based on elliptic two-point distribution

Behzad Malekzadeh Laili ¹

Negar Khosravipour ²

Receive: 04/July/2024

Acceptance: 11/ September/2024

Abstract

Given that stock market behavior does not follow a linear pattern, therefore, common linear methods can not be used to describe this behavior. Considering that portfolio selection is a difficult task according to different criteria, in this study, an attempt has been made to test the solution for the best portfolio by using the theory of cumulative perspective. The statistical sample includes 31 active companies from the beginning of April 2016 to March 2016. The results of using cumulative perspective theory based on the distribution of two elliptic points show that using this method over time and using more educational data, leads to a portfolio with better performance. Also, the total portfolio, which is obtained using the monthly average of the total stock, has a favorable trainer criterion.

Keywords: portfolio, optimization, cumulative prospect theory, elliptic two-point distribution and investment.

¹ Department of Accounting, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Malekzadeh.behzad@yahoo.com

² University, Tehran, Iran (corresponding author). N_khosravipour@yahoo.com

Abstracts

Content

• Review the quality of financial reporting based on the level of education of managers and ...	22
Mohsen Rashidi & Soheila Sharifkhafari	
• The impact of Abnormal Organizational Risk Management on Corporate Social Responsibility ...	55
Mohammad Taghi Kabiri , Razia Khanlari & Mohammad Jodaki	
• Professional doubt, dimensions of individual creativity and auditors' judgment	78
Mohsen Safajo & Zahra Pourzmani	
• The effect of organizational culture on the accounting information system and operational ...	111
Mitra Hajipour , Majid Moradi & Davod Gorjizade	
• Presenting a model to identify factors affecting financial reporting quality in the public sector (...)	149
Mohammad Hadi Hosseini Sarani , Mehdi Dasineh & Hamid Rostami Jaz	
• Providing a model to measure the credibility of auditors	172
Asal Bakhshian , Forough Heyrani & Akram Taftian	
• Study of the effect of business strategy on transactions with business affiliates	196
Saman Mohammadi , Farzad Ivani & Fatemeh Gadami	
• Evaluation of the Function of Environmental Strategies in Capital Market Companies	217
Iman Abadi Handijani , Leila Safdarian & Mohnam Molaei	
• Pattern of Behavioral Risk Control of Investors in the Iranian Capital Market	244
Sharif Zahiri , Asgar Pak Maram , Saeed Jabarzadeh Kangarloui & Jamal Bahri	
• Optimizing the investment portfolio using cumulative prospect theory based on elliptic two-point ...	269
Behzad Malekzadeh Laili & Negar Khosravipour	

In The Name of God

*Financial
Accounting
and Auditing
Researches*

September 2024
Volume 16. No. 63

p-ISSN: 2383-0379
e-ISSN: 2383-272X

License Holder: Islamic Azad University-Central Tehran Branch

Executive Director: Dr. Farzaneh Heidarpoor

Editor-in-Chief: Dr. Rezvan Hejazi

Managing Director: Dr. Amir Reza Keyghobadi

Editors: Dr. Zohreh Hajiha & Dr. Amir Reza Keyghobadi

Editorial Board:

Dr. H. Etemadi

Professor of Accounting, Tarbiat Modarres University.

Dr. R. Hejazi

Professor of Accounting, Alzahra University.

Dr. F. Heidarpoor

Professor of Financial Management, Islamic Azad University-Central Tehran Branch.

Dr. E. Malekian K. B.

Professor of Accounting, Mazandaran University.

Dr. Z. Pourzamani

Professor of Accounting, Islamic Azad University-Central Tehran Branch

Dr. M. H. Setayesh

Professor of Accounting, Shiraz University.

Dr. A. Yaghoobnezhad

Associate Professor of Financial Management, Islamic Azad University-Central Tehran Branch

- **Postal Code:** 1955847881
- **Tel& Fax:** (+9821)73681452
- **Web:** <http://faar.iauctb.ac.ir>
- **E-mail:** faar@iauctb.ac.ir & faar.iau@gmail.com
- Opinions Expressed in this quarterly do not necessarily reflect the views of The Journal and University

Address:

Tehran- End of Artesh Blvd- Shahid
Sohani Street- above Sohanak Square-
Velayat University Complex- Azad
University- Central Tehran Branch
Tehran, Iran.